

**Ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 7 valtioneu-
voston selonteosta Suomen suhtautumisesta Länsi-Euroopan
yhdentymiskehitykseen 1990**

Eduskunta on päätöspöytäkirjan ottein 15 päivältä maaliskuuta 1990 lähettänyt valtioneuvoston edellä mainitun selonteon ulkoasiainvaliokuntaan.

Eduskunnan päätöksen mukaisesti kaikki muut valiokunnat ovat antaneet selonteosta lausuntonsa, jotka on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

1. Asiantuntijat

Asian johdosta ovat olleet kuultavina ulko-
maankauppaministeri Pertti Salolainen, valtio-
sihteeri Matti Korhonen valtioneuvoston kans-
liasta, alivaltiosihteeri Aarno Karhilo ja Veli
Sundbäck, osastopäällikkö Antti Satuli, neu-
votteleva virkamies Erik Heinrichs, apulais-
osastopäälliköt Leif Fagernäs ja Björn Ek-
blom, toimistopäälliköt Eikka Kosonen, Jorma
Julin ja Marita Eerikäinen sekä kaupallinen
neuvos Per-Mikael Engberg ulkoasiainministe-
riöstä, ylijohtaja Leif Sevón oikeusministeriös-
tä, ylijohtaja Sixten Korkman valtiovarainmi-
nisteriöstä, hallitusneuvos Matti Vuoria ja neu-
votteleva virkamies Bo-Göran Eriksson
kauppa- ja teollisuusministeriöstä, kansliapääl-
likkö Reino Uronen ja neuvotteleva virkamies
Antero Tuominen maa- ja metsätalousministe-
riöstä, pankinjohtaja Esko Ollila ja toimisto-
päällikkö Martti Lehtonen Suomen Pankista,
kansleri Jan-Magnus Jansson, suurlähettiläs
Max Jakobson, päätoimittaja Keijo Korhonen,
professori Raimo Väyrynen ja Urpo Kivikari,
vs. professori Esko Antola, pankinjohtaja
Jaakko Iloniemi, suurlähettiläs Klaus Sahl-
gren, apulaiskaupunginjohtaja Erkki Tuomi-
oja, erikoistutkija Vilho Harle, toimitusjohtaja
Pentti Vartia ETLAsta, johtaja Erkki Hellsten

TKL:sta, varaesimies Jukka Pekkarinen Työ-
väen tutkimuslaitoksesta, asiamies Filip
Hamro-Drotz STK:sta, johtaja Stig Gustafsson
Kone Oy:stä, tutkimussihteeri Peter Boldt
SAK:sta, varatoimitusjohtaja Peter Laurson
Pohjoismaiden Investointipankista, ylijohtaja
Juhani Kuusi TEKESistä, toimistopäällikkö
Antti Romppanen TASKUsta sekä projektin-
johtaja Pekka O. Aro Teollisuuden palkansaa-
jien Eurooppa-projektista.

Ulkoasiainvaliokunnan jäseniä on ollut tu-
tustumassa Euroopan parlamenttiin ja EY:n
toimintaan Brysselissä. Valiokunnan viisi jä-
sentä on osallistunut EFTAn parlamentaari-
seen yhteistyöhön, ja valiokunnan varapuheen-
johtaja on toiminut viimeisen vuoden EFTAn
parlamentaarikkokomitean puheenjohtajana.
Valiokunnan valtuuskunta suoritti tänä keväänä
myös perehtymismatkan Unkariin, Tshek-
koslovakiaan ja Puolaan.

Käsiteltyään asian ulkoasiainvaliokunta esit-
tää kunnioittavasti seuraavaa.

2. Selonteon käsittelystä

Hallitus antoi marraskuussa 1989 eduskun-
nalle tiedonannon Suomen suhtautumisesta
Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen. Tie-
donantoa ei lähetetty valiokuntakäsittelyyn.
Hallitus lupasi kuitenkin antaa ulkoasiainvalio-
kunnan vaatimuksesta heti keväällä 1990 selon-
teon samasta asiasta niin, että eduskunnan
kannanotot selonteosta on mahdollista ottaa
huomioon Suomen neuvotteluohjeita laaditta-
essa.

Eduskunnalle 16.2.1990 osoittamassaan kir-
jeessä ulkoasiainvaliokunta katsoi, että Euroo-
pan talousaluetta (ETA) koskeva sopimus olisi

eräs tärkeimmistä Suomen tähän asti tekemistä valtiosopimuksista. Sen vaikutukset ulottuivat laajalle yhteiskunnan eri aloille, ja tämä tulisi ottaa huomioon myös käsittelyyn osallistuvia valiokuntia määrättäessä. Ulkoasiainvaliokunnan lisäksi myös muiden valiokuntien tulisi omalla toimialallaan osallistua selonteon käsittelyyn. Jotta yhdentymiskysymyksen käsittely ulkoasiainvaliokunnassa voisi tapahtua laajemmalla parlamentaarisella pohjalla, valiokunta ehdotti varajäsentensä luvun lisäämistä seitsemästä kahdeksaan.

Ulkoasiainvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti valiokuntaan valittiin 2.3. kahdeksas varajäsen. Lähettäessään 15.3. selonteon ulkoasiainvaliokuntaan eduskunta päätti, että valiokunnan on pyydettävä selonteosta lausunto kaikilta muilta erikoisvaliokunnilta.

Ulkoasiainvaliokunta on selontekoa käsitellessään keskittynyt tulevaan sopimusratkaisuun vaikuttavaan kansainväliseen kehitykseen. Valiokunta on tarkastellut sopimusratkaisun ja Suomen ulkopolitiikan peruslinjan sekä kauppapolitiikan suhdetta ja ottanut kantaa neuvottelujen lähtökohtiin ja tavoitteisiin. Valiokunta on myös ottanut esille eräiden keskeisten sopimusratkaisuun sisällytettävien EY-säännösten suhteen Suomen eri alojen lainsäädäntöön ja politiikkaan, ETAn suunnitellut yhteiset organisaatiot sekä vastaisen päätöksenteon ja eduskunnan aseman siinä.

3. Valtioneuvoston selonteko

Taustaa

Valtioneuvosto antoi ensimmäisen selontekonsa Länsi-Euroopan taloudellisesta yhdentymisestä eduskunnalle marraskuussa 1988. Selonteossa todetaan, että Suomen on tärkeää saada aikaan kauppapolitiittiset järjestelyt, jotka ovat Suomen kansainvälisen aseman mukaisia ja takaavat edellytykset kehittyä ja kilpailla eri markkina-alueilla. Euroopan taloudellisten voimavarojen yhdistäminen, johon integraatiollakin pyritään, tarjoaa Suomelle uusia mahdollisuuksia. Eri alueilla on tarkoituksenmukaista pyrkiä ratkaisuihin, joissa mahdollisuuksien mukaan kaikki 18 Länsi-Euroopan maata olisivat mukana. Selonteossa todetaan Suomen puolueettomuuspolitiikan toteuttamisen edellyttävän päätöksenteon pitämistä omis-
sa käsissämme.

Tammikuussa 1989 EY:n komission puheenjohtaja Jacques Delors esitti kaksi perusvaihtoehtoa tulevalle EFTAn ja EY:n väliselle yhteistyölle. Ensimmäisen vaihtoehtoon mukaan yhteistyötä jatketaan entiseltä pohjalta, joka on ensisijaisesti kahdenvälinen ja joka johtaa lopulta kattavaan vapaakauppa-alueeseen. Toisen vaihtoehtoon mukaan etsitään yhteistyölle uutta muotoa, joka olisi instituutioiden suhteen rakenteellisempi ja joka sisältäisi yhteiset päätöksenteko- ja hallintoelimet. Puheenjohtaja Delors asettui itse kannattamaan jälkimmäistä vaihtoehtoa. Hän painotti tulevien ratkaisujen riippuvan siitä, päättääkö EFTA vahvistaa omia rakenteitaan.

EFTAn pääministerikokouksessa maaliskuussa 1989 Oslissa pääministerit antoivat myönteisen vastauksen puheenjohtaja Delorsin aloitteeseen kehittyneemmistä yhteistyömuodoista. Ministerit ilmoittivat olevansa valmiita tutkimaan erilaisia vaihtoehtoja sekä keinoja EFTA-maiden ja EY:n välisten institutionaalisten siteiden lujittamiseksi.

Hallitus antoi marraskuussa 1989 eduskunnalle tiedonannon Suomen suhtautumisesta Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen. Tiedonannon lähtökohtana on 18 Länsi-Euroopan maata käsittävän eurooppalaisen talousalueen luominen. Tiedonannossa todetaan, että EFTA-maiden keskeisiin tavoitteisiin on kuulunut eteneminen EFTAn ja EY:n välisessä yhteistyössä samanaikaisesti EY:n sisäisen kehityksen kanssa. Euroopan yhteisön sisäisen kehityksen nopeutumisen johdosta tämä tavoite on kuitenkin vaikeutunut. Tämä on tiedonannon mukaan eräissä EFTA-maissa voimistanut käsitystä, jonka mukaan vain jäsenyys yhteisössä pystyisi riittävän hyvin turvaamaan taloudelliset edut tässä kehityksessä. Itävalta on anonut yhteisön jäsenyyttä.

Tässä tilanteessa on ryhdytty tutkimaan edellytyksiä laajaan, kokonaisvaltaiseen ETA-sopimukseen. Sen avulla pyritäisiin entistä tiiviimpään ja kiinteämpään suhteeseen, johon liittyisivät yhteiset päätöksenteko- ja hallintoelimet. EFTAn ja EY:n väliset keskustelut ovat olleet varsin intensiivisiä. Keskustelujen luonne ja sisältö ovat vaihdelleet tilanteiden mukaan. Päätöksenteko ja päätöksentekoon osallistuminen ovat koko ajan olleet avainkysymyksiä, joihin ei ole löydetty lopullista ratkaisua.

Sisältö

Valtioneuvoston maaliskuussa 1990 eduskunnalle antama selonteko on huomattavasti aikaisempia selvityksiä laajempi ja seikkaperäisempi. Myös sisällöltään selonteko on varsin merkittävä. Pyrkimyksenä on kattavan ETA-järjestelyn luominen, joka:

- toteuttaa tavaroiden, palvelusten, pääomien ja ihmisten liikkumisen yhteisesti määriteltävien EY:n säännösten pohjalta; perustavaa laatua olevien kansallisten etujen takia oikeutetuista poikkeuksista samoin kuin siirtymäkauden järjestelyistä voitaisiin neuvotella; tasapuoliset kilpailuehdot olisi varmistettava,
- vahvistaa ja laajentaa yhteistyötä EY:n toiminnan puitteissa muilla aloilla, kuten tutkimus ja kehitystyö, ympäristö, koulutus, työolosuhteet ja sosiaaliturva, kuttajansuojelu, pieniä ja keskisuuria yrityksiä koskevat ohjelmat ja matkailu, sekä
- vähentää alueiden välisiä taloudellisia ja sosiaalisia eroja.

Selonteon mukaan tavoitteet ovat parhaiten saavutettavissa ottamalla ETA-järjestelyn oikeudelliseksi pohjaksi EY:n voimassa olevat määräykset ja niiden vakiintunut tulkinta.

Avoimia kysymyksiä

Selontekoon liittyy useita avoimia kysymyksiä, joista keskeisin on päätöksenteko ja siihen osallistuminen. EY ja sen jäsenvaltioiden edustajat ovat selonteon mukaan yhä voimakkaammin korostaneet EY:n päätöksenteon autonomiaa. Huhtikuun lopulla 1990 EY:n komission puheenjohtaja Jacques Delors ilmoitti, että EFTA-maiden on syytä luopua vaatimuksistaan saada vaikuttaa EY:n päätöksentekoon. Delorsin mukaan yhteisö kysyy EFTA-maiden mielipiteitä, mutta EY tekee päätökset itse. Puheenjohtaja Delors arvosteli EFTAa myös siitä, ettei se ole vahvistanut itseään EY:n odottamalla tavalla. Puheenjohtaja Delorsin mukaan EFTAn on perustettava ETAn vaatimia uusia yhteisiä valvonta- ja päätöksentekolimitejä jo ennen ETA-sopimuksen voimaantuloa.

EFTA-maat ovat selonteon mukaan ilmaisseet halunsa luoda ETAan aidosti yhtenäinen päätöksenteko ja korostaneet, että todellinen

vaikutusvalta yhteisten ETA-sääntöjen luomisessa edellyttää riittävää osallistumismahdollisuutta uusien sääntöjen valmisteluun myös EY:ssä. EFTA-maat ovat pitäneet osallistumisesta EY:n neuvoston alaisiin työryhmiin tärkeänä todellisen vaikutusvallan takaamiseksi päätöksenteossa. Päätöksenteon järjestäminen ETAssa on kaikkien EFTA-maiden kannalta ongelmallista.

EY:n parlamentti on jo aikaisemmin kritisoinut tapaa, jolla ETA-neuvottelut ovat edenneet. Parlamentti on keskustelujen yhteydessä korostanut omaa asemaansa, ja se katsoo komission toimineen neuvotteluissa omavaltaisesti. Lisäksi suunniteltua järjestelyä on pidetty osittain epäonnistuneena. Kritiikki on mm. koskenut sitä, että suunnitellun ETA-järjestelyn mukana EY:n parlamentin valta vähentyisi merkittävästi.

Toinen keskeisistä selonteon avoimista kysymyksistä on, mitkä ovat ne olennaiset EY-säännökset, jotka on tarkoitus ottaa tulevan sopimuksen pohjaksi. ETA-sopimukseen tulevasta poikkeuksista ja siirtymäajoista ei ole päätetty. Selonteossa todetaan, että ne ovat todellisia neuvottelukysymyksiä, jotka on syytä rajoittaa vähiin. EY:n komission taholta on jo tässä vaiheessa kuulunut kritiikkiä siitä, että virkamieskeskusteluissa poikkeuksia ja siirtymäaikoja on esitetty liian runsaasti.

EFTA-maat ovat selonteon mukaan katsooneet, että niiden tavoitteet ovat parhaiten saavutettavissa ottamalla ETA-järjestelyn oikeudelliseksi pohjaksi EY:n voimassa olevat määräykset ja niiden vakiintuneet tulkinnat. EFTA-maiden ja EY:n sekä EFTA-maiden keskinäiset suhteet perustuisivat sisällöltään ja vaikutuksiltaan samanlaisille säännöksille. EFTA-maat pääsisivät ETAn kattamilla aloilla osallisiksi samoista eduista kuin EY:n jäsenmaat. Toisaalta kaikilla EFTA-mailla on tarpeita tiettyihin poikkeuksiin ja siirtymäkausiin. Työ näiden selvittämiseksi Suomessa ja muissa EFTA-maissa on jatkunut kevään aikana. ETA-sopimuksen on määrä tulla voimaan 1.1.1993. Sopimustekstin tulisi valmistua tammi-helmikuussa 1991.

ETA-järjestelyn vaikutuksia Suomen talouteen on selonteossa ja muualla selvitetty varsin vähän. Selonteossa arvioidaan tarkemmin perustelematta, että ETA-järjestely merkitsee huomattavia taloudellisia etuja Suomelle mm. nopeampana taloudellisenä kasvuna. Vaikutuksia Suomen talouteen ja yhteiskunnan eri

osa-alueisiin ei ole selvitetty. Talouspolitiikan asemaa ja sisältöä uudessa tilanteessa on vaikea arvioida selonteon perusteella.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että monet ratkaisevat ja periaatteelliset kysymykset ovat edelleen avoimia kehityksen samalla jatkuessa nopeana. Valiokunnan kannanotot on tätäkin taustaa vasten nähtävä lähtökohdiksi ja tavoitteiksi ETA-neuvotteluja varten.

4. Kansainvälinen kehitys

Maailmanlaajuinen kehitys

Integraatiopyrkimysten käyttövoimana on maailmanlaajuinen teknis-taloudellisen kulttuurin yhtenäisyys, joka on yhteistä teollistuneille maille ja on leviämässä myös kehitysmaihin. Tämä tilanne luo tuotantotekijöiden keskinäisen vaihdon tarpeen, joka lisää kansantalouksien keskinäistä riippuvuutta. Raaka-aineiden suhteellisen merkityksen vähentyessä korostuu tuotantoteknologian, pääomien siirron ja uusille markkinoille pyrkimisen merkitys. Kehitystä integraatioon tapahtuu hallitusten poliittisista valinnoista riippumattakin yritysten investointi- ja tuotantopäätösten sekä niistä seuraavan markkinoiden haun kautta. Tästä näkökulmasta integraatio on siis paljolti markkinavoimien ohjauksessa syntyvä spontaani prosessi.

Euroopassa integraatioon on kuitenkin pyritty myös tietoisesti toisen maailmansodan jälkeisenä aikana. Sitä on tällöinkin perusteltu taloudellisilla motiiveilla, kuten jäsenvaltioiden talouspolitiikan asteittaisen lähentämisen, suurmarkkina-alueiden luomisen ja kilpailun lisäämisen kautta tavoitettavissa olevilla eduilla.

Taloudellisten tavoitteiden lisäksi integraatiopyrkimykseen on kuitenkin liittynyt myös poliittisia tavoitteita. Hallitus toteaa marraskuussa 1988 antamassaan selonteossa, että Länsi-Euroopan yhdentymiskehityksessä tapahtui laadullinen muutos Euroopan hiili- ja teräsunionin perustamisen yhteydessä vuonna 1951, kun sille annettiin ylikansalliset toimivaltuudet. Poliittisena motiivina oli tällöin pyrkimys estää vanhojen vihollismaiden Ranskan ja Saksan mahdolliset konfliktit. Poliittiset tavoitteet vaikuttivat myös ryhdyttäessä luomaan 1950-luvun puolivälissä Euroopan talousyhteisöä. Yhteisöjen julkilausuttu tavoite, kehitty-

minen ulko- ja puolustuspoliittiseksi unioniksi, onkin yleisesti tulkittu pyrkimykseksi vahvistaa Länsi-Euroopan asemaa suhteessa maailman muihin voimakeskukseen.

Integraatiokehitykseen liittyy siis piirteitä, jotka pakottavat hallitukset tietoisin poliittisiin valintoihin. Sellaisia ovat erityisesti ylikansallisen päätöksenteon tavoite, johon liittyy jäsenvaltioita sitovien enemmistöpäätösten mahdollisuus, sekä pyrkimys yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Ennen kaikkea puolueettomille maille nämä tavoitteet ovat olleet niiden perinteiseen poliittiseen linjaan vaikeasti sovitettavissa, koska ne rajoittaisivat puolueettomuuden toteutumisen edellytykseksi katsottavaa poliittista riippumattomuutta. Kansainvälisen yhteistyön tarve on kyllä saanut kaikki valtiot luomaan sopimusverkostoja ja hankkimaan kansainvälisten järjestöjen jäsenyyteen, joiden seurauksena ne ovat vapaaehtoisesti luovuttaneet osan suvereniteetistaan yhteisen edun saavuttamiseksi. Tällaisiin sitoumuksiin ei kuitenkaan sisälly em. mielessä ylikansallisia piirteitä.

Integraatiopyrkimykset ovat merkittävä osa toisen maailmansodan jälkeisenä aikana voimistunutta kansainvälisen yhteistyön lisääntymiseen ja vuorovaikutuksen tiivistymiseen suuntautuvaa kehitystä. Eräs yleisimpiä integraation tavoitteita on ollut siihen osallistuvien valtioiden välisten yhteisten instituutioiden perustaminen. Instituutit sinänsä eivät kuitenkaan kykene luomaan integraatiota, ellei niille anna pohjaa riittävä arvojen yhtenäisyys, tekijä, joka mm. pohjoismaiden tapauksessa on mahdollistanut läheisen alueellisen yhteistyön poliittisten ja taloudellisten liittoutumien rajojen yli. Arvoyhteisyyden olosuhteissa myös kansalaismielipiteen vaikutusmahdollisuudet poliittiseen päätöksentekoon lisääntyvät. Tällaisessa tilanteessa integraation voidaan katsoa johtaneen valtiokeskeisyyden vähenemiseen valtioiden rajojen yli ulottuvien yhteiskunnallisten kysymysten ratkaisemisessa.

Pyrkimyksissä maailmankaupan vapauden edistämiseksi on edetty merkittävään vaiheeseen GATTin parhaillaan meneillään olevan ns. Uruguayn kierroksen puitteissa, joka on tarkoitus saattaa loppuun tämän vuoden aikana. Sen tavoitteena on päästä sopimukseen GATTin perinteisten tavoitteiden lisäksi mm. palvelujen kansainvälisestä kaupasta ja maatalouden maailmankaupan liberalisoinnista. Euroopan ulkopuolella GATTin tämänhetkiset

pyrkimykset nähdään yleisesti vastaukseksi EY:n sisämarkkinakehitykselle.

Tämänhetkisen maailmanlaajuisen poliittisen tilanteen keskeinen piirre on 1980-luvun puolivälistä jatkunut suotuista kehityksistä suurvaltojen välisissä suhteissa, joka on heijastunut poliittis-sotilaallisten liittoutumien suhteellisen merkityksen vähenemisenä ja yhteistyöpyrkimysten voimistumisena. Integraatiokehitystä tukee jo tapahtunut ja odotettavissa oleva edistys aseidenriisuntapyrkimyksissä. Tällä on merkitystä, paitsi liennytyskehitykselle, myös resurssien vapautumiselle aikaisempaa tuottavampiin tarkoituksiin. Sotilaallisen voiman merkityksen vähentyessä taloudellisten tekijöiden asema kansainvälisissä suhteissa on vahvistunut. Valtioiden vaikutusvalta riippuu suuressa määrin siitä, minkälainen teknologinen taso niillä on. Myös kansallista turvallisuutta on entistä enemmän alettu arvioida tässä valossa.

Kehitys Euroopassa

Euroopassa on viime vuosina tapahtunut erittäin huomattava vapautuminen entisestä kahtiajaosta idän ja lännen leireihin. Tämän, suursodan pysyvää uhkaa merkinneen asettaman väistymisen eräänä seurauksena on ollut laaja-alainen destabilisaatio, epävakaa tilanteen syntyminen. Kun aikaisemmin Euroopassa on ollut vastakkain kaksi suurta ideologista järjestelmää, niin nyt on siirrytty vaiheeseen, jossa ristiriidat ovat paljon hajautetumpia, vaikeammin todettavissa ja hallittavissa. Erilaisen kansallisten ja erityistavoitteisiin pyrkivien voimien ohella niissä on ollut tärkeällä sijalla teknologisen kehityksen vauhdittama taloudellinen aktiivisuus, joka ulottuu yli kansallisten rajojen.

Pyrkimys kansalliseen itsemääräämisoikeuteen, demokratiaan ja hyvinvointiin ovat keskeisiä tekijöitä Itä-Euroopan kehityksessä. Alueen pienempien valtioiden paluu keskusjohtoiseen suunnitelmatalouteen on tuskin odotettavissa. Päinvastoin ne ovat osoittaneet kiinnostusta erityisesti kahdenvälisiin sopimusjärjestelyihin EY:n kanssa. Neuvostoliitto lähestyy samoin useista, ennen kaikkea taloudellisista, syistä muita Euroopan maita ja pyrkii senkin vuoksi lisäämään yhteiskuntansa avoimuutta. Maan ongelmia ovat sen talouden tila ja sisäinen kuohunta. Neuvostoliiton yleis-

maailmallinen vaikutusvalta on jossakin määrin vähenemässä.

Yhdistyvän Saksan merkitys Euroopassa kasvaa ja sen liikkumavara kansainvälisessä politiikassa tulee lisääntymään. Saksasta on kehittymässä eurooppalainen suurvalta, jolla tulee olemaan yhä merkittävämpi asema taloudellis-poliittisena voimakseksena. Mm. tässä ominaisuudessa Saksalla on vahva panos annettavanaan Itämeren yhteistyöhön. Saksassa tapahtunut muutos on ollut ensisijaisesti valtiollisten rajojen yli vaikuttavien taloudellisten ja muiden yhteiskunnallisten voimien aikaansaama.

Yleiseurooppalaisen yhteistyön ja lisääntyvän vuorovaikutuksen tarve on ollut yhteistä monien Euroopan maiden johtajien viime aikoina esittämille näkemyksille maanosan tulevaisuudesta. Neuvostoliiton presidentti Mihail Gorbatšov on esittänyt tavoitteenaan yhteisen eurooppalaisen kodin, joka koostuisi keskenään suuressa määrin riippuvaisista demokraattisista valtioista. Ranskan presidentti François Mitterrand on puolestaan esittänyt ajatuksen eurooppalaisen konfедераation perustamisesta, jolla olisi yhteisiä instituutioita. Mainittujen ja eräiden muiden samantapaisten ehdotusten taustalla on tarve sovittaa yhteen mm. yhdistyvän EY:n, yhtenäistyvän Saksan, nopeasti muuttuvan Itä-Euroopan sekä muiden eurooppalaisten valtioiden edut ja tarpeet laajassa eurooppalaisessa järjestelyssä.

Mainituista ehdotuksista on myös heijastunut voimakas mielenkiinto Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssin (ETYKin) puitteissa saavutettujen tulosten turvaamiseen, prosessin aktiiviseen jatkamiseen ja ETYKin vahvistamiseen institutionaalisesti. ETYKin roolin voimistamista on kannattanut mm. Yhdysvaltain presidentti George Bush. ETYK-prosessin institutionalisoimista koskevista ehdotuksistaan Länsi-Saksan liittokansleri Helmut Kohl on esittänyt mm. säännöllisiä ulko- ja puolustusministereiden kokouksia, ETYK-valtuuskuntien johtajien pysyvää neuvostoa ja korkeatasoisen kommunikaatioverkoston luomista ETYK-maiden välille.

ETYKin merkitys on lisääntynyt myös sen puitteissa pidettyjen ja tulevaisuudessa ohjelmassa olevien erityiskokousten johdosta. Eräs merkittävimmistä on ollut Bonnissa maaliskuuhuhtikuussa 1990 pidetty Euroopan talouskonferenssi, joka tarkoituksensa mukaisesti antoi uusia virikkeitä osanottajavaltioiden väli-

sille taloussuhteille, erityisesti parantamalla kauppavaihtoon ja teolliseen yhteistyöhön liittyviä olosuhteita sekä käsittelemällä uusia taloudellisen yhteistyön mahdollisuuksia ja muotoja. Jatkuessaan Bonnin talouskonferenssissa alulle pantu prosessi voi johtaa yleiseurooppalaisiin taloudellisiin kokonaisratkaisuihin, jotka mm. puolueettomien maiden kannalta olisivat ongelmattomampia kuin suppeampien valtioryhmien sisäinen ja erityisesti ylikansallisuuteen tähtäävä taloudellinen integraatio. ETYKin puitteissa on myös pantu alulle merkittävä kehitys ihmisoikeuksien alalla. Niiden osalta uusinta kehitysvaihetta tulee heijastella Kööpenhaminassa kesäkuussa 1990 pidettävä ihmisoikeuskonferenssi. Myös parlamentaarikkojen tasolla Parlamenttien välisen liiton (IPUn) puitteissa on kehittynyt ETYK-yhteistyötä.

Keskustelussa on tuotu esiin, että Euroopan neuvosto tarjoaa valmiit puitteet poliittiselle ja monien erityisalojen yhteistyölle. Neuvosto onkin luonut mm. konkreettisen ihmisoikeuksia turvaavan järjestelmän ja sen 135 yleissopimusta muodostavat merkittävän sopimuskokonaisuuden, jonka ulottamiseen kattamaan mahdollisimman laajalti Euroopan maat sekä Yhdysvallat ja Kanada olisi syytä pyrkiä.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että ETYK on kattavin ja siksi kehityskelpoisin eurooppalainen yhteistyöjärjestelmä. ETYK-yhteistyön sisällön kehittäminen, sen vahvistaminen myös talouden alalla ja entistä pysyvempien organisaatiomuotojen luominen ETYK:ille on joka suhteessa Suomen etujen mukaista. ETYKille on perustettava parlamentaarinen ulottuvuus.

EY ja EFTA

EY:n piirissä käydään yhteisön tulevaisuuden kannalta varsin keskeisiä sisäisiä neuvotteluja samanaikaisesti kuin se käy neuvotteluja EFTA-maiden kanssa. EY:n sisällä on tällä hetkellä korkea poliittinen prioriteetti yhteisen rahaunionin (EMU) luomisella. Sen syntymisellä on erittäin suuri merkitys yhteisön uskottavuuden kannalta. Samanaikaisesti pyritään institutionaaliseen reformiin, joka takaisi kansanvaltaisen vaikutuksen hallitusten vastapainona. Tähän liittyvät EY:n parlamentaarisen elimen, Euroopan parlamentin, sisällä synty-

neet pyrkimykset sen vaikutusvallan lisäämiseksi.

Edelleen EY:n sisällä on juuri ryhdytty keskustelemaan tähtäimessä olevan poliittisen unionin sisällöstä, johon asennoitumisessa on ollut eroja EY:n jäsenmaiden välillä. Poliittisen unionin käsitteeseen on liitetty sekä ulko- ja puolustuspoliittinen komponentti että eri yhteiskunta-alojen kehittämiseen tähtäävä sisäpoliittinen unioni. Tässä yhteydessä on oletettava, että EY:ssäkin joudutaan arvioimaan perusteellisesti Saksan voimistumisen vaikutuksia. Sillä saattaa olla vaikutusta mm. pyrkimykseen poliittisen unionin luomiseksi; tämä tavoite on mm. sisältänyt Saksan sitomisen kiinteästi Länsi-Euroopan yhteyteen. Mahdollinen poliittinen vastavoima olisi Ranskan ja Englannin läheisempi yhteistyö, mutta Englannin asenteen vuoksi se lienee mahdollista vain, jos Ranska arvioi uudelleen poliittista unionia tarkoittavat suunnitelmansa. EY:n jäsenvaltioiden virallisissa kannanotoissa poliittiselle unionille annetaan joka tapauksessa huomattava painoarvo yhteisön tavoitteiden joukossa.

EFTA-maiden merkitys EY:n kannalta on huomattava, sillä EFTA-maat yhdessä ovat sen suurin kauppakumppani. EFTAn osalta saattaa ongelmaksi neuvotteluissa muodostua sen institutionaalinen rakenne, joka vaikeuttaa yhteisten lähtökohtien luomista. Seurauksena on tietty epäsymmetria kaavaillun ETA-järjestelyn osapuolten välillä, joiden on ollut tarkoitus muodostaa järjestelyn kaksi tasaveroista pilaria. Tähän liittyy se päätöksentekojärjestelmien epäsymmetria, joka seuraa Euroopan yhteisön ylikansallisuuspyrkimyksistä ja toistaiseksi vallitsevasta parlamentaarisen valvonnan heikkoudesta.

Näistä seikoista aiheutuviin ongelmiin ETAsäännösten luomisessa palataan institutionaalisia kysymyksiä ja päätöksentekoa koskevassa jaksossa. Ulkoasiainvaliokunta viittaa myös perustuslakivaliokunnan lausuntoon sisältyvään huomautukseen, jonka mukaan EY:n ja EFTAn tasavertaisuuden toteutuminen ETAn päätöksenteon valmistelussa saattaa edellyttää EY-komission tapaisen valmisteluelimen, jonkinlaisen EFTA-komission muodostamista.

Pohjoismainen yhteistyö

Marraskuussa 1988 antamassaan selonteossa hallitus totesi, että etujensa turvaamiseksi Suo-

mi toimii yhdessä Pohjoismaiden kanssa pyrki-myksenään varmistaa pohjoismaisen yhteistyön piirissä saavutettu edistys ja sen edelleen kehittäminen muuttuvissa oloissa.

Ulkoasiainvaliokunta katsoo tämän tavoitteen edelleen keskeiseksi: pohjoismainen yhteistyö on osa eurooppalaista yhdentymiskehitystä ja sitä tulee vahvistaa ja kehittää rinnan laajemman eurooppalaisen yhteistyön kanssa.

On kaikki syyt uskoa, että myös tulevaisuuden yhdentyneen Euroopan puitteissa läheisesti yhteenkuuluvien maiden regionaalaisella yhteistyöllä tulee olemaan merkittävä sija ja kehittymisen mahdollisuudet.

Pohjoismaiden hallitukset ovat yhteisesti hyväksytyssä raportissa "Pohjola Euroopassa II" ilmaisseet selkeän kantansa, että neuvottelut EY:n kanssa tulisi käydä yhdessä EFTA-maiden kanssa käyttäen hyväksi EFTAn luomaa koneistoa. Pohjoismaista yhteistyötä tulisi jatkaa Pohjoismaiden aseman vahvistamiseksi ja niiden vaikutuksen lisäämiseksi neuvotteluissa EY:n kanssa.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että Pohjoismailla on yhteistyössään erittäin pitkäaikaiset yhteiset perinteet. Maat ovat monessa suhteessa samankaltaisia. Pohjoismainen hyvinvointivaltio on nykyisin yleismaailmallisesti tunnettu käsite. Pohjoismaat muodostavat yhteisön, jolla on yhteinen arvoperusta.

Lähtökohdat Euroopan yhdentymiskehityksessä ovat samat Suomelle, Ruotsille, Norjalle ja Islannille: ne pyrkivät laajempaan eurooppalaiseen yhteistyöhön ETA-järjestelyn kautta. Tanska on koko EY-jäsenyytensä ajan toiminut myös aktiivisesti Pohjoismaiden neuvostossa. Tämä osoittaa jo, että eurooppalainen ja pohjoismainen yhteistyö ovat voineet kehittyä rinnakkain.

Ulkoasiainvaliokunta korostaa niiden alojen merkitystä, joilla pohjoismaat ovat edelläkävijöitä. Työohjelmassa "Pohjoismaat ja Eurooppa 1989—1992", jonka Pohjoismaiden hallitukset hyväksyivät kesäkuussa 1989, tähdätään mahdollisimman hyvien lähtökohtien luomiseen neuvotteluille EY:n kanssa ottaen huomioon myös alat, joilla Pohjoismaat ovat EY:n edellä kehityksessä, esim. ympäristö-, työympäristö- ja kuluttajapolitiikka. Tähän päämäärään pyritään noin 100 konkreettisen yhteistyöprojektin avulla. Työohjelma on sel-

kiinnittänyt työnjakoa EFTAn ja Pohjoismaiden välillä ja sen olemassaolo on helpottanut tavoitteen toteutumisen valvontaa. Kesäkuussa 1990 on tarkoitus julkaista työohjelmasta ajan tasalle saatettu painos.

Erityisesti integraation sosiaalisen ulottuvuuden osalta Pohjoismaat pyrkivät yhdessä vaikuttamaan siihen, että Pohjoismaissa hyväksytyt normit ja periaatteet tulisivat hyväksytyiksi myös EY:n piirissä.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa yleisesti, että syventämällä yhteistyötään Pohjoismaat voivat vahvistaa asemiaan Länsi-Euroopan kehityksessä ja samalla vaikuttaa koko Euroopan laajuisiin harmonisointipyrkimyksiin. Pohjoismailla voi olla tässä työssä merkittävä sillanrakentajan asema.

Euroopan yhdentymiskehitys voi johtaa myös rajojen ja rajoitusten syntymiseen EY-maiden (Tanska mukaanlukien) ja Pohjoismaiden välillä, erityisesti sellaisilla alueilla, joilla pohjoismainen yhteistyö on laajaa ja kattavaa.

Vapaat työmarkkinat, yhteinen sosiaaliturva ja passivapaus ovat Pohjoismaiden yhteistyön kolme kulmakiveä. Ulkoasiainvaliokunta edellyttää, että nämä edut ja vapaudet säilyvät myös vastaisuudessa. Valiokunta pitää tärkeänä sitä, että pohjoismaiset yhteistyösopimukset säilytetään ja pohjoismaista yhteistyötä kehitetään siten, että se muodostaa dynaamisen elementin ETA-yhteistyössä.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että Itä-Euroopan kehitys merkitsee uusia haasteita ja mahdollisuuksia pohjoismaiselle yhteistyölle. Parhaillaan selvitetään olemassaolevia ja suunnitellaan uusia yhteistyöhankkeita Itä-Euroopan kanssa.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että Pohjoismaiden Investointipankki on aktiivisesti ollut edistämässä pohjoismaista yhteistyötä lähes 14 vuoden ajan. Pankki on viime aikoina kiinnittänyt yhä suurempaa huomiota Itä-Euroopan ympäristöongelmien ratkaisemiseen.

Pohjoismaiden neuvoston piirissä tullaan valmistamaan analyysi pohjoismaisen yhteistyön tulevaisuudesta, mm. mahdollisista muutoksista ETA-järjestelyn toteutuessa ja EFTAn kehittyessä, vuoden 1990 loppuun mennessä. On odotettavissa, että em. tilanteissa joitakin pohjoismaisen yhteistyön piiriin kuuluneita,

erityisesti taloudellisia, kysymyksiä tullaan ratkaisemaan EFTAn ja ETA:n puitteissa.

Yhteistyö Itämeren alueella

Liki 100 miljoonan asukkaan Itämeren alue voi luontevalla tavalla täydentää suunniteltua ETA-aluetta. Myös Euroopan yhdentymiskehityksessä maamme tulee valiokunnan käsityksen mukaan pyrkiä tehostamaan Itämeren yhteistyötä, laajentamaan sen sisältöä ja sen alueellista kattavuutta. Tähän liittyy yhteistyön kehittäminen muidenkin lähialueidemme, kuten Karjalan ja Murmanskin alueiden kanssa. Niiden taholta onkin osoitettu huomattavaa mielenkiintoa yhteistyötä kohtaan.

Alueen sisäisessä yhteistyössä ympäristönsuojelu tulee epäilemättä edelleen säilymään keskeisellä sijalla. Lisäksi tärkeitä kohteita on talouden, tutkimuksen ja kulttuurin alalla.

Se, mitä edellä on mainittu yhteispohjoismaisten projektien tärkeydestä Itä-Eurooppaan kohdistuvan yhteistyön osalta yleensä, koskee erityisen painokkaasti alueellista yhteistyötä Itämerellä.

5. Idänkauppa

Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että yhdentymiskehitys koskee itse asiassa koko Eurooppaa eikä ainoastaan Länsi-Eurooppaa. Itä- ja Keski-Euroopan maat ovat voimakkaasti mukana yhdentymiskehityksessä. Myös Neuvostoliiton pyrkimykset integroituu maailmantalouteen mm. vapaamman ulkomaankaupan kautta ovat osa tätä kehitystä. Suomen ja Neuvostoliiton välinen kauppa on perinteisesti ollut merkittävää ja Suomen asema siinä olisi turvattava muuttuvissa oloissa.

Neuvostoliitto

Suomen ja Neuvostoliiton välinen kauppavaihto on pienentynyt viime vuosien aikana verrattuna 1980-luvun alkuvuosiin. Syynä on ollut ennen kaikkea öljyn hinnan aleneminen maailmanmarkkinoilla. Vuonna 1983 26 prosenttia Suomen viennistä suuntautui Neuvostoliittoon, vuonna 1989 14,5 prosenttia. Tuonnin osalta vastaavat luvut olivat 26 ja 13 prosenttia.

Kuluvan vuoden tavaravaihtopöytäkirjassa kokonaiskauppavaihdon arvoksi on ennakoitu 3,5 mrd ruplaa. Suomen tuonti on arvioitu runsaat 200 milj. ruplaa vientiä suuremmaksi, koska on haluttu varautua muun muassa energian maailmanmarkkinahintojen muutoksiin. Clearing-tilin saldo oli viime vuoden lopussa Suomella alijäämäinen 83 milj. ruplaa eli 550 milj. markkaa. Neuvostoliitto lyhensi viime vuonna erityistilillä olevaa velkaansa ja jäljellä oleva velkasumma on määrä kuolettaa viimeistään vuoden 1991 loppuun mennessä.

Vuodet 1991—1995 kattava runkosopimus pohjautuu edelleen clearing-maksujärjestelmään. Uusi sopimus eroaa aikaisemmista runkosopimuksista siinä, että se on entistä yleisluontoisempi. Sopimuksessa ei ole pyritty mahdollisimman suureen tarkkuuteen ja sitovuuteen, vaan siinä on säilytetty tietty joustavuus.

Runkosopimuksella ja vuosittaisissa tavaravaihtopöytäkirjoissa sovittavan kauppavaihdon lisäksi huomattava osa kauppaa käydään clearing-saldon tasapainon kannalta neutraaleissa muodoissa, kuten raja-, barter-, kompensatio- ja valuuttakauppana. Näiden runkosopimuskauppaa täydentävien kaupanmuotojen osuus nousi viime vuonna n. viidennekseen Suomen kokonaisviennistä Neuvostoliittoon.

Neuvostoliiton talousongelmat heikentävät maan taloudellista suorituskykyä ja voivat johtaa toimitusvaikeuksiin perinteisessä kauppavaihdossa. Uusien ulkomaankauppaan oikeutettujen yritysten lisäämisen vuoksi Neuvostoliitossa kaupalliset ongelmat ja riskit kasvavat. Clearing-järjestelmä turvaa edelleen kaupan perustason, mutta se ei suojaa bilateraalikupan rakenteen muutoksilta. Talousuudistusten soveltaminen on mm. muuttamassa Suomen viennin rakennetta.

Edelleen voidaan arvioida, että mikäli Neuvostoliiton öljynvienti siirtyisi keskitetystä hajautettuun järjestelmään eri myyntiorganisaatioissa tapahtuvaksi, Suomen clearing-tuonnilta putoaisi pohja.

Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että Suomi ETA-järjestelyjen yhteydessä pyrkii tarpeellisessa määrin säilyttämään polttoaineiden vapaakauppaa koskevat rajoitukset. Lähtökohtana on tällöin Neuvostoliiton kauppamme turvaaminen.

Ulkoasiainvaliokunnan mielestä Suomen ja Neuvostoliiton välisen ulkomaankaupan

kehittämiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota osana Suomen ja koko Euroopan välisen kaupan edistämistä.

Itäinen Keski-Eurooppa

Myös itäisessä Keski-Euroopassa on meneillään nopea poliittinen ja taloudellinen muutos, jolla on merkitystä Suomen ja näiden maiden välisen kaupan kehitykseen.

Suomen ja näiden maiden välinen kauppa on nykyisellään melko vaatimaton. Vuonna 1989 Suomen viennistä 1,7 prosenttia suuntautui tälle alueelle. Tuonti oli 2,4 prosenttia kokonaistuonnista. Alueen osuus ulkomaankaupastamme on laskenut 1980-luvulla. Tämä kehitys ei poikkea muiden OECD-maiden kehityksestä.

Itäisessä Keski-Euroopassa meneillään oleva taloudellinen ja poliittinen muutos on kuitenkin lisäämässä alueen kiinnostavuutta markkina-alueena. KEVSOS-sopimusverkosto on samalla saamassa uutta sisältöä. KEVSOS-sopimukset rakentuvat vastavuoroisten tullimyyönnytysten ja ns. talousjärjestelmän muiden keinojen varaan. Tullittomuus saa uutta merkitystä markkinahinnoittelun ja valuutan vapaan vaihdettavuuden ansiosta. Suomalaisille tuotteille on sopimusten ansiosta syntymässä todellinen preferenssiasema sellaisiin maihin nähden, jotka eivät ole tullittomuudesta KEVSOS-maiden kanssa sopineet.

Suomi ja itäisen Keski-Euroopan maat ovat kaupassaan siirtymässä vapaasti vaihdettaviin valuuttoihin. Clearing-järjestelystä on jo luovuttu Tšekkoslovakian ja Puolan kanssa 1.4.1990 lukien. Saksan demokraattisen tasavallan kanssa siitä on tarkoitus luopua 1.7.1990.

Sopimuksia investointien turvaamiseksi ja edistämiseksi on solmittu eräiden itäisen Keski-Euroopan maiden kanssa ja uusia pyritään solmimaan vastaisuudessa. Lisäksi Suomi on käynnistänyt useita toimenpiteitä itäisen Keski-Euroopan maiden taloudellisen uudistumisen tukemiseksi.

6. Suomi muuttuvassa Euroopassa

Suomi joutuu tekemään integraatiopoliittisia valintojaan tilanteessa, jolle on ominaista nopea muuttuminen ja siksi tavallista suurempi

epävarmuus sekä politiikan että talouden alalla. Samalla kun tämä epävarmuus merkitsee jonkinasteista uhkaa, siihen sisältyy myös merkittävän positiivisen kehityksen mahdollisuus, jota Suomi voi omalla toiminnallaan edistää.

Suomen edut ja tavoitteet ovat laajimmassa mielessä luonteeltaan yleismaailmallisia. Suomen ulkopoliittikan globaalin ulottuvuuden ainesosia ovat työskentely kansallisten, mutta myös mm. YK:n piirissä hyväksyttyjen yleismaailmallisten tavoitteiden hyväksi sellaisilla asia-alueilla kuin kehitysyhteistyö, ympäristö-ongelmat, pakolaiskysymykset, ihmisoikeudet ja aseidenriisunta. Kielteinen kehitys millä tahansa kansainvälisten suhteiden osa-alueella voi toisaalta vaikuttaa myös Suomen asemaan.

Suomen pyrkimykset Euroopan alueella liittyvät osin samoihin tavoitteisiin kuin yleismaailmallisissa puitteissa, osin konkreettisempiin etuihimme esim. turvallisuus- ja kauppapolitiikan alueilla. Viime vuosikymmeninä työskentely Euroopan turvallisuuden ja eurooppalaisen yhteistyön hyväksi on ollut Suomen turvallisuuspolitiikan tärkeä osa.

Edellä on käsitelty ETYKin suurta merkitystä eurooppalaisten yhteistyöjärjestelmien joukossa. Ulkoasiainvaliokunnan käsityksen mukaan hallituksen tulisi toiminnassaan tähdätä siihen, että Suomen Euroopan-politiikan tärkein vaikutuskanava on tulevaisuudessakin ETYK, yhteistyöjärjestelmä, joka kattaa koko Euroopan ja Pohjois-Amerikan valtioista Yhdysvallat ja Kanadan ja on siksi ajan tasalla Euroopan muuttuneessa tilanteessa. ETYKin puitteissa pitäisi olla mahdollista perustaa uusi kollektiivisen turvallisuuden järjestelmä. Tällainen kehitys antaisi myös puolueettomille ja muille nykyisten sotilasliittojen ulkopuolisille maille entistä tasavertaisemman aseman Euroopan laadullisesti muuttuneissa turvallisuusjärjestelyissä, joissa kaikkien Euroopan valtioiden välisen vuorovaikutuksen voi odottaa nykyisestä huomattavasti lisääntyvän. Se edellyttää kuitenkin, että ETYKille luodaan nykyistä vahvempi organisatorinen perusta.

Pohjolan ja muun lähiympäristömme rauhan turvaaminen liittyy kaikkein välittömmimpiin turvallisuusetuihimme. Baltian tilanne on tällä hetkellä eräs suurimmista epävarmuustekijöistä Suomen välittömässä läheisyydessä. Suomen kannalta olisi toivottavaa, että siihen löydetäisiin neuvottelujen kautta kestäviä ratkaisuja. Toinen ajankohtainen turvallisuuspo-

liittinen tavoite on jännityksen vähentäminen Pohjolaan rajoituvilla merialueilla.

Suomen kauppapolitiikan keskeisin toimintaympäristö on Eurooppa, jonka merkitys on kasvamassa. 1960-luvulta lähtien erityisesti Länsi-Euroopan yhdentymispyrkimykset ovat aiheuttaneet Suomelle tarpeen pyrkiä sopimusjärjestelyihin taloudellisten ja kauppapoliittisten etujemme turvaamiseksi.

Itä-Euroopan uudistumispyrkimykset, ennen kaikkea taloussuodistukset, avaavat uusia mahdollisuuksia laajalle taloudelliselle vuorovaikutukselle koko Euroopassa. Suomella, jolla jo kauan on ollut läheistä taloudellista yhteistyötä Itä-Euroopan maiden kanssa, on kaikki syyt pyrkiä osallistumaan syntymässä olevaan laajempaankin yhteistyöhön. Varsinaisen taloudellisen yhteistyön ohella Suomella on hyvät edellytykset osallistua Itä-Euroopassa mm. ympäristönsuojelun samoin kuin kuljetus- ja televerkoston kehittämiseen. Oma panoksensa Suomella saattaa olla myös demokraattisten instituutioiden, talouselämän toimintamenetelmien ja tilastotuotannon kehittämisessä Itä-Euroopassa.

Nykyisissä voimakkaan kansainvälisen riippuvuuden oloissa kauppapoliittisilla ratkaisuilla voi olla myös turvallisuuspoliittisia vaikutuksia erityisesti puolueettomalle valtiolle. Tässä yhteydessä ulkoasiainvaliokunta on pannut merkille puolustusasiainvaliokunnan lausuntoon sisältyvän toteamuksen, että valtioneuvoston selonteko ei anna perusteita turvallisuuspoliittisille kannanotoille. Puolustusasiainvaliokunta pitää kuitenkin tärkeänä, että selvitetään, mitä vaikutuksia yhdentymiskehityksellä on erityisesti Suomen puolueettomuuteen ja valtiosopimustemme täyttämisedellytyksiin. Samoin olisi selvitettävä, aiheuttaako yhdentymiskehitys mahdollisesti Suomelle tarpeen turvallisuuspoliittisiin uudelleenarviointeihin.

Ulkoasiainvaliokunta pitää tällaisia selvityksiä perusteltuina. Valiokunnan oma käsitys on, että näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa Suomen välitön turvallisuuspoliittinen ympäristö ei nykyisestä kovin paljon muutu. Suhde Neuvostoliittoon, etenkin Venäjään ja sen välittömästi maahamme rajoittuviin osiin, jää edelleen Suomen ulkopoliitiikan pääkysymykseksi.

Suomen puolueettomuusasema on viime aikoina vahvistunut. Toisaalta, kuten edellä on todettu, Suomen puolueettomuuden viitekehystenä toisen maailmansodan jälkeisenä aikana ollut jako idän ja lännen sotilasliittoihin on

parhaillaan muuttumassa. Tästä aiheutuu tarve arvioida jossakin määrin uudelleen puolueettomuuspolitiikkamme sisältöä, joka on nähty merkittävässä määrin osaksi tähänastista eurooppalaista tasapainorakennelmaa.

Kauppapolitiikan yleisenä tavoitteena voidaan pitää maan taloudellisen hyvinvoinnin lisäämistä. Sen ja puolueettomuuspoliittisten lähtökohtien välillä ei ole jännitettä, elleivät kauppapoliittiset ratkaisut vaikuta puolueettomuusasemaan. Koska ETA-järjestelyyn ei sisältyisi turvallisuuspoliittista yhteistyötä eikä varsinaista ylikansallista päätöksentekojärjestelmää, se ei tällaista jännitettä aiheuttaisi.

Puolueettomuuspolitiikan harjoittamisen edellytysten turvaamiseksi ulkoasiainvaliokunta edellyttää, että ulkopoliitiikan peruskysymyksissä, ennen kaikkea turvallisuuspolitiikassa, on päätöksenteko säilytettävä kansallisella pohjalla.

Puolueettomuus on ensisijaisesti turvallisuuspoliittinen valinta. Siihen voidaan kuitenkin katsoa liittyvän muitakin arvoja. Puolueettomien valtioiden kansallinen kokemus osoittaa, että ne voivat suorittaa oman turvallisuuspolitiikan rajat ylittäviä hyödyllisiä kansainvälisiä tehtäviä. On ajateltavissa, että yhdentyvän Euroopan suhteissa muuhun maailmaan voi ilmetä vastakohtaisuuksia, joiden lieventäminen puolueettomilla valtioilla on muita paremmat edellytykset.

Niitä perusteita, joiden pohjalta ulkoasiainvaliokunnan mielestä Suomen suhdetta EY:hyn on tarkasteltava, on käsitelty luvussa 4. Valiokunta toistaa, että ylikansallisen päätöksenteon tavoite, johon liittyisi jäsenvaltioita sitovien enemmistöpäätösten mahdollisuus, ei ole Suomen puolueettomuuden kannalta hyväksyttävissä. Yhdessä EY:n asettamien ulko- ja puolustuspoliittisten tavoitteiden kanssa tällainen tavoite rajoittaisi puolueettomuuden toteuttamisen edellytykseksi katsottavaa poliittista riippumattomuutta.

Länsi-Euroopan taloudellinen yhdentyminen tulee, kuten hallituksen selonteossa todetaan, etenemään Suomen ratkaisuista riippumatta. Maamme kannalta tärkeäksi kysymykseksi selonteossa katsotaan se, miten ETA-ratkaisuun osallistuminen vaikuttaisi talouskehitykseen verrattuna siihen vaihtoehtoon, että jättäydymme yhdentymiskehityksen ulkopuolelle.

Ulkoasiainvaliokunta yhtyy käsitykseen, että tämänhetkisessä tilanteessa Suomen on syytä panostaa sellaiseen ETA-ratkaisuun, joka ottaa laajasti ja tasapainoisesti huomioon maallemme merkitykselliset näkökohdat, muutkin kuin taloudelliset.

Yhdentymisen taloudellisten vaikutusten ohella on toisaalta otettava huomioon, että jatkuessaan yhdentyminen voi syvällisesti muuttaa päätöksentekovallan painopisteitä. Siksi ulkoasiainvaliokunta antaa erityisen merkityksen selonteossa mainitulle tavoitteelle eduskunnan, kuten tuonnempana yksityiskohdaisemmin todetaan, ja hallituksen aseman turvaamisesta tulevassa päätöksenteossa. Paitsi neuvotteluvaihetta, tämä koskee myös ja erityisesti integraatioratkaisun jälkeen tapahtuvaa päätöksentekoa.

Valiokunnan käsityksen mukaan tässä vaiheessa on ennen aikaista ottaa kantaa niihin vaihtoehtoihin, jotka olisivat käytettävissä, jos ETA-neuvottelut eivät johtaisi tarkoitettuun tulokseen. Tämä olisi uusi tilanne, jossa Suomi joutuisi harkitsemaan, millaista ratkaisua se omista lähtökohdistaan käsin ryhtyisi tavoittelemaan.

7. Suomi ja ETA

Talous

Taloudellisten analyysien puute

Hallitus viittaa EY:n piirissä tehtyihin arvioihin yhdentymisen potentiaalisista vaikutuksista, jotka osoittavat, että alueen bruttokansantuote olisi keskipitkällä aikavälillä tuntuvasti suurempi kuin ilman yhdentymistä ja kuluttajahinnat selvästi matalampia kiristyvän kilpailun ja tuottavuuden nousun vuoksi. Nopeutunut kasvu alentaisi työttömyysastetta ja parantaisi julkisen sektorin rahoitustasapainoa. Vaikutusten suuruudesta ei kuitenkaan esitetä laskelmia.

Hallituksen mielestä on perusteltua olettaa, että yhdentymisen vaikutukset ovat Suomessa samansuuntaisia kuin muissa Euroopan maissa. Osallistuminen Euroopan talousalueeseen olisi omiaan lisäämään kansantalouden tehokkuutta ja kokonaistuotantoa sekä mahdollisuuksia kohottaa elintasoa. Integraatio avaa

ulkomaankaupalle ja tuotannolle uusia mahdollisuuksia, mutta niiden hyödyntäminen edellyttää riittävää yritysten ja kansantalouden kilpailukykyä.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että ei ole riittävästi analysoitu ETA-järjestelyn vaikutuksia Suomen talouteen eikä sen eri osa-alueisiin. Vasta nyt on valmistumassa eri osa-alueita koskevia selvityksiä. Ulkoasiainvaliokunta on tässä yhteydessä pannut merkille ulkomaankauppa- ja ministerin hallituksen selontekoa koskeneessa lähetekeskustelussa mainitseman selvitystyön, jonka hallitus on käynnistänyt. Selvitystyön tavoitteena on esittää toimenpiteitä, joilla mahdollisten sopeutumiso ongelmien ratkaisuja voidaan helpottaa. Työn perusteella on ryhdyttävä toimenpiteisiin. Ulkoasiainvaliokunta katsoo, että taloudelliset selvitykset olisivat olleet välttämättömiä, jotta integraation vaikutuksia Suomen talouteen voitaisiin yksityiskohtaisemmin arvioida.

Valiokunta pitää tärkeänä, että selvitys- ja tutkimustyötä asiassa jatketaan ja edistetään sekä kaikki se tieto, joka maassamme on tai voidaan hankkia, suunnitelmallisesti hyödynnetään.

Suomi — pohjoismainen hyvinvointivaltio

Suomi on pohjoismainen hyvinvointivaltio, jonka sosiaaliturva ja yhteiskunnalliset palvelut ovat suhteellisen korkealla tasolla. Julkisen sektorin osuus kansantaloudesta on vastaavasti Suomessa hieman korkeampi kuin EY-maissa keskimäärin. Integraatioketähtyksen mukana julkiseen sektoriin kohdistuu rationalisointi- ja sopeutumis paineita. Tuntuvimmat sopeutumis paineet kohdistuvat suljettuun sektoriin, jossa kilpailun puutteen vuoksi hintasuhteet ovat saattaneet vääristyä ja tehokkuus jäädä alhaiseksi. Eri puolilla Eurooppaa on nähtävissä paineita julkisen sektorin osittaiseen yksityistämiseen. Lisääntyvä kilpailu myös julkisella sektorilla sekä EY:ssä suunnitteilla oleva verotuksen harmonisointi voi johtaa tulonsiirtojen ja palvelujen heikkenemiseen.

Ulkoasiainvaliokunnan mielestä yhdentymisneuvottelujen lähtökohtana ja tavoitteena on oltava Suomen kehittäminen pohjoismaisena hyvinvointivaltiona.

Valiokunta toteaa, että suotuista taloudellinen kehitys on edellytyksenä myös kehittyvälle

ja korkeatasoiselle sosiaalipolitiikalle. Selonteossa esitettyjen arvioiden mukaan ETA-järjestely vahvistaisi Suomen taloudellisen kasvun edellytyksiä. Suomi vastaa viime kädessä itse sekä taloudellisesta kehityksestään että sosiaalipolitiikkansa tasosta.

Työvoimakysymykset

Suomen ja EY:n yhteyksien luomisessa on sellaisia talous-, kaupp- ja finanssipoliittisia tekijöitä, joilla on ilmeisesti taloudellista toimintaa vireyttävää vaikutusta. Näin ollen voidaan arvioida myös työllisyyden paranevan. Samoin vilkastuvat tieteellistä ja teknistä toimintaa koskevat yhteydet sekä suomalaisten opiskelu ulkomailla ja ulkomaalaisten opiskelu Suomessa luonevat edellytyksiä aloitteelliselle toiminnalle ja yrityksille.

Suomen työllisyystilanne on EY:n keskimääräiseen tilanteeseen verrattuna hyvä. Työllisyystilanteen kannalta vaikeimmissakin työvoimapiireissä työttömyys on EY:n keskitasolla. Sosiaaliturvan taso vaihtelee verrattaessa eri etuuksia, mutta kokonaisuutena se on samoin keskitasoa tai jonkin verran sen yläpuolella.

Liikkuvuus ei ilmeisesti ainakaan lyhyellä aikavälillä ole suurta. Näin ollen työvoimapolitiikan tehtävänä on nykyiseen tapaan turvata ensisijaisesti kotimainen työllisyys. Suomen on kuitenkin varauduttava myös liikkuvuuden lisääntymiseen. Tämän johdosta on muun muassa työvoimahallinnon, koululaitoksen ja sosiaalitoimen kyettävä tarjoamaan palveluja ulkomaisille työntekijöille ja heidän perheilleen. Maan kielilolot, ilmasto ja sijainti vähentänevät kuitenkin Suomeen muuttoa.

Työvoimapolitiikan on oltava aktiivista, täystyöllisyyteen pyrkivää sekä aloittaisia ja alueellisia eroja tasoittavaa. Myös työvoimapolitan torjuntaan on käytettävä ensisijaisesti kotimaista työvoimaa. Suomen palkkaperusteisten työllistämistukien ja työllisyysperusteisten investointiavustusten käyttämisen työllistämisen yhtenä keinona tulee olla mahdollista, koska ne ovat viimesijaisia ja pientä työvoimavaltaita yritystoimintaa tukevia menettelyjä.

Ulkomaalaista työvoimaa voi tulla suomalaisten yritysten palvelukseen tai ulkomaalaisia yrittäjiä tulee EY:n kilpailusääntöjen mukaisesti Suomeen. Suomen lainsäädäntö edellyttää pakottavan lainsäädännön soveltamista kansainvälisissä työsuhteissa, mikä työ sopimuslain

yleissitovuuden kautta edellyttää myös työehtosopimusten laajaa soveltamista. Näin ollen Suomessa tehtävään työhön sovelletaan pääosin Suomen lainsäädäntöä ja suomalaisia sopimuksia.

Ulkomaankauppa ja tuotannon rakenne

Suomen hyvinvointi rakentuu paljolti ulkomaankaupalle. Suomen viennin osuus bruttokansantulosta oli n. 24 prosenttia vuonna 1989. Samana vuonna EY:n osuus Suomen tavarakaupan arvosta oli 44 prosenttia. Metsäteollisuustuotteiden osuus EY-viennistä oli n. 60 prosenttia. Noin neljännes teollisuuden työntekijöistä on vientiteollisuuden palveluksessa.

Metsäteollisuuden osuus koko Suomen viennistä on kasvanut jonkin verran kahtena viimeisenä vuotena. Tämän kehityksen arvioidaan jatkuvan. Suomen suhteellinen etu kaupassa EY-maiden kanssa on pääoma- ja luonnonvaraintensiivisillä aloilla, siis lähinnä metsäteollisuudessa. Suomen vientiteollisuus ja sen mukana koko Suomen teollisuustuotanto on siis yksipuolistumassa.

Pienet ja keskisuuret yritykset ovat keskeinen tekijä Suomen elinkeinoelämässä. Avaautuvat laajat eurooppalaiset talousmarkkinat luovat uusia mahdollisuuksia myös näille yrityksille, mutta lisäävät samalla kilpailua. Aluepoliittiset kysymykset liittyvät läheisesti pk-yrityksiin.

Myös ns. herkkiin toimialoihin on kiinnitettävä erityistä huomiota. Herkillä toimialoilla tarkoitetaan lähinnä aloja, joilla integraatioprosessi ja kiristytvä kilpailu voivat aiheuttaa ongelmia. Näiden alojen osuus Suomen tehdasteollisuuden jalostusarvosta on vajaat 40 prosenttia. Herkät toimialat muodostavat huomattavan osan kokonaistuotannosta. Kysymyksellä on laaja talous- ja työllisyyspoliittinen merkitys.

Ulkoasiainvaliokunta pitää erittäin tärkeänä, että ETA-järjestelyjen vaikutukset Suomen talouselämän rakenteeseen sekä pienten ja keskisuurten yritysten ja ns. herkkien toimialojen asemaan perusteellisesti selvitetään. Ongelmien torjumiseksi hallituksen tulee harjoittaa tehokasta teollisuus-, yritys- ja teknologiapolitiikkaa.

Pääomaliikkeet

Suorat sijoitukset Suomesta ovat lisääntyneet nopeasti viime vuosina varsinkin EY-alueelle. Selonteossa arvioidaan, että sijoitusten kasvua voidaan hidastaa, jos ETA-sopimuksella kyetään turvaamaan Suomessa toimivan vientiteollisuuden tasavertainen kilpailuasema EY-alueella toimivien yritysten kanssa.

Suomalaisten yritysten suorat investoinnit ulkomaille olivat viime vuonna n. 12 mrd. mk, josta EY-alueelle kohdistettiin n. 4,7 mrd. mk. EY-alueelle menevät investoinnit ovat siis vain osa suorista investoinneista ulkomaille, joskin niiden kasvuvauhti on ollut huomattavan nopea. Suorat investoinnit ulkomailta Suomeen olivat n. 1,4 mrd. mk, mistä EY-maiden osuus oli n. 0,7 mrd. mk. Suurin osa suomalaisten suorista investoinneista ulkomaille rahoitetaan kuitenkin ulkomaisella pääomalla. Pääomavienti on näin huomattavasti vähäisempää kuin suoria investointeja koskevat luvut osoittavat.

Valiokunta korostaa, että on huolehdittava siitä, että suomalaisten yritysten on edullista investoida Suomeen. Valiokunta yhtyy hallituksen käsitykseen, että suomalaiset suorat investoinnit ulkomailta voivat muodostua ongelmaksi. Yrityksille on valiokunnan mielestä luotava edullisemmat ehdot voittojen kotiuttamiselle. Tämä on otettava huomioon mm. verolainsäädäntöä kehitettäessä.

Myös Suomeen sijoittamisen tulisi olla houkuttelevampaa ulkomaisille yrityksille. Lainsäädäntöä kehitettäessä tulee pyrkiä sellaisen ulkomaisen sijoitustoiminnan rohkaisemiseen, joka tähtää pysyvien intressien muodostumiseen Suomeen. Tähän saakka etusija on ollut erilaisella lyhytaikaisella sijoitustoiminnalla.

Talous- ja veropolitiikka

Suomen bruttokansantuotteen kasvu on ollut nopeaa koko 1980-luvun. Viime vuosina noususuhdannetta on ylläpitänyt kotimainen kulutus- ja investointikysyntä, kun taas viennin kehitys on ollut heikompaa. Tähän kehitykseen on sen vuoksi liittynyt vaihtotaseen huononeminen. Samalla on ilmennyt huomattavaa työvoimapulaa ja palkankorotusodotuksia. Tämä on aikaansaanut inflaatiopaineen. Inflaatio ja vaihtotaseen alijäämäisyys ovat vuorostaan johtaneet korkeaan korkokantaan. Ulkomainen velkaantuminen on ollut huomattavaa.

Yhteenvedona voidaan todeta, että Suomen talous on jo jonkin aikaa ollut selvästi ylikuumentunut.

Selonteossa todetaan, että osallistuminen tiivistyvään integraatioon asettaa kasvavia vaatimuksia talouspolitiikan hoidolle. Samalla kunkin maan oma talouspolitiikan liikkumavara vähenee. Integraation syventyminen lisää sekä talouden ulkoista riippuvuutta että talouspolitiikalle tästä koituvia rajoituksia. Korkopolitiikan merkitys talouden tasapainottajana vähenee, koska korkoherkkien pääomaliikkeiden vuoksi korot määräytyvät valuuttamarkkinakehityksen perusteella. Vapautuva valuuttaliikenne korostaa tätä kehitystä. Tämän johdosta finanssi- ja erityisesti tulopolitiikan merkitys talouden tasapainoisessa edistämisessä korostuu. Yritysten ja työntekijöiden mahdollisuudet poiketa palkkaratkaisuissa muiden maiden linjasta ovat selonteon mukaan rajoitettuja. Samalla on odotettavissa, että tuloratkaisuissa siirrytään nykyistä enemmän liitto- ja yritystasolle. Hallituksen selonteossa on tässä kohden tiettyä ristiriitaisuutta. Näitä kysymyksiä tulee perusteellisesti selvittää.

Verojen osalta selonteossa esitetään mm. pyrkimys poistaa ns. piilevän liikevaihtoveron aiheuttama rasitus viennille. Liikevaihtoverojärjestelmää pyritään muutoinkin muuttamaan lähemmäksi muissa maissa sovellettavaa. Myös pääoma- ja tuloverotusta tulisi harmonisoida tähän suuntaan.

Verotuksen harmonisointiin on pyritty EY-alueen maissa 60-luvulta alkaen. Harmonisointiin tähtäävät sopimukset eivät kuitenkaan ole koskeneet välitöntä verotusta. Siten EY:ssä ei ole yhtään välitöntä verotusta koskevaa direktiiviä. Myöskään välillisen verotuksen osalta ei ole toistaiseksi EY-alueella saavutettu harmonisoinnille asetettuja tavoitteita. Tuskin on odotettavissa, että ETA-järjestelyn yhteydessä saavutettaisiin sellaisia konkreettisia verotuksen harmonisointitavoitteita, jotka edellyttäisivät nopeita muutoksia Suomen verojärjestelmään.

Ulkoasiainvaliokunta korostaa, että Suomen tulee jatkossakin päättää itsenäisesti finanssi- ja veropolitiikastaan siten, että verotuksen luonne ei muutu epäsosiaalisemmaksi. Valiokunta kiinnittää tässä yhteydessä erityistä huomiota ympäristöveroihin. ETA-järjestelyjen yhteydessä tulee pyrkiä ottamaan yleisesti käyttöön ympäristöverot.

Sopimus ei ainakaan saa estää niiden käyttöä kansallisella tasolla.

Kauppapolitiikka

Tulevilla ETA-järjestelyillä pyritään jäljellä olevien erityisesti teollisuustuotteiden kauppaa haittaavien kaupan esteiden poistamiseen EY- ja EFTA-maiden välillä.

Laajennettu vapaakauppajärjestely

Hallituksen mukaan tavaroiden vapaa liikkuminen ETA-alueella tulisi toteuttaa ensisijaisesti laajentamalla ja syventämällä ETA-alueelta peräisin olevien tuotteiden vapaakauppajärjestelyä.

Tavaroiden vapaa liikkuminen ETA-alueella voidaan periaatteessa toteuttaa joko vapaakauppajärjestelyllä tai tulliliitolla. Vapaakauppajärjestelyssä pyritään vapauttamaan vain ETA-alueelta peräisin olevien tuotteiden liikkuminen, kun taas tulliliitossa olisi yhteinen ulkotulli, jolloin myös kolmansista maista olevien tuotteiden liikkuminen alueen sisällä vapautuisi.

Hallituksen mukaan nykyistä vapaakauppajärjestelyä, joka nyt perustuu EFTA-maiden ja EY-maiden välisiin kahdenvälisiin vapaakauppasopimuksiin, voidaan merkittävästi parantaa.

Ulkoasiainvaliokunta katsoo, että tavaroiden vapaa liikkuminen tulee toteuttaa laajentamalla ja syventämällä vapaakauppajärjestelyä.

Alkuperäsäännöt ja rajamuodollisuudet

Vapaakauppajärjestelyssä tarvitaan vastaisuudessaakin alkuperäsääntöjä, joilla määritellään, mitkä tuotteet ovat peräisin tältä alueelta. Neuvotteluissa on lähdetty siitä, että rajatarkastukset tulevat säilymään EFTA-maiden ja EY:n välillä.

Hallituksen mukaan Suomen tavoitteena on alkuperäsääntöjen yksinkertaistaminen ja kehittäminen niin, että Suomessa ja muissa EFTA-maissa valmistettuja tuotteita ei alkuperän mukaan syrjitä EY-alueella. Rajamuodolli-

suksia pyritään yksinkertaistamaan siirtymällä ns. paperittomaan tullausmenettelyyn.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että alkuperäsääntöjen ja rajatarkastusten yksinkertaistaminen on keskeinen tehtävä. Monimutkaiset alkuperäsäännöt ja huonosti toimivat rajatarkastukset voivat ratkaisevasti vaikeuttaa tavaroiden liikkumista ja vaarantaa vapaakaupan periaatetta.

Raakaöljy, öljytuotteet ja kivihiilen teollisuustuotteet

Suomi on rajannut sekä EFTA-konventiossa että EY-vapaakauppasopimuksessa raakaöljyn, öljytuotteet ja kivihiilen teollisuustuotteiden vapaakaupan ulkopuolelle siten, että Suomi on pidättänyt itselleen oikeuden näiden tuotteiden määrällisten tuontirajoitusten ylläpitämiseen. Hallituksen lähtökohtana on ollut Neuvostoliiton kaupan turvaaminen. Myös ETA-neuvotteluissa hallituksen pyrkimyksenä on tarpeellisesa määrin säilyttää polttoaineiden vapaakauppaa koskeva rajoitukset.

Ulkoasiainvaliokunta korostaa, että Neuvostoliiton kauppa on turvattava ko. tuotteiden osalta.

Maatalous- ja kalatuotteet sekä jalostetut elintarvikkeet

Tarkoituksena on, ettei ETA-järjestelyyn sisällytetä yhteistä maatalouspolitiikkaa. Maataloustuotteiden osalta ei myöskään pyritä samanlaiseen vapaakauppaan kuin teollisuustuotteiden suhteen. Maataloustuotteiden kauppaa tullaan tarpeen mukaan edistämään erillisjärjestelyin, jotka voisivat olla tuotekohtaisia ja vaihdella maakohtaisesti.

Jalostettujen elintarvikkeiden kauppaa pyritään edistämään laajentamalla ja yhdenmukaistamalla jalostetuiksi elintarvikkeiksi katsottavien tuotteiden luetteloa sekä kehittämällä hinnanerokorvausjärjestelmiä.

Kalakaupassa Suomen tavoitteena on vapaakauppa samalta pohjalta, joka on sovittu toteutettavaksi EFTAssa.

Vaikka ETA-järjestelyyn ei sisällytetä yhteistä maatalouspolitiikkaa, se kuitenkin välillisesti vaikuttaa maatalouteen.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että meneillään olevat GATTin maatalousneuvottelut voivat johtaa huomattaviin muutoksiin kansainvälisessä elintarvikekaupassa. Neuvottelut voivat mm. johtaa siihen, että määrällisistä tuontirajoituksista luovutaan.

Turvataksien puhtaiden elintarvikkeiden saatavuuden Suomen tulee noudattaa tiukkoja säännöksiä jäämien suhteen niin tuonti- kuin kotimaassakin tuotettujen elintarvikkeiden kohdalla. Terveys- ja ympäristötavoitteiden saavuttamiseksi torjunta-ainevalikoimaa muisakin maissa tulisi supistaa ja niiden hyväksymismenetelmää tiukentaa.

Käytettyjen lannoitteiden laadulla voidaan vaikuttaa maaperän ja elintarvikkeiden säilymiseen puhtaina. Valiokunta edellyttää, että lannoitteiden raskasmetalleille ja muille haitallisille aineille tulee voida Suomessa asettaa omat rajat maaperän saastumisen ehkäisemiseksi.

Kasviensuojelusta ja eläinlääkinnästä Suomessa on osittain EY-maita tiukemmat ja kattavammat säännökset. Kasviensuojelua ja eläinlääkintää koskevat säännökset olisi siksi ulkoasiainvaliokunnan käsityksen mukaan pyrittävä jättämään ETA-järjestelyn ulkopuolelle. Elintarvikkeiden vapaan liikkumisen takia elintarvikevalvonnan järjestäminen tulee korostumaan. Tarkastustulosten vastavuoroisen tunnustamisen osalta kansallisten määräysten voimaissapitämisen tulee olla ensisijaista EY-direktiiveihin verrattuna.

Ulkoasiainvaliokunta katsoo, että suomalaisen elintarviketeollisuuden on ajan myötä varauduttava avautumaan laajemmin kansainväliselle kilpailulle. Suomessa monet vapaasti tuotettavat tuotteet ovat kalliita tuontihintoihin verrattuna. Hintatasoa on alennettava. Suomalaisen elintarviketeollisuuden tehokkuutta ja kilpailukykyä on parannettava. Tätä varten elintarviketeollisuudelle on varattava riittävä siirtymäaika.

Kaupan tekniset esteet

Hallitus toteaa, että kaupan teknisten esteiden poistaminen EFTA-EY -kaupassa on keskeinen osa ETA:n toteuttamista. Esteet liittyvät mm. kunkin maan määräyksiin tuotteiden turvallisuudesta ja tarkastamistavoista. Esteiden määrä on jatkuvasti lisääntynyt.

Kaupan teknisten esteiden poistaminen edellyttää ennen kaikkea EY:n omaksumien kolmen peruslähtökohdan hyväksymistä:

- oleellisten turvallisuusvaatimusten harmonisointia,
- muiden vaatimusten osalta kansallisten määräysten vastavuoroista tunnustamista sekä
- tarkastustulosten vastavuoroista hyväksymistä.

Hallituksen mukaan jo vuosia jatkunut EFTA-maiden ja EY:n välinen yhteistyö on luonut hyvän pohjan kaupan teknisten esteiden poistamiselle. Suomen teknisten määräysten saattamisen vastaamaan EY:n direktiivien asettamia vaatimuksia ei odoteta aiheuttavan ylivoimaisia vaikeuksia, vaikka vaatimustaso josain määrin tiukkeneekin. Eräiden vanhojen direktiivien aiheuttamien ongelmien voi odottaa poistuvan näitä direktiivejä uusittaessa.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että EY omaksumi 1985 uuden menetelmän, jonka mukaan tuotteille säädetään vain yleiset määräykset niiden turvallisuudesta, terveellisyydestä sekä ympäristön- tai kuluttajansuojasta. Ennen 1985 laadittujen direktiivien taso on, kuten myös hallitus toteaa, varsin kirjava. Joukossa on lukuisia sellaisia direktiivejä, joihin mukautuminen olisi Suomen kannalta ongelmallista. Nykysisältöiseen EY:n direktiiviin mukautuminen edellyttäisi mm. sähkölaitteiden ennakko hyväksymisestä luopumista ja järjestelmän korvaamista markkinavalvonnan pohjalta.

EY:n mukaan EFTA-maiden tulee hyväksyä myös vanhat direktiivit. Tämä on ulkoasiainvaliokunnan mielestä mahdollista ainoastaan siinä tapauksessa, että direktiivien vaatimustaso vastaa Suomessa voimassa olevia säännöksiä tai on näitä tiukempi.

Kansallisten määräysten vastavuoroisen tunnustamisen ei odoteta aiheuttavan erityisiä ongelmia. Oleelliset ongelmat aiheuttavat teknillisen tarkastustoimintamme ja teollisuuden laatujärjestelmien saattaminen vastaamaan EY:n vaatimustasoa. Hallituksen mukaan tämä olisi kuitenkin ilmeisen välttämättömyyden, myös riippumatta ETA-järjestelyjen toteutumisesta.

Ulkoasiainvaliokunta korostaa, että hallituksen tulee ryhtyä tarvittaviin toimenpitei-

siin tarkastustoimintamme saattamiseksi EY:n tasolle.

Suomessa ei ole vielä yhtään EY:n uudet vaatimukset täyttävää tarkastuslaitosta. Eräiden arvioiden mukaan laitostemme pitäisi investoida jopa 200 milj. mk pystyäkseen kohoamaan EY:n tarkoittamalle tasolle. Teollisuudessa on puolestaan arvioitu, että siellä tarvittaisiin miljardin markan investoinnit laatujärjestelmiin, jotta alan yritykset pääsisivät EY:ssä ja EFTA:ssa virallisesti hyväksytyihin tarkastuksiin. Suomessa ehdot täytettäviä laatujärjestelmiä on vain muutamalla suuryrityksellä.

Kilpailusäännöt

EY:n kilpailusäännöt poikkeavat monessa suhteessa suomalaisista vastaavista säännöistä. EY:n kilpailulait perustuvat kartellien osalta kieltoperiaatteelle, josta on myönnetty huomattava määrä poikkeuksia. Suomen kilpailulait lähtevät taas siltä pohjalta, että kartelli on osoitettava haitalliseksi ennen kuin siihen voidaan puuttua. Ulkoasiainvaliokunnan saamien selvitysten mukaan Suomessa vastikään uusittu kilpailulainsäädäntö vastaa huonosti EY:n lainsäädäntöä.

ETA-sopimuksen myötä EY-kilpailulait tulevat noudatettaviksi myös Suomessa, mutta ne koskevat vain sellaisten yritysten välisiä kilpailurajoituksia, joiden yhteenlaskettu liikevaihto on 200 milj. ECUa eli n. miljardi markkaa. Tätä pienempien kartellien osalta noudatettaisiin edelleen Suomen lainsäädäntöä. Kahden rinnakkaisen kilpailusäädännön olemassaolosta seurannee vaikeuksia.

ETA-alueella pyritään yhteisiin kilpailusääntöihin, joilla varmistetaan yhdenmukaiset kilpailuolosuhteet EFTA- ja EY-maiden yrityksille. Tämä edellyttää mm. yhteistä valvontaelintä. Tehokas yhteinen valvontaelin loisi hallituksen mukaan edellytyksiä sille, että materiaalin kilpailunormisto pitkälti voitaisiin sopia EY:n kilpailusääntöjen pohjalta.

Ulkoasiainvaliokunta yhtyy hallituksen käsitykseen tehokkaan yhteisen kilpailusääntöjä valvovan elimen luomisen tarpeellisuudesta.

Suomen ja muiden EFTA-maiden mielestä yhteiset ETA-kilpailusäännöt ja yhdenmukai-

set kilpailuolosuhteet EFTA- ja EY-maiden yrityksille edellyttävät ennen kaikkea, että EY luopuu polkumyynnistäntöjen soveltamisesta EFTA-viejiä kohtaan. EY ei sovelle sisäisessä kaupassa polkumyynnistäntöjä.

Polkumyynnistännöt ovat erityisen haitallisia Suomen kaltaisille korkean hintatason maille. Hintojen väliset erot kotimarkkinoilla ja ulkomaisilla markkinoilla voivat muodostua merkittäviksi ja antaa aihetta polkumyynnistäntöjen soveltamiseen tai muihin kilpailua vaikeuttaviin toimenpiteisiin.

ETA-järjestelyn yhteydessä on tarkoitus ulottaa kansainvälinen kilpailu myös valtion ja kuntien hankintoihin. Julkisten tavara- ja palveluostojen arvo on sekä EFTA- että EY-alueella huomattava. EY:ssä se on lähes 20 prosenttia bruttokansantulosta. Erityisesti EY:n alueella yhteisön omien yritysten suosituimmuus-aseman väistyminen avaisi uusia mahdollisuuksia vientiteollisuudellemme.

Hallituksen mukaan Suomen kannalta olisi edullista ulottaa vapaan kilpailun periaate julkisissa hankinnoissa mahdollisimman laajalle.

Ulkoasiainvaliokunta yhtyy selonteossa asetettuihin julkisia hankintoja koskeviin tavoitteisiin.

EY:n julkisten hankintojen avautuminen vaapaalle kilpailulle merkitsee uutta myyntipotentiaalia suomalaisille yrityksille. Suomen olisi vastavuoroisesti avattava omat julkiset markkinsa ulkomaisille yrityksille, josta seuraisi tiukempi kilpailu kotimarkkinoilla. Tämä vaikuttaisi alentavasti hintatasoon ja lisäisi markkinoilla olevia vaihtoehtoja.

EY:n direktiivien pääperiaatteena on avoin tarjouspyyntömenettely. Hankinnoista tulee ilmoittaa julkisesti EY:n virallisessa lehdessä. Epäselväksi jää, miten kunnat voivat käytännössä suoriutua tästä lisätyöstä.

ETAn lähtökohtana olevat yhdenmukaiset kilpailuolosuhteet voivat selonteon mukaan toteutua vain, mikäli valtiontuki ei vääristä jäsenmaiden välistä kauppaa. Edelleen todetaan, että käytännön tarve tukikysymysten käsitteilyyn ei ole EFTA-maiden kesken yhtä merkittävä kuin EY:ssä. Teollisuuden EY:ssä saama keskimääräinen tuki on huomattavasti suurempi kuin vastaava tuki esim. Suomessa. EFTA-mailla on siksi erityistä syytä kiinnittää huomiota valtiontukijärjestelyihin.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että kilpailusääntöjen yhdenmukaistaminen on tärkeä osa ETA-järjestelyä. Tavoitteena tulee olla polkumyynnistäntöjen poistaminen sekä valtion tukea koskevien sääntöjen mahdollisimman laaja yhdenmukaistaminen.

Keskeisiä neuvottelukysymyksiä

Ulkomaalaisomistus

Useimmissa EFTA-maissa ulkomaalaisten oikeutta hankkia omistukseensa kiinteää omaisuutta ja yrityksiä rajoitetaan eri tavoin. Selonteossa todetaan, että se, minkä verran EFTA-maiden edellytetään poistavan ulkomaalaisomistukseen liittyviä rajoituksiaan ETA-sopimuksen syntymisen myötä, selviää vasta sopimusneuvotteluissa. Rooman sopimus ja yhteisön määräykset liikkeenperustamisesta ja yhteisömaiden kansalaisten oikeudesta hankkia omistukseensa EY-alueella toimivien yhtiöiden osakkeita ja kiinteää omaisuutta antavat selonteon mukaan kuitenkin jo nyt suuntaviivoja siitä, mikä ETA-sopimuksen sisältö tältä osin voisi olla.

Hallitus on asettanut komitean, jonka tehtävänä on koko ulkomaalaisomistuskysymyksen perusteellinen selvittäminen ja arviointi Suomessa. Uutta lainsäädäntöä saataneen kuitenkin aikaan vasta muutaman vuoden kuluttua. Hallitus on marraskuussa 1989 tehnyt periaatepäätöksen Suomen suhtautumisesta ulkomaisiin sijoituksiin. Perusajatuksena on, että suhtautuminen ulkomaisiin sijoituksiin on aina lähtökohtaisesti myönteinen. Vain siinä tapauksessa, että oleellisen tärkeät kansalliset intressit joutuisivat uhanalaisiksi, voisi hallitus evätä suostumuksensa.

Sen sijaan hallituksen suhtautuminen kiinteän omaisuuden ulkomaalaisomistukseen on varauksellinen. Hallitus totesi marraskuussa 1989 antamassaan tiedonannossa Suomen suhtautumisesta Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen, että ulkomaalaisten omistusoikeuden rajoitukset olisi pidettävä perustavaa laatua olevan kansallisen edun edellyttämällä pohjalta, erityisesti maapohjan, metsien ja muiden keskeisten luonnonvarojen sekä perusenergian tuotannon osalta.

Hallitus korostaa, että on ensiarvoisen tärkeää, että talouselämämme voi jatkaa kansainvälistymistään ilman esteitä päämarkkina-alueel-

laan Länsi-Euroopassa. Liikkeen perustamisvapauden vahvistaminen puolin ja toisin mahdollisessa ETA-sopimuksessa on siten hallituksen mukaan elinkeinoelämämme yleisten etujen mukaista.

EY:ssä voimassa olevan lainsäädännön omaksuminen ETA-sopimuksen perustaksi merkitsisi, ettei EFTA- ja EY-maiden kansalaisiin ja yhtiöihin enää voitaisi soveltaa rajoituksia olevia, ulkomaalaisten oikeutta hankkia omakseen suomalaisia yhtiöitä ja tuotantolaitoksia rajoittavia säännöksiä. Tämä ei hallituksen mukaan antaisi riittäviä mahdollisuuksia valvoa ulkomaalaisomistusta maan talouselämässä. ETA-neuvotteluissa olisikin hallituksen mielestä pyrittävä sellaisiin järjestelyihin, jotka sallisivat Suomen viranomaisten valvoa ja tarvittaessa rajoittaa ulkomaalaisomistusta suomalaisissa yhtiöissä ja tuotantolaitoksissa silloin, kun tämä on tarpeen perustavaa laatua olevien kansallisten intressien varjelemiseksi. Tämän lisäksi tulisi Suomen yhtiölainsäädännön edelleen antaa osakeyhtiöille oikeus halutessaan sisällyttää yhtiöjärjestyksiinsä ns. ulkomaalaislauseke.

Ulkoasiainvaliokunta edellyttää, että Suomen viranomaisilla säilyy mahdollisuus valvoa ja rajoittaa ulkomaalaisomistusta suomalaisissa yhtiöissä ja tuotantolaitoksissa silloin, kun tämä on tarpeen kansallisten etujen varjelemiseksi.

Ulkoasiainvaliokunta korostaa kuitenkin, että suomalaisten yritysten tulisi voida toimia mahdollisimman esteettömästi keskeisillä Länsi-Euroopan markkinoilla. Ulkomaalaisten yritysten perustamisvapautta Suomessa tulee pyrkiä lisäämään. Tämä on Suomen elinkeinoelämän etujen mukaista.

Kiinteän omaisuuden osalta yhteisölainsäädäntö sallii toistaiseksi lomakiinteistöjen hankintaa koskevan kansallisen lainsäädännön. Hallitus lähtee siitä, että Suomelle jäisi edelleen mahdollisuus valvoa ulkomaalaisten oikeutta hankkia Suomessa omistukseensa kiinteän omaisuuden muodossa olevia luonnonvaroja.

Lomakiinteistöjen osalta suhtautuminen ulkomaalaisomistuksen laajentamiseen on ollut pidättyväistä. Matkailun edistämiseksi suhtautuminen ulkomaiseen omistukseen ns. lomaosakkeiden osalta on ollut kuitenkin väljempää siten, että näiden yhtiöiden osakekannasta aina

40 prosenttia on voinut olla ulkomaaisessa omistuksessa. Suomessa asuviin ulkomaalaisiin ei kuitenkaan tulisi soveltaa rajoituksia, jotka koskevat pysyvän tai loma-asunnon hankkimista.

Selontekoon yhtyen valiokunta edellyttää, että Suomelle jää mahdollisuus valvoa ja rajoittaa ulkomaalaisten oikeutta hankkia Suomessa omistukseensa kiinteää omaisuutta.

Maassamme on käytössä laajat ns. jokamiehenoikeudet, joita keskieuropalaisessa lainsäädännössä ei juuri tunneta. Jokamiehen-oikeuksien perinteisen ja periaatteellisen merkityksen vuoksi ne tulee ottaa huomioon ETA-järjestelyjen yhteydessä.

Pankki- ja vakuutuspalvelut

EY:n tavoitteena on rahoituspalvelujen eli pankki-, arvopaperikauppa- ja vakuutuspalvelujen sekä pääomaliikkeiden vapauttaminen EY:n sisällä. Pankkipalvelujen sääntely EY:ssä perustuu lähinnä kahteen pankkitoiminnan harmonisointia koskevaan säädökseen. ETA-keskusteluissa on lähdetty siitä, että samat tavoitteet pyritään toteuttamaan koko ETA-alueella.

Suomen pankkilainsäädännön mukaan pankin perustajana voivat pääsääntöisesti olla vain suomalaiset yhteisöt ja säätiöt sekä Suomessa asuvat Suomen kansalaiset. Lain mukaan ulkomaalainen on oikeutettu omistamaan liikepankin, kiinnitysluottopankin ja luotto-osakeyhtiön osakkeita enintään määrän, joka vastaa 20 prosenttia pankin tai luotto-osakeyhtiön osakepääomasta. Valtioneuvosto voi erityisestä syystä antaa luvan suurempaan omistusoikeuteen.

Hallitus toteaa, että säännökset ulkomaalaisten oikeudesta olla suomalaisten luottolaitosten perustajina ja toimia niiden hallituksessa voidaan harmonisoida EY-säädösten mukaisesti. Ulkomaalaisten oikeus omistaa suomalaisia luotto- ja muita laitoksia on kuitenkin vaikea kysymys, jos omistus lisää merkittävästi suoraan tai epäsuorasti ulkomaista vaikutusvaltaa Suomen tärkeimmissä elinkeinoissa. Rahoitusmarkkinoiden kannalta ulkomaalaisomistukseen ei sen sijaan liity sellaisia erityisongelmia, joiden vuoksi rahalaitokset tulisi asettaa muis-

ta yrityksistä poikkeavaan asemaan kysymystä harkittaessa.

Hallitus arvioi, että Suomen rahoitusmarkkinoiden avaaminen ulkomaiselle kilpailulle on hyödyllistä. Rahoituksen välityksen tehostuminen, välityskustannusten aleneminen sekä rahoitusvaihtoehtojen monipuolistuminen lisäävät Suomessakin talouden kasvumahdollisuuksia. Kansainvälisten rahoituksen tukkumarkkinoiden tehostuminen toteutuu myös vähittäismarkkinoilla. Yhdentymisen merkitsee kuitenkin myös lisääntyviä riskejä ja tarvetta markkinoiden rakenteelliseen sopeutumiseen. Lisääntyvä kilpailu voi johtaa suomalaisten, tähän asti pitkälle suojattujen rahalaitosten kannattavuuden laskuun. Siksi on syytä pyrkiä toteuttamaan tavoitteet tavalla, joka turvaa rahamarkkinaintegraation asteittaisen kehityksen.

Selonteossa todetaan, että Suomessa on harvittu EY:n säännöksiä vastaavaa viranomaisvalvontaa merkittävää osuutta luottolaitoksen osakekannasta tai äänivallasta hankittaessa. Tällainen kontrolli edistäisi ulkomaisen vaikutusvallan valvomista sekä suomalaisissa luottolaitoksissa että elinkeinoelämässä yleensä.

Suomen uusi arvopaperimarkkinoita koskeva lainsäädäntö ei periaatteeltaan olennaisesti poikkea EY:n lainsäädännöstä. Sopeutuminen EY:n lainsäädäntöön merkitsisi Suomen arvopaperimarkkinalainsäädännön osalta lähinnä sääntelyn yksityiskohtaistamista ja täydentämistä. Samalla se merkitsisi myös sitä, että lakisääteinen sijoittajan suoja tehostuu. EY:n arvopaperimarkkinoita koskeva sääntely kytkeytyy samalla myös ulkomaalaisomistukseen.

EY:n vakuutustoimintaa koskevien säädösten yleisperiaatteet voidaan Suomen osalta selonteon mukaan hyväksyä ETA-järjestelyn osaksi. Suomen vakuutuslainsäädäntö poikkeaa kuitenkin monissa yksityiskohdissa EY:n säädöksistä. EY:n ehdotus vakuutus sopimuksia koskevaksi säädökseksi koskee sekä yritysten ja muiden yhteisöjen että yksityishenkilöiden vakuutuksia. Se ei kuitenkaan koske henki- ja sairausvakuutuksia, kuljetusvakuutuksia eikä luottovakuutuksia. Säädöksen omaksuminen osaksi Suomen lainsäädäntöä merkitsisi suomalaisen vakuutuksenottajan aseman heikkenemistä eräissä suhteissa siihen verrattuna, joka se on voimassa olevan tai suunnitteilla olevan lainsäädäntömme nojalla.

Selonteossa todetaan, että Suomen lähtökohtana on, että sosiaalivakuutusta, erityisesti lakisääteistä työeläkevakuutusta, ei oteta ETA-

sääntelyn piiriin. Täten esimerkiksi toimilupaa lakisääteiseen työeläkevakuutuksen harjoittamiseen ei vastaisuudessaakaan myönnettäisi ulkomaiselle vakuutuslaitokselle. Selonteossa korostetaan, että kysymys on suomalaisen sosiaaliturvan olennaisesta osasta, jonka hoitoa ulkomaisessa yhtiössä ei voida pitää tarkoituksenmukaisena.

Ulkoasiainvaliokunta edellyttää, että uuden kilpailutilanteen yhteydessä suomalaisen pankki- ja vakuutustoiminnan sopeutumiselle taataan riittävät siirtymäajat.

Aluepolitiikka

Selonteossa todetaan, että EY harjoittaa mittavaa aluepolitiikkaa, jonka määrä lähivuosina kasvaa. Tämä kehitys ei ole ristiriidatonta EY:ssä korostetun kilpailuvapauden periaatteen kanssa. EY:n taholla alueellista kehitystä tasapainotetaan rakennerahastojen avulla. Etelä-Euroopan maiden köyhät alueet saavat pääosan tuesta. EY:ssä tuetaan etupäässä infrastruktuurin parantamista, koulutusta, osaamista, tietotaitoa ja teknologiaa. EY vaikuttaa aluekehitykseen oman aluepolitiikan lisäksi valvomalla ja ohjaamalla kansallista alueellista tukitoimintaa. Hallitus toteaa, että EY:n aluepolitiikan tukialueiden rajauksessa sovellettavat kriteerit sopivat huonosti Suomelle. Tuskin mikään Suomen alue kuuluisi EY:n tuen piiriin.

Hallitus korostaa, että Suomelle ja muille pohjoismaille tyypillisten harvaanasutettujen seutujen kohtelu edellyttää infrastruktuurin kannalta erityyppisiä ratkaisuja kuin EY:ssä. Näiden tukimuotojen sisällön kehittäminen ja mahdollisten muutosten aikataulu tulee päättää itsenäisesti. Hallitus toteaa, että Euroopan markkinoiden vapauttaminen vaikuttaa joka tapauksessa myös Suomen aluekehitykseen. Toimivasta infrastruktuuriverkostosta tulee hallituksen mukaan aluekehityksen avaintekijä. Eri alueiden omaehtoista kehittämistyötä ja yhteistyötä tuetaan. Tavoitteena on suotuisan toimintaympäristön luominen yritystoiminnalle.

Suomessa keskeisiä aluepoliittisia tukimuotoja ovat yritystoiminnan alueelliset tukimuodot, yritysten investointien veroetuudet ja alueellinen kuljetustuki.

Ulkoasiainvaliokunta edellyttää, että Suomessa on voitava harjoittaa kansallista aluepolitiikkaa ja kehittää sellaisia tukitoimia, jotka ottavat huomioon maamme erityisolosuhteet kuten kylmän ilmaston, harvan asutuksen ja pitkät etäisyydet. Valiokunta edellyttää myös, että Suomen aluepolitiikassa kehitetään nykyisten toimien ohella maan eri osien infrastruktuuria ja panostetaan tutkimukseen, koulutukseen ja tietotaitoon.

Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että Suomen suhtautumisen perustana alue- ja elinkeinopolitiikkaan on suotuisan toimintaympäristön luominen yritystoiminnallemme myös yhdyntävässä Euroopassa, ja että hallitus selvittää tarkemmin yhdyntymisen alueelliset vaikutukset Suomen kannalta ja ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin tasapainoisen kehityksen turvaamiseksi.

Kuljetuspalvelut

EY:n tavoitteena on myös kuljetusalalla luoda vapaat sisämarkkinat. Päätökset ja hyväksytyt suunnitelmat tähtäävät EY:n sisäisten tavaraj- ja henkilökuljetusten vapauttamiseen kaikista määrällisistä rajoituksista. Hintojen vahvistusmenettelyä puretaan ja kilpailua lisätään kaikissa liikennemuodoissa. Liikenteenharjoittajien eriarvoisuus poistetaan ja kilpailulähtökohtia yhdenmukaistetaan.

EY:n sisäisten maantieliikennepalvelujen tarjonta on jo käytännössä muodostunut lähes vapaaksi. Siihen sisältyy oikeus harjoittaa ns. kolmannen maan liikennettä — eli hoitaa kuljetuksia kahden muun EY-maan välillä — sekä 1.7.1990 alkaen oikeus harjoittaa toisen EY-maan kahden paikkakunnan välillä tapahtuvia sisäisiä ns. kabotaasikuljetuksia. Toistaiseksi kabotaasia säännellään kiintiöillä, joita korotetaan vuosittain.

Selonteossa todetaan, että tasavertaisten kilpailuedellytysten takaamiseksi suomalaisille elinkeinonharjoittajille on tärkeää luoda sellaiset liikennepoliittiset puitteet, että verotuksellisista, hallinnollisista tai muista syistä johtuvat eriarvoisuudet ja jälkeensääntelyt muiden maiden liikenteenharjoittajiin nähden poistuvat. Liikenteenharjoittajille luodaan yhtäläiset toimintaedellytykset niin kansallisen kuin kansainvälisenkin liikenteen harjoittamiseksi.

Suomalaiset kuljetusalan yritykset ovat viime vuosina menettäneet selvästi markkinaosuuttaan ulkomaanliikenteessä. Kilpailukykyä rasittaa muun muassa kuljetuskalustoon sisältyvä liikevaihtovero, jota vastaavan tuen maksamista suomalaisille ulkomaanliikenteen harjoittajille on edellytetty vuoden 1990 valtion tulo- ja menoarvioesityksen eduskuntakäsittelyn yhteydessä. Myös nykyistä polttoaineverotusta koskevia säännöksiä on tarkistettava. Ulkoasiainvaliokunta kiirehtii hallitusta antamaan esitykset, jotka saattavat suomalaiset kuljetusalan yritykset tasavertaiseen asemaan EY-maiden vastaavien yritysten kanssa.

EY-maiden mahdollisuudet harjoittaa kolmannen maan liikennettä sekä kabotaasiliikennettä alueellaan heikentävät edelleen EFTA-maiden kilpailutilannetta. Kysymys on otettu esille EFTAssa, Pohjoismaiden kesken ja Länsi-Euroopan liikenneministerikonferenssissa (CEMT). Parhaillaan tutkitaan, millä tavoin ja millä edellytyksillä EY:n ulkopuoliset CEMT-maat voivat osallistua EY:n liikennepoliittiseen kehitykseen maantieliikenteen alalla. EY suostuu yhteisjärjestelyihin ulkopuolisten maiden kanssa ainoastaan vastavuoroisuus pohjalta.

Ulkoasiainvaliokunta katsoo siirtymäajan välttämättömäksi, ellei suomalaisten liikenteenharjoittajien kilpailuasemaa muutoin voida turvata.

Pienet ja keskisuuret yritykset

Selonteossa todetaan, että ETA-järjestelyssä Suomen tavoitteena on saada suomalaisille pienille ja keskisuurille yrityksille samat toimintaedellytykset kuin EY:n piirissä toimivilla vastaavilla yrityksillä on. Tarkoituksena on turvata pienille ja keskisuurille yrityksille tasavertaiset mahdollisuudet saada neuvonta-, koulutus- ja tiedotuspalveluja sekä osallistua erilaisiin yhteistyöohjelmiin sekä tutkimus- ja tuotekehityshankkeisiin. Tarkoituksena myös on, että ETA-sopimuksen solmimisen jälkeenkin Suomella on mahdollisuus noudattaa itsenäistä pienten ja keskisuurten yritysten politiikkaa ja aluepolitiikkaa osana yleistä elinkeinopolitiikkaa.

Ulkoasiainvaliokunta pitää pienten ja keskisuurten yritysten toimintaedellytysten turvaamista erittäin tärkeänä jo senkin vuoksi, että

Suomi on EY:n kriteereillä mitaten poikkeuksellisen pienyritysvaltainen maa. Valiokunta korostaa, että pienten ja keskisuurten yritysten sopeutumisedellytysten parantamiseksi koulutusta, neuvontaa ja tiedonvälitystä on tehostettava. Yhdentymiskehityksen edetessä pienten ja keskisuurten yritysten asema ja merkitys kansantaloudellemme ja työllisyydellemme on otettava painokkaasti huomioon talouspolitiisessa päätöksenteossa ja säädösvalmistelussa.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että EY-säännösten osakeyhtiöltä edellyttämä vähimmäispääoma olisi ilmeisesti Suomen olosuhteissa tarpeettoman korkea. Tämän vuoksi yhdentymiskehityksen tuomiin vaatimuksiin olisi haettava ratkaisu luomalla erityinen pienyhtiöitä koskeva lainsäädäntö, jota mainittu vähimmäispääomavaatimus ei koskisi.

Valiokunta edellyttää, että uutta lainsäädäntöä valmisteltaessa kiinnitetään erityistä huomiota pienten ja keskisuurten yritysten toimintamahdollisuuksien turvaamiseen. Muutoin on Suomen voimassa oleva lainsäädäntö osoittautunut pk-yritysten kannalta toimivaksi ja tämän erityisesti Suomen talouselämän kannalta tärkeän yritysryhmän tarpeista on yhdentymiskehityksessä huolehdittava.

Sosiaaliturva

Sosiaaliturva ja sen kehittäminen kuuluvat EY:ssä jäsenvaltioiden kansallisen toimivallan piiriin. Työntekijöiden vapaata liikkumista koskevilla EY:n säännöksissä lähtökohtana on, että maasta toiseen siirryttäessä työntekijän ja hänen perheenjäsentensä sosiaaliturva taataan. Toisesta EY-maasta tulevaa työntekijää on kohdeltava oman maan kansalaisten kanssa yhdenveroisesti. Sosiaaliturvaetuuksia ei pyritä yhdenmukaistamaan vaan huolehtimaan, että henkilöt aina kuuluvat jonkin järjestelmän piiriin eikä kaksinkertaista sosiaaliturvamaksuja jouduta maksamaan.

Lähtökohtana EFTAn ja EY:n välisissä keskusteluissa on, että ETA-maiden sosiaaliturvajärjestelmien koordinointi tapahtuisi pääosin EY:n sosiaaliturvasopimussäännösten pohjalta. Vaikka EY-säännöstö ei sinänsä edellytä siihen liittyneiden maiden sosiaaliturvalainsäädännön muuttamista, se sitoo kuitenkin EY:n jäsenvaltioita eikä salli varauksia. Mikäli nämä

samat periaatteet otetaan ETA-sopimuksen pohjaksi, säännöstö tulee hyväksyttäväksi sellaisenaan eivätkä sen määräyksistä poikkeavat järjestelyt ole mahdollisia teknisiä kysymyksiä ja mahdollisia siirtymäaikoja lukuun ottamatta.

Hallitus katsoo, että muuttavien työntekijöiden ja heidän perheidensä sosiaaliturvan takaaamisen perustaksi voidaan ottaa EY:n sosiaaliturvan koordinoitua koskeva säännöstö (asetus 1408/71 EEC muutoksineen). Suomen sosiaaliturvalainsäädännön yhteensovittaminen sosiaaliturvan siirtymistä koskevilta osin EY:n sosiaaliturvasäännöstön kanssa edellyttäisi eräiden, pääasiassa asumisperusteiseen sosiaaliturvaan liittyvien säädösten ja menettelyjen tarkistamista ja täydentämistä. Tämä olisi ulkoasiainvaliokunnan käsityksen mukaan laaja työ, johon liittyy useita ratkaisemattomia kysymyksiä. Näitä on määrä selvittää mm. erillisessä EFTA-maiden asettamassa sosiaaliturva-asiantuntijatyöryhmässä. Pohjoismaiden kesken asiaa on käsitelty pohjoismaisen sosiaaliturvapoliittisen virkamieskomitean alaisessa työryhmässä. Pohjoismaiseen sosiaalipoliittiseen yhteistyöhön ja pohjoismaiseen sosiaaliturvasopimukseen tulee tulevissa ETA-neuvotteluissa kiinnittää erityistä huomiota.

Eduskunnan sosiaalivaliokunta on liitteenä olevassa lausunnossaan seikkaperäisesti käsitellyt sosiaaliturvaan liittyviä erityiskysymyksiä. Sosiaalivaliokunnan lausuntoon viitaten ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että selvitetään, voidaanko sosiaaliturvajärjestelyt toteuttaa jollakin muulla kuin mainitulla tavalla, esimerkiksi Euroopan neuvoston sosiaaliturvasopimuksen pohjalta. Mikäli ETA-sopimuksessa otetaan sosiaaliturvan pohjaksi EY:n sosiaaliturvan koordinoitua koskeva säännöstö, tulee sosiaalivaliokunnan lausunnon mukaisesti Suomen voida osallistua täysivaltaisesti EY:n asetusten 1408/71 ja 1612/68 täytäntöönpanoelinten työskentelyyn, koska päätökset sitoisivat välittömästi Suomeakin.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että pohjoismainen sosiaalipoliittikka rakentuu suuressa määrin julkisten, yhteisten palvelujen sekä maassa asuvien taloudelliseen tukemiseen. EY:n sosiaaliturva perustuu enemmän työsuhteelle ja työntekijän turvan laajentamiseen hänen perheenjäseniinsä. Erityisesti tulonsiirtojen kannalta tämä ero on merkittävä. EY:n suunnitteilla oleva verotuksen harmonisointi sekä julkiseen sektoriin kohdistuvat rationalistamis-

paineet ja laajempi kilpailulle altistaminen saattaa edelleen johtaa tulonsiirtojen edellytysten sekä palvelujen heikkenemiseen.

Sosiaaliturvaa koskevan ajattelun eroavuuden vuoksi on työmarkkinaosapuolten osallistuminen työsuhdetta ja sosiaaliturvaa koskevien kysymysten valmisteluun tärkeää. Kustannuksiltaan kalliiden sosiaalipoliittisten etuuksien perusteettomaan maasta viemiseen tulee suhtautua erityisen huolellisesti. Etuuksien kohtuuton vienti on pyrittävä estämään tarvittaessa EY-säännöstöön tehtävin poikkeuksin.

Ulkoasiainvaliokunta edellyttää hallituksen huolehtivan siitä, että suomalainen sosiaaliturva säilyy nykyisen tasoisena ja että sen kehittämiselle luodaan tarpeelliset edellytykset. Suomalaisen järjestelmän keskeiset piirteet tulee säilyttää vastaisuudessaakin. Lakisääteisen eläke- ja tapaturmavakuutustoiminnan harjoittaminen tulee pitää suomalaisen toimiluvan vaativana ja suomalaisen käytännön mukaisena, kotimaiseen kansantalouden säästämiseen perustuvana toimintana.

Työympäristöä koskevan lainsäädännön riittävä liikkumavara on varmistettava. Työmarkkinaosapuolten on voitava osallistua työympäristön kannalta oleellisten kaupallisten ja teknisten kysymysten ratkaisemiseen.

Työsuojelun ja työterveyden osalta Suomen ja EY:n välinen tilanne on sikäli ristiriitainen, että joissain suhteissa Suomi on selvästi edellä ja joissain taas jäljessä. Työsuojelutarkastuksen eroavuudet eivät kuitenkaan saa johtaa työturvallisuuden vaarantumiseen.

Ulkoasiainvaliokunta edellyttää hallituksen huolehtivan siitä, että työsuojelu- ja työterveysjärjestelmää voidaan kehittää.

Kuluttajansuoja

Selonteossa todetaan, että siltä osin kuin kuluttajansuojaa koskeva lainsäädäntö ei suoranaisesti vaikuta tavaroiden, palvelujen, pääoman ja ihmisten liikkumiseen ETA-maiden alueella, sitä koskevat kysymykset eivät kuulu ETA-järjestelyjen ydinalueeseen. Monet kuluttajansuojalainsäädännön alat kuuluvat siten niihin yhteistyöalueisiin, joiden osalta ei tähänastisissa neuvotteluissa ole sitouduttu lainsäädä-

dännön yhtenäistämiseen, vaan ainoastaan yhteistyön vahvistamiseen. Keskustelujen lähtökohdaksi on sovittu EY-lainsäädäntö.

Hallitus toteaa, että ETA-järjestelyssä tulee olla tavoitteena kuluttajien edun turvaaminen ja kuluttajien vaikutusmahdollisuuksien lisääminen. Yhteistyön tulisi perustua kuluttajansuojan korkeaan tasoon eikä mitään maata saisi estää ottamasta käyttöön tai ylläpitämästä tiukempia määräyksiä edellyttäen, että niiden käyttö on perusteltavissa ja että ne eivät muodostu kaupan esteiksi.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että selonteosta ei saada selkeää kuvaa EY:n ja Suomen lainsäädännön eroista kuluttajansuojan alueella. EY:n lainsäädäntö perustuu kieltoihin lukuisine poikkeuksineen. Suomalaisen lainsäädäntö pohjautuu taas paljon neuvotteluihin, sopimuksiin ja ajatukseen, että vasta huomattava haitta tai vaara johtaa ehdottomaan kieltoon. Koska julkisessa kuluttajansuojapolitiikassa Pohjoismaat ovat edenneet pitkälle, kuluttajansuojan organisointitapoja ja menettelyjä on aktiivisesti tuotava esille jatkoneuvotteluissa. Sitovan lainsäädännön, raskaan ja kuluttajalle kalliin jälkikäteen tuomioistuinkontrollin rinnalle Pohjoismaissa on kehitetty vapaaehtoisia sovittelujärjestelmiä, etukäteisiä valvonta- ja ehkäisykeinoja sekä kevyitä ja halpoja jälkikontrollin muotoja.

Viljelyolosuhteet sekä torjunta- ja lisäaineiden käyttö vaihtelevat maittain. Kuluttajien kannalta on tärkeää, että elintarviketuotteiden alkuperämaa ja pakkauspäivä merkitään tuotteen päällykseen. Tämän tulee olla tavoitteena ETA-järjestelyjenn yhteydessä.

Suomalaisten terveydenhuoltoalan tutkinto-vaatimusten ja eurooppalaisten vaatimusten vastaavuudet tulee selvittää. Potilasturvallisuudesta on huolehdittava. Potilaan on jatkossakin saatava hoitoa omalla kielellään.

Ulkoasiainvaliokunta edellyttää, että kuluttajansuojassa saavutettua tasoa ei vaaranneta eikä kuluttajapolitiikan kehittäminen pysähdy ja että pyritään viemään ETA-alueelle pohjoismaisen aktiivisen kuluttajapolitiikan ratkaisuja.

Ympäristö

Selonteossa todetaan, että EFTA:n ja EY:n ympäristöyhteistyön keskeisiä tavoitteita ovat

tietojen vaihto ympäristöpolitiikkaa koskevista asioista, ympäristömääräysten yhtenäistäminen sekä parhaan mahdollisen teknologian soveltaminen uuteen tuotantotoimintaan.

Hallitus viittaa selonteossaan EY:n komission tilaamaan ympäristöselvitykseen (The Environment and the Internal Market), jossa osoitetaan yhdentymiskehityksen lisäävän erityisesti energiantuotantoa, liikennettä, luonnonvarojen käyttöä ja jätteiden muodostumista. Selvityksessä arvioidaan yhdentymiskehitystä seuraavan taloudellisen kasvun lisäävän metsäkuolemia ja happosateita aiheuttavia rikkipäästöjä 8—9 prosenttia ja typpipäästöjä 12—14 prosenttia vuoteen 2010 mennessä paremmista puhdistustekniikoista huolimatta.

Hallitus toteaa, että Suomen kansantalous ja hyvinvointi perustuvat pitkälti luonnonvarojen, erityisesti metsien hyödyntämiseen ja suojeluun. Yhdentymistä seuraava kiihtyvä taloudellinen kasvu lisää ympäristön kuormitusta. Selonteossa todetaan merkittävän osan Suomeen kaukokulkeutuvista ympäristösaasteista tulevan EY-maista.

Yhdentymiskehitys lisää tavaravaihtoa ja henkilöliikennettä, ja siten myös liikenteestä aiheutuvia saasteita. EY:n ympäristöselvityksen mukaan esimerkiksi kansainvälinen kuorma-autoliikenne Euroopassa lisääntyy 30—50 prosenttia. Tästä seuraavat pakokaasupäästöt kiidyttaisivat sekä metsäkuolemia että kasvihuoneilmiötä. Valiokunta pitää tärkeänä, että joukkoliikennettä kehitetään ja raskaita kuljetuksia pyritään siirtämään rautateille.

Ulkoasiainvaliokunta tukee hallituksen pyrkimyksiä tehostaa ympäristönsuojelutoimiaan sekä Suomessa että kansainvälisessä yhteistyössä ja edellyttää hallituksen ETA-neuvotteluissa pyrkivän siihen, että koko ETA-alueelle luotaisiin kestävä kehityksen ajatukseen, luonnon kantokykyyn, luonnonvarojen säästöön ja energiankulutuksen vähentämiseen perustuvat ympäristönsuojelumääräykset ja toimenpideohjelmat. Valiokunta pitää tärkeänä, että ETA-ratkaisujen välittömät ja välilliset ympäristövaikutukset selonteossa esitetyllä tavalla arvioidaan ja otetaan huomioon kaikkien hallinnonalojen järjestelyissä.

Valiokunnan mielestä Suomen tulisi aktiivisesti toimia siten, että ympäristösopimusten ja ETA-järjestelyjen piirissä hyväksyttyjen ympä-

ristömääräysten kansainvälinen valvonta järjestetään pysyväle pohjalle. Rooman sopimukseen on liitetty EY:n ympäristöpolitiikan periaatteet sisältävät määräykset. Lisäksi jäsenvaltiot on oikeutettu EY-komission luvalla ympäristönsuojelullisin perustein säätämään tiukempia kansallisia ympäristösäädöksiä, mikäli niitä ei katsota kaupan ja tavaroiden vapaan liikku-
misen esteiksi. Käytännössä rajanveto ympäristönsuojelun ja kaupan vapauden välillä on osoittautunut vaikeaksi. Viime kädessä risti-
riita-asiat ratkaisee EY-tuomioistuin.

Valiokunta edellyttää, että ETA-neuvotte-
luissa Suomelle turvataan oikeus ylläpitää ja
kehittää kansallista ympäristönsuojelulain-
sääntöä EY-määräyksiä tiukemmaksi. Suomelle tulee mm. taata oikeus säilyttää EY-normeja tiukempi vaatimustaso henkilö-
autojen pakokaasupäästöissä ja varata mah-
dollisuus myös dieselpäästöjen osalta siirtää EY-normeja tiukempiin päästörajoituksiin.

Valiokunta katsoo, että EY:n ja EFTA:n välisissä neuvotteluissa ympäristönsuojelun käsitettä ei pitäisi rajata liian suppeasti. Ympäristönäkökulma tulisi ottaa huomioon tarkasteltaessa mm. luonnonvarojen omistusta, rantojen ja luonnonalueiden rakentamista ja virkistyskäyttöä, liikenteen päästöjä, eri liikenne-
muotojen kehittämistä, elintarvikkeiden jää-
mäsäännöksiä ja rajatarkastuksia, lannoitteiden raskasmetallipitoisuuksia sekä torjunta-
ainevalikoiman laajuutta.

Kulttuuri

Selonteon mukaan EY:n sisäinen toiminta kulttuurin alueella on kulttuuriyhteistyön kehittä-
mistä. Lähtökohtana ovat tietyt painopiste-
alueet. Samalla korostetaan kansallisten ja alueellisten kulttuurien omaleimaisuuden säilyttämisen tärkeyttä. ETA-neuvotteluissa on lähinnä kysymys yhteistyömahdollisuuksien kartoittamisesta. Näiden periaatteiden noudat-
taminen ei vaaranna suomalaisen kulttuurin olemassaoloa tai estä sen kehittymistä. Ulko-
asiainvaliokunta korostaa sitä, että suomalai-
sen kulttuurin säilyessä omaleimaisena ja uu-
siutuvana ja suomalaisten itse arvostaessa omaa kulttuuriaan sekä kansallista identiteetti-
ään on riittävästi edellytyksiä kohdata myös

mahdolliset kansainvälistymisen mukanaan
tuomat ongelmat.

Suomalaisella kulttuurilla on hyvät valmiu-
det osallistua Euroopan kansainvälistymiskehi-
tykseen myös pohjoismaisen kulttuuriyhteisyy-
den ja kaksikielisyytensä ansiosta. Oman kult-
tuurin kehittäminen vaatii kuitenkin kansalli-
sesti huomattavasti nykyisestään suurempaa ta-
loudellista voimavarojen suuntaamista kulttuu-
rille.

Valiokunta pitää välttämättömänä, että
maallemme luodaan 1990-luvun kulttuurin
kehittämisohjelma, jossa otetaan huomioon
myös Euroopan yhdentymiskehitys.

Euroopan yhdentymiskehityksessä tehtävillä taloudellisilla päätöksillä on vaikutusta myös kulttuurin edistämiseen liittyviin taloudellisiin toimintoihin. Erityisesti ulkomaalaisomistusta koskevilla sopimuksilla voi olla vaikutusta maamme kulttuuriteollisuuden omistussuhteisiin. Suomen kaltaisen pienen maan ja suppean kielialueen olosuhteet poikkeavat useimmista EY-maista. Tämän vuoksi tulisi erityistä huomiota kiinnittää siihen, että sopimuksissa turvataan kotimaisen kustannus-, sanomalehti-,
äänitetuotanto-, elokuvatuotanto- sekä yleisra-
dio- ja muun radiotoiminnan toimintaedelly-
tykset.

Ulkoasiainvaliokunta edellyttää, että pyri-
tään ratkaisuihin, jotka turvaavat tulevai-
suudessakin kansallisen kulttuurin elinvoi-
maisuuksien sekä maamme keskeisen kulttuu-
riteollisuuden toimintamahdollisuudet ja ke-
hittämisen suomalaisten enemmistöomistuk-
sessa.

Suomessa tieteen, taiteen, urheilun ja nuori-
sokasvatustyön rahoitus perustuu suurelta osin
veikkaus- ja muiden rahapelien tuottoon. Jos
yhdentymiskehitys johtaa siihen, että sallitaan
ulkomaiset rahapelit Suomessa, voi tämä vaa-
rantaa edellä mainittujen alojen suotuisan ke-
hityksen.

Ulkoasiainvaliokunta edellyttää, että Suo-
messä tulee jatkossakin voida lainsäädännöl-
lisin toimenpitein turvata Suomessa harjoit-
ettavan rahapelitoiminnan ylijäämän tu-
louttaminen käytettäväksi nykyiseen tapaan
tieteen, taiteen, urheilun ja nuorisokasvatus-
työn tukemiseen.

Kulttuurin eri alueilla on Suomessa kuten muissakin Euroopan maissa luotu valtiollisia tukijärjestelmiä. Epäselvää näyttää olevan, miten tällaista valikoivaa tukea kulttuurin kehittämiseksi voitaisiin jatkossa myöntää. Tämän vuoksi valiokunta katsoo, ettei kansallista kulttuurin taloudellista tukea tule tulkita kaupan esteeksi. Harjoittaessaan kulttuuriyhteistyötä Euroopan muiden maiden kanssa Suomelle on taattava mahdollisuus harjoittaa edelleenkin valikoivaa kulttuuripolitiikkaa valtion rahoitus- ja avustusjärjestelmien avulla.

Yhtenä kulttuuripoliittisena painopistealueena EY:n piirissä on audiovisuaalisen alueen hankinnat. Euroopassa audiovisuaalisella kulttuurilla on merkittävä asema tällä vuosikymmenellä ja se on synnyttänyt aivan uusia taiteenaloja. Ulkoasiainvaliokunta yhtyy selonteossa esitettyyn kannanottoon siitä, että Suomen kannalta olisi tarkoituksenmukaista päästä osallistumaan audiovisuaalisen tuotannon ja jakelun hankkeisiin Euroopassa. Valiokunta pitää myös tärkeänä, että selvitetään tekijänoikeudelliset ongelmat ja niiden vaikutus kulttuurivientiin sekä kansallisten ohjelmien ja tuotteiden käytön suhde ulkomaiseen tarjontaan.

Koulutus ja tutkimus

Selonteossa todetaan koulutuspolitiikan osalta, ettei tarkoitus ole koulutuksen yhdenmukaistaminen ETA-alueella. Lähinnä pyritään EFTA-maiden ja EY:n yhteistyön vahvistamiseen ja laajentamiseen. Suomen osalta kysymys on ennen kaikkea osallistumisesta opiskelijoiden, nuorison ja asiantuntijoiden vaihtoa koskeviin ohjelmiin.

Ulkoasiainvaliokunta pitää koulutusohjelmiin osallistumista erittäin tärkeänä. Se edistää osaamista Suomessa sekä kansainvälistymistä yleensä. Valiokunta katsookin, että opintotukea olisi pyrittävä parantamaan suomalaisten opiskellessa ulkomailla. Myös suomalaisten nuorten tiedonsaantia opiskelu- ja työharjoittelumahdollisuuksista ulkomailla olisi pyrittävä parantamaan. Vastaavasti ulkomaisille opiskelijoille olisi luotava hyvät opiskelumahdollisuudet Suomessa.

Selonteossa todetaan, että tutkintojen tunnustamista ja ammatinharjoittamista koskevat säädökset ovat olennainen osa työvoiman vapaan liikkuvuuden toteuttamista koskevia jär-

jestelyjä. Niiden tarkoitus on turvata edellytykset työpaikan saamiselle ja ammanharjoittamiselle siitä riippumatta, missä henkilö on saanut työntekoa tai ammatinharjoittamista varten tarvittavan koulutuksen. Valiokunta yhtyy selonteossa esitettyyn käsitykseen, että vastavuoroinen tutkintojen tunnustaminen on välttämätöntä henkilöiden vapaan liikkuvuuden toteuttamiseksi. Ammatillisen koulutuksen sekä tutkintojen vertailun suorittaminen on tällöin tärkeää.

Selonteossa todetaan, että Suomi on yhdessä muiden EFTA-maiden kanssa alustavissa keskusteluissa asettanut tavoitteekseen osallistumisen EY:n tutkimuksen puiteohjelmaan. Vuosien 1987—91 puiteohjelman budjetissa informaatioteknologia- ja telekommunikaatioohjelmien osuus n. 40 prosenttia ja energiantutkimuksen osuus runsas 20 prosenttia. Kolmanneksi suurin ohjelmaryhmä on teollisuussektorin modernisointi. Uudessa vuosien 1990—94 puiteohjelmassa teknologisten perusvalmiuksien parantamista, luonnonvarojen hyödyntämistä ja henkisen pääoman kehittämistä koskevat tutkimusohjelmat ovat tärkeitä. Täysosallistumisen vuotuisat kokonaiskustannukset olisivat Suomelle n. 250 mmk.

Hallitus korostaa, että puiteohjelmiin osallistuminen ei syrjäytä perinteisiä epävirallisia kahdenvälisiä tai pohjoismaisia yhteistyöjärjestelyjä, vaan tulee niiden lisäksi.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että suomalaisen tieteen, tutkijoiden, yliopistojen ja tutkimusorganisaatioiden osallistuminen kansainväliseen yhteistoimintaan on Suomen tieteen kannalta välttämättömyys. Tiede- ja teknologia-neuvoston mielestä kansainvälisiin tutkimushankkeisiin ei kuitenkaan saisi mennä enempää kuin 40 prosenttia julkisen sektorin tiede- ja teknologiarahoituksesta.

Ulkoasiainvaliokunta näkee Suomen osallistumisen eurooppalaisiin tutkimusohjelmiin erittäin tärkeäksi. Valiokunnan käsityksen mukaan Suomen pitäisi kuitenkin pyrkiä nykyistä enemmän päävastuuseen tutkimusohjelmien laadinnassa ja projektien johtamisessa. Ohjelmiin osallistuvilla mailla tulisi yleensä olla mahdollisuus varsinaisina osallistujina vaikuttaa ohjelmia koskeviin päätöksiin. Suomen pitäisi myös saada omia edustajia keskeisten eurooppalaisten tutkimusorganisaatioiden sihteeristöihin. Suomen tulee aktiivisesti pyrkiä vaikuttamaan tutkijavojien suuntautumiseen erityisesti tutkimus- ja tuotekehittelyhankkei-

siin ympäristönsuojelualalla. Ulkoasiainvaliokunta pitää edelleen tärkeänä, että pyrittäisiin vaikuttamaan myös humanististen ja yhteiskuntatieteellisten alojen sisällyttämiseksi tutkimusohjelmiin.

Ulkoasiainvaliokunta kiinnittää huomiota tutkimus- ja kehitystoiminnan ratkaisevaan asemaan Suomen yritysten kehityksen ja kilpailukyvyn kannalta. Hyvien edellytysten luominen siihen on yhdentymiskehityksen keskeinen haaste.

Tele- ja audiovisuaaliset palvelut

Telepalvelujen osalta selonteossa todetaan, että Suomen ensisijainen intressi niin valtionsäisen kehityksen kuin kansainvälisen kilpailukyvynkin kannalta on ylläpitää vapaata tietojen ja teknologian vaihtoa kansainvälisesti vertailukelpoisella tasolla. Suomen vuoden 1987 teletoimintalainsäädäntö on selonteon mukaan hyvin pitkälle samansisältöinen kuin vuodelle 1993 kaavailtu EY:n lainsäädäntö. EY:n lainsäädäntöön sopeutumiseksi ja kotimaisen kilpailun lisääntymisen takia posti- ja telelaitoksen telemaksuja joudutaan edelleen alentamaan, mikä merkitsee valtion posti- ja telelaitokselta edellyttämien tulostavoitteiden alentamista.

Ulkoasiainvaliokunta pitää telepalvelujen kehittämistä tärkeänä. Kattavat telepalvelut ovat keskeinen osa sekä yhdentymiskehitystä että kansallista kehitystä. Haja-asutusalueen palvelut tulee erityisesti huomioida tässä yhteydessä. Kaukopuhelin- ja telepalvelumaksujen tason aleneminen on myönteistä.

Audiovisuaalisista palveluista selonteossa todetaan, että Euroopan radiotoiminta on enenevässä määrin kansainvälistymässä. Tähän liittyy yksityisen radio- ja televisiotoiminnan laajentuminen ei vain kansallisesti vaan myös rajoja ylittävästi. Euroopan neuvosto hyväksyi keväällä 1989 konvention rajan ylittävästä televisiotoiminnasta. EY hyväksyi syksyllä samana vuonna direktiivin televisiolähetystoiminnasta alueellaan. Suomessa harkitaan parhaillaan Euroopan neuvoston konvention allekirjoittamista.

Sekä EY:n että Euroopan neuvoston säännöt tähtäävät yleisradiotoiminnan harmonisointiin ja yhtenäisen markkina-alueen luomiseen. Tästä seuraa, että yksittäinen jäsenmaa ei voisi estää tai kieltää säännöstenmukaisen oh-

jelman tai mainospalan vastaanottamista. Mainonnalle on Suomen kuluttajansuojalainsäädännössä asetettu eräitä yleisiä vaatimuksia ja erityislaeissa on muun muassa lääke-, alkoholi- ja tupakkamainontaa koskevia erityissäännöksiä. Suomessa on myös voimassa ohjelmien väkivaltaisuutta, mielenterveydellistä vahingollisuutta ja epäsiiveellisyyttä koskevia säännöksiä.

Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että hallitus pyrkii jatkossa sellaisten kansainvälisten säännösten laatimiseen, joissa otetaan huomioon Suomen lainsäädännössä asetetut tavoitteet kuluttajien suojaamisessa. Siltä osin kuin kansainväliset säännökset eivät vastaa Suomen säännöksiä, tulisi ETA-neuvotteluissa säilyttää kansallisen lainsäädännön soveltamismahdollisuus.

Oikeudelliset ja institutionaaliset kysymykset

Selonteon perusteella ei voida hahmottaa yksityiskohtaisesti ETA-sopimuksen vaikutuksia suomalaisen julkisen vallan käyttöön. Kansallisen lainsäädännön merkitys käy ilmeisesti vähäiseksi sellaisissa kysymyksissä, joiden osalta ETA-sopimuksen mukaan tulee voimaan nykyistä EY-lainsäädäntöä tai laaditaan aikanaan ETA-säädöksiä. Toimeenpanovallan suhteen sopimusratkaisu luo Suomeen ulottuvaa ETAn valvontavaltaa. Lisäksi sopimuksella mahdollisesti perustettaisiin ylikansallista tuomiovaltaa harjoittava toimelin. EY:n esimerkiksi seuraten ollaan ilmeisesti toteuttamassa järjestelmää, jossa myös eduskunnan säätämien lakien suhde ETA-lainsäädäntöön on hallitusten edustajista koostuvan valvontaelimen ja tuomioistuimen tutkittavissa.

Myös ETA-sopimuksen tultua voimaan on korostettava kansallisen lainvalmistelun ja lainsäädännön sekä hallinto- ja tuomiovallan suvereenisuutta turvaavien järjestelyjen merkitystä. Selonteon eduskuntakäsittelyn perusteella ei ole selvyyttä muun muassa siitä, miten ETAn aloite- ja säädösvalmistelulta järjestyy, miten ETAn päätöksenteko toteutuu merkittävisissä lainsäädäntöasioissa, mikä on Suomen kannalta välttämättömien yleisten varauksien merkitys ja kansallisten poikkeamismahdollisuuksien liikkumatila yksittäisissä säädöskysymyksissä sekä mitä eduskunnan lainsää-

däntö- ja budjettivaltaan vaikuttavat suunnit-
teilla olevat ylikansalliset valvontajärjestelmät.

Ulkoasiainvaliokunta edellyttää hallituk-
sen antavan edellä kosketelluista suvereeni-
suuteen liittyvistä kysymyksistä lisäselvityk-
siä mahdollisimman pian sen jälkeen kuin
yksityiskohtaisempia tietoja on niistä saata-
vissa.

Ulkoasiainvaliokunnan käsityksen mukaan
tavoitteena neuvotteluissa tulee olla, että
ETAn päätöksentekojärjestelmä rakentuu EF-
TAn ja EY:n yksimielisyyden pohjalle. EFTAn
sisäisessä päätöksenteossa on syytä pyrkiä säi-
lyttämään nykyinen tilanne, jonka mukaan
EFTAn kesken päätökset tehdään yksimielises-
ti. ETAn päätöksenteossa noudatettavaan yksi-
mielisyyksivaatimukseen liittyy johdonmukaisesti,
että ETA-säädökset olisi valmisteltava
myös EFTAlle todelliset vaikutusmahdollisuudet
turvaavin tavoin yhteisissä työryhmissä.

Ulkoasiainvaliokunta edellyttää, että halli-
tus pyrkii sellaiseen ETA:n päätöksenteko-
järjestelmään, joka rakentuu EFTAn ja
EY:n yksimielisyydelle, ja sellaiseen ETA-
säästöjen valmistelujärjestelmään, joka
pohjautuu EFTAn ja EY:n tasavertaisuudelle.

ETAn jäsenvaltioissa saattaa olla tarvetta
virallista valmistelua täydentävään tarkaste-
luun ennen lopullista yksimielisesti tapahtuvaa
pätöksentekoa. Suomessa voitaisiin tällöin
eduskunta kytkeä valmisteluun kohdistamalla
hallitukseen velvoite antaa tietoja asianomai-
selle erikoisvaliokunnalle. Yksimielisyysperiaa-
tetta ei ole aihetta ulottaa valmisteluvaiheisiin
ETAssa, jotta valmistelu voisi edetä kohtuulli-
sessa ajassa lopulliseen päätöksentekoon.

Neuvottelutavoitteeksi on ulkoasiainvalio-
kunnan käsityksen mukaan asetettava se, että
ETAn säädöspäätökset voidaan määritellä
luonteeltaan kansainvälisiksi sopimuksiksi.
Niiden Suomessa voimaantulon edellytyksenä
on silloin erityinen valtiosisäinen voima-
saattamistoimi. ETA-säädöksen sisällöstä riip-
puen voimaansaattaminen tapahtuisi eduskun-
nan myötävaikutuksella säädettävällä lailla tai
tasavallan presidentin antamalla asetuksella.

Jos ETAn päätöksenteossa ei ole mahdollis-
ta päästä siihen eduskunnan vaikutusmahdolli-
suudet parhaiten turvaavaan ratkaisuun, että

ETA-säädöksen voimaantulo jäisi vielä riippu-
maan erillisestä lainsäädäntöratkaisusta, muo-
dostuvat hallitusmuodon 33 §:n mukaan lain-
säädännön alaan kuuluvia määräyksiä sisältä-
vät ETA-säädökset ongelmallisiksi. Silloin
saattaisi olla perusteltua luoda sellainen järjes-
telmä, jossa eduskunta voisi ennen ETAn lo-
pullista päätöksentekoa omalta osaltaan ottaa
ennakolta kantaa aiottuun ETA-säädökseen.
Eduskunnan ennakkohyväksymiseen voisi
mahdollisesti liittyä myös valtuutus saattaa
kysymyksessä oleva ETA-säädös Suomessa
voimaan asetuksella. Näin saavutettaisiin var-
muus ETA-säädöksen asianmukaisesta valtios-
sisäisestä voimaantulosta.

Euroopan talousyhteisön perustamissopi-
muksen eli niin sanotun Rooman sopimuksen
36 ja 100A artiklan mukaan kansallisessa lain-
säädännössä saadaan EY-komission luvalla so-
veltaa määrätyin perustein, kuten ympäristön
tai työympäristön suojelu, omia kansallisia
säännöksiä EY-normien asemasta. Vastaavan-
lainen poikkeamismahdollisuus kansallisen
lainsäädännön ja Suomen kansalaisten hyväksi
tulisi olla tarkoin harkituin perustein voimassa
myös ETA-lainsäädäntöön nähden.

Kansalaisten ja kansalaisjärjestöjen mahdolli-
suudet vaikuttaa päätösten valmisteluun ja
saada niistä tietoja saattavat ETA-ratkaisun
johdosta kaventua. Ulkoasiainvaliokunta kat-
soo, että ETAA luotaessa tulisi parantaa kansa-
laisten ja kansalaisjärjestöjen mahdollisuuksia
vaikuttaa päätösten tosiasialliseen valmisteluun
ja saada niistä tietoja. Tämä voitaisiin toteut-
taa lisäämällä hallinnon avoimuutta valmiste-
luvaiheessa ja korostamalla viranomaisien tie-
dotusvelvollisuutta. Lisäksi voitaisiin tukea
kansalaisten itsenäistä tiedonhankintaa sekä
järjestöjen kansainvälisiä toimintamahdolli-
suuksia avustamalla niitä nykyistä enemmän
matka- ja tietoliikennekustannuksissa.

Ahvenanmaan erityisasema

Ahvenanmaa on EFTA-maiden ainoa itse-
hallintoalue. Maakunnan itsehallintojärjestel-
mä perustuu Kansainliiton vuonna 1921 teke-
mään päätökseen ja samana vuonna Suomen
ja Ruotsin välillä solmittuun sopimukseen (vrt.
PeVL n:o 2/1990 vp.). Näissä asiakirjoissa
edellytetään mm. sitä, että maa-omistus Ahve-
nanmaalla säilyy paikallisväestöllä ja että elin-
keinon harjoittamiseen vaaditaan Ahvenan-

maan kotiseutuoikeus. Ahvenanmaan itsehallintojärjestely on elinkeinon harjoittamisen luvanvaraisuuden ja kiinteän omaisuuden omistusoikeusrajoitusten osalta ristiriidassa ETA-hankkeen vastaavia kysymyksiä koskevien periaatteiden kanssa.

Ristiriita voidaan ratkaista kahdella eri tavalla. ETA-sopimukseen voidaan ensinnäkin pyytää Ahvenanmaan maakuntapäivien hyväksyminen niiltä osin kuin integraattoriratkaisulla muutetaan itsehallintojärjestelyä. Jos maakuntapäivät ei hyväksy sopimusta, Ahvenanmaa jää ETAn ulkopuoliseksi alueeksi. Toinen mahdollisuus on tehdä asianmukaiset varaukset, jolloin järjestelylle olisi syytä hankkia Ahvenanmaan maakuntapäivien hyväksyminen.

8. Eduskunnan asema

Suomen valtiosäännön ulkopoliittista päätöksentekoa koskevia säännöksiä laadittaessa ei ollut edellytyksiä varautua siihen merkittävään ulkopoliittisen toiminnan ja kansainvälisen yhteistyön kehitykseen, joka on tapahtunut etenkin toisen maailmansodan jälkeen. Säännösten väljyys ja tulkinta, joka olosuhteiden myötä on muuttunut, ovat tehneet mahdolliseksi selviytyä uusista tilanteista. Samalla on päätöksentekojärjestelmään kuitenkin syntynyt eräitä puutteita.

Valtiosopimusten osalta ehkä huomattavin eduskunnan toimivallan puute on liittynyt tietojen saantiin sopimusvalmistelusta. Ulkoasiainvaliokunta on kuitenkin pyynnöstään saanut jo kahtena vuotena hallitukselta selityksen vireillä olevista sopimuksista ja sopimuspolitiikan perusteista. Valiokunta on saanut myös viime vuosina erikseen selonteot tärkeimmistä sopimuksista. Kansainvälisen kehityksen myötä eduskunnan lainsäädäntövaltaa on myös sidottu kansainvälisoikeudellisesti yhä useammalla yhteiskunnan alalla.

Kun ETA-sopimus on tullut voimaan, keskeisimmin eduskunnan asemaan vaikuttaa ETA-säädösten laadinta siltä osin kuin ne hallitusmuodon 33 §:n mukaan edellyttävät eduskunnan suostumusta. Suomen hallituksen asiana on pitää eduskunnan erikoisvaliokunnat selvillä siitä, millaisia niiden toimialaa koskevia säädöshankkeita on vireillä ja tulossa ETAssa esille. Erikoisvaliokunnilla on oltava tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa hallituksen kautta Suomen kannanmuodostukseen täl-

laisissa asioissa valmistelun kaikissa vaiheissa. Tavoitteena on pidettävä sitä, että keskeisistä valmistelukysymyksistä päästään yhteisymmärrykseen. Erikoisvaliokuntien vaikuttamiskeinon tulee olla pysyväisluontoinen niin kauan kuin se ETAn valmistelu- ja neuvotteluaikataulun kannalta kussakin asiassa on käytännössä mahdollista. Jatkuvan vuorovaikutuksen edellytyksenä on, että hallitus antaa erikoisvaliokunnille tietoja asioiden valmistelun etenemisestä ETAssa.

Kun jokin asia on saavuttanut ETAn lopullisen päätöksenteon kannalta ratkaisevat neuvotteluvaiheet, Suomen kanta jouduttaneen muodostamaan nopeasti ja kaiken aikaa muuttuvassa tilanteessa. Eduskunnan tiedonsaannin ja vaikutusmahdollisuuksien järjestäminen tällaisessa neuvottelutilanteessa saattaa olla vaikeaa. Tulisi kuitenkin pyrkiä siihen, että hallituksen neuvottelijat voisivat tällöinkin olla tarpeen mukaan yhteydessä eduskuntaan, varsinkin jos neuvotteluissa jouduttaisiin luopumaan yhteistoiminnassa eduskunnan erikoisvaliokunnan kanssa asetetuista tavoitteista.

Otaen huomioon myös sen, että useat keskeiset neuvottelukysymykset ovat vielä avoimet, ulkoasiainvaliokunta pitää välttämättömänä, että eduskunta seuraa kiinteästi ETAn muodostamista tarkoittavia neuvotteluita. Eduskunnan kannanotot on otettava huomioon päätettäessä neuvotteluvaltuuksista. Eduskunnan on saatava jatkuvasti ajanmukaista tietoa neuvottelujen kulloisestakin vaiheesta ja mahdollisista valtuuksien muuttamistarpeista sekä myös asianmukainen tilaisuus vaikuttaa itse neuvottelujen kulkuun. Hallituksen on pidettävä yhteyttä ulkoasiainvaliokunnan lisäksi muihin erikoisvaliokuntiin niiden toimialaan kuuluvien, neuvoteltavana olevien kysymysten osalta.

Ulkoasiainvaliokunta edellyttää, että hallitus pitää eduskunnan erikoisvaliokunnat ajan tasalla neuvottelujen kulusta ja sisällöstä sekä turvaa eduskunnalle asianmukaisen vaikutusvallan ja osallisuuden neuvotteluvaiheissa.

Ulkoasiainvaliokunta yhtyy perustuslakivaliokunnan huomautukseen siitä, että ETA-sopimuksesta aiheutuva tarve erikoisvaliokuntien riittävän tiedonsaannin ja tosiasiallisten vaikutusmahdollisuuksien turvaamiseen voi edellyttää säännösmuutoksin toteutettavaa va-

liokuntalaitoksen uudistamista sekä työtehtävien ja -tapojen uudelleen määrittelyä. Valiokunta edellyttää, että eduskunnalle kuuluvan lainsäädäntövallan käyttöä vahvistetaan ja että vireillä oleva valiokuntauudistus pikaisesti toteutetaan. Eduskunnan aseman turvaamiseksi ETA-asioita käsiteltäessä saattaa olla myös syytä lisätä erikoisvaliokuntien käytössä olevaa valmisteluhenkilöstöä.

ETAn parlamentaarinen ulottuvuus

Jo viime vuoden toukokuussa EFTAn parlamentaarikkomitean kokouksessa Helsingissä pidettiin tärkeänä, että tulevan Euroopan talousalueen ETAn institutionaaliseen rakenteeseen sisältyisi yhteinen parlamentaarikkoelin. Komitea asetti tällöin erityisen työryhmän tätä asiaa selvittämään.

Alustavissa EFTAn ja EY:n komission välisissä neuvotteluissa viime syksyn aikana sovittiin, että mm. ottaen huomioon mahdollisen sopimuksen laaja-alaisuuden, on syytä sisällyttää ETAn institutionaaliseen rakenteeseen yhteinen parlamentaarikkoelin.

EY:n parlamentin ulkosuhdevaliokunta, ns. REX-komitea, hyväksyi 31.5.1990 päätöslauselmaehdotuksen ETA-neuvotteluista. Päätöslauselmaehdotuksessa todetaan, että ”valiokunta uskoo, että dialogia Euroopan Parlamentin ja EFTAn parlamentaarikkoelimen välillä tulee vahvistaa ja laajentaa perustamalla edustava parlamentaarikkoelin (representative assembly)”. Tämä päätöslauselma menee EY:n parlamentin täysistunnon käsittelyyn.

Viime vuoden joulukuussa EFTAn ministerineuvosto otti merkittävän askeleen päättämällä jatkossa pyytää komitean lausunnon tärkeimmistä EFTAA koskevista kysymyksistä sekä päättämällä järjestää säännöllisesti ministerineuvoston ja komitean yhteiskokouksia.

EFTAn parlamentaarikkomiteaan kuuluu viisi jäsentä jokaista kansallista parlamenttia kohti. Sen asemaa on ETA-sopimuksen voimaantullessa edelleen vahvistettava. Kun Tukholman sopimus (EFTAn perustamiskonventio vuodelta 1960) joudutaan ETAn voimaantullessa uudistamaan, on parlamentaarikkomitean asema saatettava vastaamaan ETAn asettamia vaatimuksia.

9. Erikoisvaliokuntien lausunnot

Ulkoasiainvaliokunta katsoo, että kukin erikoisvaliokunta on huolellisesti kartoittanut omaan toimialaansa liittyvät ongelmat. Ulkoasiainvaliokunta ei ole voinut ottaa mietinnössään huomioon kaikkia muiden erikoisvaliokuntien lausunnoissa esitettyjä näkökohtia. Osa näistä näkökohdista koskee lähinnä valtionsisäisiä toimia.

Ulkoasiainvaliokunta edellyttää, että hallitus ottaa asianmukaisesti huomioon myös liitteenä oleviin lausuntoihin sisältyvät huomautukset ja lausumat vastaisissa integraatiovalmisteluissa.

Edellä esitetyn perusteella ulkoasiainvaliokunta kunnioittaen ehdottaa eduskunnan päättäväksi,

että Eduskunta saatuaan valtioneuvoston selonteon Suomen suhtautumisesta Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen siirtyy päiväjärjestykseen edellyttäen, että ETA-neuvottelujen aikana hallitus

1) pyrkii sellaiseen ETA-ratkaisuun, joka ottaa laajasti ja tasapainoisesti huomioon maallemme merkitykselliset näkökohdat;

2) pyrkii siihen, että luonnon kanto-kyvyn huomioon ottavan kestävän kehityksen periaatteita ryhdytään toteuttamaan koko ETAn alueella;

3) pyrkii sellaiseen ETAn päätöksenteko- ja valmistelujärjestelmään, joka turvaa EFTA-maiden edut;

4) pyrkii tekemään ETA-sopimukseen perustavaa laatua olevien kansallisten etujen turvaamiseksi tarpeelliset rajaukset ja varaukset erityisesti siten, että

a) Suomen viranomaisilla säilyy mahdollisuus valvoa ja rajoittaa ulkomalaisomistusta suomalaisissa yhtiöissä ja tuotantolaitoksissa sekä kiinteän omaisuuden osalta,

b) suomalainen sosiaaliturva ja työsuojelu säilyvät vähintään nykyisen tasoisena ja niiden kehittämiseksi luodaan tarpeelliset edellytykset,

c) Suomelle turvataan oikeus ylläpitää ja kehittää EY-määräyksiä tiukempaa kansallista ympäristönsuojelulainsäädäntöä,

d) Suomessa voidaan harjoittaa kansallista aluepolitiikkaa kehittäen maamme erityisolosuhteet huomioon ottavia toimia;

5) pitää eduskunnan erikoisvaliokunnat ajan tasalla neuvottelujen kulusta

ja sisällöstä sekä turvaa eduskunnalle asianmukaisen vaikutusvallan ja osallisuuden neuvotteluvaiheissa.

Samalla valiokunta ehdottaa,

että Eduskunta saattaisi tämän mietinnön hallituksen tietoon.

Helsingissä 5 päivänä kesäkuuta 1990

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Aaltonen, varapuheenjohtaja Melin (osittain) ja jäsenet Aittoniemi (osittain), Almgren, Björklund, Elo (osittain), Hilpelä, Juhantalo (osittain), Järvenpää, Kuuskoski-Vikatmaa (osittain),

Paakkinen, Perho, Särkijärvi, Wahlström, Väyrynen ja Väänänen sekä varajäsenet Donner (osittain), Haavisto (osittain), Helle (osittain), Jaakonsaari (osittain), Kääriäinen (osittain) ja Laine (osittain).

Vastalauseita

I

Länsi-Euroopan yhdentyminen syvenee. Sisämarkkinatavoitteen lähestyessä ongelmista huolimatta tavoitetaan EY-maat asettavat uusia pidemmälle meneviä yhdentymistavoitteita, joiden lopullinen sisältö on kuitenkin niille itselleenkin vielä toistaiseksi avoin.

Samanaikaisesti Keski- ja Itä-Euroopan maat hakevat läheisempää yhteistyötä EY:n kanssa. Taloudellisesti niillä ei olisi edellytyksiä pyrkiä jäseniksi eikä EY:llä sisämarkkinaohjelman kestäessä suurempia mahdollisuuksia ottaa niitä jäseniksi, silti nämä maat näyttävät pyrkivän yhä tiiviimpään yhteistyöhön EY:n kanssa niin, ettei jäsenyyksään ole mahdollisuuksien ulkopuolella.

EFTA-maille Euroopan yhteisö on tarjonnut Euroopan talousalueen (ETA) nimellä kulkevaa sopimusideaa, jossa sisämarkkinoille tarkoitetut pääoman neljä vapautta ulotettaisiin EFTAn ja EY:n muodostamalle Euroopan talousalueelle.

Pidämme oleellisena, että ulkoasiainvaliokunta on korostanut puolueettomuutta, koska sillä selkeästi rajataan maamme suhtautuminen Euroopan yhteisöön. Yhtä tärkeää on, että valiokunta on käsitellyt laajempaa eurooppalaista yhteistyötä ja ottanut kantaa Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen sisällön kehittämiseen ja vahvistamiseen.

Emme pidä EY:n ja EFTAn tulliliiton solmi-

mista Euroopan talousalueen perustamisen yhteydessä oikeaan osuneena.

Erikoisvaliokunnat ovat varsin seikkaperäisesti ottaneet kantaa Euroopan talousaluetta koskeviin neuvotteluihin. Valiokunnat ovat ehdottaneet useita hallitusta sitoviksi tarkoitettuja lasumaehdotuksia. Valiokunnat ovat varsin seikkaperäisesti arvioineet mahdolliseen ETA-sopimukseen liittyviä ongelmia.

Heikointa valmistauduttaessa ETA-neuvotteluihin on ollut muiden vaihtoehtojen seikkaperäinen ja huolellinen arviointi. Hallituksen selonteon sisältö on ennen kaikkea keskittynyt arvioimaan mahdollisen ETA-sopimuksen sisältöä ja vaikutuksia ynnä kirjaamaan joitakin tavoitteita.

Erikoisvaliokunnat ovat vastaavasti arvioineet kriittisesti ETA-sopimukseen mahdollisesti liittyviä ongelmia ja niitä seikkoja, joita tulisi asettaa reunaehdoiksi. Me olemme asettuneet tukemaan erikoisvaliokuntien esittämiä varauksia ja reunaehtoja.

Sen sijaan valiokunnille on ollut ilmeisen vaikeaa arvioida sitä, mikä vaikutus maaillemme olisi Länsi-Euroopan yhdentymiselle siinä tapauksessa, että Suomi ei olisi osallisena ETA-sopimuksessa tai että muut EFTA-maat olisivat esimerkiksi EY:n jäseniä. Suomen osallistumattomuus ei pysäytä yhdentymistä. Tällainen monipuolinen arviointi olisi nykyistä paremmin osoittanut, mikä osa ongelmista liittyy nimenomaan ETA-sopimukseen ja miltä osin samoihin ongelmiin olisi törmätty muutoinkin muodossa tai toisessa.

Kun huolellista arviota ei ole esitetty, voi vain arvailla missä määrin esimerkiksi ne seikat, joista valiokuntien lausunnoissa on kannettu huolta, tulisivat paineina, yksittäisinä nykyisenkaltaisiin kauppasopimuksiin liittyvinä kysymyksinä eteemme. On syytä uskoa, että pelkästään vapaakaupankin piirissä EY ryhtyisi entistä useammin tulkitsemaan ympäristön, työntekijöiden tai kuluttajien suojaksi laatimamme sääntöjä kaupan esteiksi. Tällaisessa tilanteessa ilman muiden EFTA-maiden tukea Suomen asema saattaisi osoittautua hyvinkin heikoksi.

Euroopan yhteisön sisämarkkinoiden syntyminen ja Suomenkin harrastama ennakoiva asteittainen pääomaliikkeiden vapauttaminen merkitsee sitä, että kansallisvaltioiden on yhä vaikeampi omin voimin hallita tapahtumia. Pääoma karkaa neljän vapautensa turvin täysin kansallisten parlamenttien hallinnasta eikä

muilla sopimusjärjestelyillä kyetä asiaa korjaamaan. Syntyy helposti tilanne, että työpaikkoja havigellessaan valtiot syyllistyvät sosiaaliturvaa, verotusta tai ympäristöä koskevaan polkumyyntiin. Näyttää esimerkiksi siltä, että EY:n sisällä verojärjestelmien ja verotuksen tason erilaisuus on synnyttämässä tämän kaltaisia paineita. Tämä voi aikaa myöten tehdä ylikansallisen laaja-alaisesti lakeja säätävän parlamentin välttämättömäksi kanavoimaan kansalaisten toiveita ja vaatimuksia lainsäädännöksi. Mahdollista on myös, että kansallisten parlamenttien ja muidenkin tahojen vastustuksen vuoksi tällaista täysivaltaista ylempää lainsäädäntöelintä ei synny, jolloin kansallisvaltiot jäävät täysin ylikansallisen pääoman jalkoihin.

Kaavailut, joiden mukaan EFTA-maat voisivat ETA-sopimuksen puitteissa tosiasiallisesti osallistua EY-sisäiseen päätöksentekoon, ovat osoittautuneet vaikeiksi. Samalla on entistä selvemmin käynyt ilmi, että EY:n nykyiseen sisäiseen, epädemokraattiseen päätöksentekoon sisältyy voimakkaita jännitteitä EY:n kansanedustuslaitoksen Euroopan parlamentin pyrkiessä entistä selvemmin ottamaan sitä asemaa, mikä parlamentaarisisa järjestelmissä parlamentille kuuluu. Tähän sillä on mahdollisuus käsiteltäessä ETA-sopimusta. Me ymmärrämme täysin pyrkimyksen saattaa EY:n sisäinen päätöksenteko parlamentaaristen periaatteiden mukaiseksi.

Toteamme tyydytyksellä, että ulkoasiainvaliokunta on ottanut mietintöönsä hallitusta velvoittavina lausumina mm. keskeisen kansallisvarallisuuden omistuksen säilyttämisen kansallisena. Vastaava lausuma sisältyy myös maa- ja metsätalousvaliokunnan lausuntoon. Tästä syystä emme ole pitäneet tarpeellisena ehdottaa asiasta omia lausumia.

Verotus

EY:n sisäinen veroharmonisointi ei ole edennyt niin pitkälle, että olisi nähtävissä, mihin suuntaan verotusta käytännössä kehitetään.

Sen takia ETA-järjestelyjä ei Suomessa pidä käyttää sellaisten verotuksen muutosten perusteena, joihin hallitus nyt näyttäisi yhdentymisen verukkeella tähtäävän.

Sen lisäksi, että ympäristöveroja käytetään talouden toiminnan ohjaamiseen ympäristön kannalta myönteisempään suuntaan, on tarvit-

tavat verot muutoin kerättävä ennen muuta progressiivisen tulo- ja varallisuusveron muodossa, ja eniten veroa on perittävä niiltä, joilla on hyvä veronmaksukyky. EY-harmonisointia ei saa käyttää perusteluna sille, että suurituloisten ja rikkaiden tulo- ja varallisuusveroa alennetaan ja verotuksen painopistettä siirretään sillä tavalla menetettävien verotulojen perimiseksi välillisen verotuksen suuntaan.

EY-harmonisointia ei myöskään pidä käyttää perusteluna sille, että liikevaihtoveron pohjaa laajennetaan eli peruselintarvikkeiden sekä palvelusten hintojen korotetaan tällä verolla.

Suomen eduskunta ei ole tehnyt sellaisia periaatteellisia ratkaisuja, joiden perusteella Suomessa olisi päätetty pitää yleisenä talouspoliittisena tavoitteena pääomien vapaata liikkumista eli Suomen yhdentymistä ylikansallisiin, maailmanlaajuisiin pääomamarkkinoihin. Vaikka Suomen Pankki on harjoittanut käytännössä politiikkaa, joka perustuu yhdentämisen ennakoimiseen käytännössä, eduskunnan ei pidä tässä yhteydessä hyväksyä kantaa, jonka mukaan verotusta olisi harmonisoitava niin, että se ei muodostuisi esteeksi pääomien vapaalle liikkuvuudelle. Asiaan on otettava kantaa vasta sen jälkeen, kun on tutkittu yhdentämisen vaikutukset Suomen kansantalouteen ja sen mukanaan tuomat rajoitukset Suomen taloudelliselle itsenäisyydelle.

Työvoimakysymykset

On merkittävää, että sen enempää erikoisvaliokunnissa kuin ulkoasiainvaliokunnassakaan ei ole asetuttu vastustamaan ETA-alueen täysin vapaata työvoiman liikkuttelua. Valiokunnilla ei näytä olleen mahdollisuutta arvioida, kuinka suurista määristä saattaisi olla kysymys. Ilmeistä on, että toisaalta avoimien, mutta suomalaisittain heikosti palkattujen työpaikkojen määrä suosii maahanmuuttoa, mitä kuitenkin jarruttaa asutuskeskusten asuntopula. Ulkomaisen työvoiman käyttö osaltaan jarruttaa palkkaustason parantamista niillä aloilla, joissa työvoimasta on tuntuvin pula pienentämällä tarvetta kilpailla niukasta suomalaisesta työvoimasta.

EY-tuomioistuin (ja siten ilmeisesti myös mahdollisesti perustettava ETA-tuomioistuin) näyttäisi estävän ainakin törkeimmät tapaukset, joissa Suomessa vallitsevaa palkkatasoa pyrittäisiin murtamaan tuomalla työvoimaa

niistä EY-maista, joissa palkkataso on meihin nähden alhainen ja työvoimaa helposti saatavissa. Sosiaalivaliokunta on lausunnossaan tyytynyt vain huomauttamaan palkkojen polkemisen ongelmista. Me olemme esittäneet lausumaa, jota ulkoasiainvaliokunnan enemmistö ei kuitenkaan hyväksynyt.

Sopimus yhteisistä perusarvoista

EFTA-maiden sosiaaliturvajärjestelmät eivät ole samanlaisia, mutta näille maille yhteisenä piirteenä on ominaista laaja julkinen sektori, kehittynyt sosiaaliturvajärjestelmä ja sosiaalisten oikeuksien painottaminen perinteisten länsimaisten vapausoikeuksien rinnalla.

Suomen ja kaikkien EFTA-maiden pitäisi yhteisön kanssa käytävissä neuvotteluissa huolehtia siitä, ettei ETA-hanke vaaranna demokraattisen ja moniarvoisen sosiaalivaltion kehittämistä. Kysymys on nimenomaisesti yhteiskuntapolitiikan sisältöä koskevasta vaatimuksesta.

Mielestämme Suomen tulisivat tehdä aloite, että EFTA-maat kartoittaisivat yhdistävät tekijät EY:n kanssa käytäviä neuvotteluja varten. Suojattavat oikeudet, arvot ja edut tulisi muotoilla siten, että niiden määrittely voitaisiin sisällyttää osaksi itse ETA-sopimusta. EFTA-maat voisivat esittää, että perustavanlaatuisten oikeuksien ja intressien luettelo sekä luonnehdinta sisällytettäisiin jo itse ETA-sopimukseen, jolloin se voi toimia tulevaa EY—EFTA-tuomioistuinta velvoittavana oikeuslähteenä.

Toissijaisena vaihtoehtona voitaisiin esittää laadittavaksi EFTA-maiden keskinäinen valtiotasopimus, johon tukeutuen maat voisivat aikaan osoittaa pakottavien vaatimusten käsilläolon kansallisten etujen vaarantuessa sisämarkkinavaatimusten paineessa.

ETA-sopimusjärjestelmään kytkeytyvässä EFTA-maiden velvoittavassa sopimuksessa olisi kysymys eräänlaisesta demokraattisten ja moniarvoisten sosiaalivaltioiden perusarvot kirjaavasta ihmisoikeussopimuksesta. Siihen sisällytettäisiin erityisesti määräykset jäsenvaltioiden positiivisista toimintavelvollisuuksista ylläpitää kansalaisten perusoikeuksia. Näitä olisivat niin klassiset yhteiskunnalliset ja poliittiset oikeudet kuin uudemmat taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet. — Suomen asetuksella voimaan saattama TSS-sopimus on säätämistatuksensa takia merkitykseton, se-

hän on maamme tavalliseen lainsäädäntöönkin nähden toissijainen saati että se voisi ohjata tuomioistuinta, joka tulkitsisi ETA-sopimusta.

ETA-neuvottelujen lähtökohtia tulee olla sen, että ihmisoikeuksien toteuttaminen — laajasti ymmärrettynä — on riittävä peruste torjua EY-direktiivin soveltaminen EFTA-maissa.

Ympäristö

Valiokunnan mietinnössä todetaan EY:n komission tilaaman selvityksen mukaisesti talouden kasvun lisäävän ympäristöhaittoja. Esimerkiksi lentoliikenteen sääntelyn purkaminen, jota valtiovarainvaliokunta lausunnossaan pitää Suomen edun mukaisena, merkitsee merkittävää ilmansaastumisen lisääntymistä. Yhdysvaltain kokemus myös osoittaa, että sääntelyn purkamisen myönteiseksi koettu seuraus eli matkustamisen halventuminen toteutuu osittain myös lentoturvallisuuden kustannuksella. Samalla tavoin valtiovarainvaliokunta vaatii tieliikenneinvestointien lisäämistä liikennemäärän kasvaessa piittaamatta ympäristövaurioista tai edes tunnustamatta niitä ongelmiksi.

Tosin jo nykyisellään kotimaisten ja ulkomaisten ilmansaasteiden määrä on liian suuri Suomen luonnon kestäkykyyn nähden. Mikäli ETA-sopimus toteutuu ilman, että samalla jottenkin kyetään kanavoimaan kansalaisten vaatimuksia paremmasta ympäristöstä valtiollisiksi ja ylivaltiollisiksi päätöksiksi, ongelmat vain kasvavat.

Eräänä mahdollisuutena olisi Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen kaltainen ympäristökokous, ympäristö-ETYK. Kokouksen hyvänä puolena olisi sen maittainen kattavuus, mutta vastaavasti sen tuloksiin pääsyä heikentäisi ETYK:lle ominainen täyden yhteisymmärryksen vaatimus. Lisäksi mahdollisten sopimusten täytäntöönpanoa häiritäisi vakavasti sellaisen elimen puuttuminen, joka voisi soveltaa pakotteita sopimuksesta piittaamattomaan valtioon.

YK:n kasvihuoneilmiötä käsiteltyä äskeinen kokous osoittaa, miten heikosti hallitusten kautta välittyy kansainvälisiin kokouksiin ihmisten kasvava huoli maailmanlaajuisista ympäristöongelmista ja miten yksimielisyyteen pyrkiminen vaikeuttaa julkilausumatasoistenkin päätösten hyväksymistä.

Me olemme edellyttäneet, että hallitus laatii Suomea koskevan ympäristötoimintaohjelman,

joka tuotaisiin eduskunnan käsittelyyn siihen liittyvine lakiehdotuksineen. Sinänsä pidämme myönteisenä, että valiokunta saattoi sopia loppuponsiinsa myös ympäristökysymysten merkitystä korostavan osan.

Eduskunnan asema

Eduskunnan asema yhdentymistä koskevassa valmistelussa ja neuvottelussa on osoittautunut ongelmalliseksi. EFTAn ja EY:n alustavissa keskusteluissa on näet ennen eduskunnan käsittelyä jo EY:n suuntaan kerrottu mahdolliset ongelma-alueet ilman, että eduskunta olisi päässyt niitä Suomen osalta etukäteen määrittelemään.

Ehdotimme ulkoasiainvaliokunnassa, että valiokunta edellyttäisi valtiosäännön tarkistamista eduskunnan vallan lisäämiseksi saamatta kuitenkaan valiokunnan enemmistön hyväksymistä tälle kannalle.

Erikoisvaliokuntien lausumat ja huomautukset

Erikoisvaliokuntien lausumat ja huomautukset täydentävät merkittävällä tavalla ulkoasiainvaliokunnan mietintöä. Valiokunnat ovat käsitelleet selonteon asiakokonaisuutta varsin huolellisesti ja kriittisesti. Myös ulkoasiainvaliokunnan mietintö merkittävällä tavalla määrittelee maamme kantaa neuvottelujen alla. Kun ulkoasiainvaliokunta edellyttää myös erikoisvaliokuntien lausumien huomioon ottamista, emme ole pitäneet tarkoituksenmukaisena ulkoasiainvaliokunnassa ehdottaa samoista asioista hieman toisin sanoin muotoiltuja lausumia. Kiinnitämme tässä yhteydessä erityisesti huomiota mm. maa- ja metsätalousvaliokunnan lausumaan tarpeesta suojella kiinteää omaisuutta.

Ehdotamme,

että valiokunnan mietintöön lisättäisiin jakson "Suomi ja ETA — talous ja veropolitiikka" loppuun seuraava lausuma:

"Korostaen, että EY-harmonisointia ei voida käyttää perusteluna sille, että suurituloisten ja rikkaiden tulo- ja varallisuusveroa alennetaan ja verotuksen painopistettä siirre-

tään sillä tavalla menetettävien verotulojen perimiseksi välillisen verotuksen suuntaan, ja

huomauttaen, että EY-harmonisointia ei voida myöskään käyttää perusteluna sille, että liikevaihtoveron pohjaa laajennettaisiin, mikä pitää sisällään peruselintarvikkeiden sekä palvelusten hintojen nousun uuden veron vaikutuksesta,

valiokunta edellyttää hallitukselta, että tarvittavat verotulot peritään ennen muuta progressiivisen tuloja varallisuusveron muodossa, ja eniten veroa on perittävä niiltä, joilla on hyvä veronmaksukyky.”

Ehdotamme,

että valiokunnan mietintöön lisättäisiin jakson ”työvoimakysymykset” loppuun seuraava lausuma:

”Valiokunta edellyttää, että hallitus huolehtii ETA-neuvotteluissa siitä, että työvoimaa käyttävän Euroopan talousalueen yrityksen on Suomessa annettava työntekijöilleen ne edut ja maksettava se palkka, joita Suomen lainsäädäntö ja voimassa olevat työmarkkinasopimukset edellyttävät.”

Ehdotamme,

että valiokunnan mietintöön lisättäisiin jakson ”sosiaaliturva” loppuun seuraava lausuma:

”Valiokunta edellyttää, että hallitus neuvotteluissa tuo esille Suomen pyrkimyksen

— joko osana ETA-sopimusta tai yhdessä EFTA-maiden kanssa — yhteiseen kansainväliseen sopimukseen, jolla sopimusosapuolet sitoutuvat ylläpitämään ihmisoikeuksia ja perusvapauksia sekä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia.”

Ehdotamme,

että valiokunnan mietintöön lisättäisiin jakson ”ympäristö” loppuun seuraava lausuma:

”Valiokunta edellyttää, että hallitus laatii pikaisesti ohjelman niistä toimenpiteistä, joilla Länsi-Euroopan yhdentymisen ja siitä johtuvan talouskasvun ympäristöhaittoihin puututaan, ja

tuo sen selontekona siihen liittyvine lakiesityksineen eduskunnan päätettäväksi.”

Ehdotamme,

että valiokunnan mietintöön lisättäisiin jakson ”Eduskunnan asema” loppuun seuraava lausuma:

”Valiokunta edellyttää, että hallitus jatkaa ja kiirehtii sellaista valtiosääntöuudistusta, jolla vahvistetaan kansallista lainsäädäntövaltaa. Valiokunta edellyttää, että hallitus antaa eduskunnalle esitykset eduskunnan suoran päätösvalan lisäämisestä ulkopolitiittisista sopimuksista neuvoteltaessa ja päätettäessä.”

Helsingissä 5 päivänä kesäkuuta 1990

Jarmo Wahlström

Esko Helle

II

Vastalauseen rajauksesta

Olen voinut ulkoasiainvaliokunnan varajäsenenä olla vain osittain virallisesti läsnäolevana mietinnön ratkaisevassa käsittelyssä. Vastalause on tämän vuoksi rajattu vain niihin kohtiin, joiden käsittelyn aikana olen voinut käyttää esitys- ja äänestys-oikeutta valiokunnassa ja joissa ehdotukseni on hävinnyt.

Ulkomaalaisomistus

Ulkomaalaisomistuksen laajentaminen on ollut koko selonteon eduskuntakäsittelyn keskeisimpiä kysymyksiä. Maa- ja metsätalousvaliokunta on omassa mietinnössään ilmaissut selkeästi kantanaan, että hallituksen tulisi toimia siten, että maapohjan, metsien, rantojen ja muiden luonnonvarojen omistus säilyisi suomalaisissa käsissä.

Erikseen maa- ja metsätalousvaliokunta on vielä korostanut, että lomakiinteistöjen omistuksen laajenemista tulee edelleen varsin tiukasti säädellä.

Maa- ja metsätalousvaliokunnan ilmaisu ”suomalaisissa käsissä” viittaa ajatukseen, että omistajien olisi aina oltava Suomen kansalaisia. Vaatimus kansalaisuudesta ei kuitenkaan ole niin tärkeä kuin se seikka, että tosiasiallinen päätöksenteko luonnonvarojen käytöstä säilyy maan rajojen sisäpuolella. Sen vuoksi luonnonvarojen omistusta ja hallintaa tulisi rajoittaa ”Suomessa pysyvästi asuvien” eduksi.

Näin estettäisiin mahdollisuus, että suomalaisista luonnonvaroista ja niiden hyödyntämisestä tehtäisiin ratkaisevia päätöksiä maan rajojen ulkopuolella. Kansainvälinen kokemus on osoittanut, että kun maan luonnonvarat omistetaan toisesta maasta tai maanosasta käsin, tulevat esimerkiksi luonnonsuojeluhankkeet paljon vaikeammiksi.

Ulkoasiainvaliokunnan enemmistön kanta on tällä kohdalla epäselvempi. Valiokunta edellyttää, että Suomelle jää mahdollisuus valvoa ja rajoittaa ulkomaalaisten oikeutta hankkia Suomessa omistukseensa kiinteää omaisuutta. Ponnesta ei ilmene, miten se toivoo hallituksen ja viranomaisten tätä mahdollisuutta käyttävän.

Edellisen perusteella olisi ulkomaalaisomistusta koskeva ponsilauselma tullut hyväksyä näin kuuluvana:

”Ulkoasiainvaliokunta edellyttää hallituksen toimivan siten, että maapohjan, metsien ja rantojen sekä muiden keskeisten luonnonvarojen omistus ja päätösvalta säilyy maassa pysyvästi asuvien käsissä.”

”Lomakiinteistöjen osalta ulkoasiainvaliokunta edellyttää, että ulkomaisen omistuksen laajenemista tulee edelleen varsin tiukasti säädellä.”

Euroopan yhdentymiskehitys tulee joka tapauksessa lisäämään Suomeen kohdistuvan matkailun määrää ja luomaan paineita loma-asuntojen lisärakentamiselle. Lisääntyvästä matkailurakentamisesta seuraa erityinen vaara rannoillemme, koska rantalakia ei vieläkään ole saatu aikaan. Tämän johdosta olisi ulkoasiainvaliokunnan mietinnössään tullut lausua:

”Loma-asutuksen jatkuva lisääntyminen muodostaa kasvavan uhan rantojen virkistyskäytölle ja arvokkaimpien rantamaisiemme suojelulle. Valiokunta katsoo, että rantojen suojelua koskeva lainsäädäntö tulee kiireellisesti saada aikaan.”

Oikeudelliset ja institutionaaliset kysymykset

Oikeudellisten ja institutionaalisten kysymysten osalta ulkoasiainvaliokunta toteaa, että lisäselvitykset hallitukselta olisivat tarpeen maan suvereenisuuteen liittyvistä kysymyksistä.

Erityisen ongelmallisia Suomen suvereenisuuteen liittyen ovat ajatukset perustaa sellaisia ETA-eliimiä, jotka olisivat eri valtioiden hallitusten nimeämiä ja joille tulisi mahdollisuus käyttää valvonta- tai tuomioistuINVALTAA kansallisten parlamenttien ylitse.

EY:ssä tuomioistuimen asema on hyvin voimakas. EY-lainsäädännöllä on aina etusija kansalliseen lainsäädäntöön nähden. EY:n sisällä kansallisilla tuomioistuimilla on velvollisuus pyytää ennakkoratkaisussa lausunto EY-tuomioistuimelta sekä velvollisuus noudattaa EY-tuomioistuimen tulkintaa.

Mikäli ETA-tuomioistuin muodostettaisiin vastaavalle pohjalle ja se saisi EY-tuomioistuimen kaltaisen aseman, merkitsisi se kavennusta kansanvaltaiseen päätöksentekojärjestelmään.

Tämän vuoksi ensimmäinen ponsi otsikon ”Oikeudelliset ja institutionaaliset kysymykset” alla olisi tullut hyväksyä näin kuuluvana:

”Ulkoasiainvaliokunta katsoo, että eri valtioiden hallitusten nimeämistä edustajista koostuva valvontaelin ja tuomioistuin mer-

kitsisivät kavennusta kansanvaltaiseen päätöksentekojärjestelmään. Ulkoasiainvaliokunta edellyttää hallituksen antavan edellä kosketelluista suvereenisuuteen liittyvistä kysymyksistä lisäselvityksiä mahdollisimman pian sen jälkeen kuin yksityiskohtaisempia tietoja on niistä saatavissa.”

Helsingissä 5 päivänä kesäkuuta 1990

Pekka Haavisto

III

Suomi on yksi maailman turvallisimmista yhteiskunnista. Hyvinvointimme ja turvallisuutemme perustuu yhteiskuntamme kristilliseen arvoperustaan. Siltä pohjalta on pantu alulle sairaanhoito, koulutus ja monipuolinen sosiaalinen turvajärjestelmä. Suomalaisen sosiaaliturvan perusajatus on kristillinen ihmiskäsitys. Ihmisen arvo ei riipu kyvystä tehdä työtä. Yhdentyvässä Euroopassa sosiaaliturvan perustaksi on otettu ihmisarvon sijasta tuottava työ.

Euroopan yhdentyminen on ensi sijassa taloudellista, mutta kasvavassa määrin myös poliittista. Taloudelliseen kasvuun ei saa pyrkiä ihmisen ja elinympäristön kustannuksella. Maamme sosiaalinen perusturvajärjestelmä on hajanainen, mutta se takaa jokaiselle toimeentuloturvan. Sosiaalivaliokunnan lausunnosta ja ulkoasiainvaliokunnan mietinnöstä käy ilmi epäily siitä, että suomalainen sosiaaliturva voi olla uhattuna EY-ratkaisujen yhteydessä.

Hallitus lähtee selonteossaan siitä, että ihmisten liikkuvuus on ETA-alueella tulevaisuudessaakin vähäistä. Selvittämättä on jäänyt, mitkä ovat ne vaikutukset suomalaisessa yhteiskunnassa, jos liikkuvuus onkin tuntuvaa. Jos lisääntyvä liikkuvuus vetää Suomeen runsaasti työvoimaa, saattavat sosiaaliset ongelmat kasvaa.

Suomen väestökehitys on huolestuttavaa. Maahamme on kiireesti laadittava väestöpoliittinen ohjelma, jossa otetaan huomioon myös ETA-järjestelyn vaikutukset.

EY ja EFTA

EY:n sisällä on tällä hetkellä korkea poliittinen prioriteetti yhteisen rahaunionin luomisella. EY:n sisällä on myös ryhdytty keskustelemaan tähtäimessä olevan poliittisen unionin sisällöstä. Siihen liittyisi sekä ulko- että puolustuspoliittisia aineksia. Tämän ulkoasiainvaliokunta on todennutkin, mutta ei ole suhtautunut ongelmaan asian vaatimalla vakavuudella. Valiokunnan olisikin tullut lausua:

”Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että EY:n sisällä pyritään yhteisen rahaunionin luomiseen. Samalla tähdätään yhä kiinteämpään poliittiseen unioniin, joka käsittää toisaalta sekä ulko- että sisäpoliittisen komponentin kuin myös ajatuksen sisäpoliittisesta liitosta.

Ulkoasiainvaliokunnan mielestä Suomi ei voi olla osallisena mainittujen unionien luomisessa eikä niiden jäsenenä.”

Suomi muuttuvassa Euroopassa

Valiokunta tarkastelee Euroopan taloudellisen yhdentymisen vaikutuksia Suomen talouteen. Mietinnössä todetaan aivan oikein, että meneillään olevassa prosessissa Suomen on panostettava ETA-ratkaisun syntymiseen. Liian vähälle on jäänyt sen mahdollisuuden tarkastelu, että Suomi jää ETA-ratkaisun ulko-

puolelle. Valiokunta katsoo, että on ”ennenai-
kaista ottaa kantaa niihin vaihtoehtoihin, jotka
olisivat käytettävissä, jos ETA-neuvottelut ei-
vät johtaisi tarkoitettuun tulokseen.”

Edellä olevan asemesta valiokunnan olisi
tullut lausua:

”Valiokunta edellyttää, että hallitus siinä
tapauksessa, että ETA-neuvottelut EFTAn
puitteissa eivät johtaisi Suomen kannalta
toivottuun tulokseen toimii siten, että
maamme taloudelliset suhteet EY:hyn turva-
taan muunlaisin sopimuksin.”

Kaupan tekniset esteet

Ulkoasiainvaliokunta kantaa huolta teknillisen
tarkastustoimintamme ja teollisuutemme
laatujärjestelmien tasosta. Ne eivät ole joka
suhteessa nykyajan vaatimalla tasolla. Valio-
kunta toteaa, että ”Suomessa ei ole yhtään
EY:n uudet vaatimukset täyttävää tarkastuslai-
tosta”. Teollisuudessa on arvioitu, että siellä
tarvittaisiin miljardin markan investoinnit. Va-
liokunta on todennut asian, mutta ei ole lausu-
nut hallitusta velvoittavaa pontta asian hoita-
miseksi. Ulkoasiainvaliokunnan olisikin tullut
lausua seuraavaa:

”Ulkoasiainvaliokunta katsoo, että halli-
tuksen on mm. verotuksellisin keinoin tuet-
tava teollisuuden investointeja, jotta Suo-
meen saadaan joka suhteessa ehdot täyttävät
laatujärjestelmät.”

Ulkomaalaisomistus

Sekä hallitus että ulkoasiainvaliokunta ovat
huolissaan ulkomaalaisomistuksesta Suomessa
sekä ennen neuvottelujen alkamista että varsin-
kin siitä, mikä tilanne on oleva mahdollisen
ETA-ratkaisun jälkeen. Ilmeistä erimielisyyttä
on siitäkin, mitkä ovat ”perustavaa laatua
olevat” tai ”elintärkeät” kansalliset edut. Se-
lonteossa puhutaan maapohjasta, metsistä,
keskeisistä luonnonvaroista ja perusenergian
tuotannosta, mutta hallitus ei ole pyrkinytkään
määrittelemään ”perustavaa laatua olevia kan-
sallisia etuja”.

On yhdyttävä siihen valiokunnan ponteen,
jossa edellytetään tiettyjä ulkomaalaisomistuk-
seen liittyviä rajoituksia. Asiaa käsittelevän
ponnen jatkoksi olisi tullut lausua seuraavaa:

”Ulkoasiainvaliokunta toteaa samalla, et-
tä ulkomaalaisomistusta ajatellen ei ole riit-
tävän laajasti määritelty, mitkä ovat perus-
tavaa laatua olevat kansalliset edut. Ne tulee
määritellä ennen ETA-neuvottelujen alka-
mista.”

Kuluttajansuoja

Valiokunta on aivan oikein huomauttanut
mietinnössään, että kuluttajan kannalta on tär-
keää, että elintarviketuotteiden alkuperämaa ja
pakkauspäivä on merkittävä tuotteen päällyk-
seen. Aivan yhtä tärkeää on kuluttajan kannal-
ta, että tuotteiden päällysmarkinnat ovat kulut-
tajamaan kielillä. Tämän johdosta valiokun-
nan olisikin tullut lausua:

”Tuotteiden päällysmarkintöjen on oltava
kuluttajamaan virallisilla kielillä ja ymmär-
rettäviä.”

Kulttuuri

Ulkoasiainvaliokunta kiinnittää huomiota
audiovisuaaliseen tuotantoon ja jakeluun Eu-
roopassa. Ihmisiin ja heidän käyttäytymiseensä
vaikutetaan erittäin tehokkaasti erilaisin säh-
köisin viestimin ja audiovisuaalisin laittein.
Siksi Suomen on kiinnitettävä aivan erityistä
huomiota audiovisuaalisen tuotannon laatuun.
Siksi valiokunnan olisi tullut lausua:

”Sekä tuotannossa että jakelussa on pan-
tava erityinen paino sille, että tuotteet ovat
eettisesti korkeatasoisia.”

Tele- ja audiovisuaaliset palvelut

Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että Euroopan
neuvoston säännötöt tähtäävät yleisradiotoi-
minnan harmonisointiin ja yhtenäisen mark-
kina-alueen luomiseen. Mainonnalle on Suo-
men kuluttajalainsäädännössä asetettu eräitä
yleisiä vaatimuksia. Aivan erityisesti on mainit-
tava lääke-, alkoholi- ja tupakkamainonta.
Suomessa on myös voimassa ohjelmien väki-
valtaisuutta, mielenterveydellistä vahingolli-
suutta ja epäsiiveellisyyttä koskevia säännöksiä.
On ilmeistä, että vastaisuudessa kehitys voi
olla kielteistä. Siksi valiokunnan olisi tullut
lausua:

”Siltä osin kuin kansainväliset säännökset eivät lääke-, alkoholi- ja tupakkamainonnassa ja eettisesti ala-arvoisessa audiovisuaalisessa tuotannossa vastaa Suomen säännöksiä, tulee ETA-neuvotteluissa säilyttää kansallinen lainsäädäntö.”

Oikeudelliset ja institutionaaliset kysymykset

Sekä hallitus että ulkoasiainvaliokunta ovat huolissaan kansallisen lainsäädännön kohtalosta ETA-ratkaisun yhteydessä. Toimeenpanovallan suhteen sopimusratkaisu luo Suomeen ulottuvaa ETAn valvontavaltaa. Lisäksi mahdollisesti perustettaisiin ylikansallista tuomiovaltaa harjoittava toimielin.

Tavoitteena neuvotteluissa on oltava, että ETAn päätöksentekojärjestelmä rakentuu EFTAn ja EY:n yksimielisyydelle. Mietinnössä olevan asemesta valiokunnan olisi tullut lausua:

”Ulkoasiainvaliokunta edellyttää, että hallitus pyrkii sellaiseen ETA-päätöksentekojärjestelmään, jossa täydellisen itsemääräämisoikeuden säilyttävät EFTA-maat toisaalta ja EY-maat toisaalta tekevät ratkaisut konsensus-periaatteella, ja sellaiseen ETAsäädösten valmistelujärjestelmään, joka perustuu EFTAn ja EY:n tasavertaisuudelle.”

Edellä olevan perusteella kunnioittavasti ehdotan eduskunnan päätettäväksi,

että Eduskunta saatuaan valtioneuvoston selonteon Suomen suhtautumisesta Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen siirtyy päiväjärjestykseen edellyttäen, että ETA-neuvottelujen aikana hallitus

1) pyrkii sellaiseen ETA-ratkaisuun, joka ottaa laajasti ja tasapainoisesti huomioon maallemme merkitykselliset näkökohdat;

2) pyrkii siihen, että luonnon kanto-kyvyn huomioon ottavan kestävä kehityksen periaatteita ryhdytään toteuttamaan koko ETAn alueella;

3) pyrkii sellaiseen päätöksentekojärjestelmään, jossa täydellisen itsemääräämisoikeuden säilyttävät EFTA-maat toisaalta ja EY-maat toisaalta tekevät ratkaisunsa konsensus-periaatteella;

4) pyrkii sellaiseen ETAsäädösten valmistelujärjestelmään, joka pohjautuu EFTAn ja EY:n tasavertaisuudelle;

5) pyrkii sellaiseen lopputulokseen, että hallitus siinä tapauksessa, että ETA-neuvottelut eivät EFTAn puitteissa johtaisi Suomen kannalta toivottuun tulokseen, toimii siten, että maamme taloudelliset suhteet EY:hyn turvataan muunlaisin sopimuksin;

6) pitää huolen siitä, että Suomi ei ole jäsenenä EY:n rahaunionissa eikä yhä kiinteytyvämmässä EY-maita koskevassa ulko- ja puolustuspoliittisessa liitossa;

7) pyrkii tekemään ETA-sopimukseen välttämättömät rajaukset, varaukset ja siirtymäsäännökset, jotka koskevat

— Suomessa harjoitettua sosiaalipoliittikkaa ja työsuojelua siten, että niiden kehittämiselle luodaan edellytykset

— maapohjan, metsien ja rantojen sekä muiden keskeisten luonnonvarojemme säilymistä suomalaisissa käsissä

— Suomessa harjoitettua aluepolitiikkaa

— ympäristöpolitiikan harjoittamista tiukemmin säädöksiin kuin EY:ssä

— suomalaisia lääke-, tupakka- ja alkoholimainontaa koskevia säädöksiä, jotka on pidettävä voimassa, ja

7) turvaa Eduskunnalle edustuksen neuvotteluprosessissa ja pitää erikoisvaliokunnat tietoisina neuvottelujen kulusta.

Helsingissä 5 päivänä kesäkuuta 1990

Esko Almgren

IV

ETA-sopimuksen solmimisen jälkeen rajatarkastuksista talousalueen sisällä luovuttaisiin asteittain lähes kokonaan. Tulli ja poliisi menettäisivät tätä kautta merkittävältä osin mahdollisuutensa taistelussa huumeiden salakuljettusta, mahdollisesti leviävää kansainvälistä terrorismia ja kansainvälistä rikollisuutta vastaan. Asiaa ei korjaa se, että rajatarkastukset olisivat edelleen voimassa talousalueen rajoilla ulkopuolisiin valtioihin nähden, koska jo tässä vaiheessa esimerkiksi huumeiden kuljetus suu-

relta osin tapahtuu Suomeen suunnitellulta talousalueelta eli Euroopan maista.

Tästä syystä ulkoasiainvaliokunnan mietintöön ponsia koskevaan kohtaan 4 alakohdaksi olisi pitänyt hyväksyä seuraava lausuma:

”e) Turvataan rajatarkastuksia koskien oikeudet siltä osin kuin se on tarpeen huumekaupan, terrorismin ja muun yhteiskunnalle erityisen vaarallisen rikollisuuden ehkäisemiseksi.”

Helsingissä 5 päivänä kesäkuuta 1990

Sulo Aittoniemi

V

EY-maiden monet johtavat poliitikot ovat viime aikoina korostaneet aikaisempaa voimakkaammin EY:n poliittisen luonteen vahvistamisen tarvetta. Dublinissa 28.4.1990 pidetyssä EY:n huippukokouksessa vahvistettiin päämääräksi yhteisen raha- ja talousliiton luominen nopealla aikataululla. Se tarkoittaa ylikansallisen pääoman ehdoin tapahtuvaa yhteisen rahan, eurooppalaisen keskuspankin ja koordinoitun talous- ja budjettipolitiikan luomista. EY:n Yhtenäisyysasiakirjan tavoitteena on ylikansallisen poliittisen liiton muodostaminen.

Yhä useammin on esitetty vaatimuksia siitä, että poliittisen yhteistyön tulisi ulottua myös ulkopoliittikan ja turvallisuuspolitiikan piiriin. Monissa EY-tahon puheenvuoroissa on esitetty, että EFTA-maiden on osallistuttava ETAn puitteissa myös poliittiseen, ulkopoliittiseen ja turvallisuuspoliittiseen yhteistyöhön. Koska puolueettomuuspolitiikkaa harjoittavalla Suomella ei ole omien kansallisten etujensa vuoksi syytä ja mahdollisuutta osallistua tällaiseen yhteistyöhön eikä liittyä EY:n jäseneksi, olisi valiokunnan tullut selvästi edellyttää sivulla 11

ponnen muodossa, että ulko- ja turvallisuuspoliittinen yhteistyö rajataan ETA-sopimuksen ulkopuolelle.

Sen sijaan tarvitaan ETYK:n pysyviä yhteistyöelimiä yleiseurooppalaisen turvallisuusjärjestelmän, ympäristönsuojelun, talous- ja kulttuuriyhteistyön edistämiseksi osana valiokunnan mietinnössä korostettua yhteisen eurooppalaisen kodin rakentamista. Siksi on välttämätöntä, että ETA-sopimusta ei käytetä Suomen eduskunnan itsenäisen päätävävallan rajoittamiseen muodostamalla ylikansallisia päätös- tai tuomioistuinelimiä eikä välivaiheena EY-jäsenyydelle. ETA-sopimuksen tavoitteisiin olisi pitänyt esittää kansalaisten perusoikeuksien turvaamista.

Koska valiokunnan varajäsenenä allekirjoittaneella oli vain eräiltä osin valiokunnan mietintöä oikeus osallistua sen käsittelyyn, en voi vastalauseessani käsitellä mietinnön muita osia ja ilmaista tukeani eräille muille mietintöön liitetyille vastalauseille tai osalle niissä esitetyille kannanotoille ja tehdyille ehdotuksille.

Helsingissä 5 päivänä kesäkuuta 1990

Ensio Laine

EDUSKUNNAN
PERUSTUSLAKIVALIOKUNTA

Liite 1

Helsingissä

17 päivänä toukokuuta 1990

Lausunto n:o 5

Ulkoasiainvaliokunnalle

Ulkoasiainvaliokunta on 16 päivänä maaliskuuta 1990 päivätyllä kirjeellään pyytänyt eduskunnan päätöksen mukaisesti perustuslakivaliokunnalta lausunnon valtioneuvoston selonteosta eduskunnalle Suomen suhtautumisesta Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen 1990.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina ylijohdaja Leif Sevón oikeusministeriöstä, dosentti Esko Antola, professori Mikael Hidén, apulaisprofessori Kari Joutsamo, professori Antero Jyränki, oikeustieteen tohtori Antti Kivi-vuori, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen jäsen, oikeustieteen tohtori Raimo Pekkanen, professori Ilkka Saraviita, oikeustieteen lisensiaatti Jyrki Tala ja professori Raimo Väyrynen.

Käsiteltyään asiaa lähinnä selonteon viidennessä luvussa kosketeltujen oikeudellisten ja institutionaalisten kysymysten kannalta perustuslakivaliokunta esittää kunnioittaen seuraavaa.

EES-sopimuksen merkityksestä

Selonteosta saatavien tietojen perusteella piakkoin neuvoteltavaksi tuleva EES-sopimus merkitsee sitä, että lainsäädäntövaltaa, toimeenpanovaltaa ja tuomiovaltaa siirtyy suomalaisilta valtioelimiltä ylikansallisille toimielimille. Sopimukseen sisältyy valtiosääntöoikeudellisesti arvioiden Suomen täysivaltaisuuden rajoituksia. Kysymyksessä on eräs syvällisimmistä ja laajavaikutteisimmista sopimusratkaisuista maassamme. Tästä syystä on tärkeää, että EES-sopimuksessa rajataan mahdollisimman täsmällisesti sopimuksen piiriin tulevat asiakokonaisuudet.

EES-sopimuksen tarkempia vaikutuksia suomalaiseen julkisen vallan käyttöön on vaikea hahmottaa yksityiskohtaisesti. Selonteossa ker-

rotaan lähinnä organisaatioita korostaen, millaisin tehtäväjaoiin ja työtavoin EES-sopimuksen malliksi suurelta osin omaksutussa EY:ssä esimerkiksi käytetään säädösvaltaa ja valmistellaan säädökset. Selonteon perusteella on siten vaikea päätellä tarkasti, millaiseksi Suomen ja suomalaisten valtioelinten asema saattaisi muuttua EES-sopimuksen aikana. Näyttää siltä, että kansallisen lainsäädännön merkitys käy vähäiseksi sellaisissa kysymyksissä, joita koskien EES-sopimuksen mukana tulee voimaan nykyistä EY-lainsäädäntöä tai joista laaditaan aikanaan EES-säädöksiä. Selonteosta ei esimerkiksi ilmene, voidaanko ja miten näissä kysymyksissä jatkossa harjoittaa kansallista lainsäädäntöä.

Toimeenpanovallan osalta sopimuskäytännöllä luodaan Suomeen ulottuvaa EES:n valvonnallista toimivaltaa. Lisäksi sopimuksella mahdollisesti perustettaisiin ylikansallista tuomiovaltaa harjoittava toimielin. Sekä valvonta- että tuomiovallan osalta ollaan EY:n esimerkkiä seuraten ilmeisesti toteuttamassa järjestelmä, jossa myös eduskunnan säätämien lakien suhde EES-lainsäädäntöön on eri valtioiden hallitusten nimeämistä edustajista koostuvan valvontaelimen ja tuomioistuimen tutkittavissa. Tutkinta saattaisi johtaa jäsenvaltiota sitovasti velvoittavaan päätökseen, esimerkiksi lain muuttamisvelvoitteeseen. Tällaiset kehityspiirteet ovat jokseenkin uusia Suomen kansainvälisissä velvoitteissa.

EES-sopimuksen voimassa ollessakin on korostettava kansallisen lainvalmistelun ja lainsäädännön sekä hallinto- ja tuomiovallan suverenisuutta turvaavien järjestelyjen merkitystä. Valiokunnan käytössä olleiden selvitysten perusteella ei ole selvyyttä siitä, miten EES:ssä aloite- ja säädösvalmistelulta voi järjestyä, miten päätöksenteko toteutuu EES-toimielimissä lainsäädäntöasioissa tosiasiallisesti mer-

kittävät seikat mukaan lukien, mikä on yleisten Suomen kannalta välttämättömien varaumien merkitys ja kansallisten poikkeamismahdollisuuksien liikkumatila yksittäisissä säädöskysymyksissä, mitä eduskunnan lainsäädäntö- ja budjettivaltaan vaikuttavat suunnitteilla olevat ylikansalliset hallinto- ja tuomioistuinvalvontajärjestelmät jne. Valiokunta edellyttää hallituksen antavan edellä kosketelluista seikoista lisäselvityksiä.

EES:n päätöksenteko

Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan tavoitteena tulee pitää sitä, että päätöksentekojärjestelmä eli asioiden ratkaiseminen EES:ssä rakentuu EY:n ja Eftan yksimielisyyden varaan. Eftan sisäisen kannanmuodostuksen osalta on syytä pyrkiä säilyttämään nykyinen tilanne, jonka mukaan Efta-maiden kesken päätökset on yleensä tehtävä yksimielisesti.

Valiokunnan mielestä EES:n päätöksenteossa noudatettavaan yksimielisyysvaatimukseen liittyy johdonmukaisesti se, että EES-säädökset olisi valmisteltava myös Eftalle todelliset vaikutusmahdollisuudet turvaavin tavoin. Tämä ei toteudu, jos EES-päätösten valmistelu saisi tapahtua yksistään EY:n piirissä.

Kummankin sopijapuolen vaikuttamismahdollisuudet toteutuisivat ilmeisen hyväksyttävällä tavalla, jos jo säädösvalmistelutyöryhmien kokoonpano heijastelisi käsitystä kummankin osapuolen tasavertaisuudesta. Näin tapahtuva valmistelu olisi todennäköisesti menettelymuodoiltaan yksinkertaisempaa kuin jos samaa asiaa valmisteltaisiin eri työryhmissä sekä EY:n että Eftan keskuudessa.

Toinen asia on, että EES:n kummassakin jäsenyhteisössä ja niiden jäsenvaltioissa saataan tuntee tarvetta virallista EES-valmistelua täydentävään, lopullista yksimielisesti tapahtuvaa päätöksentekoa ennakoivaan poliittisluonteeseen tarkasteluun omassa piirissä. Suomen oloissa tuntuukin luonteelta toimia näin, koska siten eduskunta voidaan kytkeä valmisteluun kohdistamalla hallitukseen velvoite informoida eduskunnan asianomaista erikoisvaliokuntaa. Valiokunnalla puolestaan olisi mahdollisuus pyrkiä esimerkiksi lausunnoin vielä vaikuttamaan asian käsittelyyn EES:ssä.

Perustuslakivaliokunnan mielestä ei ole aihetta ulottaa yksimielisyysperiaatetta ainakaan virallisesti myös asioiden valmisteluvaiheisiin

sen paremmin EY:n ja Eftan osalta EES-sopimuksen osapuolina kuin Efta-maiden sisäiseen kannanmuodostukseen nähden. Konsensusesta luopuminen valmisteluvaiheissa on tarpeen, jotta säädösvalmistelu voisi edetä kohtuullisessa ajassa ratkaiseviin päätöksentekovaiheisiin ilman, että jokin yksittäinen valtio tai valtioryhmä voisi jarruttaa valmistelua.

Valiokunta huomauttaa siitä, että EY:n ja Eftan tasavertaisuuden toteutuminen EES:n päätöksenteon valmistelussa saattaa edellyttää EY-komission tapaisen valmisteluelimen, jonkinlaisen Efta-komission muodostamista tehokkain virkamiesresurssein. Sen virkamiehistö voisi muodostaa Efta-maiden valmistelukoneiston rungon, jota olisi mahdollista kulloinkin valmisteltavan asian mukaan täydentää Efta-maiden hallitusten nimeämällä henkilöillä.

EES-säädökset

Neuvottelutavoitteeksi on valiokunnan käsityksen mukaan asetettava se, että EES-tasolla tehty säädöspäätös on luonteeltaan kansainvälinen sopimus. Sen Suomessa voimaantulon edellytyksenä on siten erityinen voimaansaattamistoimi. EES-säädöksen sisällöstä riippuen voimaan saattaminen tapahtuisi eduskunnan myötävaikutuksella lailla tai tasavallan presidentin antamalla asetuksella.

Suomessa vallitsevaan kansainvälisten sopimusten valtionsisäiseen voimaansaattamisjärjestelmään sisältyy EES-hankkeen kannalta huomionarvoinen ongelmakohta silloin, kun EES-säädöksenä voimaan saatettavassa sopimuksessa on hallitusmuodon 33 §:n tarkoittamin tavoin lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä eli kun sopimus on saatettava voimaan lailla. Jollei EES:n päätöksenteossa ole mahdollista päästä siihen tavoiteltavaan, eduskunnan vaikuttamismahdollisuudet parhaiten turvaavaan ratkaisuun, että EES-toimielimissä jo hyväksytyn EES-säädöksen voimaantulo Suomessa jäisi vielä riippumaan eri lainsäädäntöratkaisusta, saattaisi olla perusteltua luoda sellainen järjestelmä, jossa eduskunta voisi ennen EES:n ratkaisevaa päätöksentekoa omalta osaltaan ennakkollisesti ottaa kantaa aiottuun EES-säädökseen. Eduskunnan ennakkohyväksymiseen voisi mahdollisesti kytkeytyä myös valtuutus (ja velvollisuus) saattaa kyseinen EES-säädös Suomessa voimaan asetuksella. Näin saavutettaisiin tarvittava varmuus EES-

säädöksen asianmukaisesta valtionsisäisestä voimaantulosta. — Tällöin olisi erikseen selvitettävä muun muassa se, millä tavoin päätös ennakkohyväksymisestä tehtäisiin, mikä ennakkohyväksymisen merkitys olisi silloin, jos lopullinen EES-säädös eroaisikin sisällöltään eduskunnan jo hyväksymästä, ja mikä olisi eduskunnan hyväksymän mutta asetuksella voimaan saatetun EES-säädöksen hierarkkinen taso Suomen säädösjärjestelmässä.

Selonteossa kosketellaan kysymystä EES-lainsäädännön etusijasta kansalliseen lainsäädäntöön nähden ja mainitaan, että tämä olisi osaksi toteutettavissa EES-sopimukseen otettavalla määräyksellä. Eri säädösten valtionsisäiseen hierarkkisuuteen sopimusmääräyksellä ei kuitenkaan voisi olla tällaista vaikutusta. Suomessa vallalla olevan käsityksen mukaan EES-sopimuksen määräysten säädöshierarkkinen taso määräytyy sen mukaan, millä säädöksellä sopimus saatetaan voimaan. Ellei voimaan saattamisesta oteta eri säännöksiä perustuslakiin, ei EES-lainsäädäntö voi valtionsisäisesti saada kansalliseen lainsäädäntöön verrattuna mitään sellaista etusijaa, jota ei sittemmin olisi mahdollista lailla poistaa.

Etusijakysymyksen käsittely selonteossa johtaa tähdentämään EES-sopimukseen sisällytetyn EY-lainsäädännön ja vastaisuudessa uuden EES-lainsäädännön tuntemuksen sekä niiden soveltamiskäytäntöön perehtymisen tärkeyttä kansallisessa lainvalmistelutyössä ja lakien eduskuntakäsittelyssä sekä viranomaisten ja tuomioistuinten toiminnassa (vrt. PeVL n:o 2/1990 vp.).

EES-lainsäädännön ja kansallisen lainsäädännön välistä suhdetta koskevan selonteon osan johdosta valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että Euroopan talousyhteisön perustamissopimuksen, niin sanotun Rooman sopimuksen mukaan (36 ja 100A(4) art.) kansallisessa lainsäädännössä saadaan EY-komission luvalla soveltaa määrätyin perustein (mm. ympäristön tai työympäristön suojelu) omia kansallisia säännöksiä EY-normien asemesta. Vastaavanlainen poikkeamismahdollisuus kansallisen lainsäädännön ja Suomen kansalaisten hyväksi tulisi olla tarkoin harkituin perustein voimassa myös EES-lainsäädäntöön nähden.

Mahdollisten eri EES-säädöslajien osalta valiokunta kiinnittää yleisesti huomiota siihen, että kansallisen lainsäädännön ominaispiirteiden, esimerkiksi totutun lainkirjoitustavan säilymisen kannalta EY:ssä annettavien direktii-

vien kaltaiset säädökset ovat EES:ssä suositeltavampia kuin sellaiset säädökset, jotka tulisivat sellaisinaan sovellettaviksi EES:ssä. Rooman sopimuksen 189(3) artiklan mukaan näet direktiivi sitoo saavutettavan päämäärän osalta jokaista jäsenvaltiota. Siten direktiivi jättää kansallisen säädöksen antajan asiaksi löytää ja laatia ne säännösmuotoilut, joiden avulla direktiivin päämäärien saavuttamiseksi tarvittavat normit saatetaan osaksi kansallista oikeusjärjestystä.

Valvonta

EES-sopimuksen noudattamisen valvontaa varten on luotava oma koneistonsa. Valiokunnan mielestä valvonnan toteuttaminen on yksi sellaisista syistä, joiden vuoksi EY-komission vastapainoksi on ilmeisesti aiheellista pyrkiä luomaan vastaavanlainen tehokas Efta-komisio. Tämä saattaa olla keskeinen edellytys sille, että EES-sopimuksen molemmat osapuolet voivat olla keskenään tasavertaisessa asemassa myös sopimuksen noudattamista valvottaessa.

Valiokunnan käytössä olevat tiedot eivät anna mahdollisuutta arvioida yksityiskohtaisesti, miten valvonta olisi järjestettävä. On ajateltavissa, että sekä Efta-komissio että EY-komissio toimivat valvontaeliminä, jos niiden toimivalta rajataan esimerkiksi alueellisella perusteella. Tällöin tarvittaneen myös yhteistä valvontaelintä tai Eftan ja EY:n valvontaelinten yhteistyötä.

Eduskunnan asema EES-sopimuksen ollessa voimassa

EES-sopimuksen voimassa ollessa keskeisimmän eduskunnan asemaa koskee uusien EES-säädösten laadinta siltä osin kuin säädökset tulevat olemaan hallitusmuodon 33 §:ssä tarkoitettu tavoin eduskunnan hyväksymistä vaativia. Eduskunnan on oltava tietoinen tällaisista lainsäädäntösuunnitelmista. Suomen hallituksen asiana on pitää eduskunnan eri erikoisvaliokunnat selvillä siitä, millaisia niiden toimialaa koskevia säädöshankkeita on ja on tulossa EES:ssä esille. Erikoisvaliokunnilla on oltava tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa hallituksen kautta Suomen kannanmuodostukseen tällaisissa asioissa niiden valmistelun kaikissa vaiheissa. Tavoitteena on pidettävä sitä,

että keskeisistä valmistelukysymyksistä päästään yhteisymmärrykseen. Erikoisvaliokuntien vaikuttamiskeinon tulee perustuslakivaliokunnan mielestä olla pysyväisluonteinen niin kauan kuin se EES:n valmistelu- ja neuvotteluprosessin aikataulun kannalta kussakin asiassa on käytännössä mahdollista. Jatkuvan vuorovaikutuksen edellytyksenä on, että hallitus antaa erikoisvaliokunnille tietoa asioiden valmistelun etenemisestä EES:ssä.

Edellä hahmoteltu menettelytapa on oletettavasti käyttökelpoinen siihen asti, kun jokin asia on saavuttanut EES:n lopullisen päätöksen kannalta ratkaisevat neuvotteluvaiheet. Silloin on nähtävästi todennäköistä, että Suomen kanta joudutaan muodostamaan nopeasti ja asiaa saatetaan mahdollisesti kaiken aikaa muuttuvassa neuvottelutilanteessa joutua arvioimaan uudelleen ja kantaakin tarkistamaan. Eduskunnan tiedonsaannin ja vaikuttamismahdollisuuksien järjestäminen tällaisessa nopeasti etenevässä neuvottelutilanteessa saattaa olla hankalaa. Tulisi kuitenkin pyrkiä siihen, että hallituksen neuvottelijat voisivat tällöinkin olla tarpeen mukaan yhteydessä eduskuntaan, varsinkin silloin jos neuvotteluissa näytään jouduttavan luopumaan aiemmista tavoitteista, jotka on ehkä asetettu yhteistoiminnassa eduskunnan erikoisvaliokunnan kanssa.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että mahdollisesta EES-sopimuksesta aiheutuva tarve turvata erikoisvaliokunnille riittävästi informaatiota ja tosiasiallisesti olemassa olevat vaikuttamismahdollisuudet voi edellyttää säännösmuutoksinkin toteutettavaa valiokuntalaitoksen uudistamista sekä työtehtävien ja -tapojen uudelleen määrittelyä. Valiokunta huomauttaa myös siitä, että eduskunnan aseman turvaamiseksi EES-asioita käsiteltäessä saattaa olla syytä lisätä erikoisvaliokuntien käytössä olevaa valmisteluhenkilöstöä.

Ahvenanmaan itsehallinto

Ahvenanmaan itsehallintojärjestely on elinkeinon harjoittamisen luvanvaraisuuden ja kiinteän omaisuuden omistusoikeusrajoitusten osalta ristiriidassa EES-hankkeen vastaavia kysymyksiä koskevien periaatteiden kanssa. Ristiriita voidaan ratkaista kahdella eri tavalla.

EES-sopimukseen voidaan ensiksikin pyytää Ahvenanmaan maakuntapäivien hyväksyminen niiltä osin kuin integraatioratkaisulla muute-

taan itsehallintojärjestelyä. Jos maakuntapäivät eivät hyväksy sopimusta, Ahvenanmaa jää EES:n ulkopuoliseksi alueeksi.

Toinen mahdollisuus on tehdä asianmukaiset varaukset, jolloin olisi syytä hankkia järjestelylle Ahvenanmaan maakuntapäivien hyväksyminen.

Muita seikkoja

EY:n alueella on periaatteessa oikeus käyttää omaa kieltään. Valiokunnan mielestä tämäntyyppinen ratkaisu on periaatteessa oikea ajateltaessa yksittäisten henkilöiden asemaa heidän kääntyessään EES-toimielinten puoleen. Yleisesti noudatettavana tämä on kuitenkin varsin kallis ratkaisu. Siksi valiokunta kiinnittää huomiota Euroopan neuvoston käytäntöön, jossa on neljä pääkieltä. Vastaavanlainen ratkaisu saattaisi tulla kysymyksen muissa kuin yksityisiä koskevien asioiden käsittelyssä EES-toimielimissä.

Periaatteessa tärkeänä käytännön yksityiskohtana valiokunta ottaa esille EY-säädöksistä selonteossa omaksutun käännöksen ”asetus”, jota ilmeisesti on ajateltu käytettävän vastaavaan tapaan myös EES-lainsäädännöstä. Hallitusmuodon 21 ja 28 §:n mukaan tasavallan presidentin antamia säädöksiä sanotaan meillä asetuksiksi. Ottaen huomioon näiden Suomen valtiosäännön mukaisten asetusten varsin tarkoin rajatun käyttöalan verrattuna lain valtiosäännönmukaiseen käyttöalaan ja siihen, millaisia säännöksiä — suomalaiseseen säädöshierarkiaan projisoituna — voi sisältyä EY:n antamaan ”asetukseen”, on valiokunnan mielestä selvää, ettei selonteossa käytettyä käännöstä voida pitää onnistuneena. Tämä käännös on harkittava huolellisesti uudelleen. Asiaa pohdittaessa lienee syytä huomata, että EES-säädös voi sisältönsä puolesta kuulua Suomen järjestelmää ajatellen lain tai asetuksen taikka tätä alemmanasteisen säädöksen tasolle. Koska termi ”säädös” on Suomessa eritasoisten normikonaisuuksien yläkäsite, voisi tämä näkyä käännöksestä esimerkiksi siten, että puhutaan ”EES-säädöksestä” tai ”eurosäädöksestä”.

EES-neuvotteluihin liittyviä näkökohtia

Valiokunnan mielestä on välttämätöntä, että eduskunta kiinteästi seuraa EES:n muodosta-

mista tarkoittavia EY:n ja Eftan välisiä sopimusneuvotteluja. Eduskunnan kannanotot on otettava huomioon päätettäessä neuvotteluvaltuuksista. Eduskunnan tulee olla edustettuna EES-sopimusneuvotteluja varten asetettavassa Suomen neuvotteluvaltuuskunnassa tai muussa neuvotteluihin liittyvässä toimielimessä. Tällaisen järjestelyn avulla eduskunta saisi jatkuvasti ajanmukaista ja oikeaa tietoa neuvottelujen kulloisestakin vaiheesta ja niiden kulkuun mahdollisesti liittyvistä neuvotteluvaltuuksien muuttamistarpeista sekä myös mahdollisuuden vaikuttaa itse neuvottelujen kulkuun. Hallituksen olisi lisäksi, ottaen huomioon muidenkin Efta-maiden suunnitelmat, harkittava, pitäisikö Efta-parlamentaarikot kytkeä jollakin tavalla kiinteästi näihin sopimusneuvotteluihin.

Eduskunnan tietojensaanti on turvattava muillakin tavoin. Koko neuvotteluprosessin ajan on oltava kiinteä vuorovaikutus eduskunnan ja hallituksen välillä. Hallituksen on omaloitteisesti pidettävä yhteyttä kuhunkin erikoisvaliokuntaan niiden toimialaan kuuluvien, neuvoteltavina olevien seikkojen osalta. Erityisesti tulee korostaa ulkoasiainvaliokunnan ak-

tiivisuutta EES-neuvottelujen aikana. Ulkoasiainvaliokunnalla on erityinen vastuu pitää eduskunnan puolelta kiinteää yhteyttä Suomen hallituksen neuvottelijoihin.

Edellä esitetyn perusteella perustuslakivaliokunta esittää kunnioittavasti,

että ulkoasiainvaliokunta mietintöä laatiessaan ottaa huomioon tässä lausunnossa esitetyn, erityisesti sen että EES-neuvottelujen aikana hallitus

1) pyrkii sellaiseen EES:n päätöksenteokjärjestelmään, joka rakentuu EY:n ja Eftan yksimielisyydelle;

2) pyrkii sellaiseen EES-säädösten valmistelujärjestelmään, joka pohjautuu EY:n ja Eftan tasavertaisuudelle;

3) pyrkii tekemään EES-sopimukseen elintärkeiden kansallisten etujen turvaamiseksi välttämättömät varaukset; ja

4) turvaa eduskunnalle edustuksen neuvotteluprosessissa ja pitää eduskunnan erikoisvaliokunnat tietoisina neuvottelujen kulusta.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Zyskowicz, varapuheenjohtaja Alho (osittain), jäsenet Häkämies (osittain), Jansson (osittain), Joutsensaari, Jäätteenmäki (osittain), Kekko-

nen (osittain), Laitinen (osittain), Lamminen (osittain), Männistö, Ollila, Pohjola (osittain), Pokka, Puisto (osittain), Virolainen ja Vähänäkki (osittain) sekä varajäsen Anttila.

Eriäviä mielipiteitä

I

EES-sopimuksen laajuus

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että EES-sopimus merkitsee sitä, että lainsäädäntövaltaa, toimeenpanovaltaa ja tuomiovaltaa siirtyy suomalaisilta valtioelimiltä ylikansallisille toimielimille. Kyseessä on eräs syvällisimmistä ja laajavaikutteisimmista sopimusratkaisuista maassamme. Tästä huolimatta perustuslakivaliokunnan lausunto peittelee se-

lonteon puutteita ja välttelee sitovia kannanottoja.

Keskustan mielestä juuri nyt on mietittävä ne ehdot, joilla Suomi on valmis solmimaan EES-sopimuksen. Suomen on neuvottelujen alussa esitettävä varauksensa ja tehtävä rajaus siitä, mitkä EY-säännökset otetaan EES-sopimuksen piiriin. Tavoitteena on tehdä sellainen rajaus, ettei Suomella ole tarvetta lukuisiin poikkeuksiin.

Eduskunnan vaikutusmahdollisuudet

EES:n päätöksenteossa on pyrittävä siihen eduskunnan vaikutusmahdollisuudet parhaiten turvaavaan ratkaisuun, että EES-toimielimissä hyväksytyn EES-säädöksen voimaantulo Suomessa jäisi riippumaan omasta lainsäädäntöratkaisustamme. Käytännössä tämä tarkoittaa, että lainsäädännön harmonisoinnin tulee tapahtua direktiivien muodossa.

Single Act -asiakirjan mukaan EY:n jäsenmaalla on oikeus pitää työsuojelussa, ympäristösuojelussa ja kuluttajansuojassa tiukempia vaatimuksia. Ehtona poikkeamiselle on, että se on asiallisesti perusteltu eikä sitä käytetä kaupan esteiden luomiseen. Suomella on luonnollisestiikin oltava mahdollisuus samankaltaisiin poikkeamiin.

Valiokunta on katsonut, että eduskunnan tulee olla edustettuna EES-sopimusneuvottelu- ja varten asetettavassa Suomen neuvotteluvaltuuskunnassa tai muussa neuvotteluihin liittyvässä toimielimessä. Pidämme välttämättömänä, että neuvotteluvaltuuskunta kootaan parlamentaaristen voimasuhteiden mukaan, jotta eduskunnan eri ryhmät voivat olla siinä edustettuina.

Varaamista tulee lausua

Valiokunta ei lausunnossaan halunnut tämentää, millaisia varauksia Suomen tulee elintärkeiden kansallisten etujen tähden tehdä. Valiokunta ei siten ole ottanut kantaa omistusoikeuteen, vaikka kysymys on päätöksenteon ja luonnonvarojen käytön kannalta merkityk-

sellinen. Keskustan mielestä kansallinen etu edellyttää, että kiinteä omaisuus ja yhteiskunnan toiminnan kannalta keskeiset alat säilyvät suomalaisten käsissä. Keskeisiä aloja ovat metsäteollisuus, elintarviketeollisuus, energiantuotanto sekä vakuutus- ja pankkitoiminta. Tämän lisäksi on kiinnitettävä huomio kansallisen kulttuurin turvaamiseen. Edellytämme myös, että Suomen tulee voida edelleen kehittää kansalaistensa sosiaaliturvaa kansainvälisten sopimusten estämättä.

Edellä esitetyn perusteella katsomme,

että valiokunnan lausunnon ponsi olisi tullut kirjoittaa seuraavasti:

”Edellä esitetyn perusteella perustuslakivaliokunta esittää kunnioittavasti,

että ulkoasiainvaliokunta mietintöään laatiessaan ottaa huomioon tässä lausunnossa esitetyn ja edellyttää, että EES-neuvottelujen aikana hallitus

1) pyrkii sellaiseen EES:n päätöksenteojärjestelmään, joka rakentuu EY:n ja Eftan yksimielisyydelle;

2) pyrkii sellaiseen EES-säädösten valmistelujärjestelmään, joka rakentuu EY:n ja Eftan tasavertaisuudelle

3) pyrkii tekemään EES-sopimukseen elintärkeiden kansallisten etujen turvaamiseksi välttämättömät varaukset; ja

4) turvaa eduskunnalle parlamentaaristen voimasuhteiden mukaisen edustuksen neuvotteluprosessissa ja pitää eduskunnan erikoisvaliokunnat tietoisina neuvottelujen kulusta.

Helsingissä 17 päivänä toukokuuta 1990

Hannele Pokka

Anneli Jäätteenmäki

Sirkka-Liisa Anttila

II

Yhdyn ed. Pokan ym. eriävään mielipiteeseen siltä osin kuin se koskee eduskunnan edustusta EES-sopimusneuvotteluja varten asetettavassa Suomen neuvotteluvaltuuskunnassa

tai muussa neuvotteluihin liittyvässä toimielimessä ja sitä, että valtuuskunta kootaan parlamentaaristen voimasuhteiden mukaan eduskunnan eri ryhmien edustuksen turvaamiseksi.

Helsingissä 17 päivänä toukokuuta 1990

Johannes Virolainen

III

Lausunnosta yleisesti

Perustuslakivaliokunta on paneutunut eduskunnan ulkoasianvaliokunnalle laatimassaan lausunnossa valtioneuvoston selonteosta, joka koskee Suomen suhtautumista Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen 1990, paikoitellen kii- tettävällä perusteellisuudella suunnitellun EES- sopimuksen valtiosääntöoikeudellisiin ongel- miin. Valiokunnan enemmistö ei kuitenkaan ole halunnut lausunnossaan asettaa hallituksel- le selkeitä vaatimuksia Suomen kannalta kes- keisistä eduista ja reunaehdoista neuvotteluta- voitteiksi.

Kysymyksen ydin on siinä, missä määrin ja millä edellytyksillä suomalaista lainsäädäntö- valtaa ja lakien toimeenpano- ja valvontaval- taa voidaan siirtää ylikansallisen — todennä- köisesti poliittiseksi liitoksi kehittyvän — Eu- roopan yhteisön ja sille alisteisen uuden EES:n päätöksentekovelimille. Tämän punninnan toi- sessa valinkauhassa on Suomen lainsäädäntö- elinten ja tuomioistuinten päätösvallan itsenäi- syys eli oikeus omintakeisten lakien ja niiden tulkinnan mahdollisuuteen sekä Suomen val- tiosäännössä omaksuttu valtioelinten keskinäi- nen suhde, ts. niiden keskinäiset valtasuhteet (muun muassa se, että tuomioistuimet eivät Suomessa tällä hetkellä tutki lakien valtiosään- nön mukaisuutta tai mahdollista ristiriitaa Suo- mea sitoviin kansainvälisiin sopimuksiin nähen- den).

Kuten hallituksen selonteosta peitellysti ilme- nee, mihin myös asiantuntijalausunnoissa on viitattu, EY ja niin ollen myös tuleva EES-pää- töksenteko jättää ylikansalliselle tuomiois- tuimelle merkittävän osan tosiasiallista nor- minantovaltaa. Suomalaiset tuomioistuimet olisivat EES-päätöksentekomallissa velvolliset hankkimaan EES-tuomioistuimelta sitovan kannanoton mahdolliseen yksittäiseen oikeu- delliseen soveltamisratkaisuun, mikäli päätök- senteossa liikkuttaisiin vahvistettujen EES- direktiivien soveltamisalueella.

Tämä järjestelmä murentaisi myös kotimai- sen eduskuntalaitoksen ensisijaista norminan- tovaltaa. Vaikka uuden EES-päätöksentekojär- jestelmän tuottamat normit olisivatkin direktii- viyppisiä — kotimaisin lainsäädäntötekni- koin voimaan saatettuja — lakeja, niille antai- sivat lopullisen sisällön nyt EES-tulkinnoin vahvennetut kotimaiset tuomioistuimet. Tähän sekkaan valiokunnan olisi ollut aiheellista pa-

neutua, koska se merkitsee perustavanlaatuista muutosta voimassa olevaan oikeustilaan siitä huolimatta, että Efta/EY-integraatioon sisälty- vää ylikansallista normivalvontaa pidettäisiin- kin ratkaisun ”hintana”. Kysymys on ongel- masta, joka tulee tiedostaa jo tässä vaiheessa.

Tämä havainto merkitsee muun muassa sitä, että valiokunnan olisi tullut jo tässä vaiheessa lausua, millä tavoin oman valtiosääntöemme sisältöä tulisi muuttaa eduskunnan päätöksen- tekovallan vahventamiseksi ja kansalaisten vai- kutusmahdollisuuksien lisäämiseksi ulkopoliiti- kan alueella esimerkiksi kansainvälisistä sopi- muksista neuvoteltaessa ja päätettäessä, koska integraatio itsessään merkitsee poliittisen val- lan keskittämistä.

Efta-maiden parlamentaarikkojen piirissä esitetty ajatus Efta-parlamentista ilmaisee ai- heellisen huolen tulevan EES-alueen parla- menttien aseman heikkenemisestä. Valiokun- nan olisi tullut lausua myös tästä ja osoittaa vaatimus hallitukselle, että se neuvottelujen aikana esittäisi parlamenttien yhteisen elimen mukaan ottamista EES-päätöksentekoon.

**Valiokunnan enemmistön kannasta
poikkeavat näkemykset**

EES-sopimuksen merkityksestä

Valiokunnan enemmistö korostaa — aivan oikein — sen tärkeyttä, että EES-sopimuksessa rajataan mahdollisimman täsmällisesti sopi- muksen piiriin tulevat asiakokonaisuudet. Tä- mä olisi mielestäni tullut lausunnossa osoittaa ulkoasiainvaliokunnalle ja viime kädessä halli- tukselle ponsilauselman ehdottomuudella ja tarkennettuna, minkä vuoksi katson,

että lausunnon 4 kappaleen viimeinen virke olisi tullut muotoilla seuraavasti:

”Tästä syystä perustuslakivaliokunta edellyt- tää hallitukselta, että EES-sopimuksessa mah- dollisimman täsmällisesti rajataan sopimuksen piiriin tulevat asiakokonaisuudet eduskunnan selontekoa koskevan käsittelyn yhteydessä hy- väksymien suuntaviivojen mukaisesti.”

EES-sopimuksen myötä eurooppalaiset ta- vara- ja pääomamarkkinat yhdentyvät, mikä merkitsee lisääntyviä paineita työvoimasta ai- heutuvien kustannusten yhdenmukaistamiseen

sekä paineita valtion harjoittamaan tulonjako-politiikkaan. Tällaisen kehityksen seurauksena työvoiman vapaasti liikkua saattaa ajankoh-
taistua vaatimus Suomessa toteutetun, EY-
maihiin verrattuna varsin kattavan sosiaalitur-
van "jäädymiseksi" eli siihen, ettei voimas-
sa olevia perusturvan muotoja enää kehitettäi-
si. Perustuslakivaliokunnan enemmistö on ko-
koonaan sivuuttanut tämän ongelman. Katson,

*että asiasta olisi tullut lausua lausun-
non 5 kappaleen viimeiseksi lisättävässä
virkkeessä seuraavasti:*

"Perustuslakivaliokunta edellyttää hallituk-
sen huolehtivan siitä, että Suomen tulee voida
edelleen kehittää kansalaistensa sosiaaliturvaa
kansainvälisten sopimusten estämättä. Valio-
kunta edellyttää tämän tavoitteen edistämiseksi
myös, että hallitus yhdessä muiden Efta-mai-
den kanssa pyrkii aikaansaamaan sitovia kan-
sainvälisiä sopimuksia sosiaalisten, taloudellisten
ja sivistyksellisten oikeuksien turvaamiseksi
sekä kuluttajansuojan ja luonnonsuojelun edis-
tämiseksi."

Ja edelleen,

*lausunnon 6 kappaleen viimeiseksi
lisättävässä virkkeessä seuraavasti:*

"Suomen ei tule hyväksyä sellaista ulkopuo-
lista valvontaa tai tuomioistuinvaltaa, jolla
heikennetään suomalaisten perusoikeuksia tai
sosiaaliturvaa taikka vaarannetaan suomalaisen
kulttuurin omintakeiset piirteet."

Sekä edelleen,

*lausunnon 7 kappaleen viimeiseksi
lisättävässä virkkeessä seuraavasti:*

"Suomen tulee selvästi ilmaista kantanaan,
että se tulee parantamaan edelleen kansalaisten
perusoikeuksia ja -vapauksia EES-sopimuksen
estämättä."

EES-säädökset

EES-säädösten voimaan saattamisen osalta
tulee lähteä siitä, että ne saatetaan voimaan
Suomessa omilla lain tai asetuksen tasoisilla
normeilla. Kappaleen 14 osalta katson,

*että valiokunnan olisi tullut myös
edellyttää hallitukselta tätä lausunnos-
saan.*

Samassa yhteydessä valiokunnan olisi tullut
lausua niistä toimenpiteistä, joilla kansallista
päättöksentekoaamme tulisi vahvistaa, minkä
vuoksi katson,

*että edellä tarkoittamani kappaleen
jälkeen lausuntoon olisi tullut lisätä
uusi kappale seuraavasti:*

"Perustuslakivaliokunta edellyttää, että hal-
litus jatkaa ja kiirehtii sellaista valtiosääntöuu-
distusta, jolla vahvistetaan kansallista lainsä-
däntövaltaa. Valiokunta edellyttää, että halli-
tus antaa eduskunnalle esitykset eduskunnan
suoran päätösvalan lisäämisestä ulkopoliitti-
sista sopimuksista neuvoteltaessa ja päätettäes-
sä sekä esitykset perusoikeuksiemme laajenta-
miseksi kattamaan myös sosiaaliset, taloudelli-
set ja sivistykselliset oikeudet."

Katson edelleen,

*että edellä esittämieni ponsien lisäksi
valiokunnan olisi tullut ilmaista lausun-
non loppuun lisäämänsä huomautukset
ponnen ehdottomuudella seuraavasti:*

"Edellä esitetyn perusteella perustuslakiva-
liokunta esittää kunnioittavasti,

*että ulkoasiainvaliokunta mietintö-
ään laatiessaan ottaa huomioon tässä
lausunnossa esitetyn ja erityisesti
edellyttää, että EES-neuvottelujen
aikana hallitus*

*1) pyrkii sellaiseen EES:n päätöksen-
tekojärjestelmään, joka rakentuu EY:n
ja Eftan yksimielisyydelle;*

*2) pyrkii sellaiseen EES-säädösten
valmistelujärjestelmään, joka pohjau-
tuu EY:n ja Eftan tasavertaisuudelle;*

*3) pyrkii tekemään EES-sopimukseen
elintärkeiden kansallisten etujen turvaa-
miseksi välttämättömät varaukset; ja*

*4) turvaa eduskunnalle edustuksen
neuvotteluprosessissa ja pitää eduskun-
nan erikoisvaliokunnat tietoisina neu-
vottelujen kulusta."*

Helsingissä 17 päivänä toukokuuta 1990

Lauha Männistö

EDUSKUNNAN
LAKIVALIOKUNTA

Liite 2

Helsingissä

4 päivänä toukokuuta 1990

Lausunto n:o 1

Ulkoasiainvaliokunnalle

Ulkoasiainvaliokunta on 16 päivänä maaliskuuta 1990 päivätyllä kirjeellään pyytänyt eduskunnan päätöksen mukaisesti lakivaliokunnan lausuntoa Suomen suhtautumista Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen 1990 koskevasta valtioneuvoston selonteosta.

Valiokunnassa ovat asian johdosta olleet kuultavina lainsäädäntöneuvos Gustav Byggin, lainsäädäntöneuvos Heikki Kanninen ja lainsäädäntöneuvos Risto Telaaranta oikeusministeriöstä, toimistopäällikkö Jorma Heikkilä sosiaali- ja terveysministeriöstä, ylijohdaja Jorma Aranko Pankkitarkastusvirastosta, osastopäällikkö Pentti Mäkinen Keskuskaupakamarista, suunnittelujohtaja Pekka Lahikainen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitosta, osastopäällikkö Henrik Räihä Teollisuuden Keskusliitosta ja Suomen Työnantajain Keskusliitosta, varatuomari Simo Zitting Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestöstä, lakimies Katriina Pitkänen Suomen Yrittäjien Keskusliitosta, toimitusjohtaja Juhani Erma Helsingin Arvopaperipörssistä, osastopäällikkö Erkki Kontkanen Suomen Pankkiyhdistyksestä ja johtaja Stig Henriksson Tukkukaupan Keskusliitosta. Lisäksi valiokunta on saanut Keskuskaupakamarin apulaisosastopäällikkö Inga Pöntysen kirjallisen asiantuntijalausunnon.

Lakivaliokunta on käsitellyt selontekoa keskittyen pääosin tehtäväalueeseensa välittömästi liittyviin ehdotuksiin. Tämän mukaisesti valiokunta käsittelee lausunnossaan ennen kaikkea selonteon vakuutus sopimuksia, arvopaperikauppaa, yhtiölainsäädäntöä, kauppaedustajalainsäädäntöä ja EES-tuomioistuinta koskevia kohtia. Lisäksi valiokunta esittää eräitä huomautuksia sellaisista selontekoon sisältyvistä muutosehdotuksista, joilla on välillisiä vaikutuksia yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen ja kansalaisten oikeusturvaan. Lakivaliokunta esittää lausuntonaan kunnioittaen seuraavan.

Yhdentymiskehityksen välilliset vaikutukset yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen

EY:n sisäisen yhdentymiskehityksen kannalta keskeisen niin sanotun Valkoisen kirjan periaatteiden mukaan henkilöiden rajatarkastuksista luovutaan EY:n sisärajoilla vuoden 1992 loppuun mennessä. Rajatarkastuksista luopuminen tarkoittaisi poliisi- ja tullimuodollisuuksien poistamista yhteisömaiden välisillä rajoilla. Se jättäisi kuitenkin mahdollisuuden pistokoetarkastuksiin erityistapauksissa.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että rajatarkastusten poistaminen heikentää mahdollisuuksia esimerkiksi sellaisten yhteiskunnan ja yleisen järjestyksen ja turvallisuuden kannalta kielteisten ilmiöiden kuten terroritoiminnan ja huumausaineiden salakuljetuksen torjumiseen. Huomioon ottaen senkin, että niin sanotun Rooman sopimuksen 36 artiklan mukaan tavaroiden vapaata liikkumista koskevissa säännöksissä sallitaan tarpeelliset rajoitukset muun muassa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden suojelemiseksi, valiokunta katsoo, että yhdentymiskehitystä valmisteltaessa on huolehdittava siitä, ettei mahdollinen rajatarkastuksista luopuminen heikennä edellytyksiä mainittujen yleistä järjestystä ja turvallisuutta koskevien uhkien torjumiseksi. Tämä merkitsee sitä, että Suomenkin tulee voida tehdä tarvittavat poikkeukset niin tavaroiden kuin ihmistenkin vapaaseen liikkumiseen, ja toisaalta sitä, että maan sisäisiä kontrollimahdollisuuksia on lisättävä. Tämä edellyttää tulli- ja poliisiviranomaisten tarkastustoiminnan kohdistamista uudelleen ja tarpeellisten voimavarojen ohjaamista siihen.

Alkoholin väärinkäytöllä on erityisen selvä vaikutus eräisiin Suomessa esiintyviin rikoksiin. Erityisesti väkivaltarikokset tapahtuvat

Suomessa usein alkoholin väärinkäytön yhteydessä. Myös vakavimmat rattijuopumustapaukset liittyvät usein alkoholin väärinkäyttöön. Suomessa on voimassa alkoholijuomista eräitä määräyksiä, jotka ovat tiukempia kuin EY-maissa tai jollaisia EY:n alueella ei lainkaan ole. Koska nämä määräykset perustuvat kansalaisten terveyden ja turvallisuuden suojaamiseen, voidaan niiden pitämistä EES-säännösten ulkopuolella perustella. Valiokunta pitää tärkeänä, että EES-neuvotteluissa huolehditaan siitä, ettei yhdentymiskehitys heikennä mahdollisuuksia alkoholipoliittisiin toimenpiteisiin kansalaisten terveyden ja turvallisuuden suojaamiseksi.

Vakuutus sopimukset

EY:n ehdotus vakuutus sopimuksia koskeksi direktiiviksi koskee sekä yritysten ja muiden yhteisöjen että yksityishenkilöiden vakuutuksia. Se ei kuitenkaan koske henki- ja sairausvakuutuksia, kuljetusvakuutuksia eikä luottovakuutuksia. Direktiivin määräysten omaksuminen osaksi Suomen lainsäädäntöä merkitsisi suomalaisen vakuutuksenottajan aseman heikkenemistä eräissä suhteissa siihen verrattuna, joka se on voimassa olevan tai suunnitteilla olevan lainsäädäntömme nojalla.

Valiokunta pitää välttämättömänä, että yhdentymisneuvotteluissa ja mahdollisessa EES-yhteistyössä huolehditaan siitä, ettei vakuutuksenottajan asemaa heikentävää normistoa ole tarpeen omaksua Suomen lainsäädännössä.

Arvopaperikauppa

Arvopaperikauppaa koskevilta osin valiokunta on käsitellyt selontekoa silmällä pitäen arvopaperikauppaa harjoittavien yhteisöjen ja arvopaperikauppaan perustuvaa rahoitusta käyttävien yhteisöjen oikeusturvaa sekä sijoittajien oikeussuojaa.

Valiokunta pitää yleisesti hyväksyttävänä arvopaperien pörssilistalle ottamisen edellytyksiä koskevassa direktiivissä säädettyjä pörssi-arvopaperia ja sen liikkeeseenlaskijaa koskevia vähimmäisvaatimuksia. Voimassa olevan lainsäädäntömme kanssa ristiriidassa on muun muassa vaatimus siitä, että pörssilistalle ottamisesta on tehtävä viranomaispäätös, josta voidaan kielteisessä tapauksessa valittaa tuomioistuimeen. Valiokunta pitää valittamismahdolli-

suutta oikeusturvanäkökulmasta tarpeellisenä ja tavoittelemisen arvoisena. Tämä merkitsisi sitä, että lainsäädännössämme tulisi olla säännöksiä listalle ottamisen edellytyksistä ja toisaalta säännöksiä muutoksenhakumenettelystä listalle ottamista koskevasta päätöksestä. Valiokunta ei kuitenkaan ota tässä yhteydessä kantaa siihen, tulisiko itse listalle ottamista koskeva päätös voida tehdä arvopaperipörssin toimesta vai tulisiko listalle ottamisesta päättää arvopaperimarkkinoita valvovan viranomaisen tai jonkin muun viranomaisen toimesta.

Pörssilistalle ottamiseen liittyvää tiedonantovelvollisuutta koskeva direktiivi asettaa myös eräitä lisävaatimuksia Suomen voimassa olevaan lainsäädäntöön nähden. Direktiivi edellyttäisi muun muassa velvollisuutta laatia tarjousesite myös joukkovelkakirjalainoista. Valiokunta pitää tällaista velvollisuutta sijoittajaa suojaavana eikä näe estettä sen toteuttamiselle lainsäädännössämme.

EY:n sisäpiirin kaupankäyntiä koskeva direktiivi edellyttäneen arvopaperimarkkinalain 5 luvun 2 §:n voimassa olevan säännöksen selventämistä nykyisestään. Kun kysymyksessä ovat sisäpiirikauppaa koskevat säännökset ovat muutenkin valmisteltavina rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä, voidaan mahdollisesti tarvittavat selvennykset tehdä tässä vaiheessa.

Suomessa ei ole tällä hetkellä sellaista arvopaperikauppojen selvitysjärjestelmää, joka täyttäisi kansainväliset vaatimukset. Sen vuoksi valmisteilla olevaa arvo-osuusjärjestelmää suunniteltaessa tulisi ottaa huomioon myös arvopaperikaupan selvitysjärjestelmälle asetettavat vaatimukset.

Yhtiölainsäädäntö

EY-jäsenvaltioiden yhtiölainsäädännön harmonisointia ohjataan toisaalta direktiiveillä ja toisaalta luomalla uusia ylikansallisia oikeushenkilöitä. Tavoitteena on helpottaa rajojen yli tapahtuvaa yritystoimintaa. Valtaosa voimassa olevista direktiiveistä on sellaisia, että Suomen lainsäädäntö on niin sisällöltään kuin lakiteknisestikin melko helposti saatettavissa vastamaan niiden asettamia vaatimuksia.

Toinen yhtiöoikeudellinen direktiivi, joka koskee osakeyhtiön perustunnusmerkistöä, osakepääoman koskemattomuutta ja määrää, osakelajeja ja -sarjoja ja muita sellaisia kysy-

myksiä, edellyttää kuitenkin eräitä olennaisia muutoksia Suomen lainsäädäntöön. Direktiivin mukaan osakeyhtiön vähimmäispääoman tulisi olla huomattavasti korkeampi kuin Suomen lainsäädännössä nykyisin edellytetään. Vähimmäispääomavaatimus koskee kuitenkin vain yhtiöitä, joiden osakkeet ovat vapaasti luovutettavissa ja jotka oman pääoman hankkimisessa voivat kääntyä yleisön puoleen. Suomen lainsäädännössä ei ole erikseen säädetty sellaista pienistä yhtiöistä, joilla ei olisi edellä mainittuja toimintamahdollisuuksia. Kysymys on kuitenkin ollut esillä oikeusministeriön asettamassa pieniyhtiötoimikunnassa.

Valiokunta katsoo, ettei sinänsä olisi estettä nostaa jossakin määrin osakeyhtiöiden perustamispääomaa laissa nykyisin edellytetystä, mutta toisaalta EY:n säännösten julkisesti toimivalta yhtiöltä edellyttämä vähimmäispääoma olisi ilmeisesti Suomen olosuhteissa tarpeettoman korkea. Tämän vuoksi yhdentymiskehityksen tuomiin vaatimuksiin olisi ilmeisesti haettava ratkaisu luomalla erityinen pieniyhtiöitä koskeva lainsäädäntö, jota mainittu vähimmäispääomavaatimus ei koskisi. Valiokunta pitää välttämättömänä, että uutta lainsäädäntöä valmisteltaessa kiinnitetään erityistä huomiota pienten ja keskisuurten yritysten toimintamahdollisuuksien turvaamiseen. Suomen voimassa oleva lainsäädäntö on osoittautunut pk-yrityksen kannalta toimivaksi, ja myös tämän erityisesti Suomen talouselämän kannalta tärkeän yritysrhythmin tarpeista on yhdentymiskehityksessä huolehdittava.

Valiokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että yhtiöoikeudellisia direktiivejä koskevaa lainsäädäntöä valmisteltaessa on turvattava henkilöstön myötävaikuttamismuodot siten, etteivät ne ainakaan heikkene Suomen voimassa olevan lainsäädännön tuntemista mahdollisuuksista.

Valiokunta ei näe estettä kehittää Suomen lainsäädäntöä siten, että se nykyistä paremmin vastaisi EY:n ehdotusta kolmanneksitoista yhtiöoikeudelliseksi direktiiviksi siltä osin, minkä osuuden omistaminen yhtiön osakkeista edellyttäisi niin sanotun valtaustarjouksen tekemistä.

EY:n piirissä toimivien ylikansallisten yhteisömuotojen osalta valiokunta pitää välttämättömänä, että yhdentymisneuvotteluissa turvataan se, että myös suomalainen yritys voidaan hyväksyä sekä niin sanotun EEIG-yhtiön että niin sanotun eurooppalaisen yhtiön jäseneksi.

Kauppaedustajia koskeva lainsäädäntö

Itsenäisiä kauppaedustajia koskevassa direktiivissä ei valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan ole sellaisia kohtia, joita ei voitaisi sisällyttää valmisteilla olevaan kauppaedustajalainsäädännön uudistamiseen. Valiokunta ei näe estettä lainsäädäntömme kehittämiseen sellaiseksi, että se vastaa puheena olevan direktiivin edellytyksiä.

EES-tuomioistuin

Valiokunta pitää järkevänä selonteossa esitettyä pyrkimystä EES-tuomioistuimen kehittämiseen tarkoituksena turvata EES-lainsäädännön yhdenmukainen soveltaminen. Tuomioistuimen toimivaltaan tulisi ilmeisesti kuulua mahdollisuus ennakkoratkaisumenettelyyn ja myös menettely, jossa EES-sopimuksen osapuoli voisi nostaa kanteen toista sopimuspuolta vastaan. Myös pätemättömyyskanne EES-toimielimen päätöstä vastaan olisi ilmeisen tarpeellinen ainakin siltä osin, että yksityinen henkilö voisi riitauttaa sellaisen EES-lainsäädäntöön perustuvan päätöksen, joka koskee häntä välittömästi.

Koska EY:ssä ja EES:ssä tullaan noudattamaan paljolti samansisältöisiä normeja, niiden soveltaminen ja tulkinta eivät saisi poiketa toisistaan. Tästäkin syystä tulee löytää keinot, joilla määritellään EY-tuomioistuimen ja EES-tuomioistuimen toimivallanjako, ja mahdolliset muut keinot huolehtia mainittujen normien yhdenmukaisesta tulkinnasta.

EES-tuomioistuimen kokoonpanosta päätettäessä on huolehdittava siitä, että kullakin sopimukseen osallistuvalla maalla on tasavertainen mahdollisuus vaikuttaa tuomioistuimen kokoonpanoon.

EES-tuomioistuimen organisaatiota ja päätöksentekovaltaa rajattaessa on huolehdittava siitä, ettei ennakkoratkaisumenettely aiheuta kohtuutonta viivästystä suomalaisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa oikeudenkäynnissä.

Hallituksen mielestä ei ole estettä sille, että suomalaiselle tuomioistuimelle asetettaisiin velvollisuus pyytää EES-tuomioistuimen ratkaisu EES-lainsäädännön tulkinnasta ja noudattaa tätä tulkintaa. Valiokunnan käsityksen mukaan tällainen velvollisuus aiheuttaa merkittävän poikkeuksen tuomioistuinten riippumattomuuden periaatteeseen. Valiokunta pitää tär-

keänä, että tämän ratkaisun välttämättömyyttä vielä selvitetään ja jos se ei ole välttävissä, EES-tuomioistuimen päätöksen sitovuus rajataan mahdollisimman suppeaksi.

Sopimuksen voimaansaattaminen

EES-sopimus merkitsee Suomen lainsäädännön sopeuttamista laajan kansainvälisen normiston asettamia vaatimuksia vastaavaksi. Normiston laajuuden vuoksi merkittävä osa niistä on ilmeisesti pakko hyväksyä lainsäädäntöömme niin sanotuilla blankettilaeilla. Kansalaisten ja yksityisten yhteisöjenkin kannalta on kuitenkin tärkeätä, että heitä koskevat säännökset ovat mahdollisimman helppotajuisia ja niistä on mahdollisimman laajasti tiedotettu. Tämän vuoksi valiokunta tähdentää, että mainittua blankettilainsäädäntömenettelyä käytetään uusien normistojen omaksumiseen vain

niissä tapauksissa, joissa normisto koskee viranomaisia ja heidän tehtäviään. Sen sijaan kansalaisten jokapäiväistä elämänpiiriä ja yksityisiä yhteisöjä, esimerkiksi pieniä yrityksiä koskevien normien kysymyksessä ollessa tulisi ensisijaisesti pyrkiä siihen, että EY-normiston vaatimukset toteutetaan muuttamalla Suomen lainsäädäntöä. Joka tapauksessa on huolehditava siitä, että uusista säännöksistä mahdollisimman selkeästi ja tehokkaasti tiedotetaan yleisölle.

Edellä lausutun perusteella lakivaliokunta esittää kunnioittavasti lausuntonaan

*että ulkoasiainvaliokunta saattaa hallituksen tietoon ja integraationeuvotte-
luissa huomioon otettavaksi edellä esi-
tetyt huomautukset.*

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Björkstrand, varapuheenjohtaja Urpilainen ja jäsenet Aittoniemi, Häkämies, Jokinen, Jäät-

teenmäki, Linnainmaa (osittain), Moilanen, Niinistö, Pohjola, Ryyänen, Vähänäkki ja Väistö.

Eriävä mielipide

En ole pitänyt tarpeellisena korostaa tässä yhteydessä maan sisäisten kontrollimahdollisuuksien (so. poliisivalvonnan) lisäämistä.

Edellä sanotun perusteella en ole voinut yhtyä valiokunnan enemmistön kantaan. Valiokunnan mietinnön jakson ”Yhdentymiskehityksen välilliset vaikutukset yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen” toisesta kappaleesta olisi tullut jättää pois kappaleen loppu alkaen sanoista ”Tämä merkitsee sitä, että Suomenkin tulee voida tehdä tarvittavat poikkeukset ...”.

Valiokunnan olisi tullut myös ottaa kantaa ulkomaalaisomistuksen sallittavuuteen.

Edellä sanotun perusteella en ole voinut yhtyä valiokunnan enemmistön kantaan. Valiokunnan olisi tullut lausunnossaan todeta:

1) ”Valiokunta edellyttää, että hallitus tuo julki neuvotteluissa Suomen kansallisille eduil-

le olevan ensiarvoisen tärkeää säilyttää metsäteollisuutemme kansallinen omistus.”

2) ”Valiokunta edellyttää, että hallitus tuo julki neuvotteluissa Suomen kansallisille eduille olevan ensiarvoisen tärkeää säilyttää korkean teknologian teollisuutemme kansallinen omistus.”

3) ”Valiokunta edellyttää, että hallitus tuo julki neuvotteluissa Suomen kansallisille eduille olevan ensiarvoisen tärkeää säilyttää viestinnän eli lehdistön, radiotoiminnan ja televisio-toiminnan kansallinen omistus.”

4) ”Valiokunta edellyttää, että hallitus tuo eduskuntaan viipymättä esityksen ns. rajoituslain muuttamisesta, jonka mukaan valtioneuvoston nykyistä laajaa harkintavaltaa rajoitettaisiin eduskunnan välittömän päätöksenteon hyväksi.”

Helsingissä 4 päivänä toukokuuta 1990

Anna-Liisa Jokinen

EDUSKUNNAN
VALTIOVARAINVALIOKUNTA

Liite 3

Helsingissä

11 päivänä toukokuuta 1990

Lausunto n:o 2

Ulkoasiainvaliokunnalle

Ulkoasiainvaliokunta on pyytänyt 16 päivänä maaliskuuta 1990 päivätyllä kirjeellään eduskunnan päätöksen mukaisesti valtiovarainvaliokunnan lausunnon Suomen suhtautumisesta Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen 1990 koskevasta valtioneuvoston selonteosta.

Selonteon osalta valtiovarainvaliokunta esittää kantanaan seuraavaa:

**Yhdentymisen vaikutuksista kansantalouteen
ja talouspolitiikkaan**

Selonteossa todetaan yhdentymisen talouspolitiikan kannalta merkitsevän ennen kaikkea sitä, että niin yritysten kuin luonnollisten henkilöiden toimintaedellytysten on oltava kilpailukykyisiä. Suuret erot esimerkiksi julkisen sektorin koossa ja verotuksessa voisivat muodostua ongelmallisiksi. Suomen osalta voidaan todeta, että julkisen sektorin osuus kansantaloudesta kuten myös bruttoveroasteemme ovat hieman korkeampia kuin EY-maissa keskimäärin, kun mukaan luetaan lakisääteiseen työeläketurvaan käytettävät TEL-maksut. Verotuksemme rakenne on myös pääpiirteiltään samankaltainen EY-maiden keskiarvon kanssa. Tuloverotus on meillä jonkin verran kireämpää, samoin hyödykeverotus. Yritysverojen BKT-osuus on selonteon mukaan meillä sitä vastoin alempi kuin EY-maissa keskimäärin.

Selonteossa todetaan edelleen, että talouspolitiikassa tulee ottaa entistä selvemmin huomioon tärkeimmät päätökset ja kehitys Euroopan talousalueella. Kunkin maan oma talouspolitiikan liikkumavara vähenee. Integraation syveneminen lisää sekä talouden ulkoista riippuvuutta että talouspolitiikalle tästä koituvia rajoituksia.

Mahdollisesti solmittava EES-sopimus ei kuitenkaan sellaisenaan vaikeuta mahdollisuuksiamme harjoittaa itsenäistä finanssipolitiikkaa. Julkisiin menoihin sekä veroihin kohdistuvilla päätöksillä on myös jatkossa mahdollista vaikuttaa kotimaisen kysynnän kehitykseen ja sitä kautta mm. työllisyyteen ja inflaatioon. Talouden avoimuuden lisääntyminen ja ulkoisten rajoitusten korostuminen, jotka vain osittain riippuvat Euroopan talousalueen muodostumisesta, kaventavat kuitenkin tosiasiallista talouspoliittista liikkumatilaa.

Talouksien entistä tiiviimpi nivoutuminen yhteen merkitsee paineita mm. pääoma- ja tuloverotuksen yhdenmukaistamiseksi sekä etenkin liikevaihtoverojärjestelmän muuttamiseksi lähemmäksi muissa maissa sovellettavaa. Suomen nykyinen liikevaihtoverojärjestelmä onkin hallituksen antaman selonteon mukaan tarkoitus kehittää niin, että ns. piilevän liikevaihtoveron aiheuttama rasitus viennille poistuu. Samanlaisia perusteita ainakin osittaiseen yhdenmukaistamiseen esiintyy välillisen verotuksen suhteen myös muilta osin.

Valtiovarainvaliokunta korostaa edellä selotettuja selonteossa omaksuttuja kannanottoja ja katsoo, että hallituksen tulisi pitää niitä peruslängkökohtina tulevilla neuvotteluissa.

Verotuksen harmonisointiin on pyritty EY-alueen maissa 1960-luvulta alkaen. Harmonisointiin tähtäävät sopimukset eivät kuitenkaan ole koskeneet välitöntä verotusta. Siten EY:ssä ei ole yhtään välitöntä verotusta koskevaa direktiiviä. Myöskään välillisen verotuksen osalta ei ole toistaiseksi EY-alueella saavutettu harmonisoinnille asetettuja tavoitteita. Liikevaihtoverotusta koskee kolme direktiiviä, jotka koskevat pyrkimystä standardiverokantaan, siirtymistä clearing house -järjestelmään eli ns.

selvittelyjärjestelmään ja pyrkimistä laajaan veropohjaan. Verokannan osalta on pyrkimys toistaiseksi vesittynyt siten, että yleisesti sovelletaan kahta eri verokantaa, joissa on vielä tuntuva ero eri maiden välillä. Siirtyminen clearing house -järjestelmään on epäonnistunut täysin. Parhaita tuloksia on saavutettu laajan veropohjan osalta. Nämä seikat ovat omalta osaltaan vaikuttamassa siihen, että suunnitellun EES-järjestelyn yhteydessä tai pikaisesti sen jälkeenkin tuskin voitaisiin saavuttaa seläisiä konkreettisia verotuksen harmonisointitavoitteita, jotka edellyttäisivät pikaisesti olennaisia muutoksia Suomen verojärjestelmään. Lisäksi on todettava, että meillä on toteutettu eräitä tähän suuntaan meneviä uudistuksia, kuten yhtiöveron hyvitysjärjestelmä, ja että liikevaihtoverotuksessa on osin jo toteutettu ja osin ollaan toteuttamassa samansuuntaisia uudistuksia. Valiokunta pitää tärkeänä, että EES-järjestelyn yhteydessä pyritään ottamaan yleisesti käyttöön ympäristöveroja ja että sopimus ei ainakaan estä niiden käyttöä.

Valtiovarainvaliokunta katsoo, että EES-järjestelyn lähtökohtana tulee verotuksen osalta olla verotuksen harmonisointi siten, ettei verotus muodostu esteeksi tavaroiden ja palveluiden tai pääoman vapaalle liikkuvuudelle. Tämä edellyttää lähinnä välillisen verotuksen perusratkaisujen ja perusrakenteiden yhdenkaltaisuutta sekä osinkojen ja korkojen yhdenmukaista verotusta, jossa myös verokantojen tulisi olla samaa suuruusluokkaa. Jotta tämä voi onnistua tyydyttävästi, on EY-maiden ensin saavutettava sisäisesti riittävä yhtenäisyys. Valiokunta korostaa lisäksi sitä, että erityisesti korko- ja osinkotulojen verotuksen yhdenmukainen toteuttaminen ja veronkierron ehkäiseminen edellyttävät eri maiden välillä tehokasta yhteistyötä, joten keskinäistä veroviranomaisien yhteistyötä koskevat sopimukset on saatettava alueellisesti kattaviksi ja yhdenmukaisiksi ja ne on jatkuvasti pidettävä ajan tasalla.

Maatalous- ja kalatuotteet sekä jalostetut elintarvikkeet

Selvitysluonteisissa keskusteluissa molemmat osapuolet ovat selonteon mukaan lähteneet siitä, että neuvoteltava EES-järjestely ei sisällä yhteistä maatalouspolitiikkaa. Tästä on katsottu seuraavan sen, että maataloustuotteiden

osalta ei pyritä täydelliseen tulleista ja määrällisistä rajoituksista vapaaseen kauppaan.

Jalostettujen maataloustuotteiden kauppaa koskevia sääntöjä pyritään selonteon mukaan EES-järjestelyn puitteissa edelleen kehittämään. Perusperiaatteena tulee edelleenkin olemaan se, että näiden tuotteiden ns. teollisuusuoja puretaan ja vain tuotteissa olevaan maatalouspohjaiseen raaka-aineeseen kohdistuva suoja sallitaan hinnanerokorvausten muodossa. Tarkoituksena on kehittää järjestelmää sekä laajentamalla ja yhdenmukaistamalla ja jalostetuiksi elintarvikkeiksi katsottavien tuotteiden luetteloa että kehittämällä hinnanerokorvauksia koskevia sääntöjä.

Hallitus lähtee ilmoituksensa mukaan siitä, että EES-järjestelyyn ei sisällytetä yhteistä maatalouspolitiikkaa. Maataloustuotteiden osalta ei myöskään pyritä samanlaiseen vapaakauppaan kuin teollisuustuotteiden suhteen. Jalostettujen elintarvikkeiden kauppaa pyritään edistämään laajentamalla ja yhdenmukaistamalla jalostetuiksi elintarvikkeiksi katsottavien tuotteiden luetteloa sekä kehittämällä hinnanerokorvausjärjestelmien toimivuutta.

Valtiovarainvaliokunta pitää edellä selostettuja hallituksen näkemyksiä oikeina ja toteaa samalla, ettei hinnanerokorvausjärjestelmän muutos EES-järjestelyn yhteydessä merkitse sanottavia välittömiä muutoksia maatalouden asemaan. Sitä vastoin elintarviketeollisuudelle hinnanerokorvausjärjestelmän muuttuminen tulee asettamaan uusia haasteita.

Julkiset hankinnat

Selonteon mukaan julkisten hankintojen avaamisen tarkoituksena on tavaroiden ja palvelujen vapaan liikkumisen ja avoimen kansainvälisen kilpailun ulottaminen myös valtion ja kuntien hankintoihin. Vastavuoroisella hankintojen avaamisella pyritään lisäämään kilpailua, alentamaan hintoja ja siten luomaan edellytyksiä julkisen hankintatoimen tehostamiselle.

Valiokunta yhtyy siihen, mitä selonteossa on asetettu Suomen tavoitteiksi. EY:n julkisten hankintojen avautuminen vapaalle kilpailulle merkitsee huomattavaa myyntipotentiaalia suomalaisille yrityksille. Suomalaiselle teollisuudelle olisi luotava mahdollisuudet päästä tarjoamaan yhdenvertaisin edellytyksin länsieurooppalaisiin kilpailijoihin verrattuna tuot-

teita ja palveluja eurooppalaisille julkisten hankintojen markkinoille. Vastavuoroisuusperiaatteesta johtuen suomalaisyritysten on vaurauduttava kilpailuun, kun EY-maiden yrityksille tulee mahdollisuus osallistua tietyn arvon ylittäviä hankkeita koskeviin tarjouskilpailuihin Suomessa. Avoimen kilpailun julkisista hankinnoista oletetaan alentavan kotimaisten yritysten hinnoittelua ja tarjoavan uusia vaihtoehtoja.

Pienet ja keskisuuret yritykset

Selonteossa todetaan, että EES-järjestelyssä Suomen tavoitteena on saada suomalaisille pienille ja keskisuurille yrityksille samat toimintaedellytykset kuin EY:n piiriissä toimivilla pienillä ja keskisuurilla yrityksillä on. Tarkoituksena on turvata suomalaisille pienille ja keskisuurille yrityksille tasavertaiset mahdollisuudet saada neuvonta-, koulutus- ja tiedotuspalveluja sekä osallistua erilaisiin yhteistyöohjelmiin sekä tutkimus- ja tuotekehityshankkeisiin. Tarkoituksena myös on, että EES-sopimuksen solmimisen jälkeenkin Suomella on mahdollisuus noudattaa itsenäistä pienten ja keskisuurten yritysten politiikkaa ja aluepolitiikkaa osana yleistä elinkeinopolitiikkaa.

Valiokunta pitää pienten ja keskisuurten yritysten toimintaedellytysten turvaamista erittäin tärkeänä, koska Suomi on EY:n kriteereillä mitaten poikkeuksellisen pienyritysvaltainen maa. Valiokunta korostaa, että pienten ja keskisuurten yritysten sopeutumisedellytysten parantamiseksi koulutusta, neuvontaa ja tiedonvälitystä on tehostettava. Yhdentymiskehityksen edetessä pienten ja keskisuurten yritysten asema ja merkitys kansantaloudellemme ja työllisyydellemme on otettava painokkaasti huomioon talouspoliittisessa päätöksenteossa ja säädösvalmistelussa.

Valiokunta pitää yritystoiminnan kannalta hallituksen lähtökohdakseen ottamaa suhtautumista aluepolitiikkaan oikeana. Huomioon ottaen maan erityiset ominaispiirteet Suomessa on voitava harjoittaa kansallista aluepolitiikkaa.

Pienten ja keskisuurten kuten myös muiden yritysten panostusta tutkimus- ja kehitystoimintaan on edistettävä. Tämä tulee ottaa huomioon etenkin teknologian kehittämiskeskuselle osoitettavissa määrärahoissa. Edelleen on tärkeää, että pienillä ja keskisuurilla yrityksillä

on mahdollisuus saada riittävästi ammattitaitoista työvoimaa.

Vaikka EY-maat ovatkin erittäin tärkeitä suomalaisten yritysten kannalta, yritystoiminnan edistämisessä ei pidä kuitenkaan unohtaa ns. kolmansia maita.

Kuljetuspalvelut

EY:n komission laatimien selvitysten mukaan komission tarkastelemista 120 toimialasta 40 joutuu sisämarkkinakehityksen suoranaisten vaikutusten kohteiksi. Suurimmat rakenne-muutokset toteutuvat niillä aloilla, jotka ovat pisimpään olleet kilpailulta suojattuja.

Valtiovarainvaliokunta pitää tarpeellisena, että hallitus selvittää, mitkä toimialat Suomessa erityisesti joutuvat selonteossa kuvatusn integraatiokehityksen kohteiksi, minkälaisia muutoksia integraatiokehitys tulee aiheuttamaan näiden toimialojen toimintaedellytyksiin sekä millaisin toimenpitein kyseisten toimialojen tulisi itse valmistautua odotettavissa olevaan kehitykseen. Hallituksen tulee lisäksi selvittää, mihin toimenpiteisiin sen tulee ryhtyä kyseisten toimialojen toimintaedellytysten varmistamiseksi integraatiokehityksen jatkuessa ja miten ingraation asettamat vaatimukset tulee ottaa huomioon maan yleisessä talouspolitiikassa.

Lisäksi valtiovarainvaliokunta kiirehtii niiden selonteossa jo mainittujen toimenpiteiden toteuttamista, jotka ovat tarpeen kasvavan kilpailun kohteeksi joutuvien toimialojen kilpailukyvyn turvaamiseksi. Tällöin valiokunta viittaa mm. toimenpiteisiin, jotka ovat tarpeen kuorma-autoalan saattamiseksi verotuksellisesti samanarvoiseen asemaan kilpailijamaittemme yrittäjien kanssa.

Joukkoliikenne on merkittävä osa kansalaisten liikkumismahdollisuuksia. Joukkoliikenteellä on myös ratkaiseva vaikutus tehokkaan aluerakenteen ja voimakkaiden työmarkkina-alueiden syntymisessä. Valtiovarainvaliokunta katsoo, että joukkoliikenne voi toimia tuloksellisesti muodostamalla julkisen liikenteen eri muodoista toiminnallisen kokonaisuuden. Neuvotteluissa direktiiveistä sekä kehitettäessä suomalaista säädöstä ja liikennepoliittisia ratkaisuja tulisi tähdätä tällaisen toiminnallisen kokonaisuuden aikaansaamiseen. Joukkoliikenteen muodoista linja-autoliikenne tarvitsee nykyistä selväpiirteisemmän ja voimakkaam-

man tukijärjestelmän. Lupapolitiikalla tulisi puolestaan vaikuttaa mainitunlaisen kokonaisjärjestelmän aikaansaamiseen sekä mahdollistaa liikenteen sopeutuminen kysyntää vastavaksi.

Eurooppalaisessa kehityksessä rautatieliikenteellä on nykyistä suurempi merkitys. Suomalaisen kuljetusjärjestelmien kilpailukyky edellyttää rautateiden kehittämistä ja modernisointia. Teknologiaa on parannettava niin käytettävän kaluston kuin myös rataverkon ja sen laitteiston osalta. Junien nopeuksia on nostettava ja ratojen kantavuutta parannettava. Rataverkkoa on kehitettävä osaksi eurooppalaista kuljetusjärjestelmää ja sen kehittämisessä on otettava huomioon mahdolliset kansainväliset poikittaisytteudet. Ulkomailla tulisi kyetä kehittämään myös suomalaisia huolintajärjestelmiä.

Lentoliikenne on nopeimmin kasvava liikennemuoto. Suomen etu edellyttää lentoliikenteen vapauttamista. Suomalaisen lentoliikennejärjestelmien nykyistä voimakkaampi kehittäminen on yksi menestyksemme avaimia. Helsinki-Vantaan lentoasemaa on nopeasti laajennettava tukkoisuuden poistamiseksi ja uusien tavoitteiden saavuttamiseksi. Alueellisia lentokenttiä on myös kehitettävä. Lentoasemien toimintojen kehitystä on voitava nopeuttaa yhdyttämällä eri toimintoja.

Pääosa liikennevirroista kulkee maanteitse. Liikennemäärien kasvu on huomattavasti no-

peampaa kuin tieverkkoon käytettyjen investointien määrä. Tieverkoston välityskyvyn nykyinen heikkeneminen sekä tiestön rappeutuminen heikentävät kilpailukykyämme. Tieinvestointeja tulee nopeasti pystyä lisäämään. Tiestön toimintakyvyn optimaaliseksi parantamiseksi tulee tavoitteeksi ottaa tiestön funktionaalinen kehittäminen. Tiestö pystyy, liikenneinvestoinneista eniten, integroimaan alueellista tuotantoa ja yhteiskunnallisia toimintoja. Päätieverkoston osalta on yhtäjaksoisesti rakentaen aikaansaatava tehokas verkkomainen kokonaisuus.

Suomen ulkomaankaupan menestyksellinen hoito edellyttää suomalaista tonnistoa; aluksille tulee niiden kilpailukyvyn säilyttämiseksi maksaa tukea. Eurooppalaisten rekisterijärjestelmien muotouduttua Suomen tulee tehdä ratkaisunsa kansallisin edellä mainituin intressein.

Valtiovarainvaliokunta edellyttää tehokkaita toimenpiteitä yhdistettyjen kuljetusten kehittämiseksi mm. parantamalla eri liikennemuotojen yhteensopivuutta sekä yhtenäistämällä niitä koskevia säännöksiä.

Valtiovarainvaliokunta esittää kunnioittaen lausuntoaan,

että ulkoasiainvaliokunta ottaisi edellä lausutun huomioon mietintöään laatiessaan.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Mäki-Hakola, varapuheenjohtaja Luttinen (osittain), jäsenet E. Aho (osittain), Ajo (osittain), Hokkanen, Isohookana-Asunmaa (osittain), Järvenpää (osittain), Kettunen (osittain), Laakso-

nen, Lahti-Nuuttila, Maijala, Malm (osittain), Ranta, Sasi, Savolainen (osittain), Tenhiälä ja Vähäkangas (osittain) sekä varajäsenet Kalliomäki, Nyby (osittain), Pekkarinen, Pohjanoksa, T. Roos (osittain) ja Vihriälä.

Eriävä mielipide

Antaessaan lausuntonsa ulkoasiainvaliokunnalle valtioneuvoston selonteosta Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen liittyen valtiovarainvaliokunnan olisi mielestämme pitänyt lausua kantanaan yhdentymisen vaikutuksista kansantalouteen ja talouspolitiikkaan seuraavaa:

”EY:n sisäinen veroharmonisointi ei ole edennyt niin pitkälle, että olisi nähtävissä trendi, mihin suuntaan verotusta käytännössä kehitetään. Sen takia EES-järjestelyjä ei saa käyttää sellaisten verotuksen muutosten perusteena, jotka tehdään Suomen hallituksen nykyisten poliittisten voimasuhteiden mukaisesti ja suomalaisten itsensä tahdosta niin, että tulot erot kasvavat Suomen kansalaisten välillä.

Tarvittavat verotulot on perittävä ennen muuta progressiivisen tulo- ja varallisuusveron muodossa, ja eniten veroa on perittävä niiltä, joilla on hyvä veronmaksukyky. EY-harmonisointia ei saa käyttää perusteluna sille, että suurituloisten ja rikkaiden tulo- ja varallisuusveroa alennetaan ja verotuksen painopistettä siirretään sillä tavalla menetettävien verotulojen perimiseksi välillisen verotuksen suuntaan.

EY-harmonisointia ei myöskään pidä käyttää perusteluna sille, että liikevaihtoveron pohjaa laajennetaan, mikä pitää sisällään peruselintarvikkeiden sekä palvelujen hintojen nousun uuden veron vaikutuksesta.

Suomen eduskunta ei ole tehnyt sellaisia periaatteellisia ratkaisuja, joiden perusteella Suomessa olisi päätetty pitää yleisenä talouspoliittisena tavoitteena pääomien vapaata liikumista eli Suomen integroimista ylikansallisiin, maailmanlaajuisiin pääomamarkkinoihin. Vaikka Suomen Pankki on harjoittanut käytännössä politiikkaa, joka perustuu mainitun integraation käytännön toteuttamiseen, edus-

kunnan ei pidä tässä yhteydessä hyväksyä kantaa, jonka mukaan verotusta olisi harmonisoitava niin, että se ei muodostu esteeksi pääomien vapaalle liikkuvuudelle. Asiaan on otettava kantaa vasta sen jälkeen, kun on tutkittu mainitun integraation vaikutukset Suomen kansantalouteen ja sen mukanaan tuomat rajoitukset Suomen taloudelliselle itsenäisyydelle. Jos päätetäänkin, että Suomen taloudellisesta itsenäisyydestä pidetään kiinni, silloin verotusta ei ole harmonisoitava valtiovarainvaliokunnan lausunnossa esitetyllä tavalla.

Edellä esitetty huomautus ei liity tavaramarkkinoiden integraation perusteisiin, ja siltä osin EES-järjestelyä ei pidä vaikeuttaa verotuksen tai tullien avulla. Olisi itse asiassa pyrittävä vapaakauppaan ja kaupan esteiden poistamiseen laajemmin kuin se EES-järjestelyn yhteydessä on mahdollista.”

Katsomme, että julkisia hankintoja koskevassa jaksossa olisi tullut kiinnittää huomiota siihen mahdollisuuteen, että Euroopan talousalueella ja siten myös Suomessa saattaisi julkisten hankintojen avautuessa syntyä kilpailua halvalla työvoimalla. On tärkeää estää tällainen sosiaalinen dumpkaus. Tällainen kilpailu saattaa olla mahdollista esim. sillanrakennustöissä ja muissakin julkisissa töissä.

Edellä olevan perusteella emme ole voineet yhtyä enemmistön kantaan. Valiokunnan olisi mielestämme tullut esittää lausuntonaan:

”Valiokunta edellyttää, että hallitus huolehtii Euroopan talousaluetta koskeissa neuvotteeluissa siitä, että työvoimaa käyttävän Euroopan talousalueen yrityksen on Suomessa annettava työntekijöilleen ne edut ja maksettava se palkka, joita Suomen lainsäädäntö ja voimassa olevat työmarkkinasopimukset edellyttävät.”

Helsingissä 11 päivänä toukokuuta 1990

Timo Laaksonen

Juhani Vähäkangas

EDUSKUNNAN
PANKKIVALIOKUNTA

Helsingissä

11 päivänä toukokuuta 1990

Lausunto n:o 2

Ulkoasiainvaliokunnalle

Ulkoasiainvaliokunta on pyytänyt 16 päivänä maaliskuuta 1990 päivätyllä kirjeellään eduskunnan päätöksen mukaisesti pankkivaliokunnan lausunnon valtioneuvoston selonteosta eduskunnalle Suomen suhtautumisesta Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen.

Selonteon johdosta valiokunnassa ovat olleet kuultavina hallitusneuvos Pekka Laajanen valtiovarainministeriöstä, ylijohtaja Jorma Aranko pankkitarkastusvirastosta, toimistopäällikkö Peter Nyberg Suomen Pankista, osastopäälliköt Tuomas Sukselainen ja Erkki Kontkanen Suomen Pankkiyhdistyksestä, johtaja Tuomas Hinttula Osuuspankkien Keskusliitosta, osastopäällikkö Markku Ruutu Säästöpankkiliitosta, johtaja Pentti Rissanen Kansallis-Osake-Pankista, pankinjohtaja Jaakko Iloniemi Suomen Yhdyspankkista, pääjohtaja Ulf Sundqvist STS-pankista, apulaisjohtaja Kari Alho Elinkeinoelämän Tutkimuslaitoksesta, toimitusjohtaja Pertti Kukkonen Pellervon taloudellisesta tutkimuslaitoksesta ja valtiotieteen tohtori Pekka Sauramo Työväen taloudellisesta tutkimuslaitoksesta.

Selonteon osalta pankkivaliokunta esittää kantanaan seuraavaa:

Talouspolitiikan puitteet

Valtioneuvoston selonteossa Suomen suhtautumisesta Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen todetaan, että osallistuminen tiivistyvään integraatioon asettaa kasvavia vaatimuksia talouspolitiikan hoidolle. Talouden tasapainoinen kehitys ja tehokkuus nousevat yhä tärkeämmiksi. Talouspolitiikassa tulee ottaa entistä selvemmin huomioon tärkeimmät päätökset ja kehitys Euroopan talousalueella. Kunkin maan oma talouspolitiikan liikkumavara vähenee. Integraation syveneminen lisää sekä talouden

ulkoista riippuvuutta että talouspolitiikalle tästä koituvia rajoituksia.

Mahdollisesti solmittava EES-sopimus ei selaisenaan vaikuta mahdollisuuksiimme harjoittaa itsenäistä finanssipolitiikkaa. Selonteon mukaan julkisiin menoihin sekä veroihin kohdistuvilla päätöksillä on mahdollisuus jatkossakin vaikuttaa kotimaisen kysynnän kehitykseen ja sitä kautta mm. työllisyyteen ja inflaatioon. Edelleen selonteossa todetaan, ettei sopimusjärjestely myöskään vaikuta välittömästi rahatai tulopolitiikkaan. Talouden avoimuuden lisääntyminen ja ulkoisten rajoitusten korostuminen, jotka vain osittain riippuvat Euroopan talousalueen muodostumisesta, kaventavat kuitenkin olennaisesti tosiasiallista talouspoliittista liikkumatilaa.

Valiokunta pitää tärkeänä, että sopimusjärjestelyjä jatkettaessa kaikki se tieto, joka maassamme on tai joka voidaan hankkia mm. taloudellisista kysymyksistä, hyödynnetään ja että selvitys- ja tutkimustyötä asiassa jatketaan.

Valiokunnan käsityksen mukaan yhdentymiskehityksen seurauksena saattaa syntyä alueellisia ja tilapäisiä työllisyysongelmia, joiden ratkaisemiseksi jo perustuslakiemme sisältämä kansalaisten työllistämismenoterve edellyttää erityistoimia.

Pankkivaliokunnan saaman selvityksen mukaan on EFTA:n ja EY:n välisissä keskusteluissa voitu todeta, että eurooppalaisen talousalueen EES:n luominen edellyttää EY:n jo päätetyn yhteisen säännösten ottamista jatkokeskustelun pohjaksi. Tästä syystä EFTA-maat joutuvat selvittämään, missä kohdin yhteisön jo hyväksymät ja joiltakin osin myös ehdotusasteella olevat direktiivit ovat EFTA-maiden kannalta ongelmallisia. Tällöin on selvitettävä, mitkä direktiivimääräykset olisivat Suomessa sovellettuina niin vaikeita, että EES-sopimuk-

seen tulisi sisällyttää asiasta poikkeusmääräys, ja mitkä määräykset vaativat meillä sovellettui-
na siirtymäaikoja.

Valiokunnan saaman selvityksen ja tiedon pohjalta arvioiden näyttää kuitenkin siltä, että sellaisia perustavaa laatua olevia ongelmia, jotka olisivat Suomen kannalta merkittävä este EES-sopimukseen pyrkimiselle, ei pankkivaliokunnan toimialalla ole. Suurimmat ongelmat koskevat ulkomaalaisten omistusoikeuden rajoituksia Suomessa.

Valiokunta yhtyy tähän käsitykseen.

Pankkivaliokunta toteaa, ettei selonteossa käsitellä lainkaan EMS-valuuttajärjestelyjä ja Suomen suhtautumista siihen.

Tähän kysymykseen on sopimusjärjestelyjä jatkettaessa kiinnitettävä riittävä huomio. Pankkivaliokunta pitää myös tärkeänä, että EES-järjestelyyn liittyvät tärkeät rahapolittiset ratkaisut saatetaan eduskunnan hyväksyttäväksi.

Palvelujen kauppa

Rahoituspalvelut

EY:n tavoitteena on rahoituspalvelujen eli pankki-, arvopaperikauppa- ja vakuutuspalvelujen sekä pääomaliikkeiden vapauttaminen EY:n sisällä. EES-keskusteluissa on lähdetty siitä, että samat tavoitteet pyritään toteuttamaan koko EES-alueella. Rahoitusmarkkinoiden rakennemuutokseen johtaa se, että talletuspankkien ja muiden rahoituslaitosten välillä vallitsevat oikeuksien ja velvollisuuksien väliset erot supistuvat. Suomalaiset asiakkaat voivat siten vapaasti valita, missä EES-jäsenmaassa, minkälaisen rahoituslaitoksen välityksellä ja missä valuutassa haluttu rahoitus järjestetään. EY:ssä pankkipalvelujen sääntely perustuu lähinnä kahteen pankkitoiminnan harmonisointia koskevaan direktiiviin, vuonna 1977 hyväksyttyyn ns. ensimmäiseen pankkidirektiiviin ja vuonna 1989 hyväksyttyyn ns. toiseen pankkidirektiiviin. Sääntely koskee kaikkia yrityksiä, jotka ottavat yleisöltä vastaan talletuksia tai harjoittavat muunlaista takaisinmaksettavaa varainhankintaa yleisöltä ja myöntävät luottoja omaan lukuunsa.

Talletuspankkeja koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus on vireillä eduskunnassa. Kun tämä uudistus hyväksytään, erot Suomen ja EY-pankkilainsäädäntöjen välillä

ovat varsin vähäiset. Näillä eroilla saattaa kuitenkin olla suomalaisten pankkien kilpailukykyä heikentävä vaikutus. Jotta suomalaiset pankit voisivat tasaveroisesti kilpailla sekä Suomessa että EY:n alueella muiden maiden pankkien kanssa, on nämäkin erot pyrittävä poistamaan.

Suomalaisille pankeille on pyrittävä varamaan riittävän pitkä siirtymäaika.

Säännökset ulkomaalaisten oikeudesta olla suomalaisten luottolaitosten perustajina ja toimia niiden hallinnossa voidaan selonteon mukaan harmonisoida EY-direktiivien mukaisiksi. Sen sijaan ulkomaalaisten oikeus omistaa suomalaisia luotto- ja muita rahoituslaitoksia, jos se lisää merkittävästi suoraan tai epäsuorasti ulkomaista vaikutusvaltaa Suomen tärkeimmissä elinkeinoissa, on vaikeampi kysymys. Edelleen selonteossa todetaan, että Suomessa on harkittu EY:n säännöksiä vastaavaa viranomaiskontrollia aiottaessa hankkia merkittävä osuus luottolaitoksen osakekannasta tai äänivallasta.

Pankkivaliokunta pitää tällaisen viranomaisvalvonnan luomista tarpeellisena.

EY:n komission suosituksen mukaan luottolaitos ei saa keskittää luottojaan ja vastuusitoumuksiaan yhdelle asiakkaalle. Ylärajaksi on asetettu 40 prosenttia luottolaitoksen omasta pääomasta. Suomen pankkilainsäädännössä ei ole asetettu vastuiden keskittämislle prosenttirajaa. Nimenomaisen ylärajan asettaminen luottolaitoksen yhden asiakkaan luotoille ja vastuusitoumuksille on rahoitusmarkkinoiden vakauden kannalta perusteltua. Nopeasti toteutettuna tästä seuraisi kuitenkin todennäköisesti huomattavia sopeutumisvaikeuksia paikalliskankeille, kiinnitysluottopankeille ja luotto-osakeyhtiöille sekä eräille liikepankeille.

Pankkivaliokunta toteaa, että vakavaraisuutta koskevat säännökset ovat pankkien kannalta tärkeitä kansainvälisessä yhdentymisessä. Tämän vuoksi pankkivaliokunta edellyttää, että kansalliset poikkeamat oman pääoman ja vakavaraisuuden laskennassa hyväksytään niissä tapauksissa, joissa jo olemassa olevat järjestelmät turvaavat pankkitoimintaa. Pankkivaliokunta pitää tärkeänä myös, että nykyinen vakuusrahastojärjestelmä voidaan säilyttää.

Selonteon mukaan rahoitusmarkkinaintegraatio johtaa väistämättä kilpailun lisääntymiseen. Se saattaa johtaa suomalaisten, tähän asti pitkälle suojattujen rahoituslaitosten kan-

nattavuuden laskuun. Kehitys tähän suuntaan voi olla huomattavan nopea, mikäli taloudellinen tilanne Suomessa samanaikaisesti heikkenee. Siksi olisi selonteon mukaan syytä pyrkiä toteuttamaan tavoitteet tavalla, joka turvaa rahamarkkinaintegraation asteittaisen kehityksen. Selonteon mukaan ei kuitenkaan Suomen osallistumiselle rahoitusmarkkinaintegraatioon edellä selostetulta pohjalta ole perustavaa laatua olevia esteitä. Suurimmat ongelmat koskevat ulkomaalaisten omistusoikeuden ja vaikutusvallan rajoituksia, sekä yleisesti että erityisesti pankeissa ja muissa rahoituslaitoksissa. EES-järjestelyyn kuuluu väistämättömästi ulkomaisten rahoituslaitosten ja yritysten nykyistä huomattavasti laajempi toimintavapaus Suomessa.

Pankkivaliokunta yhtyy edellä selostettuihin selonteossa omaksuttuihin näkemyksiin ja korostaa, että rahoitusmarkkinoiden yhdentymisen merkitsee lisääntyviä riskejä ja markkinoiden rakenteellisen sopeutumisen tarvetta. Rahoituspalvelujen, kaupan ja pääomanliikkeiden vapautuminen parantane suomalaisen kuluttajan ja elinkeinoelämän rahoitus- ja sijoitusmahdollisuuksia. Tästä syystä valiokunta näkee Suomen rahoitusmarkkinoiden avaamisen ulkopuoliselle kilpailulle hyödyllisenä. Pankkivaliokunta pitää välttämättömänä, että suomalaiset pankit pyrkivät lainsäädännöllisten esteiden poistuttua mahdollisimman tehokkaasti parantamaan kilpailukykyään. Pankkivaliokunta pitää tärkeänä, että itsenäisen pankkijärjestelmän säilyminen maassamme turvataan.

On myös tärkeää selvittää, miten muuttuvissa olosuhteissa voidaan turvata lainansaanti mm. asuntotuotantoon, opintolainoihin ja pienyrityksille kohtuullisilla ehdoilla. Tässä yhteydessä on harkittava myös yksityisen henkilön ulkomaisen lainansaannin vapauttamista.

Pankkivaliokunnan mielestä Suomen on tuettava pyrkimyksiä poistaa pääomaliikkeitä häiritsevät verotukselliset järjestelyt.

Arvopaperimarkkinoiden kansainvälistymisen on selonteon mukaan tehokkaan pääoma-huoltomme välttämätön edellytys.

Suomessa on viime vuosina saatettu voimaan arvopaperimarkkinoita koskevaa lainsäädäntöä, joka ei periaatteeltaan olennaisesti poikkea EY:n lainsäädännöstä. Sopeutuminen EY:n lainsäädäntöön merkitsisi Suomen arvo-

paperimarkkinalainsäädännön osalta lähinnä sääntelyn yksityiskohtaistamista ja täydentämistä. Samalla se luonnollisesti merkitsisi myös sitä, että lakisääteinen sijoittajan suoja tehostuu. EY:n arvopaperimarkkinoita koskeva sääntely kytkeytyy samalla myös ulkomaalaisomistukseen. Suomen ulkomaalaisomistukseen liittyvät kysymykset vaikuttavat välittömästi myös arvopaperi-integraatioon.

Valiokunta edellyttää, että arvopaperilainsäädäntöemme saatetaan pikaisesti vastamaan kansainvälisiä vaatimuksia.

Sisäpiirin kaupankäynnin osalta on EY:n neuvosto hyväksynyt toukokuussa 1989 direktiivin, jossa velvoitetaan jäsenvaltiot kieltämään luottamuksellisen yritystiedon hyväksikäyttö arvopaperikaupassa ja tällaisen tiedon paljastaminen ulkopuolisille. Suomessa on luottamuksellisen yritystiedon hyväksikäyttö kielletty arvopaperimarkkinalain 5 luvun 2 §:ssä. Selonteon mukaan ei direktiivi siten aiheuttane muutoksia säännöksiimme. Direktiivi sisältää kuitenkin säännöksiä jäsenvaltioiden valvontaviranomaisten yhteistyöstä.

Valiokunta toteaa, että on välttämätöntä selvittää, ovatko pankkitarkastusviraston tarkastusvaltuudet ja resurssit uudessa tilanteessa riittävät.

Valiokunta pitää myös tärkeänä, että kirjanpitolainsäädäntöemme uudistetaan tässä yhteydessä vastaamaan EY-alueen lainsäädäntöä.

Ulkomaalaisomistus

Useimmissa EFTA-maissa ulkomaalaisten oikeutta hankkia omistukseensa kiinteää omaisuutta ja yrityksiä rajoitetaan eri tavoin. Minkä verran EFTA-maiden edellytetään poistavan ulkomaalaisomistukseen liittyviä rajoituksia EES-sopimuksen syntymisen myötä, selvittää selonteon mukaan vasta sopimusneuvottelujen lähdettyä käyntiin.

Hallitus on 23.11.1989 tehnyt periaatepäätöksen Suomen suhtautumisesta ulkomaalaisiin sijoituksiin. Perusajatuksena on, että suhtautuminen ulkomaalaisiin sijoituksiin on aina lähtökohtaisesti myönteinen. Vain siinä tapauksessa, että oleellisen tärkeät kansalliset intressit joutuisivat uhanalaisiksi, voisi hallitus olla tähän suostumatta. On oletettavaa, että kielteinen kanta tulisi vain harvoin kyseeseen. Hallitus ei tämän mukaisesti näe selonteon mukaan

estettä, että ulkomainen omistus suomalaisessa yhtiössä voi nousta 100 %:iin saakka. Sen sijaan suhtautuminen kiinteän omaisuuden ulkomaalaisomistukseen on varauksellinen. Ulkomaalaisten omistusoikeuden rajoitukset olisi siten pidettävä perustavaa laatua olevan kansallisen edun edellyttämällä pohjalla, erityisesti maapohjan, metsien ja muiden keskeisten luonnonvarojen sekä perusenergian tuotannon osalta.

Pankkivaliokunta toteaa, että edellä mainittu koskisi myös loma-asuntoja.

Valiokunta yhtyy omalta osaltaan edellä selostettuihin näkemyksiin ja toteaa suomalaisten yritysten viime vuosina nopeasti kansainvälistyneen. Tämä on johtanut siihen, että suomalaiset yritykset ovat investoineet tuntuvasti ulkomaille, kun taas ulkomaalaisia yrityksiä ei vastaavasti ole tullut Suomeen. Valiokunta kiinnittääkin hallituksen huomiota siihen, että yhdentymisen myötä myös Suomeen sijoittamisen tulisi olla houkuttelevampaa ulkomaisille yrityksille. Va-

liokunta kuitenkin yhtyy selonteon käsitykseen siitä, että Suomelle tulisi edelleen jäädä mahdollisuus valvoa ulkomaalaisten oikeutta hankkia Suomessa omistukseensa kiinteän omaisuuden muodossa olevia luonnonvaroja.

Valiokunnan käsityksen mukaan on myös tulevaisuudessa voitava estää haitalliset omistuskeskittymiset.

Valiokunta pitää tärkeänä, että ulkomaiset pankit Suomeen tullessaan soveltavat työntekijöihinsä Suomessa vallitsevia työehtoja mm. työllisyysturvan suhteen.

Pyydettyä lausuntonaan valtioneuvoston selonteosta eduskunnalle Suomen suhtautumisesta Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen pankkivaliokunta kunnioittaen ehdottaa,

että ulkoasiainvaliokunta ottaisi edellä lausutun huomioon mietintöään laatiessaan.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ottivat osaa puheenjohtaja Knuuttila, varapuheenjohtaja Maijala, jäsenet Antvuori (osittain), Hautala (osittain), Huuhtanen, Ik-

kala, Kalima, Karkinen (osittain), Linnainmaa, Rehn (osittain) ja Saarinen (osittain) sekä varajäsenet Ajo (osittain), Sasi (osittain) ja Skinnaari (osittain).

EDUSKUNNAN
TALOUSVALIOKUNTA

Liite 5

Helsingissä

8 päivänä toukokuuta 1990

Lausunto n:o 2

Ulkoasiainvaliokunnalle

Ulkoasiainvaliokunta on 16 päivänä maaliskuuta 1990 pyytänyt eduskunnan päätöksen mukaisesti talousvaliokunnan lausunnon valtioneuvoston selonteosta eduskunnalle Suomen suhtautumisesta Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen.

Talousvaliokunta päätti keskittyä käsittelemään kuluttajansuojaa, elinkeinonharjoittamista, elintarvikkeita erityisesti terveyspoliittisesta näkökulmasta ja terveydenhoitoalan koulutus- ja pätevyysvaatimuksia.

Asian johdosta ovat valiokunnassa olleet kuultavina osastopäällikkö Markus Onnela sosiaali- ja terveysministeriöstä, ylitarkastaja Leena Pirilä opetusministeriöstä, toimistopäällikkö Kristian Tammivuori ja hallitusneuvos Matti Vuoria kauppa- ja teollisuusministeriöstä, toimistopäällikkö Kalevi Salminen maa- ja metsätalousministeriöstä, osastopäällikkö Leena Nederström ammattikasvatushallituksesta, toimistopäällikkö Antti Marttila, ylilääkäri Antero Heloma ja ylitarkastaja Kaija Hasunen lääkintöhallituksesta, johtaja Kari Lehtola kilpailuvirastosta, kuluttaja-asiamies Gerhard af Schultén, laboratorion johtaja Heikki Pyysalo tullilaboratoriosta, johtaja Bertil Roslin, varatuomari Kari Paaso ja tutkija Esa Österberg Oy Alko Ab:stä, johtaja Sampsa Saralehto Elinkeinoelämän Valtuuskunta EVA:sta, koulutuspäällikkö Manu Jääskeläinen Suomen Lääkäriliitosta, koulutusasiainsihteeri Tuula Pitkänen Terveystieteiden tutkimuskeskuksesta, johtaja Pekka Eränkö Lääketeollisuusyhdistyksestä ja professori Esko Nurmi Valtion eläinlääketieteellisestä laitoksesta.

Talousvaliokunnan mielestä selonteon tai kuultujen asiantuntijoiden lausuntojen perusteella ei muodostu selkeää kuvaa Euroopan Yhteisön (EY) ja Suomen lainsäädännön eroista lopputulokseltaan kilpailun ja kuluttajansuojan alueella. EY-lainsäädäntö perustuu kieltoihin lukuisine poikkeuksineen, kun taas suo-

malainen lainsäädäntö pohjautuu paljolti neuvotteluihin, sopimuksiin ja ajatukseen, että vasta huomattava haitta tai vaara johtaa ehdottomaan kieltoon. Niin ollen on epäselvää, miten esimerkiksi muuttuvat laissa valtiolle määritelty alkoholin valmistus ja myynti taikka käytännössä keskittynyt kaupan jakelujärjestelmä.

Valiokunta korostaa, että koska julkisen vallan johtamassa kuluttajansuojapolitiikassa Pohjoismaat ovat edenneet pitkälle, kuluttajansuojan organisointitapoja ja menettelyjä on aktiivisesti tuotava esille jatkoneuvotteluissa. Sitovan lainsäädännön, raskaan ja usein kuluttajalle kalliin jälkikäteen tuomioistuinkontrollin rinnalle Pohjoismaissa on kehitetty vapaaehtoisia neuvottelu- ja sovittelujärjestelmiä, etukäteisiä valvonta- ja ehkäisykeinoja sekä kevyitä ja halpoja jälkikontrollin muotoja. Merkittävimpiä näistä ovat markkinointi- ja mainonnankielto- ja sopimukset, kuluttaja-asiamies ja kuluttajavalituslautakunta.

Valiokunta korostaa yksityiskohtana, mutta kuluttajan kannalta erittäin oleellisenä ja laajavaikutteisena asiana, oman kielen vaatimusta. Tuotteiden päällysmarkintojen on oltava kuluttajamaan virallisilla kielillä ja ymmärrettäviä.

EY:n kilpailulait perustuvat kartellien osalta kieltoperiaatteelle, josta sitten on myönnetty huomattava määrä poikkeuksia. Suomen kilpailulait lähtevät taas siltä pohjalta, että kartelli on osoitettava haitalliseksi, ennen kuin siihen voidaan puuttua. EES-sopimuksen myötä EY-kilpailulait tulevat noudatettaviksi myös Suomessa, mutta ne koskevat vain sellaisten yritysten välisiä kilpailunrajoituksia, joiden yhteenlaskettu liikevaihto on 200 miljoonaa ECUa eli noin miljardi markkaa. Tätä pienempien kartellien osalta noudatettaisiin edelleen Suomen lainsäädäntöä. Kahden rinnakkaisen kilpailulainsäädännön olemassaolosta seurannee käytännön vaikeuksia.

Kaupan keskusliikkeiden ja vähittäiskaupan

väliset sopimukset Suomessa ovat vastoin EY:n kilpailulainsäädäntöä. Keskusliikkeiden liikevaihto ylittää mainitun miljardin markan rajan, joten EY-lainsäädäntö voisi tulla sovellettavaksi niihin. Se edellyttää kuitenkin, että kilpailunrajoituksella olisi vaikutuksia Suomen rajojen ulkopuolelle. Näin joku maahantuoja voi väittää olevan ja asia ratkaistaisiin lopulta tuomioistuimissa.

Suomessa monien tavaroiden tuonti perustuu alueellisiin yksinmyyntioikeuksiin, jotka ovat Rooman sopimuksen vastaisia.

Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan Suomelle voi koitua taloudellista haittaa siitä, että ulkomaiset yritykset voivat Suomessa nauttia Suomen sallivammasta kilpailulainsäädännöstä, mutta suomalaiset yritykset eivät voi EY-alueella käyttäytyä samalla tavoin kuin EY:n yritykset Suomessa.

Valiokunta katsoo, että suomalaisen teollisuuden ja kaupan koko ja rakenne on otettava huomioon ja varmistettava, että kuluttajan yhdentymisessä saamat edut tulevat myös suomalaiselle kuluttajalle. On ryhdyttävä purkamaan sellaisia pääasiassa teollisuuden ja kaupan rakenteesta johtuvia käytännön esteitä, jotka voivat rajoittaa eurooppalaisten kilpailuja kuluttajansuojasäännösten toteutumista.

Valiokunta korostaa, että potilasturvallisuudesta on huolehdittava. Terveystenhoidon henkilöstön liikkuvuudesta huolimatta potilaan on saatava hoitoa omalla kielellään, jolloin henkilökunnan on riittävässä määrin osattava potilaan kieltä. Terveystenhoidon välineistön ja menetelmien turvallisuuteen on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Valiokunta pitää haitallisena, jos elintarvikkeiden säteilyä ja vierasaineita koskevat normit Suomessa tulevaisuudessa määräytyvät Keski-Euroopan ympäristön tilan perusteella. Terveysten turvaaminen edellyttää usein kansallisten erojen ja erityisvaatimusten huomioon ottamista. Valiokunnan mielestä terveys-, ravitsemus- ja tapakasvatuksen avulla tulisi huolehtia siitä, ettei suomalainen ruuanlaiton ja tarjoilun perinne katoa.

Edellä esitetyn perusteella talousvaliokunta esittää kunnioittavasti,

että ulkoasianvaliokunta laatiessaan mietintöään ottaa huomioon seuraavan.

Talousvaliokunta korostaa,

että elintarvikkeiden alkuperämaa ilmoitetaan päällymerkinnöissä ja että tuotteiden päällymerkinnät ovat kuluttajamaan virallisilla kielillä,

että tupakan ja nuuskan käytön vähentämiseen tähtäävä terveystoliittinen linja varmistetaan myös jatkossa ja että Suomen alkoholipoliittista linjaa alkoholin kulutuksen hillitsemiseksi jatketaan,

että erityisesti kun työvoiman liikkuvuus ja matkailu lisääntyy, varmistetaan elintarvikkeiden ja niihin liittyvien palvelujen riittävä hygieniä,

että Suomeen perustetaan pitkään viireillä ollut tiedosto elintarvikkeiden koostumuksesta,

että säilytetään potilasturvallisuuden ja sairausvakuutusjärjestelmän kannalta olennainen lääkkeiden hinnan vahvistusjärjestelmä ja että potilasturvallisuuden takaamiseksi lääkkeiden myyntiluvan edellytyksenä pidetään edelleen laadun ohella kohtuullista hintaa ja että lääkkeiden myynnin ohjaus ja valvonta säilytetään,

että lääkkeiden myyntilupahakemusten käsittelyajat saadaan lyhennetyksi eurooppalaiselle tasolle ja

että Suomen terveydenhoidollisesti tiukat eläinlääkinnälliset määräykset pidetään myös jatkossa mukana neuvotteluissa.

Talousvaliokunta edellyttää,

että kuluttajansuojassa saavutettua tasoa ei vaaranneta eikä kuluttajapolitiikan kehittäminen pysähdy ja että pyritään viemään Euroopan talousalueelle pohjoismaisen aktiivisen kuluttajapolitiikan ratkaisuja,

että ryhdytään toimiin Suomen kilpailunrajoitusta koskevien määräysten tiukentamiseksi siten, etteivät ne tarjoa ulkomaisille yrityksille Suomessa sellaisia oikeuksia, joita ei ole suomalaisilla yrityksillä EY-maissa,

että elintarvikkeiden koko ketjua alkutuotannosta pitkälle jalostettuihin

tuotteisiin valvotaan tehokkaasti eikä valvontaa heikennetä, vaan esimerkiksi tullilaboratorion tarkastustoiminta jatkuu entisessä laajuudessaan ja

että selvitetään suomalaisten terveydenhuoltoalan tutkintovaatimusten ja eurooppalaisten vaatimusten vastavuudet sekä se, miten tulevaisuudessa

terveydenhuollon tutkinnoissa, viroissa ja toimissa sekä ammattien harjoituksessa tulee vaatia suomen ja ruotsin kielen taitoa, sekä se, millainen käytännön harjoittelu ulkomaalaisilta terveydenhoidon tutkinnon suorittajilta tai ammatinharjoittajilta vaaditaan.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Lindroos, varapuheenjohtaja Laurila ja jäsenet Andersson (osittain), Antvuori, Dromberg, Huuh-

tanen, Ikonen, Jouppila, Kauppinen (osittain), Lapiolahti (osittain), Mönkäre, Puisto (osittain), Puska, J. Roos (osittain), Soininvaara, Vastamäki ja Wasz-Höckert.

EDUSKUNNAN
LAKI- JA TALOUSVALIOKUNTA

Liite 6

Helsingissä

8 päivänä toukokuuta 1990

Lausunto n:o 2

Ulkoasiainvaliokunnalle

Ulkoasiainvaliokunta on kirjeellään 16 päivästä maaliskuuta 1990 pyytänyt eduskunnan päätöksen mukaisesti laki- ja talousvaliokunnan lausuntoa Suomen suhtautumista Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen 1990 koskevasta valtioneuvoston selonteosta.

Asian johdosta ovat valiokunnassa olleet kuultavina kansliapäällikkö Lauri Tarasti ympäristöministeriöstä, ylitarkastaja Veikko Peltonen, ylitarkastaja Eero Laine, aluepolitiikka-neuvos Antti Uusi-Hakala ja everstiluutnantti Kari Hovi sisäasiainministeriöstä, vanhempi budjettisihteeri Rauno Lämsä valtiovarainministeriöstä, pääjohtaja Jermu Laine tullihallituksesta, apulaisosastopäällikkö Väinö Kiviniitty ja lakimies Anja Vallittu Suomen Kaupunkiliitosta, apulaisosastopäällikkö Pekka Jalkanen Suomen Kunnallisiitosta, osastopäällikkö Henrik Wickström Finlands svenska kommunförbundista, maapoliittinen asiamies Markku Tornberg Maataloustuottajain Keskusliitosta, osastopäällikkö Jukka Luokkamäki ja johtaja Ulla Sirkeinen Teollisuuden Keskusliitosta, pääsihteeri Esko Joutsamo Suomen luonnonsuojeluliitosta, apulaisprofessori Satu Huttunen Ympäristötieteellisestä seurasta, professori Vesa Majamaa Helsingin yliopistosta, Suomen Akatemian tutkija Pertti Eilavaara ja pankinjohtaja Jaakko Iloniemi.

Valiokunnan käsittelemät asiat

Laki- ja talousvaliokunta on päättänyt tässä lausunnossa käsittelemään ympäristönsuojelua, aluepolitiikkaa, ulkomaalaisomistusta eräiltä osin, rajatarkastuksia, kunnallista itsehallintoa ja julkisia hankintoja kuntien näkökulmasta.

Ympäristönsuojelu

Valiokunta toteaa, että ympäristönsuojelussa kansainvälinen yhteistyö on jo pitkään ollut tärkeässä osassa pyrittäessä ratkaisemaan ympäristöongelmia. Valiokunnan käsityksen mukaan tässä suhteessa Euroopan yhdentyminen tarjonnee jopa uusia mahdollisuuksia, joskin eri maiden säännöksiin yhteensovittamisessa saattaa esiintyä minimidirektiivipohjalla vaikeuksia.

Valiokunta toteaa, että järjestelyn aineellisen sisällön pohjaksi on otettu neljä periaatetta eli periaatteet tavaroiden, palvelusten, pääomien ja ihmisten vapaasta liikkumisesta. Lisäksi tarkoituksena on vahvistaa ja laajentaa yhteistyötä muilla aloilla, kuten tutkimus- ja kehitystyö, ympäristö-, koulutus- ja työolosuhteet. Valiokunta toteaa, että ympäristönsuojelu ei kuulu edellä mainittuun neljään keskeiseen periaatteeseen, vaan on vain ns. muu yhteistyöala. Valiokunta edellyttääkin, että ympäristönsuojelun asemaa neuvotteluissa tulee erityisesti korostaa.

Vesilain osalta valiokunta toteaa, että Suomen on syytä säilyttää vesilaki nykyisellä pohjallaan.

Ympäristölupien kohdalla toimiva hankekohtainen suunnittelu-, ilmoitus- ja ympäristölupajärjestelmä on myös syytä säilyttää ottaen huomioon kuitenkin, että erilaisia etuja verrattaessa lainsäädäntöä tulee kehittää ympäristönsuojelua edistävään suuntaan.

Metsien osalta valiokunta edellyttää, että metsien ja metsämaan kunnan säilyttämisen tärkeyttä korostetaan kansainvälisessä ympäristöyhteistyössä. Metsien terveydentilan parantaminen edellyttää saastepäästöjen pikaista vähentämistä kaikkialla Euroopassa muun mu-

assa tehostamalla kansainvälisten sopimusten noudattamisen valvontaa.

Selonteon mukaan EFTA-maat ovat ilmaisseet valmiutensa laajaan yhteistyöhön, jonka tavoitteena on ympäristönsuojelun korkea taso. Yhteisesti sovittavat ympäristönsuojelumääräykset eivät EFTA-maiden mielestä saa estää yksittäistä maata ylläpitämästä tai ottamasta käyttöön vielä tiukempia määräyksiä. Valiokunta yhtyy tähän tavoitteeseen.

Ympäristöasioiden osalta valiokunta toteaa lisäksi, että Suomen jätteitä koskeva lainsäädäntö on pääpiirteissään samankaltaista kuin EY:n jätehuoltoa koskevat direktiivit.

Yleisenä näkökohtana valiokunta toteaa edelleen, että on luotava järjestelmä, jolla tehtyjen sopimusten ja hyväksyttyjen direktiivien mukaiset ympäristönsuojelutoimet myös käytännössä toteutuvat.

Aluepolitiikka

EY muodostuu valtioista, joiden sisäiset kehittyneisyserot ovat tuntuja. Nämä erot aiheuttavat huomattavia sisäisiä taloudellisia ongelmia. EY:ssä aluepoliittinen tuki onkin kasvanut voimakkaasti. Nykyään noin 10 prosenttia EY:n budjetista on aluepoliittista tukea. Tämä kehitys ei ole ristiriidatonta EY:ssä korotetun kilpailuvapauden periaatteen kanssa.

Suomen kansallinen aluepolitiikka perustuu tavoitteeseen koko maan tasapainoisesta kehittämisestä. Vastaava periaate näyttää vallitsevan myös EY:n sisällä.

Suomessa keskeisiä aluepoliittisia tukimuotoja ovat yritystoiminnan alueelliseen tukeen perustuvat tukimuodot, yritysten investointien veroetuudet ja alueellinen kuljetustuki.

Suomen aluerakenteeseen ja alueellisiin ongelmiin vaikuttavat maamme erityisolosuhteet. Näiden olosuhteiden edellyttämää erityistä kansallista alueellista kehittämistarvetta ei ole EY:n säännöksissä otettu huomioon. Tämä merkitsee muun muassa sitä, että Suomen alueelliset kehityserot eivät tule selvästi ilmi EY:n käyttämillä tunnusluvuilla.

Valiokunta edellyttääkin, että EES-neuvotteluissa tulee ensisijaisena tavoitteena olla aluepoliittisten tukijärjestelmien osalta se, että maassamme voidaan säilyttää nykyiset tai niitä vastaavat tukitoimenpiteet, jotka ottavat huomioon maamme erityisolosuhteet, pohjoisen

sijainnin, kylmän ilmastoin, harvan asutuksen ja pitkät etäisyydet.

Suomen ja EY:n aluepoliittisia tukitoimia koskevien kriteerien rakenteellisista eroavaisuuksista johtuen Suomella ei ole myöskään intressiä osallistua EY:n piirissä harjoitettavaan ylikansalliseen aluepolitiikkaan EY:n nykyisten kriteerien vallitessa. Suomi joutuisi tällöin lähinnä maksajan asemaan. Tästä syystä valiokunta katsoo, että mikäli Suomi kuitenkin joutuisi osallistumaan EY:n ja EES:n alue- ja rakennepolitiikan kustannuksiin, se ei kuitenkaan saa vähentää kotimaisen aluepolitiikkamme rahoitusta.

Valiokunta edellyttää lisäksi, että alueellisen kuljetustuen merkitystä teollisuudelle korostetaan, sillä sen avulla esimerkiksi Pohjois- ja Itä-Suomen metsäteollisuus saatetaan vientitoiminnassa lähemmäksi kilpailijoiden maantieteellistä sijaintia.

Valiokunta edellyttää myös, että Suomen aluepolitiikassa kehitetään nykyisten toimenpiteiden ohella maan eri osien infrastruktuuria ja panostetaan tutkimukseen, osaamiseen ja tietotaitoon. Vastaava kohdennus on ominaista EY:n tukitoiminnalle.

Valtioneuvoston selonteon mukaan maamme alue- ja elinkeinopolitiikan tavoitteita toteuttava aluetuki perustuu erityisolosuhteisiin ja tukierien määrittely tapahtuu kansallisista lähtökohdista. Selontekoon yhtyen valiokunta edellyttää, että Suomen suhtautumisen perustana alue- ja elinkeinopolitiikkaan on suotuisan toimintaympäristön luominen yritystoiminnallemme myös yhdentyvässä Euroopassa.

Lopuksi valiokunta toteaa ottaen huomioon selonteon laajuuden, että alue- ja elinkeinopolitiikkaa on käsitelty verraten lyhyesti. Tästä syystä valiokunta edellyttää, että hallitus selvittää tarkemmin yhdentymisen alueelliset vaikutukset maamme kannalta.

Ulkomaalaisomistus

Valiokunta toteaa, että maassamme ovat käytössä varsin laajat ns. jokamiehenoikeudet, joita keskieuropalaisessa lainsäädännössä ei juuri tunneta. Perusrakennusoikeus ja jokamiehenoikeudet ovat kansallisia poikkeuksia. Valiokunta edellyttää, että Suomen on säilytettävä oma lainsäädäntöpohjansa.

Selontekoon yhtyen valiokunta toteaa, että Suomelle tulee jatkossakin jättää mahdollisuus

valvoa ulkomaalaisten oikeutta hankkia Suomessa omistukseensa kiinteän omaisuuden muodossa olevia luonnonvaroja.

Valiokunta edellyttääkin, että ulkomaalaisia koskevat rajoitukset kiinteän omaisuuden omistamisessa ovat Suomen tarvitsema poikkeus EES:ssä. Myöskään luonnonvarojemme ja metsien omistus ei saa siirtyä ulkomaalaisten omistukseen.

Rajatarkastukset

Valtioneuvoston selonteossa Suomen suhtautumisesta on todettu, että maallamme on valmius osallistua yhteistyöhön, joka tähtää rajatarkastusten yksinkertaistamiseen EES-alueella. Valiokunta toteaa, että Suomi toimii tältä osin läheisessä yhteistyössä muiden Pohjoismaiden kanssa.

Valiokunta edellyttää, että passiasioiden käsittelyyn kiinnitetään riittävästi huomiota ja että erilaisten huumeiden salakuljetusta maamme rajoilla tarkoin valvotaan.

Kunnallishallinto ja julkiset hankinnat

Suomalainen kunnallinen itsehallinto perustuu keskeisiltä osiltaan kunnalliseen kansanvaltaan. Selonteossa kuitenkin lähes tyystin sivuutetaan yhdentymisen vaikutukset kuntien asemaan. Valiokunta katsoo, että yhdentymiskehityksessä on säilytettävä kuntien perustuslaillinen asema nykyisellään. Tämän päämäärän saavuttaminen saattaa edellyttää nykyisten perustuslaillisten säännösten keskeisen tulkintasisällön kirjaamista nykyistä yksityiskohtaisemmin perustuslainsäädäntöön. Yhden-

tymisprosessissa on myös selvitettävä, vastaako kunnan toimiala kansainvälistymisen vaatimuksia. Valiokunnan käsityksen mukaan yhdentymiskehityksen mukanaan tuoma hallinnon ja talouden keskittyminen edellyttää paikallishallinnon toimintaedellytysten vahvistamista.

Selonteossa todetaan julkisten hankintojen avautumisen lisäävän tarjousten määrää ja alentavan hintoja. Selonteossa ei kuitenkaan ole riittävän perusteellisesti puututtu siihen, miten laajasti kunnat joutuisivat ilmoittamaan yli miljoonan markan menevistä tavarahankinnoistaan tai yli 25 miljoonan markan menevistä rakennusurakoistaan. Valiokunnan käsityksen mukaan kunnallishallinnon piirissä on arvioitua enemmän näiden rajojen piiriin tulevia hankintoja ja urakoita. Toisaalta kunnallishallinnolta laajasti ottaen puuttuvat valmiudet nykyistä laajempiin tarjouspyyntökierroksiin. Selonteossa ei ole mitenkään puututtu ilmoitusvelvollisuuden mukanaan tuomiin mahdollisiin aikaviiveisiin ja käsittelyn hidastumiseen eikä myöskään siihen, miten kunnallishallinnollemme taataan sellaiset resurssit, että kunnat voivat käytännössä hoitaa tämän kansainvälistymisen vaatiman lisätyön.

Valiokunta katsoo, että hallituksen tulisi yksityiskohtaisesti selvittää yhdentymisen vaikutukset kunnallishallinnon toimivuuden ja kunnallisen itsemääräämisoikeuden kannalta.

Edellä olevan perusteella laki- ja talousvaliokunta esittää kunnioittaen lausuntonaan,

että ulkoasiainvaliokunta laatiessaan mietintöään ottaisi huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Kokko, varapuheenjohtaja Järvisalo-Kanerva sekä

jäsenet R. Aho, Dromberg, Joenpalo, Jurva, Kalima, Nyman, Pulliainen, Rajamäki, Sarapää, Siuruainen, Urpilainen (osittain) ja Valli.

EDUSKUNNAN
SIVISTYSVALIOKUNTA

Liite 7

Helsingissä

8 päivänä toukokuuta 1990

Lausunto n:o 2

Ulkoasiainvaliokunnalle

Ulkoasiainvaliokunta on 16 päivänä maaliskuuta 1990 päivätyllä kirjeellään pyytänyt eduskunnan päätöksen mukaisesti sivistysvaliokunnan lausuntoa Suomen suhtautumista Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen 1990 koskevasta valtioneuvoston selonteosta.

Valiokunnassa ovat asian johdosta olleet kuultavina osastopäällikkö Lauri Kärävä, osastopäällikkö Kalervo Siikala, neuvotteleva virkamies Jukka Liedes, neuvotteleva virkamies Risto Kivelä, ylitarkastaja Leena Pirilä ja projektipäällikkö Reijo Aholainen opetusministeriöstä, osastopäällikkö Veijo Hintsanen ammattikasvatushallituksesta, puheenjohtaja, professori Erik Allardt ja toimistopäällikkö Ulla Ekberg Suomen Akatemista, vararehtori Risto Ihmuotila Helsingin yliopistosta, rehtori L. Kalevi Korhonen Oulun yliopistosta, Comett-tiedotuskeskuksen johtaja, DI Ilkka Larjomaa Teknillisestä korkeakoulusta, vararehtori Veikko Jääskeläinen Helsingin kauppa- ja korkeakoulusta, pääsuunnittelija Esko-Olavi Sepälä valtion tiede- ja teknologianeuvostosta, erikoistutkija Ritva Mitchell taiteen tutkimuskunnasta, puheenjohtaja, ylikirjastonhoitaja Esko Häkli Nordiska samarbetsorganet för vetenskaplig information NORDINFO:sta, suunnittelusihteeri Thomas Rehula Opettajien Ammattijärjestö OAJ:stä, työvoima- ja koulutuspoliittinen sihteeri Jari-Pekka Jyrkänne Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK:sta, apulaisjohtaja Heikki Hirvinen Teollisuuden koulutusvaliokunnasta, pääsihteeri Hannu Tolonen Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry:stä, puheenjohtaja Christoffer Grönholm ja pääsihteeri Timo Toivainen Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö — Samverkan de bildningsorganisationerna ry:stä, varapuheenjohtaja Johanna Suurpää Eurooppa-toimikunnasta sekä kansanedustaja, kirjailija Jörn Donner. Valiokunta on myös saanut Oy

Yleisradio Ab:n kansliajohtaja Jussi Tunturin, Sanoma Osakeyhtiön toimitusjohtaja Jaakko Rauramon ja Muu ry:n Perttu Rastaan kirjalliset asiantuntijalausunnat. Lisäksi on järjestetty seminaari, jossa on käsitelty audiovisuaalisia asioita.

Sivistysvaliokunta on käsitellyt selontekoa keskittyen toimialaansa liittyviin esityksiin. Valiokunta on tarkastellut koulutus-, tutkimus- ja kulttuurikysymyksiä yleensä yhdentymiskehityksen kannalta ja erityisesti tutkintojen tunnustamista, informaatiopalveluja sekä audiovisuaalisia palveluja koskevia kysymyksiä.

Yleistä

Valtioneuvoston selonteon mukaan useissa sivistysvaliokunnan toimialaan liittyvissä kysymyksissä EES-neuvotteluissa ei ole kysymys varsinaisesta yhdenmukaistamisesta vaan maiden välisen yhteistyön kehittämisestä ja lisäämisestä. Tavoitteet muun muassa koulutuksen ja kulttuurin alueilla ovat nimenomaan yhteistyöhön pohjautuvia. Yhteistyön sitovuutta ja sen laajuutta määriteltäessä tulee kuitenkin ottaa huomioon seikkoja, jotka ainakin osin ovat kansallista harkintaa ja päätöksiä vaativia kysymyksiä, mutta jotka välillisesti vaikuttavat tai ovat jopa edellytyksenä yhteistyön ja vuorovaikutuksen onnistumiselle. Valiokunta ei tässä yhteydessä ota kantaa yksityiskohtaisesti näihin kysymyksiin, vaan esittää kannanottonaan yleisesti, että maamme koulutuksen, tutkimuksen ja kulttuurin kansainvälistymiskehitys ja sen suotuista vaikutus Suomelle edellyttää nykyisestä huomattavasti suurempaa taloudellisten voimavarojen suuntaamista näille aloille. Myös opetusministeriön valmiuksia hoitaa kansainvälistymisestä aiheutuvat tehtävät tulee kehittää.

Koulutus

Valtioneuvoston selonteossa todetaan koulutuspolitiikan osalta, ettei tarkoituksena ole koulutuksen yhdenmukaistaminen sinänsä. EY:n hyväksymät päätökset ja päätöslauselmat eivät edellytä jäsenmaiden koulutusjärjestelmien yhtenäistämistä vaan yleensä kysymys on suosituksen luonteisista tavoitteista. Jäsenmaille on ollut vapaus näiden periaatteiden soveltamiseen oman maansa koulutukseen. EES-prosessissa neuvotellaan selonteon mukaan lähinnä EFTA-maiden ja EY:n yhteistyön vahvistamisesta ja laajentamisesta. Suomen osalta kysymys on lähinnä osallistumisesta opiskelijoiden, harjoittelijoiden, nuorison ja asiantuntijoiden vaihtoa koskeviin ohjelmiin. Sivistysvaliokunta pitää välttämättömänä koulutusohjelmiin osallistumista ja korostaa, että sen avulla voidaan edistää maamme kansalaisten osallistumista ja kansainvälistymistä.

Yhteistyöhön koulutuksen alalla vaikuttavat merkittävästi suomalaisen koulutuksen rakenne ja sisältö. Koulutuksen tulee olla kauttaaltaan korkeatasoista. Erityistä huomiota on kiinnitettävä kansainvälisyyskasvatukseen sekä kielenopetuksen määrään ja tasoon. Huomioitava on myös koulutuksen pituus ja se, että jokaisella olisi mahdollisuus hankkia ammatillinen peruskoulutus ja saavuttaa korkein mahdollinen koulutuksen taso.

Sivistysvaliokunta on aiemmin kiinnittänyt huomiota ulkomailla opiskelevien suomalaisten taloudelliseen asemaan. Tässä yhteydessä valiokunta edellyttää,

että parannetaan opintotukea ja muita opintososiaalisia etuja suomalaisen opiskellessa ulkomailla sekä suomalaisten nuorten tiedonsaantia opiskelu- ja työharjoittelumahdollisuuksista, jotka seuraavat ohjelmiin osallistumisesta.

Vastavuoroisuuden kannalta on tärkeää, että suomalainen koulutus on järjestetty sekä sisällöltään että opiskeluolosuhteiltaan sellaiseksi, että se on omiaan houkuttelemaan myös muiden maiden opiskelijoita ja asiantuntijoita Suomeen. Tämän toteutumiseksi suomalaisen koulutusjärjestelmän tulisi entistä laajemmin järjestää vieraskielistä opetusta ja vieraskielisiä opintokokonaisuuksia. Merkittävänä esteenä on myös ulkomaalaisille tarkoitettujen asuntojen vähäisyys. Lisäksi ulkomaalaisten opiskeli-

joiden muut opintososiaaliset kysymykset tulisi ratkaista.

Valiokunta yhtyy selonteossa esitettyyn siinä, että vastavuoroinen tutkintojen tunnustaminen on välttämätöntä henkilöiden vapaan liikkuvuuden toteuttamiseksi. Selonteossa mainitaan esimerkinomaisesti eräiden ammattien vertailtavuuden kriteereitä. Valiokunnan mielestä tulisikin välittömästi selvittää ammattikoulutusspassin käyttöönottomahdollisuudet ja ryhtyä ammatillisen koulutuksen ja tutkintojen vertailutyöhön.

Tutkimus

Suomalaisen tieteen, tutkijoiden, yliopistojen ja tutkimusorganisaatioiden osallistuminen kansainväliseen yhteistoimintaan on Suomen tieteen kannalta välttämättömyys. Perinteisesti yhteistyö on suuntautunut Yhdysvaltoihin, mutta viime vuosikymmeninä eurooppalainen yhteistyö on voimistunut. Euroopan yhteisöjen tutkimusohjelmat olivat alussa tarkoitettuja jäsenmaille, mutta nyttemmin ne ovat avoimia tai tulossa avoimiksi myös EFTA-maille. Tutkimuksen kannalta eurooppalaistuminen on kuitenkin merkinnyt myös kasvavaa byrokraattia. Sivistysvaliokunta edellyttää,

että ohjelmiin osallistuvilla mailla tulee olla mahdollisuus varsinaisina osallistujina vaikuttaa ohjelmia koskeviin päätöksiin.

Euroopan yhteisöjen tutkimusalueet ovat tähän mennessä kokonaisuutena ottaen olleet teknologiapainotteisia eikä niihin kuulu humanistista tutkimusta lainkaan. Sivistysvaliokunta pitää tärkeänä, että pyritäisiin vaikuttamaan siihen suuntaan, että myös humanistiset ja yhteiskuntatieteelliset alat tutkimuskohteena saisivat nykyistä merkittävemmän aseman.

Kulttuuri

Valtioneuvoston selonteossa todetaan, että kulttuurin alueella EY:n toiminta on käynnistynyt vasta 1980-luvulla. Pitkään on kiistelty siitä, kuuluvatko kulttuurikysymykset Rooman sopimuksessa tarkoitettun yhteistyön piiriin. Nykyisin kulttuuriyhteistyön kehittämisessä ovat lähtökohtana tietyt painopistealueet, ja

samalla korostetaan kansallisten ja alueellisten kulttuurien omaleimaisuuden säilyttämisen tärkeyttä. EES-neuvotteluissa on siten lähinnä kysymys yhteistyömahdollisuuksien kartoittamisesta. Sivistysvaliokunta toteaa, että näiden periaatteiden noudattaminen ei vaaranna suomalaisen kulttuurin olemassaoloa tai estä sen kehittymistä. Sivistysvaliokunta korostaa sitä, että suomalaisen kulttuurin säilyessä omaleimaisena ja uusiutuvana siinä on riittävästi aineksia kohdata myös mahdolliset kansainvälistymisen mukanaan tuomat ongelmat. Valiokunnan mielestä yhteistyöllä ja vuorovaikutuksen lisäämisellä voi olla myönteinen merkitys Suomen kulttuurielämälle, jos annetaan korostettu arvo kunkin maan omalle kulttuurille ja vapaus monimuotoisten kansallisten kulttuurien kehittämiseen. Suomen kannalta tämä merkitsee ennen kaikkea taloudellisten mahdollisuuksien luomista niin virallisten organisaatioiden toiminnalle kuin myös vapaaehtoisten kansalais- ja sivistysjärjestöjen toiminnalle. Jotta selonteossa käytetty sanonta ”Kansalaisten Eurooppa” voi käytännössä toteutua, tulee kansalaisten vapaaehtoista yhteistoimintaa tukea ja ottaa huomioon heidän mielipiteensä heitä koskevassa päätöksenteossa. Lisäksi tulisi luoda Suomen ulkomaisiin edustustoihin kulttuuri- ja tutkimusasioita seuraavien ja kohde-
maahan kontakteja hoitavien kulttuuri- ja tutkimussuhteiden virkoja, samalla kun pyritään edistämään suorien kansainvälisten kontaktien mahdollisuutta näillä alueilla.

Valiokunta edellyttää,

että maallemme luodaan 1990-luvun kulttuurin kehittämisohjelma, jossa otetaan huomioon myös Euroopan yhdentymiskehitys.

Euroopan yhdentymiskehityksessä tehtävillä taloudellisilla päätöksillä on vaikutusta myös kulttuurin edistämiseen liittyviin taloudellisiin toimintoihin. Erityisesti ulkomaalaisomistusta koskevilla sopimuksilla voi olla vaikutusta maamme kulttuuriiteollisuuden omistussuhteisiin. Suomen kaltaisen pienen maan ja suppean kielialueen olosuhteet poikkeavat useimmista EY-maista. Tämän vuoksi tulisi erityistä huomiota kiinnittää siihen, että pyritäisiin mahdollisista sopimuksista huolimatta turvaamaan kotimaisen kustannus-, sanomalehti-, äänite-
tuotanto-, elokuvatuotanto- sekä yleisradio- ja

muun radiotoiminnan toimintaedellytykset. Sen vuoksi valiokunta edellyttää,

että pyritään ratkaisuihin, jotka turvaavat tulevaisuudessakin kansallisen kulttuuriiteollisuuden toimintamahdollisuudet ja kehittämisen suomalaisten enemmistöomistuksessa.

Suomessa tieteen, taiteen, urheilun ja nuorisokasvatustyön rahoitus perustuu merkittävältä osin veikkaus- ja raha-arpapelien tuoton käyttämiseen näihin tarkoituksiin. Rahapelitoiminnan toimeenpanolle on luonteenomaista kansallinen toiminta, joka perustuu lainsäädäntöön ja toimilupajärjestelmään. Jos yhdentymiskehitys johtaa siihen, että sallitaan ulkomaiset rahapelit Suomessa, voi tämä vaarantaa edellä mainittujen alojen suotuisan kehityksen.

Sivistysvaliokunta edellyttää,

että Suomessa tulee jatkossakin voida lainsäädännöllisin toimenpitein turvata Suomessa harjoitettavan rahapeli-toiminnan ylijäämän tulouttaminen käytettäväksi nykyiseen tapaan tieteen, taiteen, urheilun ja nuorisokasvatustyön tukemiseen.

Kulttuurin eri alueilla on Suomessa kuten muissakin Euroopan maissa luotu valtiollisia tukijärjestelmiä. Epäselvää jossain määrin näyttää olevan, miten tällaista valikoivaa tukea kulttuurin kehittämiseksi voitaisiin jatkossa myöntää. Valiokunta kuitenkin katsoo, että ensisijaisesti kansalliset rahoituskeinot voivat taata etenkin Suomen kaltaisen pienen maan kansallisen kulttuurin kehittämisen. Tämän vuoksi valiokunta edellyttää,

ettei kansallista kulttuurin taloudellista tukea tulkita kaupan esteeksi, vaan että Suomelle taattaisiin sen harjoittaessa kulttuuriyhteistyötä Euroopan maiden maiden kanssa mahdollisuus harjoittaa edelleenkin valikoivaa kulttuuri-politiikkaa valtion rahoitus- ja avustujärjestelmien avulla.

Valiokunta pitää tärkeänä myös sitä, että kulttuurin kehittämisessä huolehditaan alueel-

lisesti tasapainoisesta tarjonnasta. Tämä tarkoittaa varsinaisen kulttuuritoiminnan ohella muun muassa kulttuuritilarakentamista.

Viestinnän nopea kehitys lisää yhä enenevässä määrin myös sen kulttuuripoliittista merkitystä. Viestintäteknologian ansiosta kulttuuri tulee jokaisen kansalaisen ulottuville ja se mahdollistaa joukkoviestimissä laajan kansainvälisen ohjelmatarjonnan. Kansallisen, alueellisen ja paikallisen kulttuurin säilyttämisen kannalta on tärkeää huolehtia hyvien edellytysten luomisesta kotimaiselle ohjelmatuotannolle. Sivistysvaliokunta korostaa Viestintäkulttuuritoimikunnan työn merkitystä ja katsoo, että viestintäkulttuurin kehittämistä tulee jatkaa toimikunnan I mietinnössä (KM 1989:15) esitetyltä pohjalta.

Yhtenä kulttuuripoliittisena painopistealueena EY:n piirissä on audiovisuaalisen alueen hankkeet. Eurooppalaisessa kulttuurissa audiovisuaalisella kulttuurilla on merkittävä asema tällä vuosikymmenellä ja se on mm. synnyttänyt aivan uusia taiteenaloja. Valiokunta yhtyy selonteossa esitettyyn kannanottoon siitä, että Suomen kannalta olisi tarkoituksenmukaista päästä osallistumaan MEDIA -92 -ohjelman projekteihin ja myös muihin audiovisuaalisen tuotannon ja jakelun hankkeisiin Euroopassa. Suomen osallistumisen edellytyksenä on kuitenkin taloudellinen panostus näihin hankkeisiin. Sivistysvaliokunnan mielestä osallistuminen tulisi painottaa tärkeiksi ja sopiviksi katsottaviin hankkeisiin. Erityisesti tulisi myös pyrkiä ratkaisemaan audiovisuaalisen tuotannon kieleen liittyvät ongelmat niin, ettei siitä muodostu estettä Suomen kansainvälistymiskehitykselle. Valiokunta pitää tärkeänä myös vapaaehtoisen kansalaistoiminnan pohjalta lähtevän audiovisuaalisen toiminnan ja näiden eurooppalaisten yhteyksien edistämistä ja tukemista.

Tekijänoikeuksia koskevat kansalliset sääntelyjärjestelmät vaikuttavat myös kulttuurin kansainvälistymiskehitykseen. Erityisesti niillä on vaikutusta kulttuurin vientimahdollisuuks-

siin. Valiokunta pitää tärkeänä, että tekijänoikeudellisissa kysymyksissä olevat ongelmat ja niiden vaikutus kulttuurivientiin sekä kansallisten ohjelmien ja tuotteiden käyttöön suhteessa ulkomaiseen tarjontaan tulisi selvittää.

Selonteossa todetaan, että kirjasto- ja informaatiopalveluilla on suuri merkitys Euroopan yhteisön taloudelliselle kehitykselle. Suomessa tietohallinnon ja -huollon kehittämistä koskevista hankkeista mainitaan yleinen tietoverkko-hanke ja tieteellisten kirjastojen automatisointi. Sivistysvaliokunta yhtyy selonteossa esitettyyn näkemykseen siitä, ettei kansallisia ratkaisuja kannata rakentaa erillään eurooppalaisesta kehityksestä. Sivistysvaliokunta kuitenkin korostaa sitä, että kirjasto- ja informaatiopalveluilla on huomattavasti laajempi kuin taloudellinen merkitys yhteiskunnassa. Näillä palveluilla on suuri merkitys kulttuurin, koulutuksen ja tieteen kannalta, mutta myös kansalaisten omaehtoisen tiedonhankinnan kannalta. Erityisen tärkeitä on kansainvälinen yhteistyö Suomen kaltaiselle pienelle maalle, jolla ei ole mahdollisuuksia yksin luoda kansainvälisesti laajoja informaatioyksiköitä.

Yhteistyö Euroopan eri maiden välillä koulutuksen, tutkimuksen ja kulttuurin alalla on Suomen kannalta välttämätöntä ja sitä tulee Suomen puolelta kehittää voimakkaasti edelleenkin riippumatta siitä, saavutetaanko sopimusteitse yhteistyötä edistäviä ja helpottavia tuloksia. Suomelle on tärkeää voimistaa Euroopan neuvoston piirissä tapahtuvaa kulttuuriyhteistyötä samoin kuin on otettava huomioon myös yhteistyön kehittäminen muiden Euroopan maiden kanssa. Myös pohjoismaiden yhteistyö sekä Pohjoismaiden kesken että suhteessa muuhun Eurooppaan tulee entistä tärkeämmäksi useilla alueilla.

Edellä esitetyn perusteella sivistysvaliokunta esittää kunnioittavasti lausuntonaan,

*että ulkoasiainvaliokunta mietintö-
ään laatiessaan ottaisi huomioon, mitä
tässä lausunnossa on esitetty.*

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Pystynen, varapuheenjohtaja Astala ja jäsenet Don-

ner, Gustafsson, Haavisto, Jääskeläinen, Lahti-Nuuttila, Pohjanoksa, Renko, Ryynänen, Sillanpää ja Uusukainen.

EDUSKUNNAN
MAA- JA METSÄTALOUSVALIOKUNTA

Liite 8

Helsingissä
9 päivänä toukokuuta 1990
Lausunto n:o 1

Ulkoasiainvaliokunnalle

Ulkoasiainvaliokunta on kirjeellään 16 päivästä maaliskuuta 1990 pyytänyt eduskunnan päätöksen mukaisesti maa- ja metsätalousvaliokunnan lausunnon Suomen suhtautumista Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen 1990 koskevasta valtioneuvoston selonteosta.

Asian johdosta ovat valiokunnassa olleet kuultavina neuvotteleva virkamies Antero Tuominen, osastopäällikkö Rolf Berger ja ylitarkastaja Pekka Niskanen maa- ja metsätalousministeriöstä, apulaisosastopäällikkö Antti Satuli ulkoasiainministeriöstä, hallitusneuvos Matti Vuoria kauppaja teollisuusministeriöstä, erikoisavustaja Hannu Vesa Suomen edustustosta Euroopan yhteisöissä, vs. ylitarkastaja Kimmo Louekari ympäristöministeriöstä, ylijohtaja Eero Nordberg ja toimistopäällikkö Aarno Murtomaa maatilahallituksesta, ylijohtaja Pentti Takala metsähallituksesta, osastopäällikkö Pirkko Raunemaa elinkeinohallituksesta, laboratorion johtaja Heikki Pyysalo Tullilaboratoriosta, ylikemisti Rauno Järvinen Valtion maatalouskemian laitokselta, tarkastaja Juho Mäki Valtion siementarkastuslaitokselta, johtaja Esko Uusi-Rauva Valtion maitovalmisteiden tarkastuslaitokselta, tarkastaja Pekka Olkinuora Valtion maatalousteknologian tutkimuslaitokselta, ylijohtaja Esko Poutiainen ja johtaja Jorma Kumpulainen Maatalouden tutkimuskeskuksesta, toimitusjohtaja Jorma Kallio Valtion viljavarastolta, kauppapoliittinen asiamies Jouko Nieminen Maataloustuottajain Keskusliitosta, agronomi Ola Rosendahl Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbundista, osastopäällikkö Urpo Nikunen Keskusmetsälautakunta Tapiosta, osastopäällikkö Henrik Räihä Teollisuuden Keskusliitosta, johtaja Claes von Ungern Suomen Metsäteollisuuden Keskusliitosta, apulaistoiminnanjohtaja Rauno Kostiainen Kalatalouden Keskusliitosta,

toimitusjohtaja Martti Pallari ja johtaja Matti Hannula Elintarviketeollisuusliitosta, pääsihteeri Esko Joutsamo Suomen luonnonsuojelu-liitosta, kansainvälinen sihteeri Heikki Niemi Paperiliitosta, tiedotussihteeri Ritva Savtschenko Suomen Elintarviketyöläisten Liitosta, toiminnanjohtaja Heimo Breilin Meijeriväen Liitosta, erikoiskonsulentti Tuija Tanska Hedelmän- ja Marjanviljelijäin liitosta, puheenjohtaja Kalevi Hyytiäinen Juurestentuottajat ry:stä, hallintoneuvoston puheenjohtaja Pekka Rönkkö Kauppapuutarhaliitosta, tutkimuspäällikkö Juhani Pennanen Kilpailuvirastosta, asiamies Juha Haapaniemi Kaupan Keskusvaliokunnasta, johtaja Jorma Syvälahti ja johtaja Antti-Jussi Pättiniemi Kemira Oy:stä, varatoimitusjohtaja Ahti Karasto ja lakimies Thomas Wegelin Valmet Oy:stä, toiminnanjohtaja Jouko Järvinen Meijerien keskusosuusliike Valiosta, ulkomaanosaston johtaja Heikki Siintola Raisio Yhtymästä, varatoimitusjohtaja Risto Kurppa Lännen Tehtaat Oy:stä, varatoimitusjohtaja Taisto Hautakangas Cultor Oy:stä, johtaja Seppo Netola ja jaostopäällikkö Matti Hukka Kesko Oy:stä, maatalouslinjan johtaja Reino Ylä-Autio Hankkija-Maatalous Oy:stä sekä johtaja Jorma Suurnäkki Novera-Yhtymä Oy:stä.

Lisäksi Suomen Kuluttajaliitto ja Maanomistajain Liitto ovat antaneet kirjallisen asiantuntijalausunnon.

Maatalouspolitiikka

Selonteon mukaan selvitysluonteisissa keskusteluissa molemmat osapuolet ovat lähteneet siitä, että neuvoteltava EES-järjestely ei sisällä yhteistä maatalouspolitiikkaa. Edelleen selonteon mukaan tästä on katsottu seuraavan sen,

että maataloustuotteiden osalta ei pyritä täydelliseen tulleista ja määrällisistä rajoituksista vapaaseen kauppaan.

Mitä maatalouspolitiikan jättäminen EES-järjestelyn ulkopuolelle todella merkitsee, on vielä jonkin verran epäselvää. EY on mm. ilmaissut halunsa poistaa maataloustuotteiden tuonnin esteitä maiden välisessä kaupassa. Se on halunnut parantaa EY-maiden maataloustuotteiden pääsyä EFTA-maiden markkinoille.

Valiokunta yhtyy selonteossa esitettyyn hallituksen lähtökohtaan siitä, että EES-järjestelyyn ei sisällytetä yhteistä maatalouspolitiikkaa.

Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomessa harjoitetaan jatkossakin väestön elintarvikehuollon ja omavaraisuuden turvaavaa maatalouspolitiikkaa.

Rajasuojan tarkistamiseen sekä vientituen pienentämiseen on varauduttava laaja-alaisella maaseutupolitiikalla sekä maatalouden suoran tilakohtaisen tuen kehittämisellä.

Maataloustuotteiden kaupan laajentaminen

Selonteon mukaan EY:n puolelta on yhä painokkaammin korostettu myös maataloustuotteiden markkinoillepääsymahdollisuuksien parantamisen tärkeyttä osana kokonaisvaltaista EES-järjestelyä. Tämän ovat kokeneet tärkeäksi erityisesti EY:n eteläiset jäsenmaat, jotka ovat katsoneet tasapainoisen järjestelyn niiden kannalta edellyttävän, että niiden tuottamille maataloustuotteille annetaan vapaampi pääsy EFTA-maiden markkinoille. Tähän mennessä ei EY:n puolelta ole tehty konkreettisia ehdotuksia.

Selonteon mukaan Suomi ei maataloustuotteiden osalta pyri samanlaiseen vapaakauppaan kuin teollisuustuotteiden suhteen. Maataloustuotteiden kauppaa tullaan tarpeen mukaan edistämään erityisjärjestelyin, jotka voisivat olla tuotekohtaisia ja vaihdella maakohtaisesti.

Valiokunta toteaa, että hallituksen selonteossa ei ole riittävän selvästi tuotu esiin maataloustuotteiden kaupan laajentamiseen liittyviä ongelmia EES-järjestelyjen yhteydessä. Valiokunta katsoo, että maataloustuotekaupan laajentaminen voi tulla kysymykseen vain maa- ja tuotekohtaisin vastavuoroisin erillisratkaisuin.

Valiokunta edellyttää lisäksi, että Suomi noudattaa tiukkoja jäämäsäännöksiä niin

tuonti- kuin kotimaassakin tuotettujen elintarvikkeiden kohdalla. Vielä valiokunta edellyttää hallituksen toimivan siihen suuntaan, että terveys- ja ympäristöpoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi muissakin maissa torjunta-ainevalikoimaa voitaisiin supistaa ja niiden hyväksymismenettelyä tiukentaa.

Jalostetut elintarvikkeet

Jalostettujen elintarvikkeiden kauppaa pyritään selonteon mukaan edistämään laajentamalla ja yhdenmukaistamalla jalostetuiksi elintarvikkeiksi katsottavien tuotteiden luetteloa sekä kehittämällä hinnanerokorvausjärjestelmien toimivuutta.

Hallituksen selonteossa viitataan rakenteelliseen eroon EFTA-sopimuksen D-liitteen ja EEC-vapaakauppasopimuksen nk. 2. pöytäkirjan osalta. Mikäli D-liitteen ja 2. pöytäkirjan tuoteluettelo harmonisoitaisiin, merkitsisi tämä asiallisesti myös jalostettujen elintarvikkeiden vapaakaupan laajentamista.

Valiokunnan mielestä EES-järjestelyjen pohjaksi tulisi ottaa nykyinen EY:n ja EFTA-maiden vapaakauppasopimusten 2. pöytäkirjan mukainen menettely, missä uusissakin järjestelyissä luetellaan vapaakaupan piirissä olevat tuotteet.

EY:n taholta on ehdotettu jalostettujen elintarvikkeiden teollisuussuojan purkamista. EY:n tavoitteiden mukaan kaupassa tulisi siirtyä todellisen raaka-ainekäytön perusteella suoritettavaan hinnantasausjärjestelmään. Järjestelmän pohjana olisi järjestely, jossa hinnantasaus suoritettaisiin teollisuuden maksaman kotimarkkinahinnan ja EES-alueen vastaavan alimman hinnan erotuksena.

EFTA- ja EY-maissa elintarviketeollisuuden rakenne poikkeaa huomattavasti toisistaan; erityisesti tuotannon mittakaavaerot ovat näissä maissa suuret. Tästä syystä jalostettujen elintarvikkeiden kauppaan liittyvien kansallisten järjestelmien yhtenäistämässä olisi edettävä varovaisesti kotimaisen elintarviketeollisuuden kilpailukyky huomioon ottaen riittävä siirtymäaika turvaten.

Ellei kotimaisen elintarviketuotannon kilpailukykyä kyetä parantamaan merkittävästi, mitkään järjestelyt eivät johda vaadittuihin nykyistä kohtuuhintaisempiin elintarvikkeisiin kotimaan markkinoilla eivätkä paranna kuluttajien asemaa markkinoilla.

Määräysten ja tarkastustulosten vastavuoroisen tunnustaminen

Selonteossa todetaan, että kansallisten määräysten ja tarkastusten vastavuoroisen tunnustamisen vaikutukset eivät ole helposti arvioitavissa. Siitä huolimatta kansallisten määräysten vastavuoroisen tunnustamisen ei odoteta aiheuttavan erityisiä ongelmia.

Valiokunta toteaa maatalouden ja elintarvikkealan muodostavan kuitenkin sellaisen sektorin, jossa erityisolosuhteiden takia kansallisten määräysten voimassa pitäminen ja niiden ensisijaisuus EY-direktiiveihin verrattuna saattaa olla tarpeellista ja tarkoituksenmukaista.

Elintarvikkeiden vapaan liikkumisen takia elintarvikkeiden valvonnan järjestäminen tulee korostumaan. Virallista elintarvikkeiden valvontaa koskeva EY-direktiivi jättää jäsenmailleen laajat valtuudet päättää valvonnan järjestämisestä. Euroopan tuomioistuimen mukaan systemaattiset kaikkiin tuotteisiin kohdistuvat tarkastukset eivät ole sallittuja ja pistokokeita voitaisiin tehdä vain erityisesti terveysriskejä epäiltäessä.

Valiokunnan käsityksen mukaan Suomen kannalta on tarvetta rajatarkastusten suorittamiseen enemmän kuin selonteossa on arvioitu. Vastavuoroisuusperiaatetta ja rajatarkastuksia on käsitelty konkreettisemmin tämän lausunnon muiden lukujen yhteydessä.

Elintarvikkeiden alkuperämaamerkinnot

Pakkausmerkinnot ovat tehokas tapa kertoa elintarvikkeiden tuoreudesta, sisällöstä ja alkuperästä. Viljelyolosuhteet sekä torjunta- ja lisäaineiden käyttö ja valvonnan tehokkuus vaihtelevat maittain. Terveelliseen ruokavalioon pyrittäessä elintarvikkeiden alkuperämaan tietäminen on kuluttajan kannalta tärkeä asia.

Selonteossa ei oteta selkeästi kantaa alkuperämaamerkintöjen pakollisuuteen tai niistä luopumiseen. Alkuperämaan määrittely tulee elintarvikkeiden osalta usein olemaan monimutkaisempaa kuin kulutustavaroiden osalta yleensä.

Valiokunta edellyttää hallituksen asettavan tavoitteeksi, että elintarvikkeiden päällykseen tulee aina merkitä tuotteen alkuperämaa. Alkuperämaan merkitsemistä tulee voida edellyttää myös puutarha- ja vihannestuotteiden kaupassa.

Edelliseen liittyen valiokunta pitää tärkeänä, että teollisuus ja kauppa velvoitetaan merkitsemään elintarvikkeiden pakkauspaivä. Kuluttajan kannalta vain säilyvyysajan tai viimeisen myyntipäivän merkitsemistä ei voida pitää riittävänä.

Puutarha- ja vihannestuotteet

Suomalainen puutarha- ja kasvihuonevihannestuotanto poikkeaa monella tapaa meitä eteläisempien maiden kasvihuonetuotannosta. Suomalaisten vihannesten, hedelmien ja marjojen laatua pidetään yleisesti korkeatasoisena. Tämä johtuu muun muassa ilmaston puhtaudesta, torjunta-ainelainsäädännön tiukkuudesta ja korkeatasoisesta viljelytekniikasta.

Suomessa oleva kasvihuonetuotanto on mitoitettu kotimaisen kysynnän mukaan ja tuotteiden hinnanmuodostus tapahtuu täysin kysynnän ja tarjonnan mukaan. Omavaraisuusaste on 65–100 %.

Lyhyemmän kasvukauden ja pienyritysvaltaisuuden johdosta suomalaiset tuotteet eivät tulisi selviytymään täysin vapaassa kilpailussa. Tästä syystä valiokunta pitää tärkeänä, että hallitus huolehtii riittävän tuontisuojaajan järjestämisestä suomalaisen puutarha- ja vihannestuotannon turvaamiseksi.

Todettakoon myös tässä yhteydessä, että vihannesten, hedelmien ja marjojen alkuperämaan ilmoittaminen on sekä kuluttajan että suomalaisten tuottajien edun mukaista.

Kalatuotteet

Kalan ja kalatuotteiden osalta EFTA-maiden ja EY:n välisissä keskusteluissa on alustavasti todettu mahdolliseksi pyrkiä vapaakauppaan.

EFTA-maiden käsityksen mukaan tämä voitaisiin toteuttaa ulottamalla kalakauppa EFTA:ssa sovitussa laajuudessa koskemaan koko EES-aluetta, mikä voisi tuoda mahdollisuuksia myös suomalaisen kalan viennille. EY:n komissio on esittänyt kalakaupan vapauttamisen kytkemistä kalastusoikeuskysymykseen.

Valiokunta pitää välttämättömänä, että kalakaupassa aina ilmoitetaan kalan alkuperämaa ja että kalakauppaa ei kytketä kalastusoikeuskysymykseen. Valiokunnan saaman selvi-

tyksen mukaan Suomen arvokalakannat eivät kestä kaikkien lajien osalta nykyistäkään pyyntiä puhumattakaan siitä, että kalastusta nykyisestäään lisättäisiin. Näin ollen valiokunta pitää välttämättömänä, että EY-maiden kalastusalueiden ei sallita harjoittaa kalastusta Suomen aluevesillä.

Kasvinsuojelusäännökset

Suomen nykyinen kasvinsuojelulaki sekä sen nojalla annetut säännökset ja määräykset sekä EY:n kasvinsuojeludirektiivit perustuvat YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestön FAO:n kasvinsuojelun yleissopimukseen. Täysin kattavaa analyysiä EY-direktiivien ja Suomen vastaavien säännösten välillä ei ole tehty. Kuitenkin Suomen ja EY:n määräyksissä on havaittavissa eroja. Edelleen EY:ssä on sallittu varsin paljon yksittäisiä jäsenmaita koskevia poikkeuksia direktiiveistä.

Suomessa on erityisiä määräyksiä sellaisten kasvintuhoojien leviämisestä, joita Suomessa ei ole tai jotka ovat erityisten torjuntatoimenpiteiden kohteena. Samoin niissä EY:n jäsenmaissa, joissa ei ole tiettyä kasvintuhoojaa, ovat voimassa tiukat määräykset. Sen sijaan valtioissa, joissa kyseistä tuhoojaa esiintyy, ei pidetä vastaavia määräyksiä tarpeellisina.

Valiokunta toteaa, että Suomen nykyisen hyvän kasvinsuojelutilanteen säilyttämisen kannalta olisi tärkeää, että EES-järjestelyn piiriin otettavien kasvinsuojelumääräysten kehittämistyöhön päästäisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan EY:ssä ollaan omaksumassa kasvitautilien torjunnan mahdollistava valtoiden rajoista riippumaton maantieteellinen aluejako. Valiokunta katsoo, että tätä aluejakoa kehitettäessä EES-alueen kattavaksi Suomen edut tulisi turvata.

Valiokunnan saaman selvityksen perusteella ei voida varmuudella yhtyä selonteossa esitettyyn johtopäätökseen, ettei EY:n kasvinsuojeludirektiiveihin sopeutuminen tuottaisi ylitse-pääsemättömiä vaikeuksia.

Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomessa vaarallisten kasvintuhoojien leviämisen estävää lainsäädäntöä ei heikennetä. Valiokunta katsoo myös, että Suomen etujen kannalta yksinomaan EY:n tuottajamaiden harjoittama valvonta ei ole riittävä.

Valiokunnan käsityksen mukaan kasvinsuojelusäännösten jättäminen EES-järjestelyn ulkopuolelle ei vaarantaisi Euroopan talousalueen luomiseen tähtäävän sopimuksen toteutumista eikä olisi muutoinkaan haitallista. Tästä syystä valiokunta katsoo, että mikäli mahdollista, kasvinsuojelua koskevat määräykset tulisi jättää sopimuksen ulkopuolelle.

Torjunta-aineet

Verrattaessa Suomen torjunta-ainelainsäädäntöä EY:n luonnokseen kasvinsuojeluaineiden hyväksymistä koskevaan direktiiviin on olennaisena erona varsinaisten torjunta-ainetuotteiden rekisteröimisen asemesta EY:ssä luettelon muodostaminen sallituista torjunta-aineiden tehoaineista. Toisaalta myös Suomessa käytännössä on ratkaisevaa tehoaineella tehdyt riskiarviot. EY:n direktiiviluonnoksen mukaan jossakin jäsenmaassa hyväksytty torjunta-aineen tehoaine olisi hyväksyttävä muissakin jäsenmaissa.

Suomen hyvästä kasvitauti- ja tuholaistilanteesta johtuen torjunta-ainevalikoima on Suomessa voitu pitää melko suppeana ja torjunta-aineiden hyväksymismenettely tiukkana.

Valiokunta toteaa, että direktiiviluonnoksen hyväksyminen merkitsisi Suomessa nykyistä laajempaa torjunta-ainevalikoimaa. Tämä aiheuttaisi paineita nykyistä haitallisempien torjunta-aineiden käytölle ja torjunta-aineiden käytön lisääntymiselle.

Valiokunta katsoo, että Suomen ympäristön laadun suojaamiseksi ja samalla kotimaisten elintarvikkeiden puhtausdun turvaamiseksi on tarpeen pyrkiä vaikuttamaan siihen, että Suomessa voitaisiin edelleen pitää torjunta-ainevalikoima mahdollisimman suppeana. Tämä edellyttäisi sitä, että Suomi voisi tehdä poikkeuksen direktiiviluonnoksen vaatimuksista tältä osin.

Lannoitteet

Käytettyjen lannoitteiden laadulla voidaan oleellisesti vaikuttaa maaperän ja elintarvikkeiden säilymiseen puhtaina. Suomen happamien maiden on todettu olevan herkkiä lannoituksen haitta-ainevaikutuksille.

Lannoitteiden raskasmetalleille, kuten kadmiumille ja muille haitallisille aineille tulee voida Suomessa asettaa omat rajat maaperän

saastumisen ehkäisemiseksi. Sama koskee kansanterveyden kannalta tarpeellisia vaatimuksia, kuten oikeutta lisätä seleeniä.

Suomessa lannoitteiden valmistus ja kehittäminen on perustunut voimakkaasti paikallisiin tarpeisiin ja maaperän erityispiirteisiin. Lisäksi lannoitteiden valmistus nojaa omaan maataloustuotantokseen. Suomalaiset lannoitteet ovat tästä syystä pääosin erilaisia kuin EY:ssä.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan EY:n nykyisillä direktiiveillä määritelty lannoitteiden analyysimenetelmät eivät ole ajan tasalla. Koska EY on merkinnyt analyysimenetelmiä koskevat direktiivit relevanteiksi, tämä saattaisi viitata uusimisajatuksen.

Selonteossa lähdetään siitä, että lannoitteiden tuonti Suomeen on ollut vähäistä ja että kotimaisille lannoitteille ja lannoitevalmisteille voitaisiin asettaa vaatimukset oman harkinnan mukaan.

Valiokunta edellyttää, että kaikille Suomessa käytettävillä lannoitteilla voidaan asettaa omat kansalliset laatuvaatimukset.

Rehut ja rehujen lisäaineet

EY:n jäsenmaat saavat kansallisesti päättää, mistä rehuista rehuseoksia saadaan valmistaa. Tietyistä teollisuuden prosessituotteista, joita valmistuksessa saadaan käyttää, on sen sijaan laadittu luettelo. Lisäksi hyväksytyistä rehujen lisäaineista on positiiviluettelo, joka on paljon laajempi kuin Suomen vastaava luettelo sisältäen muun muassa loisiin ja mikrobeihin vaikuttavia aineita, joita Suomessa ei ole hyväksytty. EY:n direktiivien muutosehdotuksessa siirryttäisiin negatiiviluetteloon, missä luetteloon vain ne rehuaineet, joita ei saa käyttää seosten valmistukseen näiden aineiden mahdollisten terveysriskien vuoksi.

Selonteossa todetaan, että direktiiveissä on samanlainen yleinen maininta kuin Suomen rehulaissa siitä, ettei rehu saa aiheuttaa vaaraa eläimen tai ihmisen terveydelle. Tämän pitäisi merkitä sitä, että myös rehun mikrobiologisen laadun tulisi olla hyvä. Valiokunnan saaman selvityksen perusteella on kuitenkin ilmeistä, ettei direktiiveissä ole minkäänlaista viitettä rehujen mikrobiologisen laaduntarkastuksen olemassaolosta. Suomessa rehun mikrobiologisella laaduntarkastuksella on ollut tärkeä asema laadun valvonnassa jo noin 30 vuoden ajan. Tällä hetkellä käytännöllisesti katsoen

kaikki maahan tuotavat eläin- tai kasvialkuperäiset rehut tarkastetaan mikrobiologisen laadun suhteen. Kotimainen valmistus on osin systemaattisen, osin pistokoeluonteisen vastaavan tarkastuksen alaisena. Valiokunta toteaa, että tämän pitkäaikaisen ja määrätietoisuuden työn tuloksena muun muassa salmonellabakteerien esiintymistodennäköisyys Suomessa käytettävissä rehuissa on olennaisesti pienempi kuin useimmissa muissa Euroopan maissa.

Koska EY:n tavoitteena on, että pääsääntöisesti EES-alueelta tulevien tuotteiden rajalla tapahtuvasta tarkastuksesta luovutaan, merkitsee edellä selostettu merkittävää mikrobiologisten riskien kasvua rehuteollisuudessa ja sitä kautta käyttäjätasolla siten, että vaikutukset lopulta ulottuisivat elintarvikkeisiin ja niiden kuluttajiin. Valiokunta toteaa, että selontekoon ei sisälly lainkaan mainittuun mikrobiologiseen tarkastukseen liittyviä näkökohtia.

Valiokunta kiinnittää myös huomiota siihen, että saadun selvityksen mukaan lisäksi kemialliset rehujen laatuun liittyvät analyysimenetelmät ovat vanhentuneita, mistä voi aiheutua negatiivisia terveydellisiä (esim. vierasainejäämät) tai kuluttajansuojellisia (esim. vakuustodistusarvot) vaikutuksia.

Rehuseokset edustavat 4 prosenttia ja rehuteollisuuden raaka-aineet 96 prosenttia rehuntuonnista. On välttämätöntä edelleenkin tarkastaa kaikki maahan tuotavat puheena olevat raaka-aineet, kuten esimerkiksi kalajauho, rehujauho ja soija salmonellan ja muiden tautien leviämisen vaaran takia. Vasta valmistettujen tuotteiden tarkastus ei olisi mielekästä, sillä esimerkiksi salmonella aiheuttaa koko rehutehtaan saastumisvaaran ja desinfiointitarpeen suurine taloudellisine vahinkoineen.

Selonteossa mainitun rehujen negatiiviluettelon käyttöön ottaminen EY:ssä ja sen soveltaminen EES:n alueella merkitsisi ilmeisesti myös rehuseoksiin käytettävien rehujen virallisten laatuvaatimusten poistumista. Ne korvautuisivat rehun toimittajan antamalla ilmoituksella, jonka esimerkiksi suomalainen maahantuojakauppa solmimassaan joutuisi hyväksymään. Tilanne muuttuisi aivan olennaisesti nykyisestä, jolloin maahantuotavan rehun on täytettävä säädetyt laatuvaatimukset ja jolloin viranomaisen yleensä vielä tarkastaa, täyttäväkö rehu nämä vaatimukset.

Rehuhygienia on Suomessa korkealla tasolla. Sen tähden rehulainsäädännön kohdalla Suomessa on edelleen välttämätöntä säilyttää

ns. positiiviluettelo. EY:ssä ollaan puolestaan siirtymässä rehujen lisäaineita koskevilta osin negatiiviluetteloon. Sen mukaisesti luetellaan vain ne rehuaineet, joita ei saa käyttää rehujen valmistukseen näiden aineiden sisältämien mahdollisten terveysriskien takia. Hyväksytyistä rehun lisäaineista vahvistettua lisäaineluetteloa ei ole syytä laajentaa yhtenäiseen käytäntöön EY:n normien kanssa. Mikrobi- ja loislääkkeiden käytön laajennusta ei tarvita Suomen oloissa. Myöskään antibioottien käytön laajentamista rehuissa ei voida hyväksyä.

Ns. avoimen vakuustodistuksen (vakuustodistus sisältää rehujen sisällöstä kaikki olennaiset tiedot, kuten käytetyt raaka-aineet, lisäaineet yms.) säilyttäminen Suomessa on välttämätöntä. Tiloilla käytetään huomattavasti omia rehuja ja täydennetään teollisia rehuja tiloilla tuotetuilla tai muutoin hankituilla raaka-aineilla. Tarvitaan tarkat tiedot teollisen rehuseoksen raaka-aineista, jotta välttyään yksittäisten raaka-aineiden yliannostukselta tai vajaukselta ja haitallisilta kombinaatiovaikutuksilta.

Valiokunta pitää tärkeänä, että rehujen ja raaka-aineiden mikrobiologiset tuontitarkastukset säilytetään.

Siementavara

Vertailtaessa siementavaran kauppaa koskiva Suomessa voimassa olevia säännöksiä ja määräyksiä EY:n direktiiveihin, voidaan laatuvaatimuksissa, näytteenotossa ja analysoinnissa havaita eroja. Harmonisointi ei kuitenkaan tuottane Suomelle suuria sopeutumiso ongelmia. Vertailu direktiiveihin osoittaa, että EY-laatuvaatimusten taso on jonkin verran Suomessa noudatettavaa tasoa alempi.

Olennaisimman ongelman kuitenkin aiheuttaisi se seikka, että EY:n piirissä siemenenä katsottaisiin hukkakaurasta puhtaaksi, vaikka siitä tarkastuksessa löytyisi hukkakauran siemen. Myöskään siemenviljelysten ei edellytetä EY:n alueella olevan vapaita hukkakaurasta.

Hukkakauran torjunnasta annetun lain mukaan ei Suomeen tuotua viljaa ja siementä, joissa on todettu esiintyvän hukkakauraa, saa myydä eikä luovuttaa viljelykäyttöön eikä muuhunkaan käyttöön, johon voi liittyä hukkakauran leviämisen vaara. Siemenkauppalaissäädännön nojalla on määrätty, ettei kotimainenkään siementavara saa sisältää hukkakau-

raa. Suomessa vielä siementuotantoviljelysten viljelytarkastus varmistaa viljelyksen hukkakaurattomuuden.

EY:n direktiivin hyväksyminen johtaisi Suomessa hukkakauran nopeaan leviämiseen ja kemiallisen torjunnan tarpeen lisääntymiseen.

Valiokunta pitää välttämättömänä, että maahantuotavan siementavaran hukkakaurattomuus turvataan EES-järjestelyn yhteydessä.

Eläinlääkintä

Selonteon mukaan relevantteina on päädytty pitämään noin 150 direktiiviä eläinlääkintätoimen alalla. Lisäksi valmisteltavana on lukuisia uusia direktiivejä. Tärkeimpiä ovat direktiivit, joiden tarkoitus on suojata ihmisten ja eläinten terveyttä.

Alkutuotteiden, kuten lihan, maidon, kananmunien ja myös kalan, elintarvikehygieenisen tason takaaminen on EY:ssä painottumassa alkutuotantoon maatiloilla ja eläinyksiköissä. Tätä täydentävät yksityiskohtaiset direktiivit tuotanto- ja jalostustiloista, esimerkiksi teurastamoiden ja meijerien rakenteista ja toiminnoista. Valvontaa täydentävät näytteenotot ja tarkastukset valmiista tuotteista. Yleisesti voidaan todeta, että eläinkunnasta olevien alkutuotteiden elintarvikehygieeninen taso täyttää Suomen asettamat ja kansainväliset normit. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan suomalainen elintarvike on kuitenkin useassa tapauksessa puhtaampi vaihtoehto.

Tarttuvien eläintautien osalta ei tilanne EY-maissa ja direktiivien antama suojelutaso ole vielä Suomen ja muiden Pohjoismaiden tilanteeseen verrattuna tyydyttävä. EY-alueella ajoittain esiintyvät eläintaudit, erityisesti suuja sorkkatauti ja sikarutto, sekä eläinten rokotukset näiden tautien varalta ovat laajalti estäneet paitsi eläinten myös eläinkunnan tuotteiden, esimerkiksi lihan, tuonnin.

EY on asettanut tavoitteeksi mainittujen tautien hävittämisen ja rokotusten lopettamisen vuoteen 1993 mennessä. Jos tämä tavoite toteutuu, ei tällaista estettä elintarviketuonnille enää olisi. Myös elävien eläinten, alkuiden ja sperman tuontimahtollisuudet lisääntyisivät tällöin.

Eräiden muidenkin eläintautien osalta olisi eläinten vapaassa tuonnissa ongelmia. Ne eivät kuitenkaan olisi ratkaisevia ja niiden osalta EY:ssä taso on nopeasti paranemassa.

On todettu, että EY:ssä direktiivien noudattaminen on huonoa ja että todellinen suojelutaso on siten oletettua heikompaa. Koska asiaan liittyy jäsenmaiden suuria taloudellisia intressejä, on odotettavissa, että EY:n sisäinen kontrolli voimistuu vuoteen 1995 mennessä.

Viimeisimmissä EY-EFTA -virkamiesneuvotteluissa on EY:n taholta esitetty, että maatalouteen liittyvät eläinlääkintämääräykset voitaisiin jättää EES-sopimuksen ulkopuolelle. Eteneminen tällä sektorilla tapahtuisi tällöin Luxemburgin sopimuksen ja bilateraalisten neuvottelujen kautta aihe kerrallaan.

Valiokunta katsoo, että Suomen etujen mukaista olisi, että eläinlääkintämääräykset jätettäisiin EES-sopimuksen ulkopuolelle.

Riippumatta siitä, sisällytetäänkö eläinlääkintämääräykset EES-sopimukseen vai ei, joudutaan Suomesta vietävien tuotteiden osalta noudattamaan EY:n asettamia vaatimuksia. Nämä ns. kolmansia maita koskevien direktiivien vaatimukset voidaan elintarvikehygieenisesti ja eläintautilien osalta täyttää.

EY:ssä elintarvikkeiden terveydellinen valvonta on suunnattu ensisijaisesti alkutuotantoon. Periaate ei toimi Suomessa, missä tilaluku ja pieni yrityskoko tekevät mahdolltomaksi yksityiskohtaisten vaatimusten soveltamisen ja valvomisen. Vierasainejäämien näytteenotto ei ole tarkoituksenmukaista jokaiselta tilalta.

Suomessa on myös omaksuttu käytäntö, jonka mukaan kuluttajille haitallisten antibioottien ja hormonien käyttö on kielletty alkutuotannossa. Lisäksi tautitilanne Suomessa on tällä hetkellä hyvä eikä ole tarvetta uusien rotujen maahantuontiin.

Nyt selonteossa on lähdetty siitä, että tuonti vapautuu ja eläintautilien leviäminen yritetään estää sekundäärisin toimin, jotka eivät kuitenkaan ole valiokunnan mielestä riittäviä.

Valiokunta pitää tärkeänä, että EES-järjestelyn yhteydessä estetään eläintautilitilannetta heikentävä tuonti sallimalla Suomelle oikeus pitää voimassa tiukat eläintautilääkärysensä. Myös kuluttajille haitallisten antibiootteilla lääkittyjen ja hormoneilla kasvatettujen eläinkunnan tuotteiden tuonti on voitava estää.

Elintarvikemääräykset

Valiokunta yhtyy selonteossa esitettyyn näkemykseen siitä, että elintarvikealan EY-integraatio on eräs laajimmista harmonisoinnin osaluista kaupan teknisten esteiden poistamis-

sa. Useissa kohdin harmonisointi ei tuota Suomelle ongelmia. Valiokunta katsoo kuitenkin, että muun muassa terveydellisten tai ympäristönsuojelullisten syiden vaatiessa tulee Suomessa voida antaa kansallisia EY-maista poikkeavia määräyksiä. Mahdollisten ongelmakohtien tarkka luettelointi ei ole vielä mahdollista, koska monet keskeiset EY-säännökset ovat vielä keskeneräisiä.

Suomen tuontielintarvikkeiden valvonta on tällä hetkellä tiukkaa ja tästä syystä Suomen elintarvikkeiden hygienian taso on korkea. Myös tulevaisuudessa on voitava taata elintarvikkeiden korkea laatu.

Elintarvikehuolto Suomessa on pyritty järjestämään siten, että ruoka siirtyy mahdollisimman nopeasti, puhtaana ja tuoreena kuluttajalle. Pitkät kuljetukset EY:n alueelta edellyttävät runsaampaa säilöntäaineiden käyttöä tai säteilyttämistä, joka ei ole Suomessa sallittua.

Cassis de Dijon -periaate soveltuu huonosti helposti pilaantuviin elintarvikkeisiin. Samoin tarkastustulosten vastavuoroinen hyväksyminen voi johtaa siihen, että kuluttajat joutuvat syömään Suomessa laadultaan huonompaa, keinotekoisesti pitkään säilyväksi tehtyä ruokaa, jonka terveydelliset vaikutukset selviävät vasta ehkä vuosien jälkeen. Lisäainejäämien havainnointi on erityisen ongelmallista.

Suomen elintarvikehygienian on kansainvälisesti katsottuna korkealla tasolla. Siirtyminen EY:n käytäntöön tulisi monissa tapauksissa merkitsemään lisäaine- ja vierasainepitoisuuksien raja-arvojen asettamista Suomessa vieraiden menetelmien ja aineiden pohjalta. Tyypillinen esimerkki tästä on elintarvikkeiden säteilytys. Suomessa ei ole tarvetta säteilyttämisen hyväksymiseen, sillä pakkaustekniikka ja hygieniat eivät edellytä mikrobien tuhoamista.

Suomen kannalta vaatimus tuotteen ja keskeisten raaka-aineiden alkuperämaan ilmoittamisesta on ehdoton. Kuluttajan kannalta tällä asialla on merkitystä muun muassa laatua, säilyvyyttä ja käyttöominaisuuksia arvioitaessa.

Valiokunta yhtyy selonteossa esitettyyn näkemykseen, että eräiltä osin tarvitaan edelleen kansallisiin tarpeisiin perustuvaa elintarvikelainsäädäntöä. Elintarvikkeiden valvonnan tasoa ei saa myöskään alentaa yhdistymiskehityksen seurauksena. Rajalla tehtävien tarkastusten tulee olla mahdollisia ainakin pistokokein ja osin laajempinakin.

Ulkomaalaisomistuksen rajoittaminen

Metsätalouden merkitys niin kansantaloudellisesti kuin aluepoliittisesti on keskeistä. Metsäteollisuusyhtiöt ovat myös huomattavia maa- ja metsäalueiden omistajia. Valiokunta edellyttää hallituksen kansallisen edun vuoksi rajoittavan metsäteollisuuden ulkomaisen omistuksen sellaiselle tasolle, joka takaa päättävävalan säilymisen kansallisella pohjalla. Tämän vuoksi tulee tehostaa yritysten fuusiovalvontaa ja säilyttää riittävän varoin maanhankintaoikeuslain voimassaolo. Valiokunta edellyttää niin ikään hallituksen toimivan siten, että maa-

pohjan, metsien ja rantojen sekä muiden keskeisten luonnonvarojen omistus ja päätösvalta säilyy suomalaisissa käsissä.

Myös muut oikeudet, kuten metsästys-, kalastus- ja jokamiehenoikeudet tulee säilyttää kansallisen päätösvallan piirissä.

Edellä olevan perusteella maa- ja metsätalousvaliokunta esittää kunnioittaen lausuntoaan,

että ulkoasiainvaliokunta laatiessaan mietintöään ottaisi huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa varapuheenjohtaja Rajamäki, jäsenet Apukka, Jokiniemi, Kettu-

nen, Laitinen, Ollila, Saapunki, Savela, Tähkämaa, Törnqvist ja Westerlund sekä varajäsenet Perho, Pulliainen, Röntynen ja Säilynoja.

EDUSKUNNAN
SOSIAALIVALIOKUNTA

Liite 9

Helsingissä

17 päivänä toukokuuta 1990

Lausunto n:o 2

Ulkoasiainvaliokunnalle

Ulkoasiainvaliokunta on 15 päivänä maaliskuuta 1990 pyytänyt eduskunnan päätöksen mukaisesti sosiaalivaliokunnan lausuntoa valtioneuvoston selonteosta eduskunnalle Suomen suhtautumisesta Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen.

Asian johdosta ovat valiokunnassa olleet kuultavina työministeri Matti Puhakka, sosiaali- ja terveysministeri Mauri Miettinen, ministeri Tuulikki Hämäläinen, apulaissihteeri Magnus Eriksson eduskunnasta, osastopäällikkö Matti Salmenperä, apulaisosastopäällikkö Juhani Lönnroth, toimistopäällikkö Ilse Koli, hallitusneuvos Esa Lonka, vanhempi hallitussihteeri Harri Skog, ylitarkastaja Leo Suomaa ja kansainvälisten asiain sihteeri Jussi Toppila työministeriöstä, kansliapäällikkö Kari Puro, osastopäällikkö Jukka Rantala, apulaisosastopäällikkö Jorma Perälä, apulaisosastopäällikkö Ilkka Suojasalmi, toimistopäällikkö Helena Puro, hallitusneuvos Tuulikki Haikarainen, ylitarkastaja Matti Kari, nuorempi hallitussihteeri Katriina Alaviuhkola ja oikeustieteen kandidaatti Pekka Nurminen sosiaali- ja terveysministeriöstä, toimistopäällikkö Eikka Kosonen, kaupallinen neuvos Per-Mikael Engberg ja ulkoasiainsihteeri Pauli Mäkelä ulkoasiainministeriöstä, lainsäädäntöneuvos Tytti Tunturi valtiovarainministeriöstä, pääjohtaja Vappu Taipale, ylitarkastaja Aulikki Rautavaara ja lakimies Erkki Kemppainen sosiaalihallituksesta, toimistopäällikkö Jukka Kallio työsuojeluhallituksesta, tasa-arvovaltuutettu Paavo Nikula, suunnittelupäällikkö Heikki Karapuu Kansaneläkelaitoksesta, pääjohtaja Jorma Rantanen työterveyslaitoksesta, osastopäällikkö Pentti Koivistoinen Eläketurvakeskuksesta, pääsihteeri Eeva-Liisa Tuominen tasa-arvoasiain neuvottelukunnasta, pääsihteeri Risto Laakkonen siirtolaisasiain neuvottelukunnasta,

pääsihteeri Aini Merentie valtakunnallisesta vammaisneuvostosta, pääsihteeri Heli Santala valtion nuorisoneuvostosta, sosiaalsihteeri Markku Toropainen ja tutkimussihteeri Peter J. Boldt Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestöstä, osastopäällikkö Jukka Ahtela Suomen Työnantajain Keskusliitosta, työvoimapolitiittinen asiamies Martti Huttunen Liiketyönantajain Keskusliitosta, sosiaalipoliittinen sihteeri Jukka Vainio ja työehtoasiainsihteeri Raila Kangasperko Toimihenkilö- ja Virkamiesjärjestöjen Keskusliitosta, koulutuspoliittinen sihteeri Heikki Liede ja apulaisosastopäällikkö Markku Lemmetty Akavasta, järjestöpäällikkö Matti Hynynen Suomen Teknisten Toimihenkilöjärjestöjen Keskusliitosta, toimitusjohtaja Risto Kausto ja yhteysjohtaja Pertti Laesvuori Työeläkelaitosten Liiton edustajina, toimitusjohtaja Tapani Miettinen ja lakimies Marketta Joutsiniemi Tapaturmavakuutuslaitosten Liitosta, osastonjohtaja Keijo Hyvönen ja jaostopäällikkö Kaarina Knuuti Maataloustuottajain Keskusliitosta, yhteyspäällikkö Thomas Palmgren Pienteollisuuden Keskusliitosta, johtaja Risto Suominen Suomen Yrittäjien Keskusliitosta, toiminnanjohtaja Leif Rönnerberg Sosiaaliturvan Keskusliitosta, johtaja Olavi Koivukangas Siirtolaisuusinstituutista, ohjelmajohtaja Sami Mahkonen Mannerheimin Lastensuojeluliitosta, pääsihteeri Hannu Tolonen Suomen Ylioppilaskuntien Liitosta sekä professori Niklas Bruun ja tutkija Pekka Kosonen.

Valiokunnan edustajat ovat tutustuneet Kööpenhaminassa Tanskan EY-ratkaisuihin ja menettelytapoihin sekä sosiaaliturvan järjestämisen keinoihin, Brysselissä EY:n komission ja talous- ja sosiaalikomitean näkemyksiin EY:n lähivuosien toiminnasta ja EFTA-EY-ratkaisun vaikutuksista erityisesti liikkuvuuden ja sosiaalipolitiikan alalla sekä Strasbourgissa Euroo-

pan neuvoston sosiaalisektorin toimintaan ja sosiaalisen peruskirjan ratifiointinäkymiin. Valiokunnan edustajat saivat Brysselissä selostuksen myös Euroopan teollisuus- ja työnantajakeskusjärjestöjen liiton (Union of Industrial and Employers' Confederations of Europe) ja Euroopan ammatillisen yhteisjärjestön (European Trade Unions' Confederation) suomalaisilta edustajilta.

1. Yleisiä näkökohtia

EES-sopimuksen tulee tukea ja vahvistaa suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan säilyttämistä ja kehittämistä. Tähän antaa omalta osaltaan mahdollisuuksia hyvin hoidettu talous, jonka varmistamisesta osaltaan lähtevät suunnitelmat EES-ratkaisuksi. Suomen avoimelle kansantaloudelle on ulkomaankauppa tärkeää. Sosiaalipolitiikan kehittäminen on pitkällä aikavälillä mahdollista vain talouden salliessa sen. Toisaalta talouselämän toiminnalle antaa sosiaalipolitiikka toimintaedellytyksiä. Suomen talouden ja sosiaalipolitiikankin kannalta myös EES-järjestelyn ulkopuolelle jääminen merkitsee valintaa, joka valiokunnan mielestä saattaa vaikeuttaa yhteiskunnan kehittämisen edellytyksiä. Euroopan talousaluetta koskevassa keskustelussa on varsin suuressa määrin korostettu elinkeinotoimintaan, kilpailuun ja liikkuvuuteen perustuvia tekijöitä. Näitä tuleekin käyttää välineinä ihmisten Euroopan luomiseen, hyvinvoinnin sekä vapauden, tasa-arvon ja keskinäisen vastuun toteuttamiseen.

Euroopan yhteisöidenkin piirissä on korostettu Yhdistyneiden Kansakuntien ja sen alajärjestöjen sekä Euroopan neuvoston piirissä syntyneiden asiakirjojen tavoitteita lähtökohtana sosiaalisen ulottuvuuden kehittämiselle. Näiden asiakirjojen huomioon ottaminen myös EES-sopimusta tehtäessä on tärkeää, koska ne sisältävät sellaisia lähtökohtia ja periaatteita, jotka merkitsevät eurooppalaisittain tärkeiden perusoikeuksien toteuttamista.

Euroopan talousalueen vaikutuksilla ihmisten jokapäiväiseen elämään on edellä sanotun mukaisesti oltava keskeisin sija sopimuksessa. Tästä syystä tulee niin talousaluetta luotaessa kuin sen myöhemmässä toiminnassa painokkaasti ottaa huomioon kaiken sellaisen toiminnan mahdollisuuksien parantaminen, joka lisää kaikkien tasavertaisia mahdollisuuksia päästä

osalliseksi hyvinvoinnista ja parantaa heikoman suojaa. Kaikkien vähimmäistoimeentulo on turvattava.

Yhdentymiskehityksen suurin vaikutus on sopimusjärjestelyjen seurauksena syntyvä kiristynyt kilpailu, pääoman, yritysten ja työvoiman liikkuvuus sekä kaupan avautuminen. Tästä syystä on ensiarvoisen tärkeää selvittää työllisyyden ylläpitämiseen, yritysten kilpailukykyyn säilyttämiseen ja aktiiviseen työvoimapolitiikkaan liittyvät tekijät. Mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tulee ryhtyä tarvittaviin elinkeino- ja sosiaalipoliittisiin sekä työoikeutta koskeviin toimenpiteisiin yhdentymisen haittojen ehkäisemiseksi ja mahdollisuuksien hyväksi käyttämiseksi sekä varsinkin pienen ja keski-suuren teollisuuden toimialoittaisten edellytysten vahvistamiseksi.

Euroopan yhteisöissä saattaa taloudellisen toiminnan kannalta myönteisten vaikutusten seurauksena olla perinteisesti pohjoismaisen sosiaalipolitiikan tukipilareina pidettyjen asioiden kannalta joitakin uhkaaviakin vaikutuksia. Kilpailu- ja elinkeinopolitiikka voi ainakin pitkällä aikavälillä verotusta ja kaupan teknisiä esteitä koskevilla yhdenmukaistavilla ratkaisuilla vaikuttaa kielteisesti julkisten, yhteisten palvelujen järjestelmään ja sen rahoitukseen. Suomalaisten perusturvallisuuden ja hyvinvoinnin rakentamisessa on julkisilla palveluilla tulonsiirtojen ohella varsin keskeinen sija. Peruspalvelujen säilyttäminen on turvattava.

Pohjoismainen sosiaalipoliittinen ajattelu perustuu maassa asumisen periaatteelle, toisin sanoen maassa asuvan yksilön tukemiseen joko ansioon suhteutetun turvan tai vähimmäisturvan kautta. EY:n sosiaaliturva rakentuu enemmän työsuhteen periaatteelle, toisin sanoen työntekijän turvaan laajennettuna hänen perheenjäseniinsä. Kyseessä on eräältä osin varsin perustavanlaatuisen sosiaaliturvajärjestelmien ero. Se saattaa Suomen kannalta johtaa siihen, että joissakin tapauksissa maksamme maassa asuville ja maasta muuttaville henkilöille tukea, jonka he periaatteessa olisivat oikeutettuja saamaan jonkun muun valtion kustannuksella. Maassa asumiseen perustuvat yksilölliset oikeudet ja niiden kehittäminen on turvattava. Kohtuuttomuudet etuuksien maksamisessa ja maasta viennissä on kuitenkin estettävä. Euroopan yhteisöissä näyttää myös kiinnostus sosiaaliturvan kehittämiseen lisääntyneen pyritäessä tehostamaan yhteismarkkinoiden toimintaa. EFTA-maiden kannalta tätä on pidet-

tävä myönteisenä kehityksenä, kun se laajentaa sosiaalipolitiikan sisältöä pohjoismaiseksi, ihmisten omaan asemaan perustuvaksi yksilölliseksi oikeudeksi perustavanlaatuiseen turvallisuuteen.

Joulukuussa 1989 EY hyväksyi yhteisön julistuksen työntekijöiden sosiaalisista perusoikeuksista. Julistus sisältää pääasiassa työntekijöitä ja heidän oikeuksiaan, mutta myös miesten ja naisten tasavertaista kohtelua, lasten ja nuorten suojelua, vanhuksia ja vammaisia koskevia tavoitteita. EY:n komissio pyrkii puolestaan direktiivein, suosituksin ja toimenpideohjelmahdotuksin vaikuttamaan sosiaalisten perusoikeuksien kehittämiseen. Ohjelmassa on muun muassa vammaisten työssäkäyntiä ja vanhusten asemaa koskevien ehdotusten tekeminen.

EY:n sukupuolten tasa-arvoa koskevat määräykset ovat ensisijaisesti työelämää koskevia. Suomen säännökset vastaavat varsin hyvin EY:n säännöksiä. Käytännön sovellutuksissa on eroja, jotka EY:n tuomioistuimen käytännön perusteella saattavat vaikuttaa Suomeenkin.

Vammaisten aseman kehittämisessä keskeisesti esillä ovat työntekoa koskevat asiat, joskin myös eri toimintojen, liikkumisen ja asumisen helpottaminen ovat esillä. EY:llä on vammaisten asemaan liittyviä direktiivejä valmisteilla ja ohjelmia toteutettavana. Suomen tulee mahdollisuuksien mukaan osallistua vammaisten aseman kehittämistä koskevaan työhön ja vaikuttaa vammaisten yhteiskuntaan integroinnin periaatteen vahvistamiseen.

EY:n sosiaalisten perusoikeuksien julistuksen mukaan jokaisella kansalaisella tulee olla riittävä sosiaaliturva. Vähimmäistoimeentulo ja asianmukainen sosiaaliapu on turvattava myös työmarkkinoiden ulkopuolella oleville. Tässä suhteessa EY:ssä käytävä keskustelu sekä sen suositukset ja ohjelmat näyttävät olevan jäljessä Suomen vähimmäistoimeentulojärjestelmästä ja peruspalveluista.

Hyvinvointiyhteiskunnan ylläpitämistä saat-
taa vaikeuttaa Euroopan yhteisöissä suunnitteilla oleva verotuksen harmonisointi ja valtioiden välinen kilpailu kansainvälisestä pääomasta, jotka saattavat johtaa hyvinvoinnin kannalta ongelmallisiin ratkaisuihin. Kun verotusta pyritään esimerkiksi tasaamaan kauppapoliittisista tai alentamaan finanssipoliittisista syistä, saattaa korkean verotuksen maissa välttämättömyys alentaa verotusta aiheuttaa sosiaalipoli-

tiikkaa vaarantavia valtion tulojen menetyksiä varsinkin silloin, kun tulonsiirrot rahoitetaan ensisijaisesti veroilla eikä vakuutusmaksuilla. Veropoliittisin ratkaisuin on myös ylläpidettävä hyvää työllisyyttä. Työvoimavaltaisten yritysten toimintakyvyn turvaamiseksi ja työpaikkojen säilymiseksi Suomessa on uudistettava palkkaperusteisina kerättävien sosiaaliturvamaksujen rahoitusjärjestelmää. Tämä on otettava huomioon myös Suomessa tuloverotuksen ja kulutusverotuksen sekä sosiaaliturvamaksujen tasoa ja kohtaantoa suunniteltaessa. Sosiaaliturvan rahoitus on turvattava kaikissa olosuhteissa.

Euroopan yhteisöjen direktiivien ja asetusten tuomioistuinkäytännössä näyttää olevan tärkeää, minkä Rooman sopimuksen artiklan nojalla ne on annettu. Suomen on pyrittävä vaikuttamaan siihen, että sosiaalipolitiikkaa sivuavatkin säännökset annetaan tätä koskevien Rooman sopimuksen artiklojen nojalla. Jos ne annetaan kaupan ja talouselämän säännösten heijastuksina, saattaa tulkintakin olla ensisijaisesti taloudellinen. Vastaavasti valiokunnan saaman tiedon mukaan kansallisen lainsäädännön kansalaisten perusoikeussäännöksillä on merkitystä EY:n tuomioistuinkäytännössä, joten tätä lainsäädäntöä on Suomessa kehitettävä. Kehittämisessä on otettava huomioon myös Euroopan yhdentymisen vaatimat näkökohdat.

Kun EES-järjestelyn taustalla oleva säännöstö on ilmeisesti varsin nopeasti muuttuvaa lähivuosina, tulee Suomen varmistaa riittävät mahdollisuudet osallistua säännösten valmisteluun jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, ensisijaisesti jo komiteoissa. Suomen tulee myös varata mahdollisuudet tarvittaessa poiketa sellaisista sosiaalipolitiikan alaan kuuluvista säännöksistä, joita ei voida sovittaa meidän jossain määrin poikkeaville periaatteille rakentuvaan sosiaalipolitiikkaamme, sekä muutoinkin kansallisesti säädöstää työympäristöä koskevaa ja sosiaalipoliittista normistoamme tarkoituksenmukaiseksi myös kansainvälistä soveltamista silmällä pitäen.

Edellä sanottuun viitaten sosiaalivaliokunta korostaa sitä, että työelämän ja sosiaalipolitiikan alan valmisteluun niin kotimaassa kuin EFTA:n, EES:n ja EY:nkin piirissä varataan riittävät voimavarat ja luodaan työmarkkinaosapuolille tosiasialliset mahdollisuudet osallistua valmisteluun. Työmarkkinaosapuolten osallistumismahdollisuuksien varmistaminen on tärkeää, kun keskieuropalainen sosiaali-

turva keskeisesti rakentuu työntekijän sosiaaliturvaan, joka laajennetaan hänen perheelleen. Myös muiden kansalaisjärjestöjen, kuten kuttaja-, nuoriso-, opiskelija-, vammais- ja pienyrittäjäjärjestöjen asemaa on vahvistettava asioiden valmistelussa EY:n päätöksenteon tapaan. Samoin tulee varautua riittävin voimavaroin EES-säännösten kansalliseen soveltamiseen sekä lisäämällä tarvittaessa henkilöstöä että kouluttamalla nykyistä työvoimaa.

Valmistelun pohjaksi välttämätön tutkimustyö on vasta alkamassa. Sen vuoksi on kiireellisesti varmistettava tarvittavan tutkimuksen suunnittelu, voimavarat ja rahoitus.

Edellä sanotut valmisteluun osallistumisen näkökohdat tulee ottaa huomioon myös luotaessa EES:n päätöksentekojärjestelmää. Yhteistyömuotoja on kehitettävä siten, että muun muassa sosiaalipolitiikan alalla voidaan käyttää hyväksi parlamentaarikkojen asiantuntemusta vahvistamalla EFTA-parlamentaarikkojen työmuotoja. Näin voidaan osaltaan varmistaa eduskunnan mahdollisuudet ennakolta vaikuttaa lainsäädäntöä vaativien kysymysten käsittelyyn. Erikoisvaliokuntien on oman toimialansa osalta oltava keskeisesti mukana EES-päätöksenteossa.

Euroopan talousaluetta koskevassa sopimuksessa tulee varata riittävä siirtymäaika kansallisen lainsäädännön sopeuttamiseksi ilmeisesti pohjana olevaan Euroopan yhteisöjen säännöstöön, koska edellä sanotusta poikkeavista periaatteista sekä liikkuvuuden ja sosiaaliturvan siirtymisen säännöksistä johtuen tarvitaan valmistautumisaikaa.

2. Sosiaaliturvasopimusjärjestelyt

Valiokunnan saamien tietojen mukaan on Euroopan talousalueen luomisesta käydyistä keskusteluissa sosiaaliturvan neuvottelupohjaksi ollut eniten esillä Euroopan yhteisöjen asetus 1408/71. Sosiaalivaliokunta pitää kuitenkin tärkeänä, että selvitetään myös muut mahdolliset järjestelyt sosiaaliturvan koordinoimiseksi Euroopan talousalueella, koska Euroopan yhteisöjen soveltama työntekoon ja perhekohtaisiin etuuksiin perustuva järjestelmä on hankala yhteensovittaa suomalaisen yksilökohtaisen ja maassa asumiseen perustuvan sosiaaliturvajärjestelmän kanssa. Suomen on varauduttava siihen, että tarvittaessa voidaan toteuttaa sosiaaliturvajärjestelmien koordinoi-

minen EES-maiden kesken Euroopan neuvoston sosiaaliturvasopimuksella tai Suomen muiden EES-maiden kanssa tekemillä kahdenvälisillä sopimuksilla, joita Suomella on jo varsin monen maan kanssa.

Euroopan yhteisöjen asetuksen 1408/71 hyväksyminen pohjaksi sosiaaliturvajärjestelmien kansainväliselle yhteensovitukselle edellyttää ilmeisesti asetukseen tehtäviä muutoksia. Suomen tuleekin toimia aktiivisesti ensivaiheessa EFTA-maiden kesken, jotta asetuksen muutoksilla ja sen liitteillä voidaan helpottaa Suomen sosiaaliturvajärjestelmän yhteensovitusta muiden maiden järjestelmien kanssa.

Sopimusjärjestelyillä vaikutetaan tosiasiallisesti Suomen omaan päätösvaltaan, vaikka muodollisesti sosiaalipoliittinen lainsäädäntö onkin kansallista. Mahdollisuus viedä etuuksia mukanaan muihin maihin vaikuttaa sosiaaliturvan kehittämisen mahdollisuuksiin, mistä syystä Suomen itsenäisen päätösvallan säilyttäminen mahdollisimman laajana on välttämätöntä. Lisäksi pitkällä aikavälillä eurooppalainen sosiaaliturva on eräiltä osin ilmeisesti yhtenäistymässä, mutta tämäkään ei saa merkitä sosiaaliturvan harmonisointia alaspäin. Sosiaalivaliokunta edellyttää hallituksen huolehtivan siitä, että suomalainen sosiaaliturva säilytetään vähintään nykyisen tasoisena ja että sen kehittämiselle luodaan edellytyksiä.

Sosiaaliturvan eurooppalainen yhtenäistyminen on tärkeää, koska Euroopan yhteisöissä näyttää kilpailukykytekijöillä olevan suuri vaikutus, ja tuotannolla on ainakin jossain määrin taipumusta siirtyä alhaisten palkkojen ja alhaisen sosiaaliturvan maihin. Tähän kysymykseen on myös EY:ssä kiinnitetty huomiota. EY:ssä tapahtuva sosiaalipoliittisen lainsäädännön kehittäminen johtuu ainakin osittain tästä. Koulutuksesta ja muista tuotannon tekijöistä johtuvista syistä ei työnteen siirtäminen halpojen tuotantokustannusten maihin ainaakaan korkean teknologian aloilla näytä olevan kovin suurta. Suomessa tehtävässä työssä on noudatettava Suomen pakottavaa lainsäädäntöä ja sopimuksia.

Sopimusjärjestelyt muuttavat joka tapauksessa Suomen nykyistä sosiaaliturvasopimusverkostoa. Mikäli EES-sopimukseen liittyvien maiden sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovituksen perustaksi tulee Euroopan yhteisöjen asetus 1408/71, merkitsee se, että huomattava osa Suomen nykyisistä kahdenvälisistä sosiaaliturvasopimuksista ja pohjoismainen sosiaali-

turvasopimus korvautuvat kyseisellä asetuksella ja samalla Suomi ratkaisee sosiaaliturvasopimusten solmimista koskevan ongelman yhdellä kertaa 17 maan kanssa. Koska kuitenkin sosiaaliturvasopimukset saattavat koskea tapauksia ja henkilöitä, joihin asetusta 1408/71 ei sovelleta, tulee Suomen pyrkiä kyseisen asetuksen sallimalla tavalla estämään nykyisen sopimusverkoston huononeminen. Pohjoismaisella yhteistyöllä on pitkät perinteet ja sosiaaliturvasopimusta voidaan pitää tämän yhteistyön olennaisena ilmentymänä. Samalla Pohjoismaiden yhteistyö antaa mahdollisuuksia painottaa näissä maissa vallalla olevan sosiaalipoliittisen ajattelutavan huomioon ottamista yhdentymiskehityksessä.

Suomalaisen työntekoa ja sosiaaliturvaa tulee koskemaan kansainvälisesti liikkuvien henkilöiden kohdalla muikin kuin Suomen lainsäädäntö. Tärkeää kuitenkin on, että Suomessa asuva voi kansallisesta lainsäädännöstämme päästä selville omasta asemastaan. Tämän takia tulee EES-ratkaisun seurauksena sovellettavaksi tuleva normisto siirtää mahdollisimman laajasti myös kansalliseen lainsäädäntöön.

EY:n asetukset 1408/71 ja 1612/68 sisältävät omat täytäntöönpanokoneistonsa. Suomen ja muiden EFTA-maiden kannalta on tärkeää, että nämä maat pääsevät vaikuttamaan kyseisten asetusten täytäntöönpanoon olivatpa EES-sopimuksen mukaiset täytäntöönpanoelimet EY:n nykyisiä toimielimiä tai erikseen EES-järjestelyssä perustettuja elimiä. EES-sopimuksessa on lähtökohtana oltava Suomen osallistuminen asetuksen 1408/71 ja asetuksen 1612/68 EES-maita sitovaan täytäntöönpanoa koskevaan päätöksentekoon.

Sopimusjärjestelyt muuttavat eräissä tapauksissa Suomen eduksi Suomeen tulevien sosiaaliturvaa. Näin käy erityisesti pohjoismaisen paluumuuton suhteen.

Mikäli EES-sopimukseen liittyvien maiden sosiaaliturvajärjestelmien kansainvälisen yhteensovituksen perustaksi tulee EY:n asetus 1408/71 ja sitä sovelletaan myös EFTA-maiden kesken, on samanaikaisesti huolehdittava nykyisten kahdenvälisten sopimusten sekä pohjoismaisen sosiaaliturvasopimuksen niiden osien voimassapitämisestä, joita mainittu asetus ei korvaa, sekä mainittujen sopimusten soveltamisesta henkilöihin, joita EY:n asetus 1408/71 ei koske.

Suomessa asuvien henkilöiden sosiaaliturvan kokonaisuuden tulee ilmetä kansallisesta

lainsäädännöstä, mistä syystä sopimusjärjestelyistä johtuvat muutokset tulee myös siirtää kansalliseen lainsäädäntöön.

Suomen tulee EES-sopimuksen perusteella voida täysivaltaisesti osallistua EY:n asetuksen 1408/71 ja 1612/68 täytäntöönpanoelinten työskentelyyn, koska päätökset sitovat välittömästi Suomeakin.

3. Työvoiman liikkuvuus ja sosiaaliturva

Väestöpolitiikka ja liikkuvuus

Euroopan yhteisöjen työvoiman vapaan liikkuvuuden periaate on vahvistettu Rooman sopimuksessa. EY:n tavoitteena on poistaa liikkuvuuden esteitä. Työvoiman liikkuvuus ja siihen liittyvä sosiaaliturva on yksi EY:n neljästä vapaudesta.

Muuttoliikkeen suuruuden määräytymisessä on keskeisintä lähtömaan työntö- ja vastaanottajamaan vetotekijöiden samanaikainen esiintyminen. Kokemusten perusteella työvoiman liikkuvuuden laillisten esteiden poistaminen ei sanottavasti lisää liikkuvuutta, koska muuttamisen syyt ovat taloudellisia ja yhteiskunnallisia. Tulevalla EES-alueella työvoiman kysynnän ja tarjonnan alueellinen epätasapaino on ilmeinen. EY-maiden keskimääräinen työttömyysaste on huomattavasti korkeampi kuin Suomen. Erityisesti nuorisotyöttömyys on siellä ongelma. Tilanne on ilmeisesti eräiltä osin samantapainen kuin Suomen ja Ruotsin välisessä muuttoliikkeessä 1960—70-lukujen taitteessa.

Suomen lähtökohtana tulee olla, että työvoiman tarve tyydytetään ensisijaisesti kotimaisin voimin. Tässä suhteessa Suomella saattaa olla ongelmia. Muun muassa työelämän laadullinen parantaminen ja koulutuksen tehostaminen antavat mahdollisuuksia pitää työvoiman kotimaisuusaste kohtuullisen korkeana. Euroopan yhentyminen tuskin tuo Suomeen suuria väestömääriä. Suomi sijaitsee Euroopan talousalueen reunalla, ilmasto, kieli ja kulttuuri ovat keskimääräisesti varsin eriäviä. Yleensäkin EY:n sisäinen muuttoliike on ollut suhteellisen vähäistä. Ruotsinsuomalaisten paluumuuttoa saattaa esiintyä, joskin nykyisin Pohjoismaiden välinen muuttoliike on vähäistä ja tasapainoista. Ammattialoilla, joissa Suomessa on työvoimapula, muuttajien saaminen Suomeen saattaa jopa osoittautua välttämättömäksi.

Tällöin saattaa paluumuuttajien houkuttelemisen olla tarkoituksenmukaista. Toisaalta samoilla aloilla on Pohjoismaissa yleisesti työvai-
mapulaa. Merkittävämpää saattaaakin olla Itä-Euroopasta kohdistuva paine muuttaa Suomeen, mikä on EES-sopimuksesta riippumaton asia.

Suomen maahanmuuttopolitiikkaa tulee muuttaa avoimempaan ja inhimillisempään suuntaan. Asunto-ongelmat on ratkaistava, lasten koulutuksen joustavuutta ja kielikoulujen määrää on lisättävä sekä palkka- ja hintatason suhteen on vastattava muuta Eurooppaa.

Euroopan yhteisöjen alueelle saattaa muutoliike myös jonkin verran lisääntyä, kun EY:n uusimmat jäsenet Espanja ja Portugali tulevat täysipainoisesti mukaan yhteisiin työmarkkinoihin. Näistä maista Suomeen muuttaminen on tuskin suurta.

Suomi on perinteisesti ollut siirtolaisia luovuttava maa. Viimeisten sadan vuoden aikana on laskettu noin miljoonan suomalaisen muutaneen ulkomaille, joista noin neljännes on palannut. Toisaalta Suomesta muuton luonne on muuttunut. Ihmiset lähtevät lyhyeksi ajaksi työhön Keski-Eurooppaan. Myös osan vuotta Etelä-Euroopassa viettävien eläkeläisten määrä on kasvanut. Ulkomailta opiskelevien määrän lisääntyminen on tärkeää. Nämä samoin kuin korkeasti koulutetut ulkomaisissa yrityksissä palvelevat tuovat Suomeen samalla arvokasta taitotietoa. Toisaalta tällaisten korkeasti koulutettujen ammattilaisten samoin kuin opiskelijoiden saaminen Suomeen on Suomen kehityksen kannalta toivottavaa.

Suhtautuminen pakolaisiin ja heidän sosiaaliturvaansa on kansallinen kysymys. Kuitenkin pakolaisaseman jossakin EY-maassa ja tulevaisuudessa ilmeisesti EES-maassa saaneet henkilöt rinnastetaan sosiaaliturvan siirtämisessä EES-maiden kansalaisiin ja heitä tulee kohdella tämän mukaisesti. Samoin valtiottomat henkilöt ovat järjestelyissä kansalaisiin rinnastettavia.

Suomen pakolaispolitiikka on vasta muutou-
tumassa. Todennäköistä on, että Euroopasta muodostuu maailman 15 miljoonalle pakolaiselle vaikeasti sisäänpäästävä alue. Toisaalta Euroopassa on jo huomattava määrä pakolaisia ja Suomen pakolaispolitiikan kehittäminen lisäänee jonkin verran pakolaisten määrää. Näistä ei kuitenkaan syntyne määrällisesti merkittävää tekijää muuttoliikkeen kannalta.

Suomen tulee luotettavien ennusteiden puutteesta kuitenkin varautua periaatteessa myös siihen, että ulkomaalaisia tulee verraten paljon. Euroopan yhteisöjen tavoite liikkuvuuden esteiden poistamisesta saattaa pitkällä aikavälillä lisätä liikkuvuutta runsaastikin. Tästä syystä varautumisen tulee koskea ennen kaikkea sitä, ettei sosiaaliturvaa makseta perusteettomasti esimerkiksi vain lyhyen oleskelun perusteella ja ettei järjestelmään sisälly väärinkäyttömahdollisuuksia.

Väestömuutosten ja erityisesti liikkuvuuden lisääntymisen ennakoimiseksi ja sen vaatimien päätösten valmistelemiseksi on ryhdyttävä riittävin voimavarojen toteutettuihin väestöpoliittisiin tutkimuksiin. Myös Suomea koskevan väestöpoliittisen ohjelman tarpeellisuus ja taroituksenmukaisuus on selvitettävä.

Väestöpolitiikassa yleensä ja erityisesti siirtolaisuudessa Suomesta ja Suomeen on varauduttava Euroopan yhteisöissä meneillään olevaan liikkuvuuden esteiden poistamiseen. Arvioiden mukaan liikkuvuus lisääntyy EY:n asetuksen 1612/68 muutoksen jälkeen erityisesti koulutetun henkilöstön sekä direktiivien muutosten jälkeen myös opiskelijoiden piirissä. Vastaavasti on otettava huomioon pakolaisten ja valtiottomien henkilöiden oikeus sosiaaliturvan siirtymiseen EY-säännösten mukaisesti.

Lakisääteinen työeläke- ja tapaturmavakuutus

Lakisääteinen työeläke- ja tapaturmavakuutusjärjestelmä työntekoon perustuvina etuuksina soveltuu periaatteiltaan hyvin keskieuropalaiseen sosiaaliturvajärjestelmään. Niitä koskevat ongelmat ovat suhteellisen harvoja, joskin osin vaikeita.

Työeläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläkkeen tulevan ajan laskeminen on Suomen kannalta huomattava ongelma, koska vastaava järjestely on käytössä vain harvassa Euroopan maassa. Tulevan ajan laskemista koskevien säännösten soveltaminen johtaa Suomen kannalta kohtuuttomiin tilanteisiin sellaisissa tapauksissa, joissa henkilö on työskennellyt vain lyhyen ajan Suomessa ja tulee työkyvyttömäksi muussa maassa. Ongelma korostuu vielä, jos hän on muussakin maassa työskennellyt vain lyhyen ajan. Sen sijaan Suomessa työkyvyttömäksi tulevan varsinkin nuoren henkilön kohdalla tulevan ajan säännöksen säilyttäminen on

tärkeää. Tästä syystä eräissä Euroopan maissa tiettävästi ilmennyt pyrkimystä luopua tulevan ajan säännöksistä ei voida pitää ongelman ratkaisemisen keinona. Tulevaa aikaa koskevissa säännöksissä on tarvittaessa jo neuvotteluissa ja EES-säännöstöön otettavilla määräyksillä tai EY-säännöstöön tehtävillä muutoksilla varmistettava Suomen kannalta kohtuullinen lopputulos, joka on otettava huomioon myös kansallisessa lainsäädännössä.

Työeläkejärjestelmän työttömyyseläkkeen kuuluminen EES-järjestelmän piiriin on selvítettävä tavoitteena eläkkeen pitäminen järjestelmän ulkopuolella. Tämä on sosiaalivaliokunnan käsityksen mukaan perusteltua siitä syystä, että työttömyyseläke on lähinnä työttömyysturvaan rinnastettava henkilökohtaiseen tilanteeseen perustuva yksilökohtainen etuus, joten sen rajaamisen sopimusjärjestelyjen ulkopuolelle pitäisi olla mahdollista.

Osa-aikaeläke on työn tekemiseen välittömästi liittyvä, yksilökohtainen etuus, jonka maastavienti ei voine olla mahdollista nimenomaan eläkkeen työntekoon sitomisen vuoksi. Valvontaongelmat tulevat kohtuuttomiksi. Tästä syystä osa-aikaeläke tulee voida rajata EES-järjestelmän ulkopuolelle.

Työkyvyttömyyseläkkeiden tulevan ajan oikeus on säilytettävä. Tämä on painokkaasti otettava huomioon EES-neuvotteluissa. EY:n säännöksiin on saatava muutoksia ja poikkeamia, jotka on varmistettava myös kotimaisella lainsäädännöllä. Työkyvyttömyyseläketurva ei saa heikentyä.

Työttömyyseläkkeet ja osa-aikaeläkkeet tulee voida rajata EES-järjestelyn ulkopuolelle.

Lakisääteisen vakuutustoiminnan harjoittaminen

Suomessa muun Euroopan yleisistä järjestelyistä poiketen työeläkevakuutustoimintaa harjoittavat yksityiset vakuutusyhtiöt. Järjestelmän synty liittyy työmarkkinaosapuolten sopimukseen ja järjestelmän toimintaa on yleisesti pidetty hyvänä. Vastaavasti yrittäjäeläke- ja maatalousyrittäjäeläkejärjestelmät ovat yksityisten laitosten hoidettavana.

Työeläkejärjestelmä on Suomessa huomattava kansantalouden säästämisen järjestelmä. Kansantaloudellisesti on säästämisen pitäminen kotimaisena ensiarvoisen tärkeää. Lisäksi jär-

jestelmän valvonta, kuten varojen vakuus- ja tuottomääräykset edellyttävät mahdollisuutta selkeästi kotimaiseen toimintaan. Toiminnan erityispiirteisiin kuuluu myös työmarkkinaosapuolten osallistuminen työeläkeyhtiöiden hallintoon, minkä käytännön jatkaminen on tärkeää.

Vastavuoroisuusperiaatteellakin voidaan edellyttää Suomen työeläkevakuutuksen harjoittamisen pitämistä EES-sopimuksen ulkopuolella. Muissa maissa vastaavaa toimintaa harjoittaa yleensä julkinen laitos, joka on jo luonteensa vuoksi EES-järjestelyn ulkopuolella.

Edellä sanotut perusteet soveltuvat myös lakisääteiseen tapaturmavakuutukseen, joten myös sen harjoittaminen tulee pitää EES-järjestelyn ulkopuolella.

Lakisääteisen eläkevakuutus- ja tapaturmavakuutustoiminnan harjoittaminen tulee pitää suomalaista toimilupaa vaativana ja suomalaisen käytännön mukaisena Suomen lakien alaisena toimintana, vaikka sitä hoitavat lähes yksinomaan yksityiset vakuutuslaitokset, koska EES-maissa vastaavaa toimintaa järjestävät laitokset ovat yleensä julkisina laitoksina kilpailusäännösten ulkopuolella.

Kansaneläke

Yleisperusteluissa on todettu tärkeäksi säilyttää mahdollisimman hyvin suomalainen asumiseen perustuva yksilökohtainen sosiaaliturva riippumatta Euroopan yhteisöjen maiden soveltamasta toisenlaisiin perusteisiin nojaavasta järjestelmästä. Merkittävin vaikutus tällä on ilmeisesti kansaneläkkeeseen, joka pitää säilyttää maassa asumiseen perustuvana. Koska kansaneläkkeen kohtuuton maastavienti ja väärinkäytön mahdollisuudet on eliminointava, on ilmeisesti muutettava kansaneläkkeen saamisen perusteita. Asumisperiaatteen nojalla ansaitseminen saattaisi merkitä tietyn iän jälkeen Suomessa asumisen perusteella karttuvaa järjestelmää tai vaihtoehtoisesti Suomesta poissaolon perusteella vähenevää järjestelmää. Tätä koskevat säännökset tulee ottaa huomioon Euroopan yhteisöjen säännösten muutoksina tai poikkeamina taikka EES-sopimusjärjestelmään liitettävinä määräyksinä. Tärkeää on myös, että kansalliseen lainsäädäntöön tehdään tarvittavat muutokset.

Toinen Suomen kannalta tärkeä kansaneläkkeeseen liittyvä ongelma on kansaneläkkeen lisäosa. Valiokunnan saamien selvitysten mukaan näyttää ilmeiseltä, että se tulee otettavaksi huomioon asetuksen 1408/71 mukaan, jos se on kansainvälisen yhteensovittamisen pohjana. Lisäosan luonne tässä suhteessa on vielä selvitettävä. Joka tapauksessa lisäosan eläkevähenteisyys on poikkeuksellinen järjestely suhteessa niihin maihin, joilla Euroopan yhteisöissä on kansaneläkejärjestelmä. Kokonaisuuteen liittyy vielä kansaneläkkeen verotuskohtelu ja ennen kaikkea eläketulovähennys, joka järjestelmänä pyrkii muiden kuin eläketulojen huomioon ottamiseen eläkeläisen tuloissa.

Suomen kannalta tarkoituksenmukaisin ratkaisu ilmeisesti on, että lisäosan maastaviennin suhteen voidaan soveltaa suurin piirtein nykyisiä säännöksiä. Tämä onkin otettava neuvotteluissa ensisijaiseksi tavoitteeksi. Mikäli tämä ei ole mahdollista, tulee asetukseen 1408/71 saada muutoksia ja poikkeuksia, joiden nojalla varmistetaan Suomen kannalta kohtuullinen lopputulos ottaen huomioon eläkejärjestelmän kokonaisuus ja säilytetään eläkevähenteisyyden periaate. Ulkomailla asuvat eivät saa missään olosuhteissa päästä Suomessa asuvaa vastaavissa olosuhteissa olevaa henkilöä parempaan asemaan. Pro rata -säännösten huomioon ottamisella tulee lisäksi saada aikaan Suomen kannalta kohtuullisempi lopputulos. Mahdollisesti on kansallisessa lainsäädännössä selvitettävä myös eläkeikäisille maksettavissa oleva harkinnanvarainen tulojen vähäisyydestä johtuva tuki. Sen nojalla voitaisiin Suomessa asuvat suomalaiset tosiasiallisesti hoitaa vähimmäiseläketurvan piiriin riippumatta kansaneläkkeen maksamisen periaatteellisesta ratkaisusta.

Kansaneläkkeeseen maksettavat erät lisät, lähinnä hoitotuki, eläkkeensaajien asumistuki ja lapsen hoitotuki ovat valiokunnan mielestä luonteeltaan etuuksia, jotka on siinä määrin sidottu etuuden saajan olosuhteisiin, että ne tulee voida jättää EES-järjestelyn ulkopuolelle. Niiden ulkomaille vienti olisi epätarkoituksenmukaista ja kyseenalaista jo puuttuvien valvontamahdollisuuksien vuoksi. Sen sijaan erät muut kansaneläkkeen lisäetuudet, kuten lapsikorotus ja haudausavustus, voivat valiokunnan käsityksen mukaan kuulua kansaneläkkeen maasta vietävään osaan.

Kansaneläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläkkeisiin saattaa syntyä samantapainen tulevaa aikaa koskeva ongelma siinä tapauksessa,

että kansaneläkkeen saamisen perusteita joudutaan muuttamaan EES-ratkaisun johdosta. Tässä tapauksessa tulee sopimusneuvotteluissa menetellä samoin kuin työeläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläkkeen tulevan ajan suhteen. Tällöin kansaneläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläkkeiden takaamaa eläketasoa ei saa vaarantaa. Vastaavasti kuin työeläkejärjestelmän mukainen työttömyyseläke tulee myös kansaneläkejärjestelmän työttömyyseläke saada EES-järjestelyn ulkopuolella.

Kansaneläke on säilytettävä työsuhteesta riippumattomana, eläkevähenteisenä ja vähimmäistoimeentulon turvaavana etuutena. EES-neuvotteluissa on EY-säännöstöön tehtävin muutoksin ja poikkeamin tehtävä mahdolliseksi kansaneläkkeen edellä esitetyn mukaisen luonteen säilyttäminen samalla huolehtien siitä, ettei kansaneläkettä voi viedä maasta Suomen kannalta kohtuuttomasti. Kansaneläkkeen lisäosan on oltava eläkevähenteinen myös ulkomaisten eläkkeiden perusteella.

Kansaneläkkeen lisäosan kansainvälisesti poikkeava luonne ja tehtävät tulee EES-järjestelyssä ottaa selkeästi huomioon pyrkien ensisijaisesti siihen, että etuus on vietävissä ulkomaille enintään nykyisen kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Joka tapauksessa tulee pitää huolta siitä, että ulkomailla asuvat eivät pääse Suomessa asuvia parempaan asemaan, mikä edellyttää EES-sopimuksessa riittäviä varmistuksia sekä kansallisen lainsäädännön muutoksia. Säännökset eivät saa hämärtää eläkevähenteisyyden periaatetta.

Kansaneläkkeen hoitotuki, asumistuki ja lapsen hoitotuki ovat luonteeltaan etuuden saajan olosuhteisiin liittyviä, mistä syystä etuuksien ulkomaille vienti on epätarkoituksenmukaista ja kyseenalaista puuttuvien valvontamahdollisuuksienkin vuoksi. Tästä syystä ensisijaisena tavoitteena tulee olla näiden tukimuotojen maksaminen vain Suomessa. Joka tapauksessa EES-sopimusjärjestelyjen ja lainmuutosten avulla tulee minimoida ulkomaille vietävissä oleva osuus.

Tarvittaessa on selvitettävä kansaneläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläkkeeseen liittyvät ongelmat ja sen ulkomaille maksamisen tarkoituksenmukaisuus.

Lesken- ja orvoneläkkeet

Suomen perhe-eläkejärjestelmässä määritellään Suomen yleisen sosiaaliturvan järjestämisperiaatteiden mukaisesti lesken ja orvon oikeus eläkkeeseen sen perusteella, missä maassa hän asuu. Näin ollen voidaan sanoa käytössä olevan edunsaajan asumismaaperiaate. Vastaavasti keskieurooppalainen järjestelmä, joka keskeisesti perustuu työntekijälle ja hänen perheelleen työntöön perusteella myönnettäviin etuuksiin, käyttää edunjähtäjän työskentelymaaperiaatetta. Näin ollen perhe-eläkkeiden soveltaminen EES-järjestelyin saattaa olla poikkeuksellisen vaikeaa.

Kun EES-järjestely ilmeisesti edellyttää otettavaksi käyttöön edunjähtäjän työskentelymaaperiaatteen, saattaa perhe-eläkejärjestelmässä osoittautua tarpeelliseksi jonkinlainen vuosittainen kertyminen kuten edellä on kansaneläkkeen vanhuuseläkkeen kohdalla ounasteltu. Kun kuitenkin Suomen sosiaaliturvan säilyttämisen kannalta on tärkeää pitää voimassa edunsaajan asumismaaperiaate, saattaa valionkunnan käsityksen mukaan soveltuvana ratkaisuna olla, että Suomessa käytetään edunsaajan asumismaaperiaatetta. Jos henkilö saa ulkomaisen vakuutuksen perusteella perhe-eläkettä, on Suomessa edunsaajan asumisen perusteella maksettavan eläkkeen vähettävä vastaavasti. Lesken- ja orvoneläkkeen aiheuttamat ongelmat tulee ottaa EES-järjestelyssä huomioon painokkaasti Suomen järjestelmän säilyttämiseksi sellaisena, että suomalainen Suomessa asuva saa etuuden näillä perusteilla.

*Lesken ja orvon eläkkeiden osalta on selvitettävä edunjähtäjän työskentelymaaperiaatteen pohjalta maksettavien etuuksien vaikutus suomalaiseen edunsaajan asumis-
maan periaatteeseen nähden. Tavoitteena tulee olla Suomessa asuvien sosiaaliturvan säilyttäminen tarvittaessa muutoksin ja poikkeamin EY-säännöstöön varmistaen tavoitteiden saavuttaminen kansallisella lainsäädännöllä.*

Vammaistuki

Vammaistuki on luonteeltaan ja tavoitteiltaan samanlainen kuin kansaneläkejärjestelmän mukainen hoitotuki. Tästä syystä sosiaalivaliokunta viittaa edellä kansaneläkkeen hoitotuesta sanottuun ja pitää tärkeänä, että vam-

maistuen osalta pyritään vastaaviin ratkaisuihin kuin kansaneläkkeen hoitotuessa.

Vammaistukea tulee EES-järjestelyssä kohdella kuten kansaneläkelain mukaista hoitotukea.

Työttömyysturva

Työttömyyskassojen toiminnassa on otettava huomioon muissa maissa ansaitut vakuutuskaudet, joten ulkomailla vakuutettu henkilö voi työttömyyskassaan liittyttyään saada välittömästi oikeuden ansioon suhteutettuun päivärahaan. Ilmeisesti Suomessa voidaan nykyiseen tapaan säädellä oikeutta päästä ansioturvan piiriin, joten erityisiä työttömyysturvan ansioturvaan liittyviä ongelmia ei ole.

Työttömyysturvan perusturvan saamisen edellytyksenä on vain lyhyt työskentely Suomessa. Vaikka perusturva on tasoltaan suhteellisen matala, on se kuitenkin kestoltaan rajoittamaton ja maasta ulos vietävissä oleva. EY:n säännökset edellyttävät, että henkilö voi kolme kuukautta vapaasti hakea muusta EY-maasta työtä saaden työttömyysturvan entisestä työskentelymaasta. Menettelytapa laajentunee EES-alueelle. Tämä merkitsee Suomen kannalta sitä, että työttömyysturvaa saa, vaikka ei ole ollut työssä, jos on päässyt työttömyysturvan perusturvan piiriin.

Suomen on vastavaroisesti annettava ulkomaalaiselle oikeus hakea kolmen kuukauden ajan työtä Suomesta ulkomaisen työttömyysturvan nojalla ilman vaatimusta työ- tai oleskeluluvasta. Suomella on tämän ajan kuluttua oltava mahdollisuus vaatia oleskelulupaa myös, vaikka Euroopan yhteisöjen liikkuvuutta koskevan asetuksen 1612/68 muutostavoitteet toteutuvat. Tällaisessa tilanteessa on varmistettava se, että Suomi ei joudu maksamaan työttömyysturvaa, jos henkilö ei ole saanut välillä työtä, vaikka Suomi joutuisi antamaan oleskeluluvan.

Kun kilpailuperustein Suomen tulee sallia ulkomaisen yrityksen urakointi Suomessa ulkomaisella työvoimalla, saattaa syntyä epäselvyyttä siitä, ovatko tällaiset työntekijät Suomen työttömyysturvan piirissä. Vaikka näissä tapauksissa tulee soveltaa Suomen pakottavaa lainsäädäntöä ja maksaa suomalaisten soti-
musten mukaisia palkkoja, ovat työnantajan mukanaan tuomat työntekijät kuitenkin Suomen työttömyysturvan piirissä vain jos EY:n

asetuksen 1408/71 määräyksestä seuraa, että sosiaaliturva on järjestettävä Suomessa.

Työttömyyspäivärahaa saavan henkilön mennessä ulkomaille on pidettävä huolta, ettei hänellä ole oikeutta saada ulkomaille oleskellessaan päivärahaa Suomen järjestelmästä kolmea kuukautta pitemmältä ajalta. Suomella on oltava oikeus vaatia työ- tai oleskelulupaa suunniteltujen direkttiivien ja asetusten muutosten jälkeenkin, kun ulkomaalaisen kolmen kuukauden työnhakujakso Suomessa on päättynyt. Suomessa toimineen ulkomaisen yrityksen työntekijöiden oikeus työttömyysturvaan tulee selvittää pitäen lähtökohtana työttömyysturvan saamista heidän kotimaastaan.

Sairausvakuutusjärjestelmä

Sairauspäiväraha- sekä äitiys-, isyys- ja vanhempainrahajärjestelmä on Suomessa poikkeava. Vähimmäispäivärahajärjestelyn johdosta myös kotona työtä tekevät, opiskelijat ja muut ei-työsuhteessa olevat henkilöt saavat päivärahaa. Tällaisen etuuden vieminen ulos Suomessa työskentelevän henkilön perheenjäsenille muihin EES-maihin näyttää muodostuvan kohtuuttomaksi Suomen kannalta. Siksi on tavoitteeksi asetettava, että järjestely pidetään mahdollisimman pitkälle asuinmaaperiaatteen mukaisena.

Edellä mainitut ongelmat korostuvat erityisesti sen johdosta, että äitiysetuuksien odotusaika voidaan hankkia mistä hyvänsä EES-maasta, jos on ansainnut vakuutuskausia työskentelyn perusteella. Äitiysetuuksien saamisen edellytyksenä on näin ollen vain se, että synnytys tapahtuu Suomessa. Suomen järjestelmän kannalta tulee selvittää myös lapsikorotuksen asema. Ilmeisesti ne tulee ottaa huomioon ulkomaillaakin asuvien lasten osalta. Järjestelmässä on otettava huomioon myös ulkomaille työskentelevän puolison tulojen vaikutus.

Sairausvakuutuksen nojalla maksettavat hoidon korvaukset muodostavat oman ongelmansa. Suomi joutuu kustantamaan Suomessa työskentelevän huoltajan muussa jäsenmaassa asuvalle perheelle hoitoetuuudet. Muussa jäsenmaassa työskentelevän huoltajan Suomessa asuvan perheen hoitoetuuudet Suomi voi periä huoltajan työskentelymaalta. Käytännössä valtiokunnan saamien tietojen mukaan ovat valtiot sopineet laskennallisista korvauksista tai

hoitoetuuksien perimättä jättämisestä sellaisissa tapauksissa, joissa ne vastaavat suhteellisen hyvin toisiaan tai ovat tilastoin riittävästi selvitettävissä. Tällaisiin kahdenkeskisiin järjestelyihin on syytä pyrkiä.

EY-asetuksen 1408/71 artiklasta 19 on lisäksi esitetty tulkinta, jonka mukaan huoltajan työskennellessä muussa EES-maassa hoitoetuuDET maksaa Suomi siltä osin, kuin sairausvakuutus korvaa ne. Joka tapauksessa Suomen tulee pyrkiä siihen, että EES-järjestelyssä voitaisiin niin sanotuksi vakuutusehdottomaksi hoitoetuudeksi lukea myös ne etuudet, jotka maksetaan sairausvakuutuslain nojalla silloin, kun edunsaaja ei työskentele Suomessa. Tällöin järjestelmä olisi vastavuoroinen.

Kun EES-järjestelyssä yhteensovitetaan sairauspäiväraha- sekä äitiys-, isyys- ja vanhempainrahajärjestelmän antama turva perheenjäsenille, jotka eivät ole tätä työllään ansainneet, on soveltuvien osin säilytettävä Suomessa asumista koskeva vaatimus päivärahojen saamisoikeuden suhteen.

Sairaanhoitoetuuksien maksaminen Suomesta ja Suomeen on saatettava kohtuulliseksi ja vastavuoroiseksi tarvittaessa tarkistuksin ja poikkeuksin EY-säännöstöön.

Opintotuki

Suomalaisten opiskelijoiden toimeentulona ulkomaille opiskellessa on Suomesta myönnetty opintotuki. Opintotuen kehittäminen ulkomaille tapahtuvan opiskelun lisääntyessä on selvitettävä ottaen huomioon EES-sopimuksen vaikutukset. Kotimaisesti on varauduttava kansainvälistymiseen niin opintojen sisällössä kuin viranomaisten toiminnassa. Myös ulkomaille tapahtuvaa opiskelua koskevista mahdollisuuksista on lisättävä tiedotustoimintaa.

EY:n asetus 1408/71 ei koske opiskelijoita paitsi milloin he ovat työntekijän mukana siirtyviä perheenjäseniä, jolloin heillä on oikeus opiskeluun ja myös opintotukeen Suomessa. Suomen on valmistauduttava ottamaan vastaavaroisesti opiskelijoita muista maista. Tämä edellyttää muista maista tulevien opiskelijoiden opintososiaalisten kysymysten ratkaisemista.

EES-sopimusjärjestelyn vaikutukset opintotukeen on selvitettävä tavoitteena lisätä opiskelumahdollisuuksia ulkomaille ja tehdä mahdolliseksi ulkomaalaisten opiskelu Suomessa.

Lapsilisä

Lapsilisä, jota suoritetaan lapsen elatusta ja kasvatusta varten Suomessa asumisen perusteella, näyttää oleva EY-asetuksen 1408/71 soveltamispiiriin kuuluva perhe-etuus. Näin ollen lapsilisä tulee suoritettavaksi toiseen EES-jäsenvaltioon Suomessa työskentelevän EES-jäsenvaltion kansalaisen siellä asuvasta lapsesta. Vastaavasti Suomen kansalainen, joka työskentelee muussa jäsenvaltiossa, saa kyseisestä maasta lapsilisää vastaavan perhe-etuuden. Jos lapsilisä muusta maasta on alempi kuin Suomen lapsilisä, joutunee Suomi maksamaan ja on kohtuullistakin, että Suomi maksaa Suomessa asuvasta lapsesta lapsilisien erotuksen. Jos lapsen vanhemmat työskentelevät eri valtioissa, joista kumpikaan ei ole heidän asuinmaansa, jakautuu lapsilisän suorittamisvelvollisuus valiokunnan saaman tiedon mukaan siten, että kumpikin maa suorittaa puolet pienemmästä lapsilisästä ja suurempaa lapsilisää maksava maa ylimenevän osuuden yksin.

Äitiysavustus

Äitiysavustus näyttää sellaiselta kertasuoritukselta, joka ei kuulu EY-asetuksen 1408/71 soveltamisalaan, jos Suomi sulkee sen mainitun asetuksen sallimalla tavalla soveltamisalan ulkopuolelle. Tämä onkin ilmeisen tarkoituksenmukaista, koska äitiysavustuksen saaminen on kytketty äitiysneuvontaan ja äitiyteen perustuvaan terveydenhuoltoon.

Äitiysavustus on asetuksen 1408/71 tarkoittamana erityisenä äitiysavustuksena pidettävä EES-järjestelyn ulkopuolella.

Lasten kotihoidon tuki ja osittainen lasten kotihoidon tuki

Lasten kotihoidon tukea suoritetaan Suomessa asumisen perusteella alle kolmivuotiaan lapsen vanhemmille, jotka eivät ole valinneet lapselleen kunnallista päivähoitoa. Kun lasten kotihoidon tuki on palvelujärjestelmän vaihtoehto, näyttää se olevan EY-asetuksen 1408/71 soveltamisalan ulkopuolella. Joka tapauksessa Suomen tulee pyrkiä tähän silläkin perusteella, että kunnallista päivähoitoa ei Suomen ulkopuolella ole saatavissa Suomen viranomaisten järjestämänä ja valvomana.

Osittainen lasten kotihoidon tuki on lapsen vanhemmalle työajan lyhentämisen johdosta suoritettava etuus, joka luonteeltaan on lähinnä ansionmenetyksen korvausta eikä perhe-etuutta. Kun ulkomailla työskennellessä osittaisen lasten kotihoidon tuen edellyttämä työajan lyhentäminen tai osa-aikatyö ei yleensä ole viranomaisten valvottavissa, tulee Suomen pyrkiä osittaisen kotihoidon tuen lukemiseen EY-asetuksen 1408/71 ulkopuolelle.

Lasten kotihoidon tuen ja osittaisen lasten kotihoidon tuen luonne perhe-etuutena tai kunnallisen päivähoitopaikan kanssa vaihtoehtoisena palvelujärjestelmän osana sekä osittaisen kotihoidon tuen luonne palkanluonteisena menetetyn ansion korvauksena on selvitettävä etuuden maastaviennin kannalta. Lasten kotihoidon tuen ei tule olla EES-järjestelyssä mukana.

Elatustuki

Elatustukea suoritetaan lapsen elatuksen turvaamiseksi Suomessa asumisen perusteella. Tavanomaisin elatustuen suorittamistilanne on se, kun lapsen toinen vanhempi ei suorita elatusapua. Tällaisen niin sanotun korvattavan elatustuen kunta voi periä takaisin elatusvelvolliselta. Kun lapsen kanssa erillään asuva elatustuen takaisinmaksuun velvoitettu elatusavun maksaja ei ole perheenjäsen Suomen lainsäädännön mukaan, ei hän ole perheenjäsen myöskään EY-asetuksen 1408/71 mukaan. Näin ollen elatustuki on tältä osin EY-asetuksen soveltamisalan ulkopuolella. Asetuksen soveltamisalaan saattaa kuulua tilanne, jossa Suomessa työskentelevä lapsen huoltaja on yksityisoikeudellisessa elatusvastuussa. Näissä tilanteissa tulee korvattava elatustuki perhe-etuuksiin kuulumattomana pyrkiä rajaamaan EY-asetuksen 1408/71 soveltamisalan ulkopuolelle.

Niin sanotuissa ei-korvattavissa elatustuissa, joissa elatustuen takaisinmaksuvelvollisuutta ei ole kenelläkään, mikä useimmiten johtuu siitä, että ketään ei ole vahvistettu lapsen isäksi joko sen takia, että näin ei ole voitu tehdä tai sen takia, että äiti on kieltänyt isyyden selvityksen, muuttuu elatustuen luonne edellä mainitussa suhteessa. Tällöinkin on kyse yksityisoikeudellisen elatusvastuun korvaamisesta. Lisäksi elatustuki on luonteeltaan myös eräänlainen viimesijainen toimeentuloturva, jolloin sen sosi-

aalipalvelujärjestelmään kuuluvana tulisi olla EY-asetuksen soveltamisalan ulkopuolella.

Elatustuen luonne EES-järjestelyn sosiaalietuuksien toiseen maahan maksamisen kannalta tulee selvittää tavoitteena sen saaminen EY-asetuksen 1408/71 soveltamisalan ulkopuolelle.

4. Työympäristö

Työelämän kehittämisen yleisiä näkökohtia

Sosiaalivaliokunta on pyrkinyt selvittämään Suomen lainsäädännön eroja, kehittämistarpeita ja ristiriitoja EY:n säännösten ja niiden kehittämissuunnitelmien kanssa. Yleisenä havaintona on, että Suomen lainsäädäntö vastaa tasoltaan EY:n säännöstöä, joskin joitakin uhkia tason alentamiseen ja toisaalta vaatimuksia työympäristön parantamiseen syntyy. Sosiaalivaliokunnan näkemyksen mukaan työympäristöä koskevien asioiden jättäminen EES-sopimuksen ulkopuolelle olisi harkittava, jolleivät ne suoranaisesti koske ihmisten ja tavaroiden vapaata liikkumista.

Suomen kannalta ongelmalliseksi saattaa muodostua se, että työmarkkinaosapuolten tekemiä työehtosopimuksia ei Euroopan yhteisössä välttämättä pidetä riittävänä arvioitaessa direktiivien täyttämistä. Arviointiin saattaa vaikuttaa työehtosopimusten yleissitovuus sikäli kuin sopimukset ovat työsopimuslain 17 §:n mukaisesti valtakunnallisia. Mikäli nämä asiat tulee siirtää lainsäädäntöön, näyttää kehitys Suomen kannalta takaperoiselta, vaikka meillä onkin jossain määrin alun perin työehtosopimuksin laadittua normistoa siirretty lainsäädäntöön. Näissä tapauksissa on kysymys ollut enemmänkin etuuden yleisen soveltamisen varmistamisesta. Suomessa on kuitenkin työehtosopimuksilla ja muilla kollektiivisopimuksilla voitu poiketa lain säännöksistäkin, eräissä tapauksissa valtakunnallisilla sopimuksilla jopa työntekijäin vahingoksi.

EES-sopimusjärjestelyssä tulee huolehtia liikkumavaran säilyttämisestä työympäristöä koskevassa päätöksenteossa. Tämän tulee koskea niin lainsäädäntöä kuin mahdollisuutta työ-, virka- ja toimiehtosopimuksin päättää työsuhteeseen sovellettavasta säännöstöstä. Työsuhteen sisältöä kehitettäessä on nykyisen käytännön mukaisesti otettava huomioon heikomman osapuolen suojan tarve.

Kaupan teknisiä esteitä ja tavaroiden standardisointia käsitellään EY:ssä kauppapoliittisina kysymyksinä, mistä syystä näissä asioissa ei sovelleta kolmikantamenettelyä. Kuitenkin standardisointi sekä koneiden ja aineiden ominaisuudet saattavat vaikuttaa ratkaisevassa määrin työympäristöön, varsinkin työturvallisuuteen ja -terveyteen, joten tältä osin on pyrittävä ILO:n soveltamien periaatteiden hengessä kehittämään menettelyjä työelämän osapuolten aseman vahvistamiseksi.

Euroopan yhteisöjen sosiaalisen dialogin vahvistaminen tulee Suomessa ottaa lähtökohdaksi suhtautumisessa työmarkkinakysymyksiin. Samalla on otettava huomioon Euroopan yhteisöissä käytössä oleva, Suomen kannalta uusi menettely, jossa työntekijöiden ja -antajien ohella yhteiskunnallisten kysymysten säätelyyn osallistuvat kolmantena osapuolena yritykset, kuluttajat, maatalousyrittäjät ja muut kansalaisjärjestöt. EES-järjestelyn yhteydessä tulee vastaavasti ottaa huomioon näiden intressitahojen oikeudet. Järjestely ei kuitenkaan saa työmarkkinakysymyksissä hämärtää Kansainvälisen työjärjestön käyttämää kolmikantamenettelyä.

Sosiaalivaliokunta edellyttää hallituksen huolehtivan siitä, että muun muassa työsuojelun ja työterveyden taso säilyy vähintään nykyisellään EES-järjestelystä riippumatta.

Suomen järjestelmä, jossa työehtosopimuksin on voitu järjestää EY-maissa lainsäädännöllä säädelyjä asioita, on pyrittävä säilyttämään ottaen perusteluna huomioon Suomen työehtosopimusjärjestelmän laajempi sitovuus, muun muassa mahdollisuus sopimuksin poiketa lainsäädännöstä, sekä valtakunnallisten työehtosopimusten yleissitovuus ja muu poikkeaminen EY-maiden sopimusjärjestelmistä.

Sosiaalisen vuoropuhelun kehittämiseen on kiinnitettävä huomiota siten, että tarvittavassa määrin otetaan kansallisesti ja EES:n toimielimissä käyttöön EY:n kolmikantamenettely, jossa mukana ovat työnantajien ja -tekijöiden lisäksi kolmantena osapuolena kuluttajat, maatalousyrittäjät, pienyrittäjät ja muut vastaavat intressiryhmät. Toiminnassa on lisäksi sovellettava yleisesti ILO:n käyttämää kolmikanta, jossa kolmantena osapuolena on valtiovalta.

Työsuhteen säätely ja osallistumisjärjestelmät

Euroopan yhteisöissä on useita työsuhteasioita ja työpaikan olosuhteita koskevia direktiivejä. Meneillään on yhteisöjen toiminnan kehittämiseen liittyen direktiivien uudistaminen. Valiokunnan käsityksen mukaan Suomen kannalta on tarkoituksenmukaista valmistautua näiden direktiivien huomioon ottamiseen EES-sopimusta laadittaessa, vaikka sopimuksen voimaantulo antaisikin joustovaraa.

Kollektiivista irtisanomissuojaa koskeva direktiivi, joka on uudistettavana, ei valiokunnan saaman tiedon mukaan edellytä suuria muutoksia työsopimuslain ja yhteistoimintalain säännöksiin, joskin on otettava huomioon, että direktiiviä sovelletaan pienempiin yrityksiin kuin Suomen yhteistoimintalakia.

Työntekijän oikeuksia liikkeen luovutuksen yhteydessä koskevan direktiivin suunnitellut muutokset ovat saadun tiedon mukaan siten poikkeavia, että direktiivi edellyttää Suomen lainsäädäntöön nähden varhaisempaa tiedonantoa ja neuvottelua. Vastaavasti palkkaturvaa koskeva direktiivi eroaa jonkin verran Suomen lainsäädännöstä.

Henkilöstön osallistumisjärjestelmät ovat EY-maissa yleensä huomattavasti Suomen järjestelmää kehittyneempiä. Euroopan yhteisöissä kehitteillä oleva niin sanottu Eurooppa-yhtiötä koskeva direktiivi saattaa edellyttää Suomen yhteistoimintaa ja muuta osallistumista kattavampaa osallistumisjärjestelmää. Jäsenmailla on kuitenkin mahdollisuus tietyissä rajoissa päättää osallistumismallien soveltamisesta.

Sosiaalisen peruskirjan toimenpideohjelman mukaan EY:n komission tarkoituksena on laatia konsernitason informaatiota, konsultaatiota ja osallistumista koskeva ehdotus. Se koskee useassa jäsenmaassa toimivien yritysten työntekijöiden edustusjärjestelmän yhdenmukaistamista yrityksen eri maissa toimivissa osissa, työntekijöiden työllisyyttä ja etuja koskevien asioiden informointia ja konsultointia ennen päätöksentekoa sekä emoyrityksen tytäryrityksen johdolle antamaa informaatiota edelleen työntekijöille välitettäväksi.

Lisäksi Euroopan yhteisöissä valmistellaan muun muassa työaika- ja työsuhteen ehtoja koskevia direktiivejä, jotka on syytä ottaa huomioon Suomessa suunnitteilla olevien työaikalain ja työsopimuslain uudistusten yhtey-

dessä. Vastaavasti on otettava huomioon valmisteilla olevat aliurakointia koskevat direktiivit.

Työelämän tasa-arvon suhteen ovat EY:n säännökset varsin samantasoisia kuin Suomessa eivätkä tosiasiallisessa tilanteessakaan erot ole kovin merkittäviä. EY:n tuomioistuinkäytännössä on otettu käyttöön niin sanotun välillisen syrjinnän oletama, jonka nojalla on muun muassa edellytetty yleisen, muodollisesti tasa-arvoisen säännösten korjaamista, kun tosiasiasa säännöstö koski useammin naisia kuin miehiä. Euroopan yhteisöissä on tasa-arvon suhteen meneillään kehitysvaihe. Tasa-arvosta on hyväksytty useita direktiivejä ja suosituksia. Tarkastelu tulee kuitenkin ulottaa myös muihin kuin varsinaisiin tasa-arvosäännöksiin, joilla on tosiasiallista merkitystä tasa-arvon edistämisen kannalta. Tältä kannalta muun muassa edellä yleisessä osassa mainittu etuuk-sien henkilökohtaisuus perhekohtaisuuden asemesta on periaatteellisesti tärkeä.

Irtisanomismenettelyjä ja -suoja sekä palkkaturvaa koskevien direktiivien, osallistumisjärjestelmiä koskevien direktiivien, tasa-arvoa koskevien direktiivien, työaika-, työsuhteen ehtoja ja niin sanottuja epätyypillisiä työsuhteita koskevien direktiivien sekä aliurakointia koskevien direktiivien valmistelua on seurattava pyrkien vaikuttamaan niihin sekä ottamaan ne huomioon valmisteltaessa lainsäädäntöä.

Työsuojelu ja -terveys

Euroopan yhteisöjen työsuojeluasioita koskeva sääntelykeino ovat pääasiassa direktiivit, jotka ovat periaatteessa vähimmäisdirektiivejä, jotka edellyttävät tietyn tason saavuttamista. Taso voidaan ylittää parempien työolojen suuntaan. Myös tavaroita koskevilla säännöksillä on vaikutuksia työturvallisuuteen ja yleensä työhön sikäli kuin kyseisiä tavaroita käytetään työssä. Tavaradirektiivit puolestaan edellyttävät useimmiten yhdenmukaistamista, ja poikkeaminen on mahdollista vain tietyin menettelyin. EY:n käytännössä saattaa jopa olla tavoitteena tiettyjen direktiivien yhtaikainen soveltaminen siten, että tavaradirektiivillä säädellään työsuojeludirektiivin nojalla käytettävän suojaimen ominaisuuksia. Niiden samanaikainen soveltaminen saattaa kuitenkin johtaa tosiasialliseen harmonisointiin, jolloin yhden-

mukaistaminen saattaa alentaa kansallista työturvallisuustasoa.

Kaupan teknisiksi esteiksi saattavat muodostua saadun tiedon mukaan muun muassa työsopimuslain yleissitovuuden nojalla tietyt työehtosopimuksin asetetut työturvallisuuskriteerit. Ongelmallista saattaa myös olla, että kaupan teknisten esteiden purkamisen perusteella tulee tiettyjen tavaroiden markkinoinnin ja käytön olla sallittua, vaikka työturvallisuusperusteilla ne saattavat olla Suomessa kiellettyjä. Tämänkaltaiset ristiriidat on selvitettävä tarkoin eikä lopputuloksena saa olla turvallisuuden ja terveyden vaarantaminen.

Suomen lainsäädäntöön aiheutuu myös yhdenmukaistamisvaikutuksia, jotka eivät valiokunnan saaman tiedon mukaan laske työturvallisuustasoa. EY:n direktiivit suojelevat myös muita ihmisiä kuin työntekijöitä sekä kotieläimiä ja omaisuutta. Eräissä tapauksissa suojellaan myös ympäristöä. Suomessa on perinteisesti työturvallisuuslaki koskenut lähes ainoastaan työntekijöitä. Muita oikeushyviä on suojeltu muilla säännöksillä, eräiltä osin rikoslaila.

Euroopan yhteisöjen tavaradirektiivit kattavat nykyisin suuremman tuotevalikoiman kuin Suomen voimassa olevan työturvallisuuslainsäädännön nojalla annetut valtioneuvoston päätökset. Eroja on muun muassa työkoneita ja vaarallisia aineita koskevissa määräyksissä. Muun muassa vaarallisten aineiden osalta Suomen tunnistus- ja luokitusperusteet ovat erilaisia, ja Suomessa on rekisteröity enemmän herkästi aineita. Samoin Suomessa ovat vaarallisten aineiden etikettejä koskevat vaatimukset suuremmat ja yksityiskohtaisemmat. Eräät tiedotteet tulee antaa viranomaisille useammissa tapauksissa tai täydellisempinä.

Direktiivit näyttävät aiheuttavan muutostarpeita myös vaaraa aiheuttavien koneiden markkinoilta poistamisen, markkinoinnin, käytönoton ja liikkuvuuden rajoittamisen suhteen. Samoin omaan käyttöön rakennetun tai kootun koneen turvallisuutta koskevat säännökset ovat poikkeavat. EY:n määräykset laitteiden ennakkotarkastamisesta ja vaatimustenmukaisuuden tarkastamisesta saattavat aiheuttaa muutostarvetta.

Eräiden koneiden ja laitteiden osalta Euroopan yhteisöjen direktiivit ovat vanhentuneita tai Suomen erityisolosuhteiden kannalta soveltamisalaltaan tarpeettoman suppeita. Suomen tulee pyrkiä vaikuttamaan niiden tekeillä ole-

viin muutoksiin siten, että ne soveltuvat Suomen olosuhteisiin ja vaatimuksiin. Niitä ei tule ilman muuta hyväksyä Suomessa voimaan tuleviksi.

Eroja on työturvallisuuskysymyksissä myös koneiden ja laitteiden hyväksymisjärjestelmässä. Suomessa käytetään tyyppihyväksyntää, mikä merkitsee ennakkotarkastusta, jonka nojalla konetta saa yleisesti käyttää työelämässä. Euroopan yhteisöissä asetetaan ensisijaisesti vaatimuksia tuotteen suunnittelulle ja valmistukselle, minkä lisäksi saatetaan käyttää tuotteen testausta. Koneen aiheuttamat tapaturmat saattavat johtaa konetyypin käytön kieltämiseen kokonaisuudessaan, mikä merkitsee merkittävää ajattelutavan ja käytännön eroa Suomen järjestelmään nähden.

Työturvallisuuden ja ammattitautilainsäädännön kehittämisessä on EES-sääntelyssä otettava huomioon myös henkinen työsuojelu, jonka merkitys kilpailun kiristytessä ja taloudellisen toiminnan tehossa kasvaa.

Työturvallisuus- ja työterveysasioissa on huolehdittava siitä, että (1) työturvallisuuden ja -terveyden vähimmäisdirektiivit eivät Suomessa kilpailusysteistä tai kaupan teknisinä esteinä muutu samalla maksimisäännöksiä ja toisaalta etteivät kaupan teknisiä esteitä tai kilpailupolitiikkaa koskevat direktiivit johda turvallisuuden ja terveyden vaarantamiseen. Vastaavasti (2) vaarallisten aineiden Suomessa laajempien luetteloiden ja (3) vaarallisten aineiden poikkeavien, Suomessa vaativampien etikettimääräysten ja viranomaisille tehtävien ilmoitusten aiheuttamat ongelmat tulee selvittää siten, etteivät turvallisuuden ja terveyden vaatimukset vaarannu. Suomessa sovelletun (4) koneiden tyyppihyväksyntämenettelyn ja Euroopan yhteisöjen soveltaman koneiden suunnittelun ja valmistuksen laadun valvonnan ja vaatimustenmukaisuuden osoittamisen sekä ilmoitusmenettelyn aiheuttamat eroavuudet sekä (5) työturvallisuuden ja -terveyden tarkastamisen eroavuudet on selvitettävä silmällä pitäen työturvallisuuden ja -terveyden tason ja valvonnan säilyttämistä ja kehittämistä.

Kun suomalainen työturvallisuussäädäntö ei perinteisesti ole koskenut omaa työtäan tekeviä eikä myöskään työnteon kannalta ulkopuolisia seikkoja kuten muita henkilöitä kuin työntekijöitä, kotieläimiä, omaisuutta tai ympäristöä, tulee EY:n direktiivien tätä koskevat vaatimukset selvittää ja ryhtyä tar-

vittaviin toimenpiteisiin Suomen lainsäädännön kehittämiseksi ja sopeuttamiseksi.

5. Työvoimapolitiikka

Euroopan yhteisöjen toiminnan yhtenä varsin keskeisenä seikkana ovat kilpailuolosuhteiden yhtenäistäminen varsinkin tavaroiden, palvelusten ja pääoman liikkuvuuden osalta. Tämä edellyttää Suomelta aktiivista täystyöllisyyteen pyrkivää työvoimapolitiikkaa. Nykyisin EY-maat käyttävät varsin paljon erilaisia työllisyysohjelmia keinona parantaa alueellista ja toimialoittaista työllisyyttä. Vastaavasti on meillä käytettävä tällaisia toimenpiteitä sekä koulutusta, työvoimapalveluja, kuntoutusta, varhaiskuntoutusta, työelämän kehittämistä ja muita vastaavia keinoja kansantalouden toiminnan tehostamiseksi, työllisyyden parantamiseksi, alueellisten erojen pienentämiseksi ja kilpailukyyn tehostamiseksi.

Suhtautuminen yksityisen elinkeinotoiminnan valtiontukeen on EY:ssä varsin suuressa määrin esillä. Rooman sopimus koskee muun muassa jäsenvaltioiden myöntämiä tai valtion varoilla tavalla tai toisella rahoitettuja tukia, jotka aiheuttavat tai saattavat aiheuttaa kilpailun vinosuuntausta suosimalla tiettyjä yrityksiä tai tuotannonaloja. Ne katsotaan yleensä yhteismarkkinoihin soveltumattomaksi, jos ne vaikuttavat haitallisesti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Sallittuja saattavat olla tukitoimet muun muassa alueilla, joiden elintaso on poikkeuksellisen alhainen tai jolla vallitsee huomattava työttömyys, sekä tukitoimet, joiden tarkoituksena on edistää tiettyjen elinkeinonalojen tai talousalueiden kehitystä, jos ne eivät vaikuta kaupan edellytyksiin yhteisen edun vastaisesti.

Komissio seuraa jäsenvaltioiden tukijärjestelmiä ja voi määrätä tuet poistettavaksi tai muutettavaksi. Jäsenmaalla on yleensä ilmoitusvelvollisuus tukitoimista. Myös tuomioistuimien saattaa päättää tukitoimien hyväksyttävyydestä. Käytännössä komissio on ilmoittanut rajan, jonka se eräissä tapauksissa hyväksyy tukitoimiksi ilman puuttumista.

Sosiaalivaliokunnan toimialalta edellä mainituista seikoista olennaisia ovat lähinnä työllisyyden edistämiseksi ja työttömyyden torjumiseksi työllisyyslain nojalla myönnetty työllistämistuki sekä investointiavustukset. Avustuksia voidaan myöntää paitsi julkisille työnantajille

myös yrityksille. Työllistämistukea on myönnetty yrityksille keskimäärin 6 000—8 000 työttömän työllistämiseksi vuosittain, kun tukityöllistettyjen kokonaismäärä on noin 35 000.

Työllistämistuki on viimesijainen työllistämiskeino. Ensisijaista on aina henkilön sijoittaminen avoimille työmarkkinoille, koulutuksen antaminen ja muut mahdolliset työllistämistä edistävät menettelyt. Tukea käytetään pitkäaikaistyöttömien, vajaakuntoisten, nuorten ja muiden vaikeasti työllistettävien työllistämiseen ja sillä pyritään lisäksi tasaamaan alueellisia työttömyyseroja. Yrityksille annettavalla työllistämistuella pyritään vähentämään julkisen sektorin työllistämismenoja. Tuki on aina määräaikainen. Sen vaihtoehtona on työttömyysturva, joka muutoin maksettaisiin valtion varoista työttömälle. Käytännössä tukea saaneet yritykset ovat kooltaan pieniä. Tuen vaikutus ei ole kilpailua vinouttava eikä yritykset saavuta tuen avulla kilpailuetua.

Työllistämistukien yhdeksi ongelmaksi saat-
taa muodostua Euroopan yhteisöjen tukisääntöjen vähäisten tukien enimmäisraja. Suomen työllistämistuen taso ylittää mainitun vähäisten sallittujen tukien enimmäismäärän. Tuen tunnusmerkit ja vaikutukset johtavat kuitenkin siihen, että tukea ei voida pitää kilpailua vinouttavana. Työllistämistuki on usein työllistettävällekin tarkoituksenmukaisempi kuin valtion tai kunnan palvelukseen työllistäminen. Lisäksi se on taloudellisesti edullisempaa kuin työttömyysturva, minkä vuoksi on pyritty edistämään työllistymistä.

Työllisyysperusteiset investointiavustukset on suunnattu lähinnä vaikeille työttömyysalueille. Vähäisten tukien sääntöjen lisäksi ongelmana on Suomen korkean työttömyyden alueiden suhteellisen alhainen työttömyys Euroopan yhteisöjen työttömyyteen nähden. Työllisyysperusteisten investointiavustusten perusteluina ovat maamme erityisolosuhteet alue- ja elinkeinopolitiikan osalta. Työllisyyden ja tuotanto-toiminnan rakennemuutosten aiheuttamien häiriöiden lieventämiseen käytettävissä olevat määrärahat ovat vastaavasti alueellista yritystoimintaa tukevia elinkeinopoliittisia kehittämishankkeita. Tavoitteena ja painopisteenä on erityisesti ollut uuden teknologian käyttöön ottaminen ja sitä kautta uusien pysyvien työpaikkojen aikaansaaminen erityisesti taantuvilla teollisuuspaikkakunnilla. Euroopan yhteisöjen kilpailupolitiikalla on vastaavia tavoitteita, mikä myös on otettava huomioon tuen luon-

netta arvioitaessa. Euroopan yhteisöjen käytäntö sallii lisäksi erilaiset ohjelmat työllisyyden ja elinkeinoelämän rakenteen kehittämiseksi. Suomen työllisyysperusteiset investointiavustukset ja rakennemuutoksen rahoitus edistävät näitä samoja tavoitteita.

Suomen on harjoitettava aktiivista työvoimapolitiikkaa, jossa pyritään käyttämään hyväksi eri maiden kansantalouksien entistä tiiviimpiä kytkentöjä sekä työntekijöiden tietojen, taitojen ja asenteiden kehittämisellä luodaan yrityksille mahdollisuuksia menestykselliseen toimintaan.

Työllisyyspolitiikan hoitamiseksi on varmistettava työllisyyslain mukaisten palkkaperusteisten työllistämistukien sallittavuus niiden sosiaalipoliittisen ja henkilön työllistämistä koskevan viimesijaisen luonteen vuoksi. Vastaavasti työllisyysperusteiset investointiavustukset ja rakennemuutoksen tuki on pyrittävä säilyttämään sallittuina ottaen huomioon, että niiden lähtökohtana on työllistäminen kansallisesti vaikeaksi arvioidulla työttömyysalueelle.

6. Työvoimapalvelut

EES-sopimuksen vaikutukset työvoimapalveluihin riippuvat suuressa määrin liikkuvuuden lisääntymisestä. Työvoimapalveluja on kehitettävä osana aktiivista työvoimapolitiikkaa. Ainakin alkuvaiheessa ja sangen pitkäänkin EY-maihin tapahtuva työnvälitys on suhteellisen vähäistä verrattuna työnvälitykseen pohjoismaisilla työmarkkinoilla. Työnvälityksellä voidaan myös jossain määrin pyrkiä ohjaamaan muuttoliikettä ja huolehtimaan muuton turvallisuudesta. Liikkuvuus on pyrittävä mahdollisimman suuressa määrin ohjaamaan tapahtuvaksi julkisen työnvälityksen kautta.

Työnvälitysyhteistyötä erityisesti Pohjoismaiden suuntaan mutta myös muutoin EY-maihin tulee tehostaa, jotta Suomi voi käyttää hyväkseen ne mahdollisuudet, joita työnvälityksellä on ohjata muuttoliikettä.

Työvoimapalveluja voivat käyttää EES-maiden kansalaiset hakiessaan sopimuksen edellyttämällä tavalla kolmen kuukauden ajan työtä. Kun palveluja on annettava paitsi nykyiseen tapaan suomalaisille ja Pohjoismaiden kansalaisille, asettavat EES-maiden kansalaisille annettavat palvelut omia vaatimuksiaan. Suurimmat vaikutukset ovat ilmeisesti kielitaitoa koskevat vaatimukset, mikä edellyttää kansainväliseen välitykseen erikoistuneita työvoimaneuvoja. Voidaan tuskin ajatella, että Suomessa voitaisiin antaa omakielisiä työvoimapalveluja kaikille EES-maiden kansalaisille. Kuitenkin ainakin suurimmissa toimistoissa on kyettävä palvelemaan EES-maiden valtakielillä, englannilla, saksalla ja ranskalla. Virkailijoiden kielitaidon parantamiseen onkin kiinnitettävä huomiota. Työvoimahallinnolla tulee myös olla mahdollisuudet tulkkien käyttämiseen sekä suomen kielen opettamiseen ulkomaalaisille.

Työnvälityksessä ja työvoimapalveluissa on pyrittävä pohjoismaisen työnvälitysyhteistyön niveltämiseen Euroopan yhteisöjen työnvälityksen kanssa. Työvoimapalveluissa on varauduttava myös palvelujen antamiseen vieraalla kielellä henkilöstökoulutuksen keinoin sekä tulkkipalveluin. Työnvälityksen korkeatasoisuus lisää sen käyttöä.

Edellä esitettyyn viitaten sosiaalivaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että ulkoasiainvaliokunta ottaisi huomioon edellä tässä lausunnossa esitetyn laatiessaan mietintöään.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn ovat valio-kunnassa ottaneet osaa puheenjohtaja Skinna-ri, varapuheenjohtaja Louvo (osittain) ja jäse-
net Ala-Harja, Alaranta (osittain), Kankaan-
niemi, Koistinen, Kärhä, P. Leppänen (osit-

tain), Mäkipää (osittain), Nordman, Paavilai-
nen, (osittain), Rantanen (osittain), Rinne, Ste-
nius-Kaukonen, Taina (osittain) ja Väistö sekä
varajäsenet Kautto (osittain) ja Wahlström
(osittain).

EDUSKUNNAN
LIIKENNEVALIOKUNTA

Liite 10

Helsingissä

4 päivänä toukokuuta 1990

Lausunto n:o 2

Ulkoasiainvaliokunnalle

Eduskunnan päätöksen mukaisesti ulkoasiainvaliokunta on kirjeellään 16 päivänä maaliskuuta 1990 pyytänyt liikennevaliokunnan lausunnon Suomen suhtautumista Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen koskevista valtioneuvoston selonteosta.

Asian johdosta ovat valiokunnassa olleet kuultavina kansliapäällikkö Juhani Korpela, osastopäällikkö Harri Cavén, toimistopäällikkö Reino Lampinen, ylitarkastaja Aila Salminen ja yli-insinööri Matti Ylösjohti liikenneministeriöstä, ylitarkastaja Oili Rahnasto ympäristöministeriöstä, toimistopäällikkö Lars Lövkvist ilmailuhallituksesta, kansainvälisten asiain sihteerit Jukka Häkämies merenkulkuhallituksesta, johtaja Kari Lehtola kilpailuvirastosta, pääjohtaja Antti Potila Finnair Oy:stä, suunnittelupäällikkö Gunnar Bärlund Valtionrautateilta, ylijohtaja Reijo Svensson Telehallintokeskuksesta, tietoliikenneasiamies Hannele Pohjola Teollisuuden Keskusliitosta, toimitusjohtaja Per Forsskähl Suomen Varustamoyhdistyksestä, lakimies Pasi Pönkä Suomen Kaupunkiliitosta, energiainsinööri Kalevi Luoma Suomen Kunnallisliitosta, varatoimitusjohtaja Astrid Thors Finlands svenska kommunförbundista, varatoimitusjohtaja Risto Rusa-Suomen Kuorma-autoliitosta, hallintopäällikkö Matti Eronen Suomen Taksiliitosta, palkkasihteerit Pentti Keurulainen Metallityöväen Liitosta, puheenjohtaja Pertti Jyrkinen Postiliitosta, palkkasihteerit Hans Wikholm Suomen Sähköalan Työntekijäliitosta, diplomi-insinööri Jorma Paukkunen Suomen Teknisten Toimihenkilöjärjestöjen keskusliitosta, puheenjohtaja Pentti Kesseli Rautatieläisten Liitosta, pääsihteerit Heikki Lakio Rautatievir-

kamiesliitosta, pääsihteerit Timo Tanner Veturi- ja henkilöliikenteen Liitosta, puheenjohtaja Rainer Partanen VR-Teknillisistä, puheenjohtaja Veikko Toivanen Rautateiden Insinööreistä ja lakimies Antti Rinne Auto- ja kuljetusalan työntekijäliitosta.

Liikenne ja ympäristönsuojelu

Laajeneva yhdentymiskehitys lisää tavaravaihtoa ja henkilöiden liikkumista ja väistämättä siten myös liikennettä. Tästä syystä on syytä kiinnittää erityistä huomiota liikenteen aiheuttamien ympäristöhaittojen pienentämiseen. Valiokunta korostaakin henkilöliikenteen osalta joukkoliikenteen voimakasta kehittämistä ja pitää tärkeänä, että rautateiden ja linja-autoliikenteen kilpailuedellytyksiä kaikin tavoin tuetaan. Myös raskaita kuljetuksia tulee jatkuvasti pyrkiä siirtämään rautateille ja ns. yhdistettyjen kuljetusten käyttöä tulee lisätä. Valiokunta korostaa, että EES-säännöksistä ei saa muodostua esteitä ympäristöpoliittisesti järkevien liikenteen tukitoimenpiteiden kehittämiseksi ja käytölle.

Suomessa vuosina 1990—1992 voimaan tulevat henkilöautojen pakokaasupäästöjen raja-arvot ovat eräiltä osin tiukemmat kuin EY:ssä omaksutut. Raskaiden dieselajoneuvojen päästöihin sovelletaan nykyisin samoja päästöjen raja-arvoja kuin EY:ssä, ja päästöjen vähentämisestä noin 20 prosentilla on tehty päätökset sekä Suomessa että EY:ssä. Lisäksi EY:ssä on parhaillaan käsiteltävänä raskaiden dieselajoneuvojen saastepäästöjen edelleen rajoittaminen USA:ssa noudatettavien saastennormien ot-

tamiseksi käyttöön jatkossa. Valiokunta pitää välttämättömänä, että EES-neuvotteluissa Suomelle taataan oikeus säilyttää EY-normeja tiukempi vaatimustaso henkilöautojen pakokaasupäästöjen osalta. Myös raskaiden ajoneuvojen osalta Suomelle tulee riippumatta EY:n päätöksistä varata mahdollisuus muiden EFTA-maiden kanssa ottaa käyttöön USA:ssa noudatettavat tiukemmat normit. Siltä osin kuin EY:n normit ovat Suomen normeja tiukemmat, Suomen tulee saattaa omat norminsa EY:n tasolle mahdollisimman nopeasti.

Maantiekuljetukset

Selonteossa on todettu, että EY luo sisäiset maantieliikennemarkkinat vapauttamalla maanteiden henkilö- ja tavarakuljetukset kaikista määrällisistä rajoituksista vuoden 1993 alkuun mennessä. Maantieliikenteen lupapolitiikka, ajoneuvojen tekniset ominaisuudet sekä maantieliikenteen verot ja maksut harmonisoidaan tasavertaisten kilpailuedellytysten luomiseksi. Eduskunnan käsittelyssä on parhaillaan EY-säännöksiä vastaava hallituksen esitys n:o 26 laiksi luvanvaraisesta tavaraliikenteestä tiellä.

Keskeinen kysymys maantiekuljetusten osalta on kotimaisten liikenteenharjoittajien kilpailukyyn turvaaminen. Suomen ulkomaankaupan kuljetuksissa toimivien kuorma-autojen kohdalla Suomessa rekisteröityjen kuorma-autojen osuus on 1980-luvulla pienentynyt 73 prosentista 47 prosenttiin. Myös tavaramäärillä mitattuna suomalaisten kuorma-autojen markkinaosuus on pienentynyt. Suomalaiset kuorma-autot ovat siten menettäneet selvästi markkinaosuuttaan ulkomaanliikenteessä.

Selonteossa on todettu, että vaikka suomalaisten ulkomaanliikenteenharjoittajien kilpailukykyä saadaankin parannetuksi maksamalla kaluston hintaan sisältyvää liikevaihtoveroa vastaavaa tukea, vaaditaan myös muita ratkaisuja. Valiokunta toteaa, että selonteon tekstistä huolimatta hallitus ei ole toistaiseksi huolehtinut kuljetuskaluston hintaan sisältyvää liikevaihtoveroa vastaavan tuen maksamisesta suomalaisille ulkomaanliikenteen harjoittajille. *Valiokunta edellyttääkin, että hallitus ryhtyy välittömästi toimenpiteisiin Suomen ulkomaanliikenteen kuljetuskaluston saattamiseksi verotuksellisesti kilpailijamaita vastaavaan asemaan maksamalla ulkomaanliikenteessä käy-*

tetäville kuljetuskalustolle liikevaihtoveron suuruista tukea siihen saakka kunnes liikevaihtoverolainsäädännön uudistus on toteutunut. Samalla valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että myös muilta osin on huolehdittava siitä, että suomalaisen kuljetuskaluston kilpailuedellytykset ovat yhdenvertaiset ulkomaisen kuljetuskaluston kanssa. Tämä edellyttää muun muassa nykyisten polttoaineverotusta koskevien säännösten tarkistamista.

Rautatiekuljetukset

Selonteossa on todettu, että EY:n tarkoitus on järjestää rautateiden ja valtiovallan suhteet uudelleen. Valtiovalta vastaisi radanpidosta ja rautatiet harjoittaisivat liikennettä kaupallisiin perustein ja maksaisivat radankäyttömaksua valtiolle. EY:n tarkoituksena oleva kilpailun ulottaminen rautateille merkitsisi erillisen rataviraston perustamista huolehtimaan muun muassa radanpidosta, asemista ja turvallisuusjärjestelyistä. Valtionrautatiet hoitaisivat vain kuljetukset ja maksaisivat ratamaksua kuten mahdolliset kilpailijatkin.

Valiokunta katsoo, että ei ole resurssien järkevän käytön kannalta perusteltua jakaa valtionrautateita kahteen erilliseen osaan, vaan liikelaitoksena toimivan Valtionrautateiden on yhtenäisenä hoidettava jatkossakin sekä liikennöintiä että radanpitoa. Samalla valiokunta korostaa, että investointeja rautateiden sähköistykseen, nopeuden nostoon, ratojen parantamiseen sekä kaluston uusimiseen tulee lisätä ja näin turvata valtionrautateiden kilpailukyky myös Euroopan yhdentymisestä aiheutuvassa muuttuvassa tilanteessa.

Lentoliikenne

Selonteossa on todettu, että EY:n liikenneministerit ovat sitoutuneet lentoliikenteen täyteen vapauttamiseen vuoden 1993 alkuun mennessä. Tämä lisää lentoyhtiöiden mahdollisuuksia lentohintojensa määrittämiseen ja kapasiteettinsa laajentamiseen. Myös liikenneoikeuksien saaminen helpottuu.

Suomen etujen mukaista on myötävaikuttaa eurooppalaisten ilmaliikennemarkkinoiden luomiseen ja siihen, että Eurooppaan luodaan kaikille lentoyhtiöille samat säännökset. Valiokunta korostaa, että on tärkeää nostaa Hel-

sinki-Vantaan lentokentän palvelut vastamaan kansainvälistä tasoa ja parantaa näin mahdollisuuksia esimerkiksi Japanista tai USA:sta tulevien lentoreittien saamiseksi kulkemaan Suomen kautta. Myös muualla maassa sijaitsevien lentokenttien palveluiden säilyttäminen ja kehittäminen on tärkeä osa yhteiskunnallista palvelutoimintaa, ja kenttien ylläpitoa tulee valiokunnan käsityksen mukaan tarvittaessa edelleen tukea valtion budjettivaroilla.

Audiovisuaaliset palvelut

Viestintäkulttuurin alalla on erityisesti 1980-luvulla tapahtunut suuria muutoksia. Joukko- viestinnällä on tänä päivänä keskeinen vastuu kulttuurista. Viestintä tuo kulttuurin jokaisen kansalaisen ulottuville. Parhaimmillaan televisio voi sisällön runsauden ja monipuolisuuden puolesta toimia kirjastoon rinnastettavana kulttuurin välittäjänä ja tarjota tietoa, elämyksiä ja viihdettä niin lapsille kuin aikuisillekin.

Kansainvälisen ohjelmatarjonnan voimakas kasvu on johtamassa kansallisten kulttuurien yhdenmukaistumiseen ja köyhtymiseen. Oman kulttuurin erityislaadun säilyttäminen ja kehittäminen on kuitenkin ensiarvoisen tärkeää kansallisen identiteetin olemassaololle. Kotimaisen ohjelmatuotannon laadusta ja määrästä on tullut koko viestintä- ja kulttuuripolitiikan avainkysymyksiä.

Euroopan yhdentymisen korostaessa yhä painokkaammin viestinnän vapaata kilpailua, on kulttuuripoliittisesti erityisen tärkeää turvata kansallisen yleisradiotoiminnan perusedellytykset. Yleisradion toiminnan kehittämiseksi ja ohjelmiston laadullisen tason ja monipuolisuuden takaamiseksi koko maassa hallituksen tulee huolehtia yhtiön toiminnan taloudellisen pohjan vahvistamisesta muun muassa lupamaksupolitiikkaa uudistamalla.

Suomen audiovisuaalisen tuotannon kokonaisuus muodostuu yleisradiosta, muista televisio- toimintaa harjoittavista televisioyhtiöistä, kaapelitelesioyhtiöistä ja ulkopuolisista tuotantoyhtiöistä. Viime vuosina monissa maissa yleisradioyhtiöt ovat alkaneet lisääntyvässä määrin hankkia ohjelmia ulkopuolisilta tuotantoyhtiöiltä. Tällainen rakenteellinen kehitys vahvistaa kansallisen tuotannon kokonaisuutta ja lisää sen joustavuutta ja iskukykyä. Sillä on myös alan ammattiryhmiä työllistävä vaikutus.

Suomen kokoisella kieli- ja markkina-alueella ei ole mahdollista, että elokuva- ja televisio- ohjelmatuotanto voisivat toimia kannattavasti kotimarkkinoiden varassa. Audiovisuaalisen tuotannon suuresta kulttuuripoliittisesta merkityksestä ja tuotannon vaatimista taloudellisista resursseista johtuu, että audiovisuaalisen tuotannon lisääminen ja kehittäminen edellyttää välttämättä julkista tukea.

Korkeatasoisen oman ohjelmatuotannon samoin kuin kansallisen elokuvatuotannon ja muun audiovisuaalisen tuotannon kehittäminen on välttämätöntä, jotta Suomi voi täysipainoisesti osallistua eurooppalaiseen televisio- alueeseen ja olla mukana kehittämässä kansainvälistä kulttuurivaihtoa. Samalla Suomi voi myös tuoda esiin kulttuurimme ominaispiirteitä sekä tehdä tunnetuksi suomalaista elämäntapaa ja kulttuuria. Tällä toiminnalla on merkitystä laajemminkin Suomi-kuvan luomisessa ja taloudellisen toimintamme kehittämisessä.

Selonteossa on todettu, että EY:ssä on hyväksytty direktiivi televisiolähetystoiminnasta ja Euroopan neuvostossa on hyväksytty konventio rajat ylittävistä televisio- toiminnasta. Molemmat säännösten tähtäävät yleisradiotoiminnan harmonisointiin ja yhtenäisen markkina-alueen luomiseen. Tämä vaatii sellaisten säännösten laatimista, jotka mahdollistavat tietyt ehdot täyttävien yleisradio-ohjelmien esittämisen, vastaanottamisen ja edelleenlähettämisen. Tästä seuraa, että yksittäinen jäsenmaa ei voisi estää tai kieltää säännönmukaisen ohjelman tai mainospalan vastaanottamista.

Mainonnalle on Suomen kuluttajasuojalainsäädännössä asetettu eräitä yleisiä vaatimuksia, ja erityislaeissa on muun muassa lääke-, alkoholi- ja tupakkamainontaa koskevia erityissäännöksiä. Suomessa on myös voimassa ohjelmien väkivaltaisuutta, mielenterveydellistä vahingollisuutta ja epäsiiveellisyttä koskevia säännöksiä. Valiokunta pitää ensisijaisen tärkeänä, että hallitus pyrkii jatkossa sellaisten kansainvälisten säännösten laatimiseen, joissa otetaan mahdollisimman paljon huomioon Suomen lainsäädännössä asetetut kuluttajien suojaamiseen tähtäävät näkemykset. Siltä osin kuin kansainväliset säännökset eivät vastaa Suomen säännöksiä, tulisi kuitenkin myös kansallisen lainsäädännön soveltamismahdollisuus EES-neuvotteluissa säilyttää.

Telepalvelut

Selonteossa on todettu, että Suomen vuonna 1987 uudistettu teletoimintalainsäädäntö on hyvin pitkälti samansisältöinen kuin vuodelle 1993 kaavailtu EY:n lainsäädäntö. Lisäksi eduskunnan käsittelyssä on parhaillaan hallituksen esitys n:o 18 televiestintää koskevan lainsäädännön muuttamisesta, joka tähtää Posti- ja telelaitoksen saattamiseen toimiluvan alaiseksi. EY:n lainsäädäntöön sopeutumiseksi ja kotimaisen kilpailun lisääntymisen takia Posti- ja telelaitoksen telemaksuja joudutaan edelleen alentamaan, mikä merkitsee valtion Posti- ja telelaitokselta edellyttämän tulostavoitteen alentamista.

Valiokunta pitää myönteisenä kehitystä, jonka seurauksena kaukopuhelu- ja telepalvelumaksujen taso nykyisestään merkittävästi alenee. Samalla valiokunta kuitenkin korostaa pitävänsä välttämättömänä, että hallitus toimilupapolitiikassaan huolehtii siitä, että haja-asutusalueen palvelut eivät jää määrältään tai laadultaan puutteellisiksi.

Alueellinen kuljetustuki

Kuljetusten alueellista tukemista koskevalla järjestelmällä on pyritty alentamaan kehitysalueilla sijaitsevien yritysten kuljetuskustannuksia ja siten parantamaan kehitysalueilla sijaitsevien yritysten toimintaedellytyksiä. Kuljetustukijärjestelmällä on myös pyritty tukemaan raskaiden kuljetusten siirtämistä rautateille siellä, missä se on ollut mahdollista. *Valiokunta pitää alue- ja liikennepoliittisesti välttämättömänä, että alueellisen kuljetustukijärjestelmän tavoitteiden edellyttämää toimintaa voidaan yhdentymiskehityksestä riippumatta jatkaa, ja edellyttää, että EES-neuvotteluissa varataan Suomelle mahdollisuus alueellisen kuljetustuen käyttämiseen myös tulevaisuudessa.*

Edellä esitetyn perusteella liikennevaliokunta esittää kunnioittavasti lausuntonaan,

että ulkoasiainvaliokunta laatiessaan mietintöään ottaisi huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Saari, varapuheenjohtaja Knuuttila (osittain), jäsenet Fred, Heikkinen, Kekkonen (osittain), Kohijo-

ki, M. Lahtinen, P. Lahtinen, Lehtosaari, Myller, Nordman, Nyby (osittain), Rauramo, Saarinen (osittain), Tennilä (osittain) ja Valo.

Eriäviä mielipiteitä

I

Kuljettajien ajo- ja lepoaikojen osalta Suomen lainsäädäntö on EY-lainsäädäntöä huonompi. EY:ssä päivittäinen ajoaika on 9 tuntia, Suomessa 10 tuntia. ILO:n sopimuksessa kuljettajien ajoajaksi määritellään 8 tuntia.

Pidämme tärkeänä, että Suomi saattaa kuljettajien ajo- ja lepoaikojen osalta voimaan ensimmäisessä vaiheessa EY:n normit ja seuraavassa vaiheessa ratifioi ILO:n sopimuksen.

Helsingissä 4 päivänä toukokuuta 1990

Pertti Lahtinen

Esko-Juhani Tennilä

II

Euroopan yhteisön aluepolitiikan säännökset eivät sovellu Suomeen, jolle on ominaista syrjäinen sijainti, harva asutus, pitkät etäisyydet ja kylmä ilmasto. EY:n nykyiset säännökset ovat sellaisia, että Suomen mitkään alueet eivät ilmeisesti kuuluisi Euroopan talousalueen tukitoimien piiriin.

EY:n tarkoituksena on lisätä ja tehostaa kansallisten aluepoliittisten toimien valvontaa ja ohjausta. Valvonnan tavoitteena on, ettei kansallinen aluepolitiikka ole ristiriidassa EY:n omaksuman aluepoliittisen linjan kanssa. Periaatteena on, ettei eri jäsenmaiden harjoittama

kansallinen aluepoliittinen tukitoiminta vääristä yritysten välistä kilpailutilannetta yhteisön sisällä. Kilpailua vääristäviä tilanteita pyritään poistamaan karsimalla tukia ja muutoinkin harmonisoimalla kansallista aluepolitiikkaa.

Edellä oleva huomioon ottaen Suomen harjoittama nykyisen kaltainen aluepolitiikka voi vaarantua. Tämän vuoksi katsomme,

että valiokunnan lausunnon alueellista kuljetustukea koskeva luku olisi tullut hyväksyä näin kuuluvana:

''Aluepolitiikka ja alueellinen kuljetustuki

Alueellisesti tasapainoisen kehityksen turvaamiseksi on kansallisen aluepolitiikan harjoittaminen Suomelle tärkeää. Tämän turvaaminen on määriteltävä keskeiseksi ehdoksi varsinainen neuvottelujen alkaessa.

Kuljetusten alueellista tukemista koskevalla järjestelmällä on pyritty alentamaan kehitysalueilla sijaitsevien yritysten kuljetuskustannuksia ja siten parantamaan kehitysalueilla sijaitsevien yritysten toimintaedellytyksiä. Kul-

jetustukijärjestelmällä on myös pyritty tukemaan raskaiden kuljetusten siirtämistä rautateille siellä, missä se on ollut mahdollista. Valiokunta edellyttää, että alueellisen kuljetustukijärjestelmän tavoitteiden vaatimaa toimintaa voidaan yhdentymiskehityksestä riippumatta jatkaa ja että EES-neuvotteluissa varataan Suomelle mahdollisuus alueellisen kuljetustuen käyttämiseen myös tulevaisuudessa."

Helsingissä 4 päivänä toukokuuta 1990

Kauko Heikkinen
Aapo Saari

Esko-Juhani Tennilä
Markku Lehtosaari

III

Vuonna 1989 säädetyssä tieliikenteen ajo- ja lepoaikoja koskevassa laissa on määriteltä Suomessa noudatettavat kuljettajien ajo- ja lepoajat, jotka poikkeavat Euroopan yhteisön säädöksistä. Suomen erityisolosuhteet, kuten pitkät välimatkat ja vaikeat luonnonolosuhteet aiheuttavat sen, etteivät Euroopan yhteisön säädökset näiltä osin sovellu tänne.

Tämän vuoksi katsomme,

että valiokunnan lausunnossa olisi tullut edellyttää, että EES-neuvotteluissa varataan Suomelle mahdollisuus kansallisiin säädöksiin ajo- ja lepoaikojen osalta.

Helsingissä 4 päivänä toukokuuta 1990

Markku Lehtosaari

Aapo Saari

Kauko Heikkinen

EDUSKUNNAN
PUOLUSTUSASIAINVALIOKUNTA

Liite 11

Helsingissä

26 päivänä huhtikuuta 1990

Lausunto n:o 1

Ulkoasiainvaliokunnalle

Eduskunnan päätöksen mukaisesti ulkoasiainvaliokunta on kirjeellään 16 päivältä maaliskuuta 1990 pyytänyt puolustusasiainvaliokunnan lausunnon Suomen suhtautumisesta Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen 1990 koskevasta valtioneuvoston selonteosta.

Asian johdosta ovat olleet kuultavina suunnittelujohtaja Mika Purhonen ja toimistopäällikkö Hannes Kulmala puolustustaloudellisesta suunnittelukunnasta.

Käsittelyään asiaa yksinomaan turvallisuuspoliittiselta kannalta ja niiltä osin kuin selonteosta on löydettävissä kansalliseen turvallisuuteen liittyviä mainintoja puolustusasiainvaliokunta esittää kunnioittaen seuraavaa.

Puolustusasiainvaliokunta toteaa, ettei valtioneuvoston selonteko anna perusteita turvallisuuspoliittisille kannanotoille.

Valiokunta katsoo, että valtioneuvoston olisi selonteossaan pitänyt ottaa kantaa mahdollisen EES-sopimuksen järjestelyjen vaikutuksiin

myös Suomen turvallisuuspolitiikassa. Selonteon johdannossa hallitus tosin toteaa, että yhdentymiskehityksen vaikutuksia eri sektoreilla tullaan erikseen selvittämään. Valiokunta pitää tärkeänä, että tällöin selvitetään, mitä vaikutuksia yhdentymiskehityksellä on erityisesti Suomen puolueettomuuteen, valtiosopimustemme täyttämisedellytyksiin ja maamme edellytyksiin itsenäisen päätöksenteon säilyttämiseen sekä siihen, aiheuttaako yhdentymiskehitys mahdollisesti Suomelta turvallisuuspoliittisia uudelleenarviointeja. Selvityksessä olisi otettava huomioon vaikutukset myös taloudellisten häiriötilanteiden ja tätäkin vakavampien poikkeusolojen aikana.

Edellä esitetyn perusteella puolustusasiainvaliokunta esittää kunnioittavasti,

että ulkoasiainvaliokunta laatiessaan mietintöään ottaisi huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Holvitie, varapuheenjohtaja Uitto, jäsenet Björk-

lund, Joenpalo, Joutsensaari, Jääskeläinen, Laine, Lamminen, Lax, Uosukainen ja Varpasuo sekä varajäsen Ala-Harja.

EDUSKUNNAN
TOINEN LAKIVALIOKUNTA

Liite 12

Helsingissä

4 päivänä toukokuuta 1990

Lausunto n:o 1

Ulkoasiainvaliokunnalle

Eduskunnan päätöksen mukaisesti ulkoasiainvaliokunta on kirjeellään 16 päivänä maaliskuuta 1990 pyytänyt toisen lakivaliokunnan lausunnon Suomen suhtautumista Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen koskevista valtioneuvoston selonteosta.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina ylijohdaja Martti Lujanen ympäristöministeriöstä, apulaisosastopäällikkö Klas G. Ivars sisäasiainministeriöstä, neuvotteleva virkamies Jukka Liedes opetusministeriöstä, vanhempi hallitussihteeri Eeva-Liisa Vilkkonen kauppa- ja teollisuusministeriöstä, tasa-arvovaltuutettu Paavo Nikula, pääsihteeri Eeva-Liisa Tuominen Tasa-arvoasiain neuvottelukunnasta, varatoimitusjohtaja Jussi Järventaus Suomen Yrittäjien Keskusliitosta, johtaja Stig Henriksson Tukku-kaupan Keskusliitosta, juristi Matti Lievonon Lääketeollisuusyhdistyksestä, jaostopäällikkö Eija Orpana Kemian keskusliitosta, toimitusjohtaja Jukka Ant-Wuorinen ja johtaja Henrik Le Bell Tupakkatehtaiden yhdistyksestä, puheenjohtaja Pekka Lounela Forum Artisista sekä professori Erkki Aurejärvi.

Lisäksi valiokunta on järjestänyt seminaarin, jossa kuultiin asiantuntijoita ulkomaalaisten oikeudesta omistaa ja hallita kiinteää ja irtainta omaisuutta Suomessa.

Teollis- ja tekijänoikeudet

Teollis- ja tekijänoikeudellisen lainsäädännön tarkoituksena on edistää henkistä luomistyötä ja tätä kautta myös yleistä taloudellista kehitystä. Viime vuosikymmeninä teollis- ja tekijänoikeuksien taloudellinen merkitys on voimakkaasti kasvanut.

Selonteossa on todettu, että Suomen ensisijaisena tavoitteena on teollis- ja tekijänoikeus-

kysymyksissä pyrkiä maailmanlaajuisiin ratkaisuihin. Suomi on viime vuosina erittäin aktiivisesti osallistunut teollis- ja tekijänoikeuden alaa koskevien kansainvälisten sopimusten valmistelutyöhön. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi jatkossakin on mukana kehittämässä maailmanlaajuisia sopimusjärjestelmiä teollis- ja tekijänoikeuden aloilla. EES-neuvotteluissa tulee turvata Suomen mahdollisuudet päättää kansallisesti suhteista kolmansiin maihin.

Kansainvälisten yleissopimusten avulla tapahtuvia järjestelyjä voidaan täydentää alueellisilla järjestelyillä silloin, kun lainsäädännön eroavuudesta aiheutuu selvää haittaa tai kun suojaa on tarvetta esimerkiksi teknisen kehityksen myötä täydentää tai suojan tasoa nostaa. Valiokunta korostaa, että EES-sopimusta solmittaessa tulee turvata Suomen tasavertaiset mahdollisuudet olla mukana valmistelemassa uusia teollis- ja tekijänoikeuden alan säännöstöjä. Alueellisia järjestelyjä luotaessa tulee myös huolehtia siitä, että suhteessa kolmansiin maihin ei luoda uusia kaupan esteitä.

Suomen luonnollisena lähtökohtana on, että tietty kansallinen liikkumavara suojan järjestämisessä maamme erityisolosuhteet huomioon ottaen säilytetään ja etteivät EES-järjestelyt kohtuuttomasti muuta tai häiritse hyvin toimivia tekijänoikeudellisia rakenteita. Myöskään alan taloudellinen toimeliaisuus ei saisi siirtyä Suomesta suuriin keskuksiin.

Tekijänoikeuksia koskevilla sääntelyillä on myös monia kulttuuripoliittisia vaikutuksia. Tekijänoikeusjärjestelmää kehitettäessä ja sopimuksia solmittaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota suomalaisen kulttuurin vientiedellytysten parantamiseen. On myös tärkeää turvata luovien kulttuuriyöntekijöiden hyvinvointi ja kulttuurielämän tuotantorakenteiden toiminnan jatkuvuus. Tavaroiden ja palveluiden va-

paata liikkuvuutta lisättäessä on mahdollista, että teosten toisen käden hyödyntäjät, joita ovat esimerkiksi maahantuoja, kaupan eri portaat ja jakelijat, voivat vahvistaa asemiaan tekijänoikeuden haltijoiden eli tekijöiden ja tuottajien oikeuksien joutuessa joissain tapauksissa väistymään. Säännöstöjä kehitettäessä tulee huolehtia siitä, että tekijänoikeuden haltijoiden ja teosten toisen käden hyödyntäjien edut ovat tasapainossa.

Samalla kun lisätään ja kehitetään erilaisten kulttuurien välistä vuorovaikutusta tulee huolehtia myös oman kielen ja kulttuurin säilymisestä ja kehittämisestä. Kulttuurierot muodostavat luovia jännitteitä synnyttävän rikkauden. Myös taloudellisessa yhdentymisessä on huolehdittava kulttuurien moninaisuuden säilymisestä.

Asuminen

Selonteossa on todettu, että työvoiman liikkuvuuden lisääntyessä voi Suomessa korkeasti koulutetun työvoiman osalta esiintyä halukkuutta siirtä EY-alueelle. Valiokunta toteaa, että erityisesti asuntokustannusten korkeus voi tulevaisuudessa muodostaa ratkaisevan tekijän, joka johtaa nuoren, hyvin koulutetun työvoiman siirtymiseen pois maasta.

Asuntopolitiikka on keskeinen Suomen kansainväliseen kilpailukykyyn monin tavoin vaikuttava tekijä. Paitsi koulutetun työvoiman maastamuuttoon ja ulkomaisen työvoiman maahanmuuttoon asuntotilanteella on vaikutusta myös laajemmin yritysten harkitessa sijoittumistaan maahamme. Tämän vuoksi hallituksen tulee huolehtia Suomen asuntomarkkinoiden kilpailukykyisyydestä suhteessa muihin EES-alueen maihin.

Asuntokustannusten kehityksellä on merkittävä vaikutus myös yleiseen kustannustason kehitykseen ja tätä kautta maamme kansainväliseen kilpailukykyyn laajemminkin.

Valiokunta edellyttää, että hallitus huolehtii kohtuuhintaisen ja kohtuutasoisen asumisen turvaamisesta jokaiselle vakinaisesti Suomessa asuvalle. Tämä edellyttää kiireellisesti toimenpiteitä toimivien, kohtuuhintaisten vuokra-asuntomarkkinoiden luomiseksi. Omistusasuntojen hintataso tulee saada lasketuksi EY-maiden kanssa kilpailukykyiselle tasolle ja asuntorahoitukseen tulee luoda vakaa, muuta lainoitusta matalakorkoisempi rahoitusjärjestelmä

samaan tapaan kuin useissa muissa EES-alueen maissa. Pyrittäessä kohtuuhintaisen ja kohtuutasoisen asumisen turvaamiseen tulisi asuntojen eri hallintamuotoja ja niissä asuvia ihmisiä kohdella mahdollisimman yhdenvertaisesti.

Valiokunta katsoo, että myös Suomessa asuvalle ulkomaalaiselle tulee turvata oikeus omistaa vakituksena asuntona käytettävä omakotitalo tai asunto-osakehuoneisto. Tästä syystä valiokunta pitää perusteltuna, että lakia muutetaan siten, että ulkomaalaisella on mahdollisuus hankkia vakinaisena asuntona käytettävä omakotitalo siihen liittyvine tontteineen tai asunto-osakkeet, jotka oikeuttavat vakinaisena asuntona käytettävän huoneiston hallintaan.

Naisten ja miesten tasa-arvoinen kohtelu

Selonteossa on todettu, että Suomen lainsäädännön ei ole tasa-arvoasioissa havaittu olevan ristiriidassa EY-oikeuden kanssa. EY:n normisto ja verrattain tiukka oikeuskäytäntö saattavat välillisesti vaikuttaa siihen, että tasa-arvotavoitteet ovat vastaisuudessa paremmin toteutettavissa useilla eri aloilla maassamme. EY-oikeudella voi olla vaikutusta mm. oikeudenmukaisten työnarviointi- ja palkkausjärjestelmien valmistelussa sekä aktiivisten tasa-arvovelvoitteiden toteuttamisessa. Valiokunta pitää tärkeänä, että naisten ja miesten tasa-arvoista kohtelua koskeva EY-normisto ja tiukka oikeuskäytäntö otetaan Suomessa asianmukaisella tavalla huomioon ja kehitetään muun muassa työnarviointi- ja palkkausjärjestelmiä oikeudenmukaisiksi.

EY:n tasa-arvosäännösten ohella huomiota tulee valiokunnan mielestä kiinnittää myös eri maiden tosiasialliseen tilanteeseen sekä vallitseviin kehitysnäkyymiin naisten ja miesten tasa-arvoisessa kohtelussa. Suomessa on valiokunnan käsityksen mukaan pyritty kehittämään naisten todellisia mahdollisuuksia osallistua täysipainoisesti työelämään. Tämä on tapahtunut muun muassa kehittämällä lasten hoitojärjestelyjä, tukemalla koulutusmahdollisuuksia, parantamalla sosiaaliturvaa ja muuttamalla verotuskäytäntöjä. EY:n piirissä erilaiset sosiaalietuudet ja verotuskäytännöt määräytyvät edelleen perhekohtaisesti eivätkä yksilökohtaisesti kuten Suomessa. *Valiokunta edellyttää, että EES-sopimusta solmittaessa huolehditaan siitä, että Suomi voi myös vastaisuudessa säilyttää ja edelleen kehittää naisten ja miesten*

tasa-arvoista kohtelua tukevia yksilökohtaisia sosiaalisia ja verotuksellisia järjestelmiään.

Tuotevastuu

Selonteossa on todettu, että eduskunnan käsittelyssä on parhaillaan hallituksen esitys n:o 119/1989 vp. tuotevastuulaiksi. Tämä esitys on sisällöltään yhdenmukainen EY-direktiivin kanssa lukuun ottamatta sitä, että lain soveltamisalan ulkopuolelle on suljettu eräitä direktiivin piiriin kuuluvia tapauksia. Lisäksi vahingonkärsijällä ei esityksen mukaan olisi omavastuuta omaisuusvahinkojenkaan osalta. Esityksessä on myös käytetty hyväksi eräitä direktiivin sallimia valintamahdollisuuksia.

Valiokunta yhtyy tuotevastuun osalta selonteossa ja hallituksen esityksessä esitettyihin näkemyksiin ja korostaa Suomen korkean kuluttajansuojatason säilyttämisen ja kehittämisen tärkeyttä myös Euroopan yhdentymiskehityksessä.

Ulkomaalaisomistus

Selonteossa on todettu, että liikkeen perustamisvapauden vahvistaminen puolin ja toisin mahdollisessa EES-sopimuksessa on elinkeinoelämämme yleisten etujen mukaista. Liikkeen perustamissääntöjä lievennettäessä olisi kuitenkin otettava huomioon Suomen ja EY:n kansantalouksien väliset mittakaavaerot. EES-neuvotteluissa olisi pyrittävä siihen, että Suomi saisi poikkeusjärjestelyin edelleen tiettyssä laajuudessa ylläpitää ulkomaalaisomistusta koskevia rajoituksia. Kiinteän omaisuuden osalta hallitus lähtee siitä, että Suomelle jäisi edelleen mahdollisuus valvoa ulkomaalaisen oikeutta hankkia Suomessa omistukseensa kiinteän omaisuuden muodossa olevia luonnonvaroja. Yritysostojen osalta EES-neuvotteluissa olisi pyrittävä sellaisiin järjestelyihin, jotka sallisivat Suomen viranomaisten valvoa ja tarvittaessa rajoittaa ulkomaalaisomistusta suomalaisissa yhtiöissä ja tuotantolaitoksissa silloin, kun tämä on tarpeen perustavaa laatua olevien kansallisten intressien varjelemiseksi.

Valiokunta yhtyy hallituksen näkemykseen siitä, että pääsääntöisesti tulee edistää talouselämän kansainvälistymiskehitystä. Valtioneuvoston 23.11.1989 hyväksymän periaatepää-

töksen nojalla suhtautuminen ulkomaalaisomistuksessa olevan yrityksen perustamiseen Suomeen tai olemassa olevan yrityksen laajentamiseen samoin kuin suomalaisen yrityksen ostamiseen on sallivaa, mikä tarkoittaa nykyisen lainsäädännön puitteissa sitä, että näihin tarkoituksiin anottavat luvat on tarkoitus myöntää. *Valiokunta edellyttää, että Suomen viranomaisilla säilyy mahdollisuus valvoa ja tarvittaessa rajoittaa ulkomaalaisomistusta suomalaisissa yhtiöissä ja tuotantolaitoksissa silloin, kun tämä on tarpeen kansallisten intressien varjelemiseksi.* Ulkomaalaisomistuksen vapauttamisen tulee tapahtua asteittain niin, että hallituksella on mahdollisuus tarvittaessa puuttua asiaan.

Lainsäädäntöä kehitettäessä tulee pyrkiä sellaisen ulkomaisen sijoitustoiminnan rohkaisemiseen, joka tähtää pysyvien intressien muodostumiseen Suomeen. Tässä suhteessa lainsäädäntömme on ollut epäjohtonmukaista. Etusi- ja on ollut erilaisella lyhytaikaisella sijoitustoiminnalla, sen sijaan äänivaltaa omaavien osakkeiden hankinta on ollut vaikeaa.

Selonteossa on todettu, että EY:n direktiivi sallii lomakiinteistöjen hankintaa koskevan kansallisen lainsäädännön toistaiseksi. Suomalaiset rannat ja muut loma-alueet ovat varsin vetovoimaisia, ja voidaan perustellusti katsoa, että ulkomaalaisomistuksen vapauttaminen tällä alueella voisi johtaa lomakiinteistöjen hintojen voimakkaaseen nousuun ja niiden siirtymiseen pois suomalaisten ulottuvilta. Lomakiinteistöjen osalta suhtautuminen ulkomaalaisomistuksen laajentamiseen on ollut varsin pidättyväistä ja lupia on myönnetty vain silloin, jos luvanhakijalla on ollut sukulaissuhteiden kautta tai muusta syystä selvä liittymäkohta Suomeen. Matkailun edistämiseksi suhtautuminen ulkomaiseen omistukseen ns. lomaosakkeiden suhteen on ollut kuitenkin väljempää siten, että näiden yhtiöiden osakekannasta 40 %:iin asti on voinut olla ulkomaisessa omistuksessa. Valiokunta katsoo, että lomakiinteistöjen osalta ulkomaisen omistuksen laajenemista tulee edelleen varsin tiukasti säädellä.

Suomessa on nykyisin jo noin 400 000 loma-asuntoa ja loma-asutus lisääntyy kiihtyvällä vauhdilla. Loma-asutuksen jatkuva lisääntyminen muodostaa kasvavan uhan rantojen virkistyskäytölle ja arvokkaimpien rantamaisemien suojelulle. Valiokunta katsookin, että rantojen suojelua koskeva lainsäädäntö tulee kiireellisesti saada aikaan. Kansallisesti tärkeinä

pidettyjä arvoja suojeleva yleinen lainsäädäntö, joka kohdistuu yhtäläisesti kaikkiin maanomistajiin, ehkäisee pitkällä tähtäyksellä tehokkaimmin myös lisääntyvästä ulkomaalaisomistuksesta mahdollisesti aiheutuvia haittavaikutuksia.

Edellä esitetyn perusteella toinen lakivaliokunta esittää kunnioittavasti lausuntonaan,

että ulkoasiainvaliokunta laatiessaan mietintöään ottaisi huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Säilynoja, varapuheenjohtaja Lax, jäsenet Aittoniemi, Jokiniemi (osittain), Kautto, Kohijoki,

Korkia-Aho (osittain), Lapiolahti, Lehtosaari, Löyttyjärvi, Myller, Mönkäre, Röntynen ja Savela sekä varajäsenet Fred ja Uitto.
